

H A S Z N O S
M U L A T S Á G O K.

A' HAZAI 'S KÜLFÖLDI
TUDÓSÍTÁSOKHOZ
T O L D A L É K Ü L

A L A P Í T O T T A

N É H A I T Á B L A B Í R Ó

T T. KULTSÁR ISTVÁN ÚR,

'S FOLYTATVA ADJA ÖZVEGYE

S Z Ü L E T E T T

PÉRGER ANNA MARIA.

1 8 3 2.

Második Félveztetendő.

P E S T E N,
NYOMTATTATOTT PETRÓZAI TRATTNER J. M.
ÉS KÁROLYI ISTVÁN BETŪIVEL.

304298

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

I. Szám.

Jul. 4-kén.

Tudományos dolgok.

Hornai Levelek feleletül a' Paputs-Kormány alapos útmutatásaira. Közli Árvaffy Béla; Pesten 1832. Petrózai Trattner J. M. és Károlyi István tulajdona. Ára borítékba fűzve 20 kr. ezüst pénzben.

Örömünk mindenkor magasbra hág, valahányszor a' magyar szép nem miveltebb részének szint' olly kedvesen, mint haszonnal mulattató társalkodót ajánlhatunk. E' könyvetske a' nyival inkább érdeklí hazánk leányait, 's a' nyival lelkesebb részvételt vár és érdemel azoktól, a' mennyivel kedveltebbül vették talán régebben a' Paputs-Kormány megjelenését, 's mivel ez az ő ragyogó érdemek védelmét jelesen foglalja magában. A' nyomtatás és boríték tsínosságára a' kiadó intézet megemlézése mindenkor elég kezesség.

A' világ' teremtésének nagyságáról.

Az emberi észnek megfoghatatlan marad a' Teremtőnek véghetetlen 's megmérhetetlen munkája.—Kábultságban merül az emberi ész azon felséges lelki szemléletnél, a' midőn a' teremtés látszó határjai felé amaz égi téj úti övedzetén túl telescopiumokon szemlélhető

Második Felesztendő.

fejér köd foltoknál lebeg. — De mind hijjába! mind tsekély nézet ez még a' nagy teremtésben: a' véghetetlen üregű térben új, 's meg új tsillagos köd formájú foltok terülnek el újabb téj-úti öveken túl; új világok világ seregeken túl, új világ systemák systemákon túl el hintve, és a' Mindenható kezéből mint-egy szét öntve az örökkévalóság véghetelenségébe; minthogy a' teremtési tér valamint véghetetlen, úgy a' nál inkább az örökkönlétű mindenhatóság véghetetlen, 's megfoghatatlan marad!

Felséges ideáji (a' nagy Newton systemája után) Kantnak, Lambertnak, 's Herschelnek! hogy a' mi téj útunkon feljül még számtalan újabb, 's újabb égitest utak, 's álló tsillagok' mint a'nyi felsőbb rendű világok, 's napok systemáji, sok ezerekből álló, egy kisdud fejérfoltban tetszenek elő szemünknek; pedig mind egyik, a'nyi ezer közül, mind a'nyi nap, mellynek systemáját is már az emberi elme alig foghatja meg; mert mind egyikét a' maga plánétáji, 's hihetőképnek sok ezer, meg ezer üstökössei rendes útjaikkal környékezik. — A' földi kisdud plánéta' lakosának beszédje, 's nyelve nem bir olly szavakkal, mellyek ezen fenséges teremtés nagyságát méltóképpen dicsőíthetnék! — Ama nagy angoly astronomus Herschel, eggyszer különös figyelemmel vizsgálván, a' maga remek nagyító csőjének térén által, melly az ég bólozathból $2\frac{1}{2}$ grádust foglal el, egy fertály óra lefolyta alatt több mint 116,000 külömbféle nagyságú tsillagokat, úgymint a'nyi napsystemákat keresztül

menni tapasztalt. — Herschel, és Schröter égisgállók 15 égi gradusnyi hosszában, és 2 égi gradusnyi szélességet elfoglaló térben az Orion táján több mint 50,000 álló tsillagokat számlálnak. — Herschel, és Schubert szerint tehát a' szemmel látható égi téj-úti öv, több mint 75, az az: hetvenöt millió napi systemákat foglal magában. — Itt alatt a' földünkről kistsinségünkben, a' nagy teremtés munkájából talán tsak a' legkisebbeket szemléljük: a' midőn bátorzkodunk nagyobbakról gondolkodván, felemelkedni; mindazonáltal minden e'dig tett lépésünk az égi tudományban eléggé bizonyossá tehet bennünket tsekély emberi létünkről: hogy, bár a' lélek halhatatlanságának szikrája tudományos következtetéseinknek némellykor világot gyújt; még is a' Mindenható Alkotónak vég nélkül valc teremtesü, 's megfoghatatlan művei vizgálatjánál minden emberi ész öszverogyik! (Vizer István.)

Természeti különösség.

Moszkauból írják, hogy azon várostól mintegy 100 verstnyire Kurjanowa falu vidékén 2 újni magosságra hóformájú, de sárga színű valamelly a' levegőből lehullott matéria borította el a' földet. Ezen substantia első tekintetre pelyhekből állott, ha tapintotta az ember, pamuknak érzette; de üveghen tartatván, tsak hamar felolvadott. Talám a' hó vizes részei vegyítve voltak e'ben olly nemű gyantával, mellynek szine a' borostyánkőé, nyujhatósága a' Gummi elasticumé, szaga a' főtt olajé vagy viaszé.

Eredeti állapotjában ezen massa a' tűz közéletésével meggyúladt, 's lángja hasonló volt a'hoz, mellyet az égettbor szesze ad; gyanítás formájában pedig a' tűzhöz közel főni kezdett.

Gyapjú mosásra új találmány.

Kern Albert, különben trieschi, de mostanság Bétsben mulató kereskedő Izraelita (lakását tartja Bétsben, Leopoldstadt Nro 601.) öt esztendeig tartandó masokat kizáróts. k. engedelmet nyert a'ra, hogy az általa feltalált módot tsak ő maga, vagy az ő meggyezésével használják mások, a' gyapjúnak mosásában, melly szerént bizonyos vegyületek által készült lúgban, a' gyapjú közé keverődő bojtorjánt — Klette, Haarläuse — tisztára ki lehet mosni. E'ből a' munkálatra az a' haszon hárámlik, hogy az illy gyapjúval banó művszerek nem romlanak; a' belőle készült szövetek pedig, különösen a' fehér abaposztó — Flanell, — olly tiszta és finom, hogy az angoly készületűnek nem engedi az elsőseget maga felett.

E'nek jelentésével el nem múlaszthatjuk a' Nemzetet a'ra figyelmetessé tenni, hogy a' melly határokon jaró nyájjak gyapja ezen rossz miatt szenved, azoknak tulajdonossai hasznosan értekezhetnének a' fent nevezett feltalálóval; mert az e'féle keveredés által okozott kár bizonyosan mind minden egy magánosra, mind pedig, és kiváltképpen általjában a' Hazáranézve nevezetes. Ne vegyünk egyebet bizonyításúl a' f. e. Junius 6-dikán

adott Wiener Zeitung Levelénél; e'ben a' Handelsbericht felírás alatt, eléggé szomorító előadást találni ezen szavakkal: „A' gyapjút nagyon keresik; de a' vásárra hozott mennyiségnek nagy része nem elégíti ki a' vevők kívánatját; minthogy a' mosás többnyire rossz, és bojtorjással rakodott. További iparkodás terjesztésére elegendők lesznek ugyan azon Levélnek következő szavai: „A' tiszta, fehér, hibátlan gyapjút, jól megfizetik.“ — A' bojtorjának kiirtását is mérészeljük juhos gazdáinknak ajánlani, mellyről egy igen jó hírben álló német Író, Zinken Oekonom Lexic. ezen szó alatt „Klette“ ezt mondja: A' bojtorjánt, sem zöldjében, sem száraz korában nem bántja vagy illeti egy állat is; e're való nézve, henye gazdákat jelent, a' hol a' mezőben megszenvedik, a' nyival inkább pedig, minthogy kiirtani igen könnyű.

Statistikai jegyzés.

Monomotopában a' Császárnak kilentz felesége vagyon, ezek nagy Királynéknak is neveztetnek; a' Császárnak vagy testvérjei, vagy közélről való atyjafiai. A' ki legelőször szül közülök fiat, a' kire a' korona szállani fog, a' többek között az tartatik legelsőnek. — Ezen feleségein kívül van még a' Császárnak ezer ágyassa. — Ugyan ama' felvilágosodást óhajtó tájakon vannak bizonyos Országok, a' mellyek tsak a' Királynéknak adóznak; és valamint a' Király, úgy a' Királynék is bírnak hatalommal akár büntetni, akár jutal-

mazni. A' Királynak testőrzoí sok helyen többnyire asszonyok, a' kik minden férfiak nélkül élnek ugyan; de azért szabad férfiakal társalkodniok, és ha leány magzatot szülnék, azoknak bal meljeket tüzes vassal lesütik, azután magok nevelik; ha pedig fiút szülnék, azt az atyjokhoz küldik, 's azok nevelik.

A p r ó s á g o k.

Nymewegeni későbbben érkezett hírek szerint Scott Walter, bár igen gyenge állapotban ugyan, még is az orvosi segítség következésében Angliába kezdett útját tovább folytathatja. Más újság levelek szerint már Londonba meg is érkezett. Hogy a' gutaütés életét nem végzé, inassának köszönheti, a' ki tüstént eret vágott rajta.

Orosz Országban az ó hitűek olly idegenek a' portobák eránt, hogy ha valami tobákoló berbentzójét az asztalra leteszi, ezt tisztátalannak tartják, és az asztal a'dig nem használtatik, mig azon hely le gyalúlva nintsen, a' mellyen a' berbentze állott.

Az arany ezüst, melly házi edényekre, drágaságokra fordíttatik a' világon, és a' pénzforgástól megfosztatik eszt.ként 5,893,241 fontra reá megy. — Szép somma!

R e j t e t t s z ó.

A' szárazon lakom, de tsak úgy élhetek,

Ha a' vizek alatt pénzt keresgélhetek.

Fejemet, nyakamat senki sem kedveli,

Mert a' főt felette nyomosan terheli.

Derekam, 's két lábom van kirakva kőből,

Nem sokat használna, ha fonnád vesszöből.

J e g y z e t: Az 52-dik számbeli Rejtett szó: Kapás.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

2. Szám.

Jul. 7-kén.

A' hóldfogyatkozás.

(Lander testvérek afrikai útazásokból.)

Estvéli 10 órakor lefeküdvén, és mélyen elaludván, a' zajgó lármát követett jajgatás váratlanul felvert minket álmunkból, — mellyet még rettenetes, és az éjjeli nyugodalmat háborító sikoltás, és ordítás követett. Alig jövének magunkhoz zavarodásunkból, midőn az öreg Laskoe lélekszakadva, és az ijedség által reszketve rohant be hozzánk, és reszkető hanggal így szóllott: „Uraim a' nap a' holdat az égen keresztül maga után húzza.“ Ezen ritka és nevetséges történetnek okát megtudni óhajtván, 's egy két darab ruhát felvévén, azonnal sietve szaladtunk, és mindjárt által láttuk, hogy az egész történet hóldfogyatkozás. Udvarunkban igen sok emberekre találtunk, a' kik meggyőződve voltak arról, hogy a' világ végihez közelget, ez a' tünemény pedig a' jajgatásnak tsak kezdete légyen. Töllök hallottuk, hogy a' mahomed papjai a' napot, és holdat mint személyeket ábrázolván, a' királlyal, és a' néppel azt hitették el, hogy a' holdnak makatsága, és engedetlensége lenne oka a' fogyatkozásnak: a' hóld, úgy állították ők, már régen megútván járását, mellyet az égen nékie keresztül kellett futni, a' melly valósággal az ő vé-

lekedések szerint tövisekkel van beborítva, és ezer meg ezer akadályok által gátolva, — kedvezőleg és alkalmatosabb járást keresett magának, ezen estvén régi útját elhagyta, hogy a' nap pályáján folytassa ezután ő is utazásait. Ezt a' nap észrevévén, reája rohant, és homályjal borította be, hogy ezen makatságáért megbüntesse, és a' bűnöst régi útjára vissza térni kényszerítse, eltiltván eggyesr'smind azt, hogy többé ne merészelné a' földet világítani. Bár melly ritka volt is ez a' nyilatkoztatás, a' király, királyné, és majd minden Boussa várossában lévő lakosok mindazáltal vaktában elfogadták, és az iszonyú láрма, mellyet hallottunk, ezen vélekedés hívéseből indíttatott, — a' kik az által a' napot elakarták ijeszteni, és kényszeríteni, hogy régi útjába vissza lépne, és a' hóld által, a' mint az előtt, a' földet megvilágíttatni hagyja. Hasonló szokás áll fenn több bárdolatlan nemzeteknél.

Míg nekünk ezt a' kinyilatkoztatást tették, eggy a' királytól küldetett követ érkezett azzal az útasítással, hogy vélünk ezt a' történetet közölné, és azonnal elébe mennénk. Sietve felöltözvén, a' királyi palotának udvari piarczához a' követtel eggyütt elballagtunk, a' honlét a' láрма eredett, — itten a' királyt feleségével eggyütt a' földön találtuk. Közöséges jó kedvek, és vidám artzajok oda lett, és mind ketten, valamint jobbágyaik is, minden tagjaikban reszketni látszattak. Az első lármanak hallomására a' házat ott hagyván, még félig sem voltak öltözve, a' fejek, és

meljek takaratlan vala; de szerentsésen sült el nekünk őket megnyugtanni, vagy legalább buslakodásaikat enyhíteni. A' király ezen észrevételt tevő, hogy ő illy hasonló történetre nem emlékezik: ez bizonyosan hadat, és éhséget jelent reájok nézve.

A' királytól általellenben két három lépésnyire ültünk, úgy, hogy eggyzersmind a' hóld fogyatkozást, és a' népet szemlélhettük. Ha a' királyi pár rémült vala a' hóld setétülésén, — de nekünk sem lehetett kedvünk, — a' lakosoknak kábító, iszonyú lármájokat, és kettőztetett rémitő jajgatásokat hallván; sőt majd annyira elijedtünk, mint azok, a' kiket vigasztalnunk kellete. Az estve tsendes, derült, és igen kellemetes vala; a' hóld rendkívüli fénnel tűnt fel, és tellyes kerektségében lévén, annál erősebben világított. Az ünnepnek utolsó napja lévén, a' lakosoknak nagyobb része a' szép éjnek frissítő levegőjét szívta, a' nappali tikkasztó melegtől pihenvén; — de a' midőn a' hold lassanként homályosítottatott volna, megijedtek, és mennél jobban nőtt a' fogyatkozás, a'nál nagyobbra öregbítettett félelmek. Remegő szívvel a' királyhoz siettek, hogy ezen szerentsétlen történetről azt tudósítsák; mellynek sem miben voltát, sem pedig okát nem foghatták fel; mivel noha az égen semmi felhők nem voltak, — a' homályosság mindazonáltal mindég jobban nőtt. A' király híveivel eggyaránt eggyűgyű, és tudatlan lévén, hasonlóan megijedt, és nem engedte, hogy eltávoznának, biztosan reménylven,

hogy a' sokaság által bátorságot szerezhethet magának.

A' királyi háznak által ellenében, és azt majd érintve igen gyönyörű pamuthozó tserjék áltak, mellyek körül a' fű lekaszáltattott, és a' föld a' játék leendő tartására alkalmaztatott; — ezen a' helyen gyülekezett öszve a' nép, mind azon szükséges dolgokkal felkészülve lévén, mellyeket a' városban találhattak a' lárma indítására. Eggy hármas nagy karikát csinált a' nép, mellyben szaladgált, és nagy sebességgel forgott, felette nagy lármat indítván, és jajgatván; ezer meg ezer éktelen mozgásokat vittek végbe, a' földet verték, kezeiket az ég felé emelték. Még Robinson Crusoe románjában sem fordult elő illy ritka, és különös vad jelenés. Tsak eggy nagy rakásfa hijja volt, hogy a' nyársra eggynehány embereket felhúztak, és megsütöttek volna. A' kis fiúk, és leányok a' karikától kimaradván, ide 's tova szaladgáltak, kiürített kobak tsobolyókat verdesvén egymáshoz és keserűen sírván; — más sereg férjfiak trombitáltak, idétlen, és kelletlen hangokat okozván, — mások elavúlt dombokon doboltak, mások ismét tehén szarvakat fujtak; — ezen ördögi zavargást időközben rettenetes lárma szakasztotta meg, melly a' vasas tsők, és lántz tsörgések által indított. Minden, a' mi tsak a' lármat rémítőbbé, és kábítóbbá tehetette, — ezen emlékezetre méltó alkalmatossággal elkövetetett, és tsak éjfé felé, a' midőn a' hold megint feltűnt, tsillapított le eggy kevéssé. — Soha hasonló ünnepi tartásnál.

nem voltunk jelen. Az egész fogyatkozás pillanatjában sem volt olly homályos a' hóld, hogy a' különbféle seregeket nem lehetett volna észre venni, a' mint ezen látható fogyatkozásakor ide 's tova mozogtak. Ha egy európai, a' ki afrikában nem volt, ezen az ijedség által zavarodásba jött nép közt hirtelen megjelent volna; azt hihette volna el bizonyosan, hogy ő az ördögök seregének körmei közé került, — a' kik valami rosszelkű embernek elfogadására vendégeskedtek; olly annyira rút, iszonyú, és rendkívüli jelenés volt ezen sokaságnak tselekvés módja, és még rémítőbb lármájok. Szerentsénkre volt egy kalendáriom nállunk, a' mellyben előre volt határozva a' fogyatkozás, — és bátor a' királyt, ezen természet tüneményjéről előre tudósítani, elmulattuk légyen is; — de legalább neki, és népének mostan meghatározhattuk azon időpontot, mellyben a' dolgok előbbeni rendes folyamatajokban lesznek. Valahára magokat megnyugtadni kezdték, és mindent, a' mit nékiek mondtunk, elhittek olly a'nyira, hogy hitelünk által nállok magunknak ezen alkalmatossággal bizonyára tartós, és maradandó hírt szereztünk.

Fájdalom! — kiáltá a' király, — ezen az éjen Wawontól egészen Yaourickig kétségen kívül nagy szomorúság, és jajgatás lesz, mivel ti nem vagytok jelen azon embereknél, hogy vigasztalástok által fájdalmok némileg megszüntethetnék. Ők bizonyára azon gondolatban lesznek, hogy ezen fogyatkozás valamelly rettentő történetnek jeladása, és a' dig,

míg a' hóld régi fényjét vissza nem nyerendi, felette sok nyughatatlanság, és ijedség közt remegő szívvel fognak forogni.

Majd egy felé járt az óra, a' midőn a' királyt és a' királynét ott hagytuk, hogy lakhelyünkre vissza térnénk. Csendesség lévén mindenütt, nyugodt elmével aludni mentünk.

Mi az igazi nagyság?

Nagynak lehet mondani, a' ki iparkodással és nagy áldozatokkal az emberiség javát előbbre segíti.

Nagy ama házi gazda, ki munkásság, vígyázat, jó példa által házát az egygyesség, erkölts, isteni félelem és a' jól-létnek templomává szenteli.

Nagy azon asszony, ki társának terheit könnyebbíti, és rántzokba vonúlt képét fel deríti, tselédeit erköltsre tanítja, magzatjait pedig az örökké valóságnak neveli.

Nagy, a' ki barátjáért, de nagyobb a' ki még ellenségiért is ön magát áldozatul kiteszi.

A' Persák jeles mondásai.

A' jól neveltifjú hasonló a' finom aranyhoz, melly mindenütt kelendő; de a' kényén nevelt gyermek hasonló az olly rézpénzhez, mellynek a' külföldön betse nintsen.

A' szerentse hasonlít egy létrához, a' hány fogára fellépünk, ugyan a' nyiról ismét le is kell szállnunk.

Az élet egy napló-könyv, mellybe tsupán jó tselekedeteket kell béírni.

A' kikelet megérkezése, és a' tél meg-
jövetele éltünk könyvének leveleit forgatják.

Gondolatok.

Élni a' nyit térszen, mint munkásnak lenni:
mert a' munkásság szülő a' nya a' szerentsé-
nek; de ha ez megholt, a' kor az ember egy
elhagyatott árva, ki még Tutort sem találhat.

A' mi életünk egy könnyű híd, a' melly
egyik homályos tartományból a' másikba
vagyon által verve, míg rajta járunk, az egész
mennyei ég-boltota' vízben tükröződni szem-
léljük.

A' gazdag emberek számát sem tudják a'
sok jó barátoknak, 's vér-rokonoknak. A'
szegény tsupán tsak a' nyomorúsággal van
atyafiságban.

Közönséges tapasztalás e' világon, hogy
az olly férjfiak, kikre a' világ leginkább szo-
rúl, leg vékonyabban fizettetnek.

A' barátsággal úgy van a' dolog, mint a'
kísértetekkel, minden ember pengeti nyelvét
rólla, de hány találkozik a' ki valóban látta?

A' szerelem, mint a' tűz, nem tarthat örök-
ké gerjesztés nélkül, el alszik mihelyt nints mit
reménylnie vagy félnie.

K ü l ö n b f é l é k.

Egy Whydában az afrikai parton lako-
zó Lauza nevű Portugallus esztendőnként 22
ezer rabszolgát ad el; a' miből ő melly nagy
jövedelmet veszen be, könnyen ellehet, gon-
dolni!

Mainotti nevű most bordeauxi lakos olasz
festő nem régiben Angouleme környékén a'

carraraihoz hasonló márványt talált fel; a' hely, mellyen e' fekszik, 4 mfdnyire terjed, Most már bizonyos társaság munkáltatja a' bányát.

Nagy Kanizsán és Aradon az Ó Budai 'sidó-német Tanítói-intézethez hasonló intézetek állítottak.

Eggy angoly folyóírás beszéli, hogy Kanadában bizonyos familia e' következő tagokból áll. Az atya frantzia, az anya orosz, a' legidősebb fiú máltai, a' 2-dik Siciliában született, a' 3-dik lengyel, a' negyedik pedig ben született. E' különös háznépnek szolgálja spanyol, szolgálója német, ezek közül mindegyik a' maga nemzete nyelvét érti.

Az ártézi-kút nevét Artois frantzia tartománytól vette. Illyen kútak már ásattak a' XII-dik században; de legközönségesebbekké tsak most kezdenek lenni.

Frantzia Ország népessége a' legújabb számítás szerént a' közelebb múlt öt esztendőök alatt 959,356-al nevededett. 1814-ben lakosainak száma volt 24 mil; 1827-ben 31 mil.; 1830-ban 32 $\frac{1}{2}$ mil.; Páris népessége 774,338-ra megyen.

Rejtett szó.

Öt jel egész nevem: én minden jót 's rosszat ölemben
 Ápolok, a' míg az szunnyad lappangva csirában.
 Szokrat 's Hellász' más hét fényes tsillagi — kiknek
 Négy elsöm adatott fény névül — sírva heverték
 Mint tsetsemók karomon; de szelid rengésem az álmod
 Rájok idézte, 's szemeik lágy szendergésre tsukódtak.
 Eltet 's fényt áraszt négy elsöm hát; de ha végső
 Kettóm puskáé, dül az, 's ropogásra halált szór.

Sz. D.

Jegyzet: Az 1-ső számbeli Rejtett szó: Búvár.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

3. Szám.

Jul. 11-kén.

Tudományos dolgok.

Tudományos Gyűjtemény 1832. VI-dik vagy Juniusi Kötet. Tizenhatodik esztendei Folyamat. Szerkeztette Vörösmarty Mihál. Kiadta Trattner J. M. és Károlyi I.

Sokkal ösméretebb e' derék havi írásunk a' két testvér haza előtt, mintsem annak hosszas dítséire volna szüksége. Legyen elég rólla annyit mondanunk, hogy a' benne mind ez ideig megjelenő válogatott értekezések nem csak fentartják, hanem nevelik is a'nak bétét. Ezen kötetben — mellyhez kétívnyi Koszorújáról — a' Hazai, Külföldi Literatura 's a' t. cikkelyek alatt előforduló tudományos jegyzeteken kívül állanak: 1.) Egy fordulás az Alföldön, Mindszeny Antaltól. 2.) A' búza nemek' több időkre való eltartásának a' zsisziktól, tűztől, egerektől, egyszóval minden veszedelemtől és kártól lehető mególtalmazásának egyedül való módja, Pápai Benjámin-tól. 3.) A' Nemzetiség, Vajda Pétertől. — Az első értekezés, — melly folytatás és még folytatni fog, — hazánk egy részére nézve jeles és hasznos földleirási, statistikai és régiségi ösméreteket közöl; a' második gazdasági, a' harmadik pedig politikai és más tekintetekben érdemel nem kevés figyelmet. Midőn

Második Félészendő.

ez utolsóban a' 100-dik lapon olvassuk, hogy:
 „a' magyart nem hatalmas ellenségei törték
 meg; egyenetlenségünk volt azon féreg, melly
 a' nemzetiség gyönyörűn virágzó fájának gyö-
 kereit elrágta; Sajó 's Moháts ezért gyászos,
 Budának tornyai ezért alázódtak meg; eszünk-
 be jutnak a' kedvelt magyar költőnek ama
 versei:

Hajh! ezt visszavonás okozá mind, 's durva irigység,
 Egységünk törten törve, hanyatla erőnk.
 A' sorvasztó lántz, így készüle árva hazánkra;
 Nem! nem az ellenség, ön fia vágta sebét.

A' szerentsétlennek kevés a' barátja.

Valamelly hideg decemberi estvén ked-
 vetlenül sétálék egy nagy városunk útszáin,
 's a' nélkül, hogy ügyeltem volna valamire,
 pompás kotsikat, tsinosan öltözött, 's gazdag
 bunda félékbe burkozott asszonyokat, és min-
 dég tolongóbb sokaságot vettem észre mellet-
 tem a' játékszinbe elsietni, hol azon estvén
 valami jeles darabot adtak. Szemeim a' lám-
 pások világítól mintegy vakítva valamelly
 frissítő pontot kerestek, midőn történetből
 egy deszka boltra akadtak azok. Világot láték
 abban, 's hozzá közelébb menék.

A' rosszúl öszverakott deszkák hasadék-
 jain, mellyeken a' bóltba beható szél a' gyer-
 tyá világát lobogtatá, láttam egy karatlan
 ótska széken ülő fiatal embert csizmát talpal-
 ni. Viselt, de még is rendes öltözete, a' kü-
 lönbféle színű ügyesen felvarrott foltok azt
 mutatók, hogy a' szegény csizma foldozóról
 asszony gondoskodik. Ifjú és halavány arczára

a' meglegedés bélyege vala ütve, midőn fel-
nézvén munkájáról a' mellette köntöst foldo-
zott asszonykára nyájasan tekinthetett; de ha
megkelle változtatni nézését, az öröm helyett
mély sohajtás szökött fel meljéből. Társa is
fiatal volt még, és fekete szemei szerelmes
tűzzel tsillogtak; de halavány artzát olly setét
veresség borítá, melly bizonyos ellene nem
álható betegséget árult el.

Ismét elvégeztem egypárt — szólla a'
férj — midőn egyszer'smind a' talpalt csiz-
mákat műhelyje alá löké; de te nem jól érzed
magadat, úgy e' kedves Marim?

Még nem, felele amaz, azonba nevetni
igyekeztvén. Férje szelíden magához húzá,
és tsokolá halvány homlokát. — Ők boldo-
gok voltak. —

Elhagyám darab időre a' nagy várost;
vissza térttemkor megemlékezék a' csizmafol-
dozóra, 's néztem mit tsinál. A' jelenet egé-
szen megváltoza, a' tél kemény hidegével nem
tevé továbbra is haltta a' természetet, szép
napfény melegíté a' fákat és bokrokat, mel-
lyek leveleiket kezdék kihajtani, a' madarak
éneklettek, és mindenek mint vígak, megle-
gedettek néztek ki. A' fiatal kéziműves egye-
dül ült, fejét meljére tsüggesztve; munkája
kiesett kezéből, 's könnyekbe lábbadt szemeit
egy durva szőnyeggel fedett ülésre függesz-
té, melly valakinek látszott lenni határozva.

Péter mester! szólla valaki hátam megett.
Körül nézék, 's egy vígartzulatú napszámost
láték meg.

Én régen adósa voltam magának e' három forinttal, így szólla a' kézműveshez, bemenvén a' deszka boltozatba; most már valahára meghoztam. De hát maga egyet sem szóll? Tudom én hogy megszomorodott; de nem kell azt annyira szivére venni, van aszszony több is, mint a' mennyire szükség van. Ekkor nagyot nevetett a' napszámos. No de ha nem akar beszélgetni Péter mester, én odébb megyek.

Ez elment . . . Péter még mindég kezében tartotta a' kapott pénzt.

Mit tsináljak én most ezzel, szólla sóhajtván; óh édes Marim, tsak én ne lettem volna illy szegény, úgy te

Itt elhalgatott, törölte könnyeit inge újjával, 's a' sorsra bízván magát, ismét munkához fogott.

A' szegény ember igen érdeklett engemet, naponként meglátogatám, a' nélkül még is, hogy megszóllítására elhatározhattam volna magamat. Bánatja igen szembeötlő volt szomorú artzulatján, de vigasztalni nem mérészlém, gondolván, hogy az haszon nélkül történne. Eggy napon nem találám többé szokott helyén a' bánatost; kérdezősködék utánna egy kereskedő által, a' ki vállat vonítván kevély tekintettel felelé, hogy neki az olly emberekre semmi gondja.

Tovább menék, 's valamelly rossz kortszma udvarán megláték egy nem gyalúlt, imígy amugy öszve szegezett fenőfa koporsót, melly két szalma széken egy égő gyertya mellett feküdt, valamelly tört tsészében víz, egy ág

és egy fakereszt vevék körül a' koporsót. A' fiatal kézműves vala ebbe zárva.

Ah! uram, szólla hozzám a' kortsmáros, milyen derék ember volt ez. Felesége után tsak munkáját szereté ő. A' bánat vitte őtet a' koporsóba. — Kérdésemre felvilágosított az asszony betegsége felől. Annak — úgy-mond — az atya sok adósságot hagyott; ezt igyekezé az áldott pár kifizetni, de semmivé lett alatta. A' bántá szünet nélkül az előbb elhalt feleséget.

A' koporsó feltéteték a' halottas szeké-
re; kevesed magammal kísérem azt, mint a'
kit az ifjú kézműves sorsa igen érdeklét. A'
szerentsétlenségnek ritkák barátjai! — Lát-
tam, mint eresztetett sírba a' koporsó, 's ez
után el fogódott szívvel szállásomra tértem.

A' fiú szeretet példája.

Régen valamelly Orosz-Török háború-
ban egy ifjú Török fogságba esett, ott ke-
resztényé, és egy orosz vadász ezerednél
tisztté lett. Midőn Ismail lerontatott, ő há-
gott fel először katonáival a' sántzra, és a'
nagy füst, láng közt egy nem igen nevezetes há-
zig előnyomúlt. Berohant ebbe! katonái után-
na. Mint elbámultak ezek, mikor tisztjeket
egy ősz lábaihoz borulni látták e' felkiáltás-
sal: „ez az én atyám“ „amazok az anyám és
testvéreim“ vitéztársaim! ajánlom mind eze-
ket óltalmatokba. Azért siettem én ide, hogy
őket megszabadítsam!“ Mély megindulással
állottak a' vadászok, 's puskáikat a' földre
ereszték. De az ősz, haragot villámló szemek-

kel tépte ki magát fiának karjai közül, 's egy pisztolyt „halj meg hitszegő“ szavakkal sütött el fiára. Hibázott a' lövés, más pisztolyt ragadott, 's fiának vállát keresztül lőtte. Ekkor a' hiv vadászok a' dühösködő öregre rohantak, 's bár fia közbevetette magát, a' fanaticus ősznek halnia kellett. Megmaradt még is a' jó fiúnak azon vígasztalás, hogy annyát 's testvérjeit a' veszedelemnek idején megszabadíthatta, a' vállán kapott sebet is könnyű vala begyógyítani.

Nagy muzsikai emlékezet.

Mozárt, ama halhatatlan hangművész, hallá 13 eszt. korában Rómában ama, jelesen fel tett Misererét nagyhéten énekelni, mellyet egy muzsikai kar tagjának sem vala szabad, kitiltás büntetése alatt, lemásolni. Visszatérvén Németországba, eleven emlékezte szerént fel tevé azt, és minden jelenvalóknak bámulására egy egész tudós társaság előtt mesterségesen el éneklé.

Mi az igazi nagyság?

Nagy azon polgár, ki inkább lemond ön jussairól, mint a' társaság békességét fel dúlja.

Nagy azon szomorkodó, ki el tudja fojtani bánatját, tsak hogy a' vígadók' örömet fel ne zavarja.

Nagy azon gazdag, ki a' szemérmesszűkölködő rejtett kalibáját is felkeresi, 's a' könnyező siralom éhség helyén is enyhülést és segedelmet terjeszt.

Nagy, a' ki inkább törvényteleniséget szenved, mint sem azt gyakorol.

Nagy, a' ki ön magától is megvon valamit, hogy a' szenvedőkkel jót tehessen.

Az igazi nagylelkűség nem épen a' nagy birtoku férfiak örökje. — Nemesb szívek dobognak néha egy rongyos szűr, mint a' bíbor fényje alatt. — Ne hidjétek, mintha csak a' nagy világ látó színén, a' tsata síkján, fényeskedhetne valódi nagyság; óh nem! ti ember barátok győződjétek meg, hogy a' ti kunyhóitokban, műhelyetekben, a' házi élet megszűkebb körében is valódi nagyok lesztek, csak igazán jók legyetek!!

A p r ó s á g o k.

Londonban a' néposkolák a' legújabb vizgálat szerint 7—800 ezer tanuló gyermekeket nevelnek.

A' Northumberlandi Hertzeg palotája egy hozzá értőnek bizonyítása szerint a' leg-tökéltebb épületek ideálja.

Rómában a' papok, barátok, apátzák vagnak 5354; 1822-ben még csak 4714-en voltak.

Angliában 1830. a' szeszes italokra, úgy-mint serre, borra, czukorra, kávéra, theere és dohányra vetett adók 27 mil. font sterlinget tettek.

A' „Philosophical Magazine“ illy észre-vételt tézen a' Manchester — Liverpooli vas-utról, mellyen 24 angol mfdet egy óra alatt ellehet végezni, hogy a' dongók, és más bogarak, mellyek az utasokkal azon távolságot fáradság, sietés nélkül, sőt imitt

amott pihenve, azonban kerengősen végezik el, ugyan annyi idő alatt 40 mfdnek meghaladására is képesek lehetnek.

Cuvier helyjére a' Frantzia Akademiában Junius 21-dikén az idősbb Dupin választatott.

Farkas József magyar tánczművész Párisba Május 31-dikén érkezett meg. München, Augsburg, Mannheim a' külföldön már tanúi tánczbeli ügyességének.

Egy Marschal felszámolta, hogy 85 golyóbis közül tsak egy ér; mások e' részben azon irányt tsinálják, a' melly van 1 és 40 közt. Szerentsére pedig tsak 400 közül öl egy.

Pétervárában él egy 126 eszt. kórkatona, a' ki hátán még most is el bír három mázsa terhet.

Koppenhágában mutogatja most különös mesterségeit egy Dondy nevű szemfényvesztő. Ez hirtelen megeszik egy hordó jeget; a' mire testje olly hidegnek érzik, mint a' jég. Majd eleven szenes edényt hozat, azt elnyeli, és hirtelen olly nagy izzadást kap, hogy kevés minuták alatt a' jeges hordót vízzel tele izzadja.

Rejtett szó.

Öt betűmmel a' meljednek
 Kedvetlen vendég vagyok;
 Három végsőmmel képednek
 Semmi szépet nem hagyok.
 Első hármam hogy ha hangzik,
 Hangján lábod kalandozik.

Jegyzet: A' 2-dik számbeli Rejtett szó: Böltső.

Hasznos Multságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

4. Szám.

Jul. 14-kén.

Adóssági törvény Angliában.

Hamburgban élt egy Majer nevezetű kereskedő, a' szegények eránt adakozó, barátinak szolgálni kész, jó kis ember, és olly gazdag, hogy jeles characteré mellett közönségesen betsültetett 's szeretetett. Vagyonának különböző privatusoknál letett része, vagy az úgy nevezett kintheverő adósságai között volt egy 500 font sterlingnyi 's olly régi adósság, hogy annak vissza fizetését márszinte kívánta, mellyel neki egy angoly hajós Kapitány tartozott. Elhatározta tehát magában, hogy Portsmouthba megyen, 's pénzét vissza kéri, hova egy szép reggel megérkezvén, járatlan lévén a' városban, de az angoly nyelvet jól értve, azonnal tudakozódott Jónes Kapitány utá. Hogy hívják ama' szép hajót? kérde egy embert, kit a' Kapitányhoz vezetésére megkért. Az a' hajó Royal Sally felelé, 's Kalkuttába rakodik; imé, uram, itt a' Kapitány háza, ő bővebb tudósítást fog a' hajóról adni.

A' kereskedő megköszönte vezetőjének, 's kopogtatott egy veres téglából épült ház ajtaján, melly zöldre festett, és réz kilincse nagyon ki volt fényesítve. A' Kapitány igen magos természetű volt; kék dolmányt viselt, rövid allsontjai előre állottak és egész külseje mu-

tatta azt, a' mit a' tengeri emberekben átaljában durczás, nyers nyiltságnak neveznek. Barátja megpilantásakor egy kevésbé meghökkeni látszott a' Kapitány, 's kérte várakozna még az adósság visszafizetése után. A' kereskedő azzal meg nem elégedett, minthogy az adósságot három esztendő előtt tsinálta. A' Kapitány azonban csak a' halasztást sürgette, a' miről a' kereskedő semmit sem akart tudni; a' Kapitány még inkább unszolta, a' kereskedő már fenyegetődni kezdett. Erre a' Kapitány hirtelen engedett, fontolgatni látszott, 's mondá, hogy a' szükséges tőkét az adósság kifizetésére könnyen megfogja szerezhetni. Kérte menjen haza, 's egyszersmind megígérte, hogy még azon nap a' pénzt elviszi. Erre a' jó Majer jó ebédet készített a' vendégfogadóban. Az idő azomban eljárt, és barátja elnem jött. Végre elveszté béketűrését, 's éppen indulóban volt, midőn a' felszolgáló két urat jelente be nálla.

Ah! a' pénzem, gondolá Majer. Mind a' két idegen belép, egyikének papiros volt a' kezében, mellyet Majer nyugtatónak vélt. Óh uraim, ez igen jól van, adja ide tüstént aláírom! Aláírni! ez uram, visszonozá az egyik, nem szükséges; hanem az úr minket fog követni. Ezen papiros, uram, elfogató parancsolat adósság miatt; az én házam nagyon vidító; rangos ifjú urak jönnek oda; az ár valóban igen illendő; naponként csak egy guinee; horomat jelesnek találandja. De én meg nem foghatom, felél Majer udvarilag; hiszen itt nekem igen jó; köszönöm az uraknak.

Minden vonakodás nélkül uram, mondá a' másik, ki eddig száját fel nem tátotta, de be sem zárta, minden beszéd haszontalan, az úr a' mi foglyunk. Itt van egy elfogató parantsolat az úrra azon 10,000 font sterling summáért, mellyel Jones Gergely Kapitánynak adós.

Mintha menykő ütötte volna meg a' kereskedőt; elvette azonban a' papirost, 's ez bizonyossá tette, hogy jól hallott. Jones Gergely Kapitány, ki Majernek 500 ft sterl. adósa volt, ezt 10,000 ftért befogatta, állítván hogy azzal neki adós; mert közönségesen tudva van, hogy Angliában minden, a' kinek elég tág lelki esmérete megesküdni, hogy valaki neki adós, könnyen kaphat arra elfogató parantsolatot. Minthogy Majer senkit sem esmert Portsmouthban, a' ki érte kezeskedett volna, elfogattatott, 's kénytelen volt a' fogházba lődülni. E' különös módja a' hitelezők kifizetésének, gondolá Majer.

Idő töltés végett igen nyájas kereskedőnk némelly bajtársival megesmerkedett. Miért van be fogva? kérde egy férfit, a' kinek arczulatja betsületes embert bélyegze, és igen felháborodottnak lenni látszott; mitsoda gonoszság miatt van fogságban? Mitsoda gonoszságért? felelt a' fogoly; Liverpool választására akartam szavazni, a' midőn egy barátja a' Candidatusnak, kire szavamat adni megtagadtam, 2000 ft sterl. befogattatott. 'S míg már az óvatot kiállíthatom, a' választás bevégeződik. Mit mond az úr! visszonozá a' betsületes kereskedő. Hogy! hát azért fogat-

tatott be, hogy törvényesen ne szavazhasson! Hát igazság ez? Nem igazság! mondá a' fogoly, hanem az adósság miatt bezárató törvény. Miért van e' fogságban? kérdé kereskedőnk egy más szegénytől, a' ki sovány volt, mint egy kísértet, és könnyeitől nedves szemeit időről időre 'sebkendőjével törölgeté. Egy ügyész megígérte egy barátomnak, bizonyos váltó levélnek halasztását, ha néhány személyekkel neveiket annak hátára irathatná. Szerentsétlenségemre én is a' váltó levél hátára íram nevemet. Elenyészte idejére ki nem fizetődött, 's egy nappal azután mind elfogattattak, kik indorsalták. Mi nyoltzan voltunk, 's a' törvény felhatalmazza az ügyészt mindegyikünktől két guinéét kitsikarhatni. A' mi engemet illet, háznépem éhel fog elveszni, míg kiszabadúlok. Uram van a' halasztó huntzfutoknak egy tsapatja Angliában, kik azon szerentsétlenek költségén élnek, kiket befogatnak. Istenem! hát igazság ez? kérdé a' kereskedő. Fájdalom! e' nem igazság; hanem az adósság miatt bezárató törvény. De mondá a' betsületes Majer egy törvénytudóhoz fordúlva, ki éppen társai áldozatja mellett álla, azt mondják Angliában mindenki ártatlannak tartatik mindaddig, míg az őtet kárhoztató bírói ítélet ki nem mondatott; még is mivel egy gaz tengeri ember, ki 500 ftal adósom, esküvéssel erősíté, hogy én vagyok neki 10,000-el adós; én itt a' fogságban vagyok. Hát ez azt teszi, hogy az ember addig ártatlannak tartatik, míg a' törvénszék ítélete vétkesnek mondja? Uram fe-

lele a' törvényes ember: a' criminalis ügyekre az nem alkalmaztatható; de ha valaki szerentsétlenségére adósságot tsinál, már az egészen más. Angliában sokkal szorosabb a' törvény a' szegénység, mint a' gonoszság ellen. Istenem de hát igazság ez, viszonozá az ember-séges kereskedő. Igazság, tréfa! tsak bezáró törvény! monda az ügyész, 's gyorsan ott hagyá. Majer azomban ismét szabaddá lőn, mert tanú ellene nem vólt. A' bírák közül egyikhez elment, 's ügyét elébe adván, igazságot kért tőle Jones Kapitány ellen. Jones Kapitány! monda a' bíró, egyet szippantván; az úr tán Jones Gergely Kapitányt akará mondaní? Ah Istenem! igen igen monda a' kereskedő. Jónes Kapitány, viszonozá a' bíró, a' Royal-Sally hajón tegnap Kalkuttába utazott el. Kétségkívül azért esküdt meg az úrra, hogy neki tíz ezer forinttal adós, hogy addig lerázhassa az urat nyakáról, míg követelései többé alkalmatlanságára nem lehetnek. Jónes Gergely egy megrögzött gaz ember! Vigye az ördög! monda Majer. De hát nints semmi eszköz ő ellene nekem igazságot szolgáltatni? Minden bizonnyal van; a' hamis esküvés miatt törvény eleibe idéztetheti, felelé a' bíró. De hát mit segíthet az én rajtam? viszonozá a' kereskedő; az úr azt mondja, hogy Kalkuttába ide három ezer mértföldnyire ment. Én tehát semmi úton nem érhetem el 500 font adósságom vissza fizetését? Úgy hiszem, nem; és én adóssom végett befogattattam! Az igaz. Még tsak egy szó van mondanom, Uram: Igazság e' ez? Azt az úrnak meg nem mond-

hatom, hanem e' bizonyosan törvény, be-
záró törvény.

E' szavakra meghajtá magát a' biró, és
Majer elbotsáttatását sejdítvén, a' szobát ott
hagyta.

A' kastor (hód), és a' majom.

(M e s e.)

Fáradhatatlan szorgalommal rakja a' hód
az ő remek lakását az ezüstszinű folyónak
partjára. Egy utálatos vén majom pislogó
kajánsággal észrevévén, utánozni törekedik
azt, és titkon egy házat rak, és a' hód fára-
dozó iparkodását gunyolva neveti. De a' mit
butaság és gyávaság nemz, nem szokott helyes
tzelt érni. A' majom is közel rakta kalibáját
a' folyó dagadozó ágyához, 's a' mint éjjel
kezd a' víz emelkedni, vergődve rikolt insé-
gében. A' hód okosan rakott házában mo-
solygva szemléli halálát.

Most is találkoznak még valamint hajdan
illy irigyen katingató majmok. Ne bántsd
őket, hadd űzni tsúf mesterségöket. A' hol
nem munkálódik az ész és nemes szív, ott az
emberi iparkodást sem áldás, sem szerentse nem
koronázza.

Az alkalmatlan hitelezők elvadítása.

Egy fiatal katona tiszt adóssa lévén egy
vén zsugorinak, attól hajnali álmában több íz-
ben háborgattatott adóssága lefizetése miatt;
tünődött sokáig mint idegeníthetnéötet el ma-
gától, végre elméjébe ötlük eme' furcsa gon-

dolat: megtüzesíté ajtajának kilincsét, és észrevévén jövetelét, ezt hirtelen helyére tette, és bátran bévára háborgató ellenségét. Egy lassú kopogás hirdeté megérkezését. „Tessek“ monda az ifjú tiszt; de egy fájdalmas jajszó hallatódott, és a' szerentsétlen hitelező, mint a' villámtól érintve, hirtelen eltávozott, és kén-telen volt egynehány hélig a' gyógyítás miatt kiadott pénzéről szobájában gondoskodni. — Eme' példát talám némelyek most is szivesen követnék!

K ü l ö n b f é l é k.

Cuvier szerint a' tzehtal ezer esztendeig élhet. Jenner nevű orvos kóstolta annak tejét, és úgy találta, hogy az jobb ízű és táplálóbb, mint akármelly négy lábú állatnak a' teje.

A' híres Franklin állítása szerint azon kakas, mellyet a' menykő megüt, mérgessé lesz, és az élet veszedelmeztetése nélkül nem megehető. Vallyon más állatokkal nem ugyan ez történik é, mellyeket a' villám megöl? Látni innen melly fontos változásokat okoz az electricitas a' testekben.

A' chinai Császár az opiummal való élés ellen parantsolatot adott ki. A' köznép, vagy katona, ha ez ellen vét, 100 botot kap, és még két hónapig pelengérben kell állania. Ha az eladót fel nem adják, annak a' büntetését is veszik; melly szintén 100 bot, és 3 esztendei transportatio; A' katonatisztek, és más hivatalbeliek sokkal keményebben büntettet-

nek. (lásd Haszn. Mulats. 49-dik szám. Első Félesztendő.)

(Igaz ítélet) 14-dik Lajos egykor egy herczegnek egy költeményt mutatott, melyet ön gyönyörködésére készített, a' nélkül hogy magát szerzőjének kinyilatkoztatná. A' herczeg ezt helytelennek találta; és ekkor mondá a' király, hogy ez az ő szerzeményje legyen. Minthogy ítéletét örömetst megváltoztatta volna, esedezett, hogy a' költeményt még újra átolvashassa.“ Nem! mondá a' király. Az úr így egy hízelkedő szerepét jádzaná, holott előbb egyenes szívűen tette ítéletét, pedig azt sokkal nagyobbra betsülöm.

1717-dik esztendőben egy legyező készítő elmetzvéen egy elefánt fogát, talált abban egy gyémántot, melly 130 font sterling értékű volt. — Hogyan kerülhetett ez ide, megvizsgálni a' természet buvárjaira bizom.

1730-dik esztendőben egy angoly béfogató, kinek egyszerre 9 felesége volt. Kérdőre vonatván, magát azzal mentegeté, hogy ő szüntelen jó asszonyt keresett, minthogy pedig tsak egyes jó tulajdonokat talált benne; kilentzet vett egymásután, hogy a' többek jó tulajdonaiknak egyesülése által végre egy szép egészet kaphasson.

Rejtett szó.

Három egész tagomat hordozza tsupán tsak az elsőm.

Két végsőmért orsókat pergetnek örökké.

Ebből készül a' végszóm, férfi meg asszonyi köntös.

S. P.

Jegyzet: A' 3-dik számbeli Rejtett szó: Hurut

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

5. Szám.

Jul. 18-kán.

Gyász Emlék,

Tekintetes Nemes Vitézlő született Bajnai Vojnits Joseph a, Tekintetes Nemes Vitézlő Almási Rudits József Úr' Arany Sarkantyús Vitéz' Tek. Bács Bodrogh törv. egyesült Vármegyék' Tábla Birája kedvelt Hitvesének f. e. Jul. 6-dikán történt halálára. A. M. K.

Férjeken, kiknek jeles érdemekkel
Hímezett éltek fonalát szakadni
Sajnosan halljuk, szomorú dalokban
Sírva kesergünk.

'S hát felejténk é magyar Asszonyinkat
Szíveink mássát? — Josephát felejtsük?
Nem! — Rudits hidgyed! soha nem enyészik
Hölgyed előttünk!

Mert minő Lélek lakozék porában,
Milly' nemes honn-vér kebelét futotta,
'S melly betses, melly szép koronája volt Ó
Házi körödnék;

Melly tükör vólt Ó nevelő anyáknak,
Nagyra vágyás melly keveset hevité
Másokon mindég könyörülni vágyó
Angyali szívet:

Azt mi jól tudjuk. — Keseregve Véled
Hölgyed' elhunytán bajodat mi is hát
Fel felosztjuk, mert Veled veszteségünk
Érzeni tudjuk.

Második Felesztendő.

5

Béke és áldás hamuhodtt porára,
 Légyen a' Mennyből! — Mi pedig nevérol
 Híven eszmélvén J o s e p h á t szivünkbe
 Érzeni fogjuk.

Tudományos dolgok.

„Historia Catalepseos compositae somnambulismique per se evoluti; observata; per Michaelem Hanák 's a' t.“

Ezen, mind az orvosokat, mind pedig más egyéb értelmes tudni vágyó embert érdeklő munka, melly mind legközelebbi, mind mai újság levelünkkel menő Hirdetésekbⁿ jelentetik, olly ritka és tsudatüneményekkel kezdődött, folyt, és végződött nyavalyának, jelesen az elragadtatással szövetkezett dermengésnek, pontosan jegyzett és legnagyobb hitelességgel szerkeztetett történetét ábrázolja, melly az állati magnességnek már régóta figyelmet foglalatoskodtató tsudahatását szemlátomást igazolja. A' 16 esztendős nyavalygó ifjú, t. i. elragadtatásakor a' vele érzelmi öszveköttetésben lévő emberek hollétét, öltözetét, munkálódását, természeti és más egyéb állapotját, bár őket testi szemével éppen nem láthatá, bár beszédeiket füleivel nem hallhatá, beteg ágyában is pontosan meghatározá; sőt saját nyavalyájának mivoltát, folyamatját, orvoslása módját, és kimenelét is rendben előterjeszté. Az értzek nem tsak közellétekkel, hanem még hangjokkal is gyötrelmét eszközlék; szóval, a' Mesmerismus tsudamunkálatait elevenen bebizonyítá. Tudva vagon a' nagy érdemű olvasó Közönség előtt,

hogy a' Mesmerismus ügye számtalan heves vitákon ment által, 's Hazánkban is méltó tekintetbe vették azt honfi tudós Orvosink. Azonban, mint mindennel történni szokott, a' vita lassanként letsillapodott, és vele együtt a' Mesmerismus is mintegy szendere-
 désbe szunnyadott. Nem is tsuda ez; mivel az illy elragadtatási nyavalyák rész szerént igen ritkán fordulnak elő, rész szerént némelly tekintetekből eltitkoltatnak, résszerént pedig nem nyernek bátor orvosi segédet. Jelenlévő munka bizonyosan fel fogja újra ébreszteni az állatimagnesség iránti figyelmet, és a' természetnek ezen titkolódásait is igyekezendek ki lesni a'nak szorgos buvárai, az Orvosok. Egyébaránt a' munka világos, könnyű értelmű nyelven vagyon írva, úgy hogy azt a' nemorvosok is jól megérthetik; de egyedül a' nemzeti nyelvet értők is fogják ezt nem sokára olvashatni, mivel a' megbízatás szerént, még ezen folyó Julius hónapban meg fog ez jelenni magyarul is.

Compian, és a' Muzulman.

Compian Miklós, Marseilli kereskedő, foglalatosságainak következésében hajóra ült, 's többekkel együtt a' tengeren utazott, valamelly tripoli rablók megtámadják a' hajót, 's elfogják: Compian is eladattatik, az ura valamelly gazdag tripoli Muzulman; tulajdonosságaira nézve, eggy a' ma kevesek száma közül, a' kik az emberiség szerentsétlenségeit érzik, rabszolgán vagy szabad embereken kegyetlenkedjenek bár azok. A' Muzulman szelíden bánt

rabszolgájával, 's egykor még azt is megengedi neki, hogy hazájába mehet atyjafiainak látogatására; egyedül a'ra kötelezi hiténél fogva az elmenő Keresztyént, hogy vissza térjen rövid üdő mulva. Örömmel használta Compian a' nyert engedelmet, Marseillében maradt atyjafiai 's hátrahagyottjaiban gyönyörködött; de adott hitéhez híven, vissza sietett a' barbarusi partokra. Urának házába térve, ezt mély gyászban találja; a' Muzulman szép 's fiatal felesége a' halállal küszködött, hirtelen támadt forró betegség verve azt le lábairól. „Keresztyén! úgy szóllítja meg az érkező kedveltjét a' Muzulman, egyesítsd esedezésedet az enyémekkel; az Isten jó, 's a' bötsületes embernek könyörgését meghallgatja, akármelly vallású légyen is.“ — A' sírva esenkedő mellé rogyik Compian, 's teljes szívéből esedezik azzal együtt: a' könyörületes ég, esedezésekre hajlik, és a' fiatal beteg felgyógyult. Által öleli a' megvidúlt Muzulmán a' maga bötsületes rabszolgáját, 's még öröm könnyekbe úszó szemekkel adja tudtára szabadságát; de vagyon nélkül, szegényen nem botsáthatlak el úgymond, a' ki nekem már vendégem vagy, 's örökre barátom leszel. Gabonával terhelt hajóval ajándékozá meg 's úgy botsátotta vissza honjába. Ez lett a' Compian jövődő boldogságának első forrása; mert a' gabonával való kereskedést a'nakutánna is folytatta, és nevezetes nyereséget gyűjtött belőle. Meg is érdemlette a' bötsületes ember; mert szíve nemességét soha le nem vetkezte: mellyet igen nyilván kimutatott akkor, midőn

drágaság uralkodván a' Hazában, ő rakott hajóival meg érkezett. Az étellel nyerekedők, nagy somma pénzzel kínálták gabonájáért; ő pedig ezt mondá: „Hazafi társaimnak nyomorúságokra nem kívánom szerentsémet építeni.“ — Apródonként adatta el minden gabonáját a' szegénységnek szokott áron, 's így mentette meg azokat az éhelhalástól.

Lótartásbeli gazdálkodás.

Hudoffsky Ján. Kristóf, hanovérai kir. Pósta-expeditor, újonnan emlékezetébe hozza a' gazdálkodó emberiségnek, hogy az ő lótartásbeli gazdálkodás módja szerint 300 darab ló mellett esztendőnként a' megkíméllett nyereség, 11,081 tallér, és 8 garas; így arányosságban egy ló tartás mellett 36 tallér, 22 gar. és 6 pénz: ha fel tesszük azt, hogy 15 font zabnak a' piatzára 8 garas. Ezen gazdálkodási tartás módot szint' olly fogatosan lehet a' legkényesebben tartott hintós és nyerges lovak körül gyakorolni, valamint a' leg súlyosabb terhet vonó lovak körül; álló helyben szint' úgy, valamint úton. Titkából a' nyit nyilatkoztat ki közönségesen, hogy az ő tápláló szere nem dara, kolompér, lenpogátsa, borsó, bab vagy más kerti vetemény. Mi légyen tehát? Azt nyomtatott Irásában tanította. Ára ezen sokat ígérő utasításának 16 jó garas, vagy 1 for. ezüst pénzben: minthogy a' nyomtatás finom vékony papiroson vagyon, póstán akár hova ellehet vitetni. A' berlini, pozeni, brombergi, és gnezeni könyvkereskedések adják ki a' kívánt nyomtatványokat, ha a' megren-

delés elegendő pénzzel és költség okozás nélkül történik. Lübeckben Hudoffsky János úrnál más nyelvekre fordítva is lehet kapni: de reánk nézve legbiztosabbak hiteles könyvkereskedőink, a' kik az e'féléket legnagyobb pontossággal szolgáltatják kezeinkbe.

Angoly különösség.

Dr. Ramadge bevádolta a' Lancet orvosi újság szerkeztetőjét, mintha ez ötet valamelyik tikkelyében úgy érintette volna, mint kuru'solót — Quacksalber — minthogy egy betegjét nem tartotta elegendő figyelemmel. Az Esküdtek nem akarván minden büntetés alól feloldozni a' vádoltatottat, egy Farthing (a'nyi mint negyedrészes penny) fizetésre kárhoztatták. Dr. Ramadge meg nem elégedvén a' Lancet szerkeztetőjének vádolásával, feladta a' Medical-Gazette íróját is, mivel ez is felvette köz leveleibe az érdeklött tikkelyt: e' második vádoltatott, ugyan csak az Esküdtek ítélete szerint négy száz font sterling büntetés fizetésre kárhoztattatott. Ha előbb az orvos urakat foglalatoskodtatta a' két panasz; foglalatoskodtatja most az egész várost e' két rendkívül való kárhoztatás.

Moreau maradéka.

Sokan fognak még régibb Olvasóink közül Moreau nevére emlékezni, a' ki olly szerentsétlenül, 's reménytelenül halt el az eggyesült Hatalmasságok táborában: mintegy kihalt volt a' személlyel a' név is; hanem a' legközelebbi napokban jött az újra emlékezetbe,

valamelly Dantzkai tudósító írásában. A' tudósítás ez: Jun. 24-kén több mint 100 sajka ment ki az itteni kikötőből, mind rakva személyekkel, az ide érkezett orosz hadi hajók szemlélésére, mellyeknek számok nyoltzra telik. Az Oroszok igen szívesen fogadják a' látogatókat, és mindent örömet megmutogatnak hajóikon. A' szemlélők nem győzik eléggé dítsérni azt a' tisztaságot, melly a' hajós legények kajutáiban találtatik; szint'olly tsinosak a' konyhák a' hajóknak minden emeleteikben. Nem tsak tsinosak, hanem jól rakottak is fegyveres kamaráik; pompássak kápolnáik, és rakottak Szentjeiknek képeikkel. A' tudósító Beresina nevű hajón volt nevezetesen; e'nek palotája tsinos készületein kívül tágos is, úgy hogy egész burkus muzsika banda megtért benne, 's mulattatta a' mindenünnen öszve sereglett sokaságot.—A' hajós seregetske tisztjei között vagyon egy fiatal fő születésű is, Ő Felségének a' Császárnak hadi segédje; ez ama' szerentsétlenül elhalt hadi vezérnek Moreaunak a' fia.

Uj találmány.

A' nemzeti magyar Muzeum minapában Erdős István, Rátzkevi lakos, és odavaló tákátsmestertől egyy általa készült gatyát (vászonból) kapott ajándékba, mellynek sehol sintsen semmi varrása, még a' peréme is varrás nélkül van. Ezen egészen új találmány a'nál méltóbb a' nemes magyar nemzet figyelmére, minél szembetűnőbb, hogy minden egyy egészben készült szövet, sokkal tartósabb

az olyanoknál, mellyeken varrások vannak: tapasztalásból tudjuk, hogy minden gatyák, vagy ingek leg inkább a' varrásoknál kezdenek szakadozni. — Eggy nemzeti bélyeget meg említeni el nem mulaszthatunk ezen alkalmazással, melly az a' készség a' hazafiakban, melly szerént tudományjokkal és találmányaikkal minden titkolódzás nélkül kívánnak a' közjó elősegéllésére munkálni. Ezen új találmányt akárki is megszemlélheti a' nemzeti Muzeumban, és ha neki tetszik, követése által hasznára is fordíthatja.

A p r ó s á g o k.

Nem régen elhúnyt tudós utazó Moorkroft némelly különös nemét látta a' birkának. A' birka mint házi alatt, p. o. a' kutya urának fedele alatt él, és a' tehének hulladékától felette meghízik: a' húst egész tsontig el emészteti. Termetére ugyan nem igen nagy, de húsának jó ízű volta, finomsága és nehézsége ezt a' legjobb faj osztályjába helyhezsetti. Eszten-dőnként két bárányt ellik, kétszer megnyiretethetik, és három font gyapjút szokott adni.

Azon tzethal tsontvázza látható Párisban, melly 1827-dik esztendőnek 14-dik Nov.rén a' hollandi tengerből kivettetett; 95 láb a' hossza, és 20 láb a' szélessége, nyom pedig 3368 fontot.

R e j t e t t s z ó.

Nyájjakat öldökölő az egész; első 's az utolsó ízzét vesztve, tsak ő tartja fel a' mi eszik.

J e g y z e t: A' 4-ik számbeli *Rejtett szó:* *Farmatring.*

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

6. Szám.

Jul. 21-kén.

Az ellen dalra.

(Lásd 105 lap. első féleszt, Haszn. Mul. 1832.)

Dallod: „Úgy van, mint volt régen,
Mert az a' nap süt az égen.“

De az ember nem olyan már,
Mint volt régen, és ez nagy kár.

A' mint érzett hajdan úgy szólt,
Ravasz, két színű még nem volt,
Szívét, szája tolmátsolta,
Ember társát ritkán tsalta.

Most; tselt vet ember embernek,
Egymásnak hinni sem mernek,
Szatyfajok tsupa ravaszság,
Ezen szónek, és ez gazság.

Éj! emberek mért tesztek így?
Miért kedves az illy mirígy?
Hová lett az őszinteség,
Hová az igaz szívűség.

Főkép nálad Magyar Nemzet,
Kit az ég is arra nemzett,
Hogy jó szíved remek légyen,
Példát rólad más is végyen.

Ne kövesd hát ama' módit,
A' melly tsalárdkodva bódít;
Legyen úgy a' mint volt régen,
Mert régi nap süt az égen.

Má sodik Félesztendő.

Még úgy nem lessz, tsak azt mondom,
Ellen dallodra is dallom:

„Nem úgy van már mint volt régen,
Bár az a' nap sűt az égen.“

Jász-Berényből S. J.

R e g é k.

Regék (Fabeln) azok a' tsontvázak, melyekre a' szépművek alkotói, külső tzirádáikat felaggatva, az olvasó vagy szemlélő világ elejébe remekjeiket kiállíttják. Aristoteles *συγγρασιν των πραγματων* nevezettel illeti őket. Ezek azok a' vonatok, melyekbe a' költők, hősseiknek karaktereiket, beszédjeiket's munkálatjaikat, tettszések szerént bele szövik. A' valódi művész kezében hatalmas eszköz egygy illyes, a' maga képzelete szerént állíttani elő a' tárgyat, hogy irányozatjához illő benyomást tegyen szemlélőiben. Felkeresi ő szorgalmatosan mind azon rejtekeket, a' melyeket hatós tulajdonságokkal bírni gondol az emberi lélekben rejtekező erőnek felerlérésére.—Nagyok's erősök voltak a' régiek az e'félék alkotásában: ma, midőn a' világ gyomra a' sok tzúkor süteménnyel már gyermek korától fogva elvagyon rontva, valódiságot ezekben sem keres; tsak a' lapdatsokat begyöngyölt por legyen eléggé édes: illyenek pedig a' játékszínen a' készültek = Decorationen — az olvasók számára szánt darabokban pedig a' nyelv. Nem minden név nélkül való Szerzők találkoznak, a' kik azt hiszik, hogy mindent véghez vittek, ha előadássokat pompás, és úgy nevezett tsinosúlt nyelvvel adták elő.

Némelly ítélokre nézve nem is tsalják meg az illy gondoskodásúak magokat egészen; mert nem ritka illyes ítéletet hallani: Ez a' darab magában ugyan keveset, vagy igazabban szólva, semmit sem ér; de a' nyelv az elbeszélésben igen szép, a' legújabb finom ízlés szabásai szerént hangzó. Meglehet, hogy az e' féle ítéletek még tovább is módi hangok maradnak a' munkás világ szájában; az érettebb kor semmit sem tud ezek ellen egyebet állítani, hanem tsak azt, hogy a' valódi Költőt, nem nyelve, hanem találóssága = Erfindungsgabe — tette. Igaz, hogy régi mondás: „Ruha tisztesség“ — de ha a' köntös alatt rejtekező személy magában semmit sem ér; bizonyosan valamit érővé, a' legpompásabb öltözet sem fogja változtatni.

H a n n o.

(Justin. XXI. Aristot. Polit. V.)

Az ifjabb Dioniz idejében élt bizonyos Hanno nevezetű szitziliai hadvezér: embernek jeles ember; de felettébb büszke, 's nagyon uralkodásra vágyó. Ez először vadállatokat, nevezetesen oroszlánokat szelídített meg, 's azokon járt hatalmának mutogatására; de honfiai, a' karthágobeliek, nem úgy vették fel a' dolgot a' mint ő talám szerette és kívánta volna. Ezek ugyan is azt mondák, hogy a' Köztársaság dolga, nem jó kezekben legyen, midőn azok még a' vadállatokat is engedelmességre kényszerítik. A' kimenetel meg is mutatta, hogy nem egészen hiú vala aggodások; mert a' hadvezérnek dölyfössége a' nyira

ment, hogy madarakat fogdosztatott 's azokat ezen szavak éneklésére tanította: *Θεος ἔστιν Ἀ'ννον*; melly nemzeti nyelvünkre fordítva nem tenne kevesebbet e'nél: „Hanno Isten.“ Azonban megtsalta magát a' jó ember; mert a' kitanúlt madarakat kibotsátgatva; azok a' magok nyájjaik között tsak úgy fütyörészgettek, a' mint tanúlták volt anyjaiktól.

Hát Hannóból mi lett? — Ó, hogy urává lehessen hazájának, az előbbeni közhivatalbelieket mind megakarta öletni; de rajta vesztett, mert azok kitanúlván szándékát, őtet magát megkorbátsolták, szemeit kitolták, kéz 's lábszár tsontjait öszvetőretvén megölették, 's úgy függesztették fára.

A' jó bor etzettel való élésnek külömbféle esetekben tapasztalt foganatossága.

Hogy Hazánk' szorgalmatos fiai 's leányi a' jó bor etzet tsinálásának módját valóban értik, a'ról éppen nem kételkedünk; hanem tudják e' mindenek azt több előforduló veszedelmes esetekben önnön javokra használni? Hogy e're némely útmutatást adjunk tulajdon tapasztalásunk után közöljük e' következőket: 1-szor. Hasznos ájúláskor a' betegnek óra alá etzetet tartani, és vak szemeit azzal kenegetni. 2-szor. Ha valakinek foga fáj, tartson szájában meleg etzetet, 's enyhül a' fájdalom. 3-szor. A' kinek a' füle zúg, tartsa azt forró etzetnek párájára, és eggy lepedővel takarja bé fejét. 4-szer. Ha kezed', vagy lábad' megvágta, mosd ki etzettel, vagy kösd bé etzetes ruhával; 's így el áll a' vér

folyás. — A' gyógyítást pedig e'képpen teheted: Egy pohár kút vízben olvassz el a'nyi sót a' mennyi a'ban elolvadhat, azután elegyíts közé a'nyi etzetet, a' mennyi a' víz, ezt az etzetes vizet lágyan melegítsd meg, ásztass meg vele egy gyenge ruhát, 's azt tedd a' sebre, mellyet egy négyszeresen hajtott ruhával köss bé. Iggy kell tenni napjában háromszor vagy négyszer. Iggy kell tselekedni az ütődött résszel is, így a' seb nem fog meg-evesedni, nedves időben is kijárhat vele az ember, 's hamar meggyógyúl. (Dítséri ezt a' Stutgardi Gazdaságról írtt Könyv.) 5-szor. A' kinek feje fáj, kenyérhajat áztasson etzetben, 's azt ruhával homlokára kötvén, feküdjék le, leghamarább elmúl minden fő fájása 6-szor. Pestisben, 's ragadós nyavalyákban hints etzetet tüzes szenekre, vagy meleg kövekre; e'nek párája meg őrzi a' beteg körül forgókat. 7-szer. A' veszedelmes, és ragadós betegségekben jó izzasztó. 8 szor. A' ki télen utazik igyék reggelenként egy pohár erős etzetet, 's ne féljen a' megfagyástól: sokkal hasznosabb ez mint az égett bor, melly az embert lankasztja, és a' dologban aluszékonnyá teszi. 9-szer. Mikor a' szomszéd városban vagy faluban a' himlő, vagy vérhas uralkodik, igen hasznos napjában háromszor vagy négyszer a' szobákat, és kamarákat etzettel kifüstölni, és ugyan azzal a' padlatokat is megöntözni; így nem közelített azon házhoz a' dögleletes nyavalya. 10-szer. Mikor a' szobában penésznek, vagy a' mésznek nagy mértékben vagy a' bűdös-sége, legjobb azt etzettel megfojtani. 11-szer.

A' kinek a' sok bor ital gyomrát megrontotta, előbb ki aludván magát, azután egy pohár etzetes vízzel azt ismét helyre hozhattya. 12-szer. A' nyári hévségekben egy ittze etzet öt annyi vízbe töltetvén, hűvösítő 's egészséges ital. 13-szor. Sokszor történik hogy a' húsárosoktól kemény húst kap az ember; hogy az megpúhúljon tanátsos azt etzetes ruhával betakarni. Végre tapasztalják magok a' Szakátsok 's Szakátsnék melly hasznos légyen az etzet több eledelek' elkészítésében. Vallyon az érdekelt esetekben nem jobb volna é sokaknak próbát tenni, mint sem a' betegségek' tűrhetetlensége miatt zúgolódní, és néha egy kis fő fájás miatt még az életről is kétségkední?

K. A.

A' rhone eltűnése.

A' ki a' rhone vizét Genfnél szemléli, vagy pedig Seissel-en alól, a' hol méltósággal folydogálva tsendes húllámai alatt, széles ágyát be tölti, 's illy tekintetével a' nagy folyók száma között érdemel magának helyet; alig hihetné, hogy ez legyen az a' keskeny és szédítő sebességgel mély árkában folyó tsatorna, mellynek partjain minden felől sziklák 's meredek hányna akadályt, Ecluse és Genissiat között szorongva folyt: de még inkább fog a' bámulás nevedni Bellegardenal, a' hol azon helyhez közeledik, hogy az egész rhone folyót egy írtóztató kőszirt torka elnyeli. Ezen rendkívülvaló természeti jelenetet perte du rhone, rhone elveszésének nevezik; mi tsak eltűnésének mondjuk. Ama' tudós természet vizsgáló Saus-

sure pontosan leírta ezt, Boissel pedig némelly vonásokban világosította.

Minekelőtte a' folyó ezen helyre érkeznek, mély árkában zuhogva habzik, mellyet maga mosot magának agyagos útjában; de tsak hamar sziklák tolakodnak elejébe, mellyeken vad robajjal hullámszik keresztül. Itt az ágya, mintegy nagy tötsérré lesz, mellybe az egész folyónak vize, irtóztató mormolással és sebességgel nyomakodik; majd ismét tágul valamennyire az árok, de tsak hamar ismét öszveszorúl, nem párhúzómosan menő partok között, hanem mind két felől könyökök lévén, mellyek a' vizet, két felé szakasztják, a' nélkül hogy útját egészen elzárnák. Mind ezek tsak előkészületek a' természetben azon nagy szemléletre, melly egyetlen egy a' maga nemében. Egész szikla tetemek terülnek ugyan is a' víz színére, 's egy irtóztató darabos barlangot képeznek, mellynek torkában a' zajló víz eltűnik, és 60 lábnyi messziségre láthatatlanná leszen. Ezen szikla bértzekén keresztül mászva, a' folyón száraz lábbal mehet által az ember, tsakhogy az útja senkinek sem leszen igen kellemetes: egyik oldalon harmintz nyomorúságos léptsőn megy le, 's a' másikon, ugyan annyin lép fel a' szirteken az illy különösségben örömet lelő. Minthogy a' barlang, kivált akkor, midőn a' folyó árja nagy, nem foghat be minden vizet; a' kimaradt feltsap a' száraz bértzekre, melly még inkább terhesíti az azokon menetelt. E're nézve szükségesnek találták, hogy ezeken keresztül vivő híd készíttessék, hogy az útas semmi

esetbe se legyen a' habok ragadományja. Ez előtt a' lemenetelnél egy méltóságos diófa állott, a' híd pedig tsak a' kőszalak tetejére volt alkalmaztatva; hanem a' híd leszakadt, 's a' diófa tövestől kidült, és ez szolgált darab ideig általjáróul. Boissel a' festői szépségre nézve sajnállja a' magosságos diófa kidültét; de nyert úgymond az utazók könnyebbsége a' mostani készület által.

K ü l ö n b f é l é k .

Mark' Antonius egy szakátsának oda ajándékozta egy nagy tekintetű római polgár házat, mivel kedves ételét igen felséges módon el tudá készíteni.

II-dik Lajos egy szegény papot szunyadozva talalta' templom ajtajánál, és azt gazdag egyházi jövedelmű helyre emelé, hogy eme' közmondást erősítse: hogy a' szerentsésekhez álmokban is béköszön a' szerentse.

Párisban egy patikáros hordozható villám hárítót talált fel szalmából; ezt pedig fején kell hordozni annak ki életét a' villám tsapástól félti. Boldog Isten! hiszen e' forgandó földünk tekéjén úgy is elég boldogul folynak dolgaik sok szalma fejeknek, és íme most még villámhárítók is találtattak fel oltalmokra!!

M e s e .

Mondják hogy én lopok, meg még sem büntetnek, Pedig igen gyakran kezekkel illetnek.

Midőn bünt nem tettem akasztófán voltam;
Most lopok mióta igazán megholtam.

Kis Antal.

Kaalis Segéd.

Jegyzet: A' 5-dik számbeli Rejtett szó: Métély.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

7. Szám.

Jul. 25-kén.

Tudományos dolgok.

Névkönyv a' Magyar Tudós Társaságról 1832re.
Pesten nyomt. Trattner és Károlyi.

E' könyvetske mutatja, hogy a' Magyar Tudós Társaság Igazgató Tagjai, a' két Elöl-ülőt is ide számolva, 25-re; Tiszteletbeli Tagjai 18-ra, de a' kik közül hatan az igazgató-ság közt is olvastatnak; Rendes Tagjai 21-re; Levelező Tagjai pedig 53-ra mennek. A' Társaság Titoknokja egyszersmind rendes Tag. A' névlajstromot hozzáadások követik, nevezetesen: 1.) A' Magyar Tudós Társaság Rend-szabásai. 2.) A' Magyar Tudós Társaság 1831 beli munkálódásairól, 's pénztára miben létéről. Ezen jelentés e' f. eszt. elején a' pesti magyar újságokkal széllyel küldetett. 3.) Életrajzok a' Társaság kiholt Tagjairól. E' czikkely alatt a' magyar literatura elhúnyt valódi díszei Kisfaludy Károly, Köteles Sámuel, Kazinczy Ferencz, Tittel Pál és idősb Gr. Teleky Ferentz állanak. Midőn a' kiholt jeles tagok rövid de velős életrajzait végig nézzük, majd mind egyik után nem akarva is meg kell emlékeznünk Nasónak ama' versére:

Maeonides nullas ipse reliquit opes.

Második Féllesztendő.

7

A c r e.

Acre (Akka, St Jean d' Acre) hajdan Ptolemais, fekszik Syria partjain, erőssége és kikötője igen nevezetesek. Ezen város Pasalik nevű török helytartóságnak főhelye a' damascusi és tarablüsi helytartóságok közt. A' Karmel hegy tövében van építve, és fő piatza a' syriai gyapjúnak, mintegy 16,000 lakosokat számlál; kikötője fővénnel teljes, de azért legjobb az ott lévő partokon. A' keresztes hadak idejében Acre volt a' keresztes vitézek legnevezetesebb kiszálló helye, 's 1291-ig Sz. János vitézei benne laktak, innen kapta frantzia nevét. 1799. a' Törökök, Djezzar kegyetlenségeiről híres basa alatt, az angol tengeri vezér Sidney Smith segítségével, 61 napig tartó ostromot állottak ki itt a' Bonaparte vezérlése alatt lévő frantzia-egyiptomi seregtől. E' folyó esztendő Majus 27-dikén mint vette meg Ibrahim Basa Acrét, lást 4-dik számú újság levelünket.

Nagy Britannia manufacturái 's fábrikái.

Legnevezetesebbek Nagy Britanniára, különösen Angliára nézve a' pamut manufakturák. A' készítetlen mivekbeli szükség Arkwright fonó mivszerének feltalálásától 250 ezer zsákról egy millióra hágott. E' mellett legrégibb és a' legfontosabb az egész országra nézve a' gyapjúmívek' készítése. De e're nézve is a' materia nagyobb részént külföldről,

különösen Német és Spanyol Országból hoztattatik be. Fonó műszerek nélkül, Owen számítása szerint, 400 mil. dolgos kívántatnék Anglia pamut és gyapjúmiveinek elkészítésére. Bőr feldolgoztatik itt $43\frac{1}{2}$ mil. font st. árú; len és kender, főképpen Irlandban, azután Skótzsiában, Angliában csak vitorlavásznak, 13 mil. font sterling árú, 400 ezer dolgozó által; selyem 1821 ben 12 mil. font sterl.; papiros 1 mil. f. st. 30 ezer dolgos által; érczek, főképpen vas és aczél, 21 mil. f. sterl. 330 ezer dolgos által; földből készített művek, különösen sárga és fejér agyag tserépedények, $2\frac{1}{2}$ mil. f. st. 45,600 munkás által; üveg 2 mil. f. sterl. 36 ezer dolgos által; tzúkor 1818-ban 350 üstben 150 ezer; 1821-ben csak 170 üstben 90 ezer hordóval, mivel 60 ezer hordóval kevesebb vitetett ki; sert a' londoni hat elsőbb főzőház 1821-ben 37 ezer hordóval főzött. A' mi illeti a' pálinkát, csak a' Canon Milli főzés esztendőnként (Edinburghnál) fizet 80 ezer font sterl. adót, és a' londoni 12 legnevezetesebb szeszfőzők esztendőnként $10\frac{1}{2}$ mil. quart közönséges pályinkát fordítanak finomításra.

Meidinger a' maga 1828. diki nagybritanni útazásában ennyi fabrikákat számlál: a' pamut mivekre nézve Angliában 46, Skótzsiában 28, Irlandban 16; a' gyapjú mivekre nézve Angliában 41, Skótzsiában 12, Irlandban 19; a' selyem mivekre nézve Angliában 26, Skótzsiában 10, Irlandban 4; a' vászonmivekre nézve 15, Skótzsiában 32, Irlandban 60; a' vas és atzél mivekre nézve Anliában 37, Skótzsiában 16, Irlandban 6.

Nagy Britanniában a' nemesített mester-ségi mivek betse öszvesen 3568 mil. frankra tétetik; és úgy van az esztendőnként ugyanott termesztett minden természeti mivek betséghez, mint 2: 3.

Az ember és árnyéka.

Nem vagyok é én nálodnál is nagyobb? mondogatá az oriási árnyék az emberhez, büszkén forgolódván előtte. Mit bánom én, azt mond az ember; távul sem irigylem tőlem költsönözött nagy voltodat. Mit? hát nem hasonlítok e én is te hozzád? nints e' emberi alakom? Délfelé mindég inkább fogyott az árnyék, míg végre formátlan gömbölyeghez hasonlított. Szánakodó megvetéssel tekint reá az ember kérdezvén tőle: „akarsz e még tovább is velem mérkőzni?”

Az alapos tudományokkal felruházott férfiú esméri ugyan szorgalmával szerzett betség, de azt tsak felszóllítva és mellette sajnálkodva érezteti a' tudóska büszkével.

Különös álom.

1816. esztendőben egy tudós férfiú a' vegyes társasághoz szövetkezvén a' városról falura kotsikázott, 's útközben előbeszéli nekik, milly kínos vólt légyen múlt éjszakai álma. „Azt álmodám, úgymond ő: mintha bal lábom egy sírba roskadott vólna, és onnét a' senyvedés miatt többé ki húzni nem tudám.“ — Elérnek mindnyájan a' feltett helyre, a' hol vigadozva tölték a' napot, és más

nap ugyan olly vidor örömmel ismét vissza térnek. Vissza menvén, az ifju tudós egy kevesse gyalogolni szándékoza, ki ugrik a' kotsiból, de szerentsétlenül, mert a' kerék vágásba kerülvén, bal lábát azonnal el töré. Első szava volt: Jaj lábom! az álmom! oda vagyok lábom! Haza vitetvén egy híres Seb-orvos gondoskodása mellett gyógyúlni láttott. De több hetek el folyta után több melles nyavalyák ütköztvén hozzá, az orvos ki nyilatkozatá, hogy a' láb elvétele nélkül a' beteget meggyógyítani lehetetlen. A' beteg álma következésében e're hamar elhatározta magát, és másnap térdig elvágatván lába a' sírba temettetett; az ifjú tudós élte pedig ez által fenn tartatott.

G o n d o l a t o k.

A' barátság hasonló a' jó tokaji borhoz, mellynek mértékletes ivása hevíti erősíti és orvosolja az embert: idővel ereje jótékony-sága is nevedik és tisztább lészen.

A' hit ama' veteményes föld, mellybe a' religio magja bé hintetik. A' reménység azon melegítő és világító nap, melly az elrejtett csirádzást előtsalja. A' szeretet azon fa, mellynek jó tselekedetek a' gyümöltsei, mellyeket mi embertársaink kebeleibe ki öntünk.

A' szerentse a' szívnek látköre, melly annál inkább hátra siet, mennél inkább közeledünk hozzá. Ő soha sem osztja két kézzel ajándékait, hanem ha egyikkel nyújtja, a' másikkal vissza veszi azokat. A' szegénynek egészséget és étvágyot ad, de megtagad-

ja azokat, mellyekkel tölthetnék. A' gazdagnak rakott asztalokat és tele pintzéket ad, de hozzá egy gyenge és romlott gyomort.

Az aranyért sokan élteket is feláldozzák, és boldogságokat ebben keresik, pedig mi egyéb ez, mint egy holt föld tsoport, mellynek csak az emberekre nézve vagyon betse.

A' szerelem egy olly rőf, mellyel előbb vagy utóbb szívünk megmérgettetik.

Útazni annyit tészén, mint itt-ott virágokat öszve szedni és honnunk virágos kertjébe áltüntetni — de mint vagyon a' dolog azokkal, kik utazván nem hoznak magokkal egyebet vissza, mint módikat és egy beteges testet!

A' tapasztalás ollyan orvos, ki csak a' betegség távozása után szokott megjelenni.

A' fősvény pénzes ládája olly koporsó, mellyben a' szegények élete eltemetve nyugszik.

A' ki hazáját igazán szereti, az jó hazafi, jó polgár, e' pedig hazájának ditsőséget szerez.

A' nap nem érleli a' virágot, ha a'nak gyökere nem ép; az élet soha nem gazdagít bennünket, ha a' mi szívünk szegény.

A' rendtartás, melly egy okos házi gazdánál feltaláltatik, képe a'nak a' rendnek, melly lelkének rejtekében fekszik.

A' ki örömét kötelességeinek teljesítésében találja, azt nevezem tökéletes férjfiúnak.

A p r ó s á g o k.

Egy az oskolákat gyermekkorában nem sokáig, a'kor is ritkán gyakorlott, vastag fa-

lusi földes úrhoz éppen akkor küldött egy jó ösmerösse czédulát, mikor az több idegének társaságában mulatozott. A' tzedula vivő feleletre várakozott. Az öreg úr nem akarván elárúlni olvasásbeli tudatlanságát, nézegette az írást, visszájára tartván azt kezében; végre ez izenettel botsátá el a' követet: mond meg fiam uradnak, hogy „holnap magam elfogok menni hozzá.“ A' tzedulában pedig egy ökröt kért tőle ösmerösse.

Sultán Oszman egykor az ő kertjében egy kertészre talált: ki egy lombhajlékot rakott, mellyből igen tsinos ízlés tetszett ki, azonnal mint kedveltjét felemelte, és Cypriai Beglerbeg méltóságával ruházta fel őtet.

Még mind e'dig lehetete kételkedni, hogy Bonpland úr valahára tsak ugyan vóltaképpen kiszabadúljon előbb Doctor, most sokkal több, mert Dictator Francia fogságából; de most teljes örvendezéssel jelenthetjük a' Buenos-Ayresi újságok hirdetése után, hogy f. e. Mart. 13-dikán Sta Fébe érkezett kívánt jó egészségben, és onnan nem sok idő múlva szándékozott megindúlni Frantzia Ország felé.

A' Burkus birtokok felületes terültsége 5062 I mfdet teszen, a' népességének öszves száma 1828-ban tett 12,726,110 lelket; 1831-ben 13,038,960-at: melly számítások szerint három esztendő lefolyása alatt 312,850-et teszen a' szaporodás. E'ből 241,699 et teszen a' születetteknek a' meghalálozottakat haladó száma; 71,151-el pedig többen költöztek be, a' kiköltözötteknél. — Népességére első helyen

áll a' Düsseldorffi kerülett, a' hol 7048 lélek esik egy-egy □ mfdre; ez után vannak a' Kolni, Acheni, Erfurti, Minden, Koblentzi 's a' t. A' Potsdami és Berlini kerületekben egy-egy □ mfdön 2399 lakosok vannak.

Newyork városában számlálnak most 120 templomot; ezek közül 24 a' Presbyterianusoké, 23 az Episcopalisoké, 17 a' Methodistáké, 14 a' németalföldi-Reformatusoké, 5 a' római Catholicusoké, 3 az Izraelitáké, 2 a' Lutheranusoké, 2 az Independenseké, 2 az Universalistáké, 2 az Unitáriusoké, a' többi más különböző Felekezeteké.

Liptsében 15-dik század lefolytában még szokás volt, hogy a' nőtelen legények farsang végével álruhában öltözve egy ekével kotsikáztak, és minden hajadon leányokat, kiket útközben találtak, dévajságból vagy gúnyoló tsúfságból ekéjükbe bé fogtak. Egy érzékeny leányzó 1499-ben eme tréfát el nem érté, és azt, ki őtet erőszakkal bé fogni igyekezett, azon helyen egy nála lévő gyilokkal által szúrta.

Egy 50 esztendő ember, ha rendes és mértékletes életet élt, a' felszámlálás szerint megemésztett. 27080 font kenyeret, 6080 font húst, 4675 font zöldséget tojást és gyümölcsöt, öszvessen 27,835 fontot. Továbbá 16,000 pint bort, sert vagy vizet.

Rejtett szó.

Nálunk hegy; de kevert részekkel nemzeti név lessz.

Jegyzet: A' 6-dik számbeli Mese: Lopótök.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

8. Szám.

Jul. 28-kán.

Tisztelet koszorú.

Nagyságos Bernáthfalvai Földvári FÖLDVÁRY FERENCZ Úrnak, midőn T. N. Heves és törv. eggy. Külső-Szólnok Vármegye Első Al-Ispányi hivatalából a' Meltóságos Királyi Itélő Törvényszékhez Tábla Birónak kegyelmesen kineveztetnék.

Földvárynk mi okért válsz meg ezen nemes
Gólyánk termeitől, mond mi szakasztja el
Honnérvő szívedet, melly javáért tsupán
Ég, 's buzgó tüzet élemít?

Nem vóltál e' Te hű atya, miként adád
Özvegyek, 's keserült árva, 's szegény igaz
Védjét nem lele e benned? Ügyetlenül
Kit hagyta, 's szomorúan el?

Kik látták szigoru könnyel özönlē
A' szűz rényt, hol ülél Archoni székedben?
Vagy hol nyög feledett gyámtalan általad
A' törvény igaz útjain.

Főbb' Rendek igazit hős eleid nyomán
Nem pártoltad e' szent eskü szerint erős
Lélekkel, ki mutat, nagy vagy erőtelen
Hűségedbe' fogyatkozást.

*S ott halgatsz vala é hol szavakat hazád
Boldogsága reméllt: mit fedez ellened
Búsult gerjedelem: 's földi Urunk szavát
Nem szentül ügyeléd vala?

Súgár czedrusokat mostoha szélveszek
Dúlnak gyakran igaz: valy' de ki fő lehet
Ment a' fergetegek zajga tsatájitól?

Rég sem jámbor Arisztides.

Második Felesztendő.

Még is, hogyha erős férfi vizzály között
 Kell hív példa gyanánt: nem Te valál e' mint
 Elszánt hős Scaevola, a' mikoron merész
 Lélekkal Libitina dühét

Megvetvén, 's valamint Curtius a' dücső
 Rómáért ifiú életét áldozá:
 Úgy gázolva halált, járva kelél szerény
 Szívvel nyújt'ni vígasztalást.

Elmégy már 's jelesebb pálya fővényre térsz
 Földvárynk, hol erős Fejdelem étheri
 Nimbuszként nevedet, fénybe magasztalá
 Thémisz temploma szent helyén.

Menj, áldás nyomaid bízva kövesse. Légy
 Ott is honn fia, légy kedvese nemzetünk
 Attyának, mire tesz lelki erény 's szíved
 Méltová, s nemes érdemid.

Sz. D.

A' Záhonyi Czúkor-Fábrica Unghvár Vármegyében.

Unghvár Vármegye nevezetét vette a'
 Béla Királyunk nevetlen Jegyzője szerint
 Hungh várától, (a' Castro Hungh) vagy éppen
 az ezen Vmegyét ketté hasító Ungh folyó vi-
 zétől; nevezetesek a' történetek írásában, mind
 a' vár, mind ennek megyéje; a' vár 889. eszt.
 Asiából kijött Őseink Had-Nagyainak nyugod-
 dalmas szálást adott, a' megyéje, a' hegyek
 alatt, kies 's tágos mezőségén, a' Tisza és
 Bodrog között ölelte vendégeit, kiket azonnal
 uraivá választott, a' nagy 's veszőséges úta-
 zások után, itten találták meg óhajtvá kere-
 sett, 's vérrel szerzett Hazájokat, itten a'hol
 ezt irom pihentek elsőben is őseink, és talán
 ezen a' helyen törülték le homlokaikról elő-
 szőr is vígan izzadságaikat.

Nem tzéлом ezennel az igen ösméretes történetek írásait ismételni, szándékom ezen Vmegyének némelly ritkaságait előszámlálni; a' mindenekkel bővelkedő természet meg is áldotta ezt majd minden javaival, mellyek közül érintem az 5 rendbéli egymástól különböző igen hasznos fürdőit: t. i. a' Szobrántzit, Uzsokit, Unghvárit, Czigányóztit, és Derenóit; említést érdemelnek szorgalom által folyamatban lévő 3 vas-hámorok, a' Felső-Remetei, az Alsó-Remetei, és az Antalótzti, mellyekben minden gazdaságbeli vaszerek készülnek, vagyon itten többféle fűrész malom, az Unghvári legnevezetesebb, nem régen lett egy, egész Hazánkat díszesítő Czúkor Fabrika Záhonyban! erről már bővebben kívánok szólni.

Záhony helysége Unghvártól két mért-földnyire a' Tisza partján délfelé fekszik, ettől még is valami 300 lépésnyire síkon esik, az északi szélesség $40^{\circ} 25' 12''$. a' napkeleti hosszúságnak pedig $40^{\circ} 22' 10''$. alatt. Mikor kezdődött a' falu? kik által bíratatott? ezeket kinyomozni nem volt tzéлом, Záhony-nak a' határa 4200 holdból áll*). Ennekelőtte még három esztendőkkel a' nagy Mélt. Magyar királyi Kamara birta, 's az Unghvári Uradalomhoz tartozott. Mostan kegyelmesen Uralkodó Királyunk örök hálaadást érdemlő kedvezéssel, a' Magyar Nemzetnek diszére, hasznára, tsinosodására törekedő igyekezeteit ápolgatja; ugyan is Koronás Fejedelmünk

*) 40 egész telkes gazdák, és 60 zsellérek házaiból áll a' falu.

Ritter Vilhelm és Hektor testvéreknek örökösen ajándékozni méltóztatott Záhony helységét *); mellynek birásában 1830. évi Sz. Jakab havának 1ső napján törvényes szertartással be is iktattattak. Ezen derék, jó hazánk fiai nagyhoz fogtak, de nagyobbat végeztek; ugyan is Záhonyi Ritter urak még azon esztendőben honnunk hasznára, díszére, és tsinosodására itten a' helység északi végén Sz. Jakab havának 20-dikán híres Czúkor Fabrika építéséhez fogtak; a' főzésre rendelt épületek, a' kertet, és udvart ide értvén 216 holdat foglalnak el. A' czúkor főzésére való épület még azon évben tökéletességre ment, minden belsőképpen megkívántató szerekkel együtt. Ezen már felálló épületeknek a' hossza 32°. 3'. a' szélessége 8°. magassága 6°; egészen égetett téglákból készült, 42,130 f. V. Cz.ba került, a' benne lévő szerek Londonban készültek 's ottan helyben 30,000 váltó forintokon vevődtek, hát Záhonyig szállítások? a' fen álló épület egy emeletre van építve, alól vannak 6 osztályok, itten ezekben készül a' czúkor, itten végződnek minden munkák; az emeletben vannak 6 szobák, konyha, kamara, 's lerakó helyek, kár hogy fenyűfa 'sindellel van fedve. Még munkában van azon épülethez kaptsolt pálinkafőző ház, lakó szobák a' Tisztek számára, és istálók; Ú formára fog mutatni az egész, légyen elég az épületről. A' szer, mellyből itten a' czúkor készül

*) 44,600 pengő forintot tettek le érte a' kir. Kintstárnak egyszerre Ritter urak.

répa, ez hasonló a' czéklához, fehérebb, és édesebb ennél, azért nem is lehet édessége miatt használni, annyival hasznosabb a' szarvas marhának, kivált a' fejős teheneknek. Ezen répának magvát hozták Frantzia Országhól, és Záhonyban 1830. év Pünkösöd havának vége felé vetették legelőször. 1831 évben már 150 holdat vetettek bé, ugyan annyit a' folyó évben is, ezentúl is 150 holdat a' majorságbeli földekből a' répa tenyésztésre fognak fordítani, mit nem is teremne meg a' magyar föld! A' Záhonyi határ középszerű, egy része, melly Szabolts Vmegyével határos valamennyire homokos, de a' répa tenyésztésre még sem a' fordíttatik, hanem az agyaggal vegyített barnább föld. Ezen répamag hasonló szinte a' czékla maghoz, és közönségesen Pünkösöd hava végével szokás vetni az ahoz különösen készült ekével, melly a' maga nemében különös, ezt 4 ökör, segítségére lévén egy ember, húzza, és egyszerre szánt, vet, és boronál, erről máskor; kikelvén a' répa midőn negyedik levele jól kitetsző, megkapáltatik először, két hét múlva másodsor, és így magára hagyattatik Sz. Mihály havának végéig *) ekkor kiássák a' földből a' leveleitől megtisztogatva, mint más zöldséget a' pintzébe, vermekbe rakják. Már most, hogy lessz a' répából czúkor? A' fent írtt épületnek a' sarkán van répát őrlő malom; ez éppen olyan, mint a' száraz malom, két ökör által

*) Éppen olyan munkát kíván, 's olyan időt, mint a' kukoritza.

forgattatik, tsakhogy a' malom kő helyett itten vas műszer van, erről is máskor. A' répa az őrlés által folyó szerré válik, melly az arra alkalmaztatott kádba tsurog *); innét tsudálatos műszer által vezetődik a' lé az első főző 4 szögeletű veres réz üstbe, ilyen van 6 egy egy osztályban, ezen üstökben barna színt kap a' répa lé, és zavarossabb lesz mint volt, a' musthoz hasonlónvá válik, már nints nyers, vagy vad íze; addig, míg meg nem tisztult, itten marad, azután ismét a' falban, és a' láb alatt lévő réz tsövökön vivődik által második főzésre, a' második osztályban, itten ismét addig főzik míg olyan sűrű nem lessz mint a' méz, itten még is sok szamatja söpreje lessz, már most nem tsöveken, hanem edényekkel, tserép, nagy arra készült fazekokban tévődik félre, az allyára ismét friss nyers répa lé eresztődik, újra főződik, fogjunk ismét már a' méz forma tzúkorhoz: ezen nagy fazekakból eggy különös nagy üstben öntetik ki a' már sűrűre főzött répa lé, e' gőz által melegszik, és már itten ollyanná válik mint a' sárga tzukor, tsakhogy nem olyan kemény, és az íze mostan is émelygős, különös szagja is van, az ilyen nyers, 's még sárga tzukor a' lerakó kamarába rakódik: ha már ilyen elegendő készült, megint gőz műszerben jön, ottan felolvad, süveg formába öntődik, e'ben végre tisztittatik és öntődik fehérre; e'ből a' répa léből készült tzukor, mind színére, mind tömötségére,

*) A' répa lé sajtóba jó előbb.

édességére, egy szóval minden tulajdonságaira tekintve hasonló a nád édességéből készült tzuikorhoz, ezeket össze tévén, külömbiséget nem lehet találni köztök. Illyen jóféle tzuikor Záhonyban 1832-diki Pünkösöd hava elejéig, a' kezdetétől számlálván 200 mázsa készülhetett csak el, mindennek nehéz a' kezdete. Ezentúl minden esztendőben 20,000 mázsát fog előmutatni, fő lerakó helyei Debreczen, Pest és Unghvár lesznek. Különös kedvezéssel élnek e' tekintetben a' Záhonyi lakosok is, kitsiny, nagy, ifjú, öreg, leány, asszony a' fábrikában mindennap pénzt kereshetnek, a' férfi neműek 30 kr. a' fehérszem és lyek 24 kr. váltóban napi számot kapnak, a' mezei munka azonban hátra maradást nem szenved, sőt a' szorgalom Záhonyban megkettőztetett. A' tzuikor fábrikából mennyi témérdek tiszta haszon háromlik, könnyű által látni, mert ha minden mázsán csak 5 font legyen a' tiszta haszon, 100,000 font a' jövedelem!

Unghvárról, Szalay Mihály.

Különös álom.

Ki mondhatná, hogy az ébren lévő lélek szüntelen munkálódván bennünk, és az álmok ennek következei lévén, olykor figyelmet nem érdemelnek? haljuk e're a' másik nyilvánosságos példát: (az elsőt lásd az előbbi szám alatt) 1809-dik esztendőben 27-dik Januariushban egy szegény sorsú asszony Irlandiában leg egészségesb állapotban egy magzatot szült, 's azt álmodá, hogy a' következő hetfőnek éjszakáján meg kell hall-

nia. Ezen kellemetlen álmát közlé férjével, és más jelenvalókkal is erőssen vitatván, hogy ez okvetetlenül teljesedni fog. Azért Istenével engesztelődni akarván, Papot óhajt: ki bünei töredelmes megvallása után feloldozza őtet. De sem férje, sem az ő szomszédi álmára nem sokat hajtanak. Hetfőn éjjel olly dühösködő forgó szél támadta, melly egész Dublinban városát meg borzasztá. A' férj féltette háza elbomlását, és félelmét elgyengült hitves társának kinyilatkoztatá. De ő magán segíteni képes nem volt, 's bé dűlvén a' ház fedele az asszonyt tsetsemőjével az omladékok alá temette. Férje pedig tsak alig tudott az omladékok alól ki menekedni és életét megmenteni.

A n e k d o t á k.

Valámmely szegény kisasszony, ki örömet viselt vólna már fejkötőt, eggy gazdag de fősvény özvegynek ajánlá magát feleségül; ajánló levelében különösen nemesi származását, nemzetsége régiségét emlegeté. Erre az özvegy gazdag röviden így felelt: sajnálkozással jelenthetem a' kisasszonynak, hogy én a' származásra átalán fogva semmit se, a'nál többet nézek pedig a' jövedelemre.

A' falusi oskolában büntetés végett fa számmára volt szükség: de az asztalos nem akará azt úgy tsinálni, mint meghagyá neki az oskola mester. Én úgy akarom szólla ez, az én fejem szerint készíttse azt az úr el.

R e j t e t t s z ó.

Lakhelyet ad az egész, feje nélkül életedet adta.
Jegyzet: A' 7-dik számbeli Rejtett szó: Tátra

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

9. Szám.

Aug. 1-sőjén.

Második idej jelentés a' Fáj Muzsikai Egyesület Májusj gyakorlásairól.

A' művészetnek ezen legnemesebb osztályában Fájban ez alkalommal előadattak e' következő Hangmúdarabok :

1.) 2-dik Szimfonia kemény D. hangból (D. dur) Bethoventől. 2.) Bévezetés és Variációk egy végzettel együtt (Finále) a' Vadászathól Rossinitól az egész karra Concertant. Szerzette Zomb József úr. 3.) Egyvelgek Euryanthe énekes-játékból kis Bögőre szerzette Dotzauer, játszotta Borzagha úr. 4.) Adagio és Finale Mozártól. 5.) Nagy Rondó az egész M. Karra Zomb úrtól. 6.) Ejj hangzat (Notturno) az egész Mu'sikai Karra, szerzette Zomb József, és Tag úr. 7.) Kis Concert (concertino) Flótára Giorgettiől, játszotta Reguini úr. 8.) Wariációk és Bolero Lintpaintnertől, játszotta Reguini úr. 9.) Concert Fortepiánóra Riess Ferdinand úrtól 12-dik munka; játszotta Gróf Fáy István úr. 10.) Pompás darab (Grandioso) Gitarra szerzette, és játszotta Zomb József úr. 11.) Kezdő Rész (ouverture) Liska operából Riess Ferdinand úrtól. 12.) Concert A. molból szerzette Hummel 85-dik munka. 13.) Szimfonia 2-dik, Mozártól G. molból. 14.) Nagy variációk Fortepianóra, a' Sándor

Második Féllesztendő.

Tzár marsa felett Moschelestől, 32-dik munka, játszotta G. Fáy István úr. 15.) Kis concert clarinetre Eberveintől játszotta Küller úr. 16.) Kis concert, oboára szerzette Flad Antal, Játszotta Herfurt úr. 17.) Két nagy Szimfonia, 21-dik és 92-dik munkák Bethoventől.

A' fő játszóik között megkülömböztették magokat, elsőben az igazgató Gróf főképpen Moschelesnek ama munkája játszásában, melyen magát a' szerző a' Tsászári Királyi Udvarok előtt ki tüntette; a' kinek is fellelkesítő nagy képzeit megközelítvén a' játszó Gróf, olly szabad lélekkel, 's ügyességgel fogta azokat fel, hogy a' Moscheles tsuda geniéjének ezen teremtményét tiszta kellemben, 's méltóságos valójában elő állítani képes volt, 's úgy látszott, hogy művészségének ez győzedelmi ünnepe vala. Továbbá T. Leeb Eduard úr, a' kinek művészeti érzelme olly mértékben fejtődött, 's emelkedett a' játszás alatt, hogy ezen szép érzés legmagasabb kifejezései mesterségében méltán koszorút érdemelne, mint a' ki tsupa életet, 's leg elevenebb érzést képes adni a' hangzatoknak.

A' több génialis fő játszóknak muzsikai előadásai is bámulásig éreztették, mennyire be hatottak ők a' művészet legbelsőbb mélyébe. A' Bassusokban is a' mesteri kezek között a' legmagosabb 's legmélyebb hangok is kedveltető tsínosságot 's tellyes erőt nyertek.

Megtisztelte ezen Muzsikai Eggyesületet egy napon számos előkelő felemelt sorsú fényes halgató Társaság személyes megjelenésével, a' kikben az érzés, a' hathatósan ébresztő művészi érzelemnek hódolni kénytelen volt, ugyan is az előadott Adáziók varázs accordjai alatt a' legmagassabra feszült érzés a' szép-nem szemeiből könnyekbe ömlött ki, — mintha kiki azon harmóniai világban a' maga felséges érzetei legmagassabb titkainak sugárait fedezte volna fel.

Különösen említésre méltó az is, hogy Moenusi Frank-Furtban lakó ama' híres hang-művész, és szerző Riess Ferdinand úr a' 11-dik szám alatt említett leg újjabb operai munkájával, — minekelőtte azt közre botsajtotta volna — ezen Társaságot első helyen megtisztelni kívánta, melly is fűszeres lelkesedéssel játszottatott.

Midőn egy részről szomorúan kesergi ezen Társaság egyik nevezetes Tagjának Bethlach Károly úrnak ama' ritka remek Fagótistának kora, és véletlen halál által lett elvesztését, ki a' Fenséges Nádor Ispány Fő Hercegsége Ezredjénél táborig Fő Muzsikus volt, ezen fájdalmát enyhíti az, hogy T. Reguini és Wiedermann urakat a' Társaság megnyerhette, 's Tagjainak örvendve fel is vette.

Éljen ezen Társaság alkotó Feje! ki a' maga gondolatainak, 's érzéseinek semmi méltóbb eszközeit a' Felséges művészetnél nem talált kedvtöltéseire nézve, 's a' kinek e' szép mesterségre fordított figyelme olly férjfiút jegyez, ki e' művészséget ön magáért, nem pedig hírért névért tiszteli.

Nagy Britannia kereskedése.

Tárgyai ennek nem csak a maga manufaktúráiban és fábrikáiban készített portékák, hanem sok kelet és nyugot indiai teremvények is, mint kávé, tzúkor (14 eszt. alatt 1807–1820-ig több mint $55\frac{1}{2}$ mil. mázsa, még pedig 50 mil. mázsa mintegy a' brittus gyarmatokból, készíttetlen tzúkor hozatott be) thea, (csak magában az országban esztendőnként 22,500,000 font sterling árú fogy el), indigo, fűszerek 's a' t. Az 1819, 1820, 1821-dikbeli öszvetett kivitel általjában 40 mil., a' bevitel 27 mil. font sterlingre ment. 1825-ben a' külső kereskedésbeli portékák ára 105 mil. font sterlingre ment; melly summából 63 mil. a' kivitelre (e'ből a' pamutfélék tettek több mint 22 mil.) 42 mil. a' bevitelre esett. Ezen kereskedést 25,000 hajó úzi, mellyek 2,560,000 tonnát bírnak el.

Colquhoun az 1812-diki kivitelt $73\frac{3}{4}$ mil., a' bevitelt pedig $60\frac{1}{2}$ mil. font sterlingre betsülte; mert a'kor minden európai hatalmasságok gyarmatai, Nagy Britanniátúl kaptak mesterségi míveket, azomba az európai szárazon is tsökkent a' szorgalom, úgyhogy Portugalliában és Spanyol országban 10, Olasz országban 6, a' Levantén 5, az éjszaki státusokban 9, közép Európában 13, Amerikában 15 mil. népnek adta el Nagy Britannia mesterségműveit; de most már több mint $\frac{1}{3}$ megfogyott ezen summa.

Egy a' parlament elibe terjesztett általnézés szerint N. Britannia kivitele 1829-ben

62,957,060 font sterlingre ment, mellyből 52 mil. a' belföldi természeti és mesterségi művekért esett; a' többi pedig általvitetett portékáért, mellyekből mintegy egygy mil. árúak brittus gyarmatókéi voltak. A' belső consumtióra való bevitel 44 mil. font st. tett. Legközelebb a' cholera tsökkentette kereskedését.

Nagy Britannia partjain rendkívül nagy tiltott kereskedés űzetik, mellynek tulajdon hajós serege van, 's itt a' 30, vagy több ágyús hajók a' tiltott portékákat vivő kisebb hajókat védelmek alá veszik, és gyakran az igazgatószék fegyveres vámoló hajóival, mellyek 50-en vagynak, nyilvános viadalra kelnek.

Magyar Gedeonnak gondolatjai a' bajusról.

Voltak már előttem néhányan kik tesztünknek több részeit magasztaló odákkal megtisztelték, de nem emlékezem, hogy te kedves hajuszom! valakinek eszébe jutottál volna, holott tudom, a' többek ditsérete mellett, az Író több ízben megsímogatott. Bátor én nem lehetek olly szerentsés, hogy veled ékeskedjem, sőt megvallom a' mi igaz, midőn gyakran megkell válni tőled; könyeket prézselsz szemeimből; mindazonáltal a' mi világszerte esméretes, mind azt felhozom ditséretedre. — Hasznos vagy felesleges része vagy e' te alkotásunknak? egészen ugyan nem hátorkodom egyiket is állítani. A' ki téged viselni nem akar, kéntelen leborotváztatni, és ekkor,

ha maga nem akar evvel fáradni, a' Borbély óránál fogva ide's tova vonogatja, a' mi Magyarhoz éppen nem illik, de a' mint mondám könyvekre olvasztod ellenségeid szemeit, midőn leborotválnak, pedig a' férfiú ezeket sem szokta ok nélkül pazérlani.

Szokták mondani: egy bajusztalan olyan mint a' tojás só nélkül; mert mellyik fejér személy nem fogadja el a' szeretet jeleit inkább egy olly férfitől, ki a' férfiúságnak eme érezhető jeleivel fel vagyon ékesítve, mint a' kinek ajkai körét még a' pihe lepi? vagy a' kinek se bajusza, se szakálla? Akár mi légyen a' dologban, de a' ferfinak ékesítő részei közé tartozol, mert régi szójárás ez már: „barba decet virum.“ Vallyon a' szépnek érzéseivel bővelkedő görögök nem viseltek e téged egész Nagy Sándor koráig? A' Rómaiak viseltek egész 454 esztendeig Roma felépülése után. Afrikai Scipio hozta bé ama kinzó szokást, hogy a' férfi naponként megborotvátkozzék; de Hadrian ismét nőni engedte szakállát. A' Gothusok, Frankok tsupán téged viseltek kedves bajuszm! a' magyarok eleinte viselték tős szomszédodat a' szakált is, de utóbb attól megváltván tégedet minden nemzetek ellenére tsakugyan fenntartottak. — Még az egyházi rend is fenn tarta tégedet módjával; noha most már tsak egy szerzet vagyon, melly nem tsekély alkalmatlansággal, és mások bámulásával hordozza a' szakált, a' többi lassanként elhagyta. De a' vitéz magyar sereg mint fő ékét téged el nem hagyna éltéért ragadni magától, sőt azt gondolná, hogy e'

nélkül bajnoknak sem nézné őtet a' világ, azért más bajusztalan nemzetek is meghagytak téged vitézebb katonáiknak ajkai alatt. A' te hív tisztelőid nem gondolnak senkivel, 'smint kedves „meglehet“, „nem lehet“ jelentőjüket híven ápolgatnak orrok alatt, nem sajnálnak midőn módjok vagyon egy kevés rózsa kenőtset reád vesztegetni, noha ollykor egy kis viasz kenőts is elégséges volt. Te jelented meg midőn utaznak, hogy a' szemközt jövő kotsinak ki kell kerülni ha békességessen akarja folytatni útját, te leszálsz vélek a' mohos sirba, és tsak itt szün meg vélek együtt a' te léted is!

K ü l ö n b f é l é k .

Konstantinápolyban kevéssel ez előtt három londoni módra készült bólt nyittatott; egyben angoly a' másokban frantzia portékák árúztatnak; a' harmadikhoz pedig, melly dohányt és cigarrókat ad el, az ízlésre, tsinoságra Párisban vagy Londonban sints hasonló. A' nagy úr is meglátogató ezeket, ki a' cigarrós bóltban több ideig való mulatásával alattvalóit szerentséltette magát láttatni 's tsodáltatni; azomba muzsikával gyönyörködte azokat. A' városnak azon környéke estve a' sokaság által hozott fáklyákkal vala fényesen kivilágosítva.

Az orosz tengeri erő áll most 54 linea hajóból, 53 fregatthól, 10 bombázó hajóból, 22 kutterből, 50 gályából, 45 kisebb hajóból, 500 ágyúzó sajkából; öszvesen pedig 1139 hajóin 9617 ágyúi vagynak.

Nagy Britanniában a' reform bill győzedelmi ünnepén tett, és még leendő kivilágosítási költséget 1 mil. font sterlingre teszik.

Johnson híres angol philologus felszámolta, hogy az angol nyelv 15,799 szavakból áll. Egy másik nyelvbúvár pedig azt keresgeté ki, hogy mitsoda nyelvekből veszik az angol szavak eredeteket. E'hez képest 6732 szavai az angol nyelvnek lettek deákból; 4812 frantziából; 1665 szászból, 1148 görögből; 691 hollandusból; 211 olaszból; 106 németből; 95 welsből; 75 dánusból; 56 spanyolból; 50 svédből; 50 izlandiból; 31 gothusból; 16 zsidóból; 15 teutonból; 13 arabsból; 6 irlandiból; 2 persából; 1 törökből; 4 flami nyelvből; 4 runiból; 4 gaeliből; 3 skottból; 3 syriaiból; 2 iri-gaeliből; 1 portugalliból; 1 iri-skótusból, 1 frieziből; 1 nem tud honnan vehette származását, mindöszve teszen e' 15,799-et. Még nálunk senki sem adta magát illy felszámolásra: hogy e're nézve különösen a' napkeleti nyelvek tudása kívántatnék; a' mi pedig hazánkban hogy meg van, onnan is világos, mivel azok minden nagyobb oskolákban taníttatnak.

A' tsekély adósságokért bezárt személyek kiszabadítására egybeállott társaság Londonban a' múlt évben 5227 font sterlingen 2080 személyt mentett meg további fogságtól. Átaljában ezen foglyok közül egy egy nem többel, mint $2 \frac{1}{2}$ font sterlingel (25 forint) vala adós.

R e j t e t t s z ó .

Öl, vág míg három; ha fejét vesztette kötő lessz.
J e g y z e t : A' 8-dik számbeli Rejtett szó: Tanya.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

10. Szám.

Aug. 4-kén.

Svéd Ország hajdan és ma.

Svéczianak tsak neve is rettentő vala hajdan; az anyák kivált Németországban nyugtalan és siró gyermekeiket már „jön a' svékus“ ijjesztéssel is képesek voltak le tsendesíteni.

De nem tsak az anyák és gyermekek, hanem Császárok és Királyok, sőt nemzetek és seregek is rettegtek svéczia fegyverétől, 's a'nak barátságába jutni erőlködtek. Királyokat emelt a' thronusra, és fosztott meg attól; a' legfontosabb békekötésekben, mellyek határozzák sok ideig Európa sorsát, Svéczia szava volt egy a' legtöbbet nyomók között. Könnyen meggyőzetik e'nek igazságáról akár ki is, ha vissza emlékezik a' 30 eszt. háborúra, Gustav Adolf győzedelmeire, a' westfali békességre, XII. Károlynak Nagy Péterrel és Eröss Augustussal volt harczaira, ki az utóbbi thronusától fosztá meg, hogy Stanislaus Lescinskyt emelhesse a' lengyel királyságra.

Most egészen máskép van a' dolog. Senki sem fél többé Svécziától; senki sem keresi barátságát; senki sem kérdezi meg, midőn Európa nagy interesszéi jönnek köz társalkodás alá. A' londoni Conferentzia protocolluma kötetekre telik, a' nélkül, hogy

Második Főlesztendő.

10

egy svéd követ abba szólhatna. Mit mondanának Gustav Adolf, 's az ő nagy Cancellárja Gróf Oxenstierna, mit XII. Károly, 's Ministere Grof Piper, ha hallanák, hogy Svéczia most illy keveset nyom az europai fontban.

Ezen királyság hajdan nem tsak Finnlandot, Lapplandot, hanem a' balti tenger sok szigetjeit, és annak déli partján az europai szárazból nevezetes részeket is innen és túl az Oderán a' Dünáig magában foglalt. Svécziának egy királya, 2-dik János fia, a' lengyel koronát is fejére tevé; 's ugyan azt XII. Károly is teheté vala, mint javaslá neki feljebb említett ministere, ha örömeztőbb nem osztogatta, mint fogadta volna el a' koronákat.

E' felséges idei Svécziának már eltűntek; a' mit részént e' most említett királynak hadszomjúzó lelke és nyakassága, részént követőinek nagyra és önkényre volt vágyások okozának. Az illy törekedés soha sem teremtett boldogságot a' statusoknak. Magát a' közeli 's atyafias Finnlandot is elkelle Svécziának veszteni; nem örömezt nézné ugyan is azt az óriási Orosz birodalom, hogy e' főváros kapuihoz közel táborozna, 's azt valamelly szerentsés környületben kezére kerítné szomszédja.

Norvégiát kapta ugyan ezért Svéczia; de nem elég pótlék ez ama veszteségért. Mert jóllehet Norvégia nagyobb Finnlandnál (amaz 5798, e' tsak 3500 □ mf.); de nem olly termékeny, nem is olly népes (Norvégiának 970,000, Finnlandnak 1,400,000 lakosai vagy-

nak). Ezenkívül Norvégia Constitutiója a' Svécziától sok és érdeklő pontokban távozik el, a' mi mind két részről már több kedvetlenségekre adott okot. Norvégia még tsak határaitra sem hajlandó botsátani a' nemességet, midőn Svécziában az eggy különös 's nagy befolyású osztályt képez. A' mostani királynak minden oda tzélsásai, hogy a' nemességet Norvégiába is bevigye, 's ez által a' két ország közt nagyobb egyességet szerezzen mind eddig haszontalanok, 's jövendőre nézve is sikertelenek maradnak.

Egyébiránt Svédország, úgymint Norvégia Királyának bölts kormányja alatt tsendes és megelegetett életet él, 's ezen királyság az az austriai birodalmon kívül Európában, hol a' párisi három nap robajja viszhangra nem talált. Nem is iparkodik ő (a' király) az eggyyszer fenálló constitutiótól el állani, ha szinte sok tekintetben megköti is az kezeit; 's minthogy már a' korona örökös felnőtt, 's házas és gyerekes fia nekie: ez új Dynastia tökéletesen van a' jövőre nézve is az uralkodásban biztosítva. Az ugyan mindenkor ritka jelenet marad, hogy egy frantzia Generális, ki a' Napoleon seregéből hivatott Svédország thronjára, midőn azon Császár minden creaturái koronájokat ismét elvesztették, ez éjszaki thronuson illy szépen megmaradhatott. De mint mindenütt, úgy a' politika mezején is igaz marad az, hogy: *circumstantiae variant rem*. Minthogy az új Svéd király, vagy még akkor korona örökös a' hatalmas ellenség megzabolázásában mind

Lipsziánál, mind azután jeles szolgálato-
katt Európának; minden bezárta szemeit szár-
mazása iránt, 's megengedettett nékie Napo-
leon megbukása után is folyvást uralkodni.
Uralkodjon is sokáig az illy jó Fejedelem
népe javára.

A' fiúi tisztelet jeles példája.

Határt nem esmérő háladatossgot kí-
ván már maga a' természet a' szülék iránt a'
magzatoktól, kikért ők mindenjeket örömmel
feláldozzák; e'nek pedig teljesítése egygy olly
édes kötelesség, hogy az ellenkezőt minden
nemesb szívű emberek lehetetlenségnek állít-
ják. Még azon esetben is, midőn a' szülék
magzatjaikkal illetlenül bánanak, szent köte-
lessége a' magzatoknak, a' keményebb bánás
módját is határtalan türelemmel szenvedni,
és ezt forró indulattal és fiúi szeretettel vis-
szonozni. Tűkör példa lehet e' részben Basi-
lovits Iván Orosz Czárnak szép lelkű fia.

Basilovits Iván homlokát sok érdemeivel
nyert borostyán koszorúzá, és megmondha-
tatlan érzés dobogott szívében azon tartomá-
nyok meghódítása miatt, mellyekkel ő az
orosz birodalmat nevelé; de mivel megnyú-
godó munkátlanságba tölté idejét, a' tetteket
— hirt nevet szomjuhozó népet ellene fel-
buzdítá — és elégedetlenség magvát hintette
el szívébe. Távoly ama tsinosulástól, hogy a'
béke édes gyümöltseit ízlelni tudnák, és ke-
rülni a' háborut, melly a' kedvező esetekben
is több szenvedéseket nyújt, mint örömet,

tsupán véres tsata volt azon egyetlen foglalatosság, melly eme tág ország nyugtalan fejait zabolában és illendőség korlátjai között tartani, képes volt. Az ország nagyjai öszvegyűlvén abban egyyezének meg, hogy a' kormányt a' Czártól elvévén, fiának által adják. — De midőn ezt a' Czár elejbe terjesztenék, az ő megindulása lerajzolhatatlan volt, 's mivel fiát kérték a' kormányra, egy pertzentig sem kétkedett, hogy eme' nyugtalan öszveesküvésben valóban az ő fia is részes légyen.

Megjelenik reá jövő napon minden kíséret nélkül Iván Moskau téres piacznán. Felindulással a' rémült nép elejbe veti a' koronát, 's a' fejedelmi palástot lerántván vállairól, 's így szólla a' körülállókhöz: „Adjátok által a' koronát 's e' palástot egy érdemesbnek, ki jobban ért illy nyugtalan nemzet kormányozásához mint én, 's a' kinek ti is jobban tudtok engedelmeskedni mint én nékem. — A' Törököket diadalmassan meggyőztem, több tartományokat meghódítottam. Nemzetem ditsőségét minden időben fenntartám, rajta esett legtsekélyebb sérelmet is megbosszultam, és ime most ti hálaadástok jeléül más Uralkodót kívántok? Jól vagyon — tsak keressetek! —

A' bámuló nép alig várva, hogy beszédjét elvégezze, a' nagyok hódoló hangja után minden jelenvalók térdre bukva, és nagy megilletődéssel kiáltják: „Te vagy a' mi Urunk! Kivüled senkit mást nem óhajtunk!“ Azonnal sietnek a' komoly czárnak a' koronát és palástot ismét által adni: kiknek azt felelé: hogy

mind a' kettőt csupán azért fogadja el, hogy kedvelt népe boldogítására minden áldozatokat megtehessen, és hogy eme zendülés okát érdeme szerint büntethesse. Azonnal fiához Ivánhoz fordul, és őtet, mint pártütés részét kemény szemre hányásokkal szomorítja. Az ártatlan Iván atya lábaihoz borúl, hogy fel indultt atya előtt magát mentegethesse. De ő nem figyelmeztvén a' szelíd fiúnak szavaira, eggy páltzával fejbe vágta őtet. Iván, kinek inkább fájt atyának ellene lobbant haragja, mint sebhelye, távozni akara, de szeméből szájából omolván a' vér nem távol a' czártól ájulva öszve rogyott. Itt már zabolátlan dühének borzasztó szenvedéllye engedett a' természet szelíd érzéseinek; 's látván ártatlan fiát a' halállal küzdeni, megesméri fájdalmat szülő tévelyedését, 's így kiált fel: „Igasságos ég! tehát én magam vagyok fiamnak gyilkosa! Én nem ember! én szerentsétlen fejedelem! magam fosztám meg ön magamat tetemes gondjaim 's fáradozásim édesgyümöltseitől; mellyekkel gondos nevelésemet jutalmazta volna.“ Kétségbe esve reá borúl fiára, 's öszve kucsolt kezekkel kiáltoza: „óh fiam!“ mennyivel szerentsébb vagy te nálamnál, mert te nem sokára a' halállal fogsz kezet, de az én éltem fonala még tovább terjed, de tsak azért, hogy magamat keserű vádokkal kínozzam, és ön magamat megútáljam, az én éltem kegyetlenebb a' halálnál. E' szavakra feltenyészvén Iván, 's atyára vetvén szemeit szelíd hangon, 's töredezett szókkal ezt rebegé: „óh atyám!

az én halálom felette enyhültt leend, midőn látom nyílvá álni atyai szívedet, 's szereteted könnyekre olvadni. Az ég az én tanu bizonyságom, soha csak elmémbe sem ötlött egy gondolat a'ról, a' miről te engemet vádolsz. A' ki felettünk vagyon, 's kinek ítélő széke előtt minden halandókkal én is nem sokára meg fogok jelenni, ez tudja hogy valóságot mondok. Szent végzése szerént be kell végezni virágzó létemet, csak arra kérlek soha ön magadnak szemére ne lobbantsd halálom módját. Hív fiad voltam az életben, az akarok maradni a' halálban is.“ Öt napok lefolyta után bé fejezé eme nemes szívű dicső pallyáját. Az ő atya vígasztalhatatlan vala. Akár miféle tárgyról vala a' szó, ő azt könnyező szemekkel, és ezen szókkal félbe szakasztá: Oh az én fiam! az én kedves Ivánom. 1584-dik esztendőnek 18-dik Májusán szívzaggató bánatjában búsan költözött el fia után egy jobb világba, hol a' szenvedelmektől nem háborgattatik a' gyarló emberi szív!

K ü l ö n ö s s é g e k.

Mezerai a' frantzia Akademia szókönyvének szerzője, mindég gyertyavilágnál dolgozott; a' honnan nappal is hogy setétséget tsinálhasson szobájában, be huzta ablakja tábláit. Ha valaki meglátogató őt, kezében égőgyertyát tartva kísérte ki fényes nappal is.

Cujacius a' földre hasalva szokott mindenkor tanulni, olvasgatni; könyvei körülte voltak lerakva.

A' híres Bayle igen örömet nézte a' gauklereket, és kötélentántzolókat; ötven esz-

tendős korában is mint gyermek szaladt az ilyenek után az útszán.

Malberre szobájában tsak hat széket, egyebet semmit sem tartott. Ha látogatói mentek, 's már minden székek elfoglalva voltak, bezárta ajtaját, 's ezt kiáltá a' kultslyukon keresztül a' kopogtatónak: várjon! várjon! most nints üres székem.

Leo Allatius 40 esztendeig írt ugyan azon pennával; midőn azt végre elveszté, könnyeket hullatott.

Branças Hertzeg bemenvén a' frantzia Királyhoz, a'nál egy ösmerössére talált, ezt mintha kívül valamit akarna vele beszélni, kihívá; kinn sok ideig nézvén reá, végre e' szavakkal hagyá el: engedjen meg az úr, mással akartam beszélni.

A n e k d o t a.

Egy angol, ki a' nyugodalmat és a' comoditást mindennél többre betsülte, éjjeli álmából felköltetett azon híradással, hogy bizonyos igen kedves barátja meghölt. Ő a' tudósítást hidegen meghalgatta, azzal ágyában megfordulván így szóllott: Istenem! milyen szomorú leszek én holnap, mikor felszerkenek.

R e j t e t t s z ó.

Két szótag az egész, eleje hosszában
Város országunkban; hanem fordúlttában
Eszköz a' kenyérhez,
Egész titkot fedez.

Szalay Mihály.

Jegyzet: A' 9-dik számbeli Rejtett szó: Kés.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

11. Szám.

Aug. 8-kán.

*Néhai Tekintetes, Nagy Tiszteletű, 's Tudós IMRE JÁNOS úrnak, a' magyar Királyi Tudományos Egyetemenél a' Böltselkedés' R. Tanítójának 's a' t. munkásság okozta kora elhunytán kesereg az Esztergomi Erseki Fő Megye Nevendék Papsága. Nagy Szombatban, Junius 8-dikán 1832. *)*

Tehát le kellett tűnni te néked is
Édes hazánknak hű fia Imre? és
Az értzkezű sors' bús hatalmát
Nem lehetett kikerülni néked?

Ugy van le kellett tűnnie neki is.
Honnunk' egéről! hajh szomorú eset!
Igy sebessen tűnik az, kit
Század alig tud egünkre hozni!

Siratja Imrét minden igaz Magyar,
'S váratlan estét könnyezi, könnyezi
A' nagy ragyogvány' bús enyészét,
'S illy szomorú panaszokra olvad:

Te a' nagy 'elmék' ritka remekje, 's a'
Valódi erkölts tüköre, dísze — te
Mérközni mertél a' világnak
Böltseivel, — ragyogást szereztél

Édes Hazánknak; fényt, nevet, érdemet
Tudósainknak; 's a' fiatalba is
Böltselkedésed' szent malasztját
Milly nagy öröm, 's foganattal öntéd!

Midőn Egernek téreit, óh ditső
Magzat! sugárid fénybe borítanak,
A' pesti Múzsák kértenek meg,
Hogy neveikre deríts nagyobb díszet.

*) Az elhunytanak nem halandó érdemei igazolják e' Gyászvers felvétele iránt tett sürgető helyes kérést.

Pesten miképpen fáradozál hazánk'
 Igaz javáért, megmutatá magyar
 Böltselkedésed, úti könyved-
 Mind ezeket te tsupán tehetted!

Mikor fog ismét drága hazánk! eged'
 Szent bóltozatján illy Magyar állani?
 Ezért erednek bús könyűink
 Árjai íme nekünk is itten.

Ámbár letűntnek mondjanak, óh hazánk
 Diszére termett férfitü élsz te még!
 Csak a' mulandónak bilintsét,
 A' töredékeny edényt, tevéd le.

'S minthogy jutalmat fáradozásod itt
 A' földiektől nem nyere, óh sulyos
 Munkálkodásid' áldozatja!
 A' ditsőültek adának enyhet-

Vedd óh kegyessen sűrű panasszait,
 Vedd hódolását bús szíveinknek, óh
 Ki a' ditsóság' fénylakából
 Mint örökült mosolyogsz reánk le!

Portugallia ösmértetése.

Ezen 1722 □ mfket tevő félsziget Spanyol Ország és az atlanti tenger által határozatnak. Estremadura, Beira, Minho, Traz os Montes, Alemtejo és Algarve hat tartományjai közt, mellyekre osztatik, legnagyobb Alemtejo. Gyarmatjai Ásiában Goa, Dilli, Macao; Afrikában: Madeira, Zöldfok, Azori és Gvineai szigetek; Angola és Mozambique. Lakosai 3,400,000-re mennek; kik tulajdon, de a' spanyolokéval atyafias nyelven beszélnek; vannak köztök zsidók, négerék és mulattok is. Legnagyobb a' népesség Minhóban, legtsekélyebb Alemtejóban. Legnevezetesebb városai: Lissabon 240,000 lakosokkal a' Tájó vize torkolatjánál. E' körül vannak, Mafra, Sántarem; Setuval 15 ezer lakosokkal és

Caldas. Porto vagy Oporto a' Douro vizénél, 80,000 lakosokkal. Vidékén (Minhóban) vagnak még Matozinho, Braga, hol lakik az Ország Primása; Caminha, Viana, Ponte de Lima. Coimbra, Viseu (Beira tartományban). Ugyan itt vagnak: Aveiro, Lamego, Almeida. — Elvas erősség; — Evora, Beja, St Lucia, Lalippe tájékán. — Tavira, Fáró (Algarvéban). Ugyan itt: Lagos, Silves. — Traz os Montesben: Braganza, Villareal, Mirandella. Hegyei az Estrellák, Gaviarra, Caldeirao; de a' legmagasabb sints 8000 lábnyi. Fokai: Carvoeiro, Roca, Espichel, S. Vincent, S. Maria. Folyói: Minho, Douro, Mondego, Tajo, és Guadiana; a' Mondegót kivéve, mind Spanyol Országból foly ide. A' mi éghajlatját illeti: tavasza már Februar. elkezdődik, a' nyár melegét hűvösíti az északi szél; a' legszenvedhetetlenebb meleget a' keletiszel okozza (30—32° R. szerint). Octoberben beáll a' mindent frissítő és elevenítő esső. Tele inkább szélveszes, mint hideg; hó csak ritkán és a' magas vidékeken esik.

Portugalliában a' bányászat igen elvan hagyva; az adissai aranybánya kevés nyereséget hajt: Traz os Montesben elég gazdagok ezüstbányái. Vashámorai is elhagyattak; legnevezetesebb a' Fox d'Algei, Thomar mellett. Tengeri és forrási sója kivitelre is jut. Balbi 56 ásványos forrásait számlál. Gabonája csaknem mindenféle van; de a' földművelés elhagyatása miatt soha sem elégséges. Nevezetes a' Portói bora, szintén a' Carcavelosi és St. Ubesi muskatály bora; ezekkel szép kereske-

dést úz A' ló és baromtartás nem nagy lábon áll itt. Halai olly bővséggel, hogy milliók rothadnak el a' partokon. Huszonnégy eszt. alatt 1796—1824-ig 897,250 hordó bort vittek innen ki, mellynek ára 230,880,000 cruzados (egy cruzados 1 f. 12 xr) és 31,814,000 cruzados árúsót. Behoztak ellenben 7,520,000 mázsa tőke halat, vagy 77,017,500 cruzados árút. Portugall polgári alkotmányát Constitútiós Monarchia teszi; Constitútióját adta Don Pedro. VI. János halála után t. i. (1826. Mart. 10.) portugalli regens lett leánya Iza-bella; a' miben D. Pedro is, akkor braziliai Császár megegyezett. Majd leánya Maria da Gloria kedvéért lemond a' koronáról, 's Portugallnak új Constitútiót ad 1826. Jul. 13. — Don Miguel, VI. Jánosnak másod szülött fia jóllehet elébb a' D. Pedrótól adott Constitútiót elősmérte, 's arra meg is esküdt, mindazáltal (1828 Jun.) az ország régi nagyjait öszvehivatván, azok által D. Pedrót a' thronustól megfosztattnak, magát határtalan Királynak kiáltatta ki. E' hitszegésen alapúl a' mostani expeditiója D. Pedrónak D. Miguel ellen.

A' juh kerengésről.

A' forgó, vagy is bolond betegség (mellyet némelly helyeken kergeségnek is neveznek) úgy szolván tsak a' nyári hévségekben szokott leginkább a' birka seregekben kiütni; mellyet én itt leírván, megnem fog reménylem a' birka tenyésztő gazdáktól közlésem vettetni. Ezen átkozott rontó betegség, a' mint kiki önnön tapasztalásából jól tudja, tsak egye-

dúl a' bárányokat, 's toklokat szokta meg-
 lepni; a' mi több, majd mindenkor a' legfi-
 nomabb szőrű, 's különben is legjobb hús-
 ban lévő bárányokat kerül meg. Az erede-
 téről ezen legnevezetesebb nyavalyának több
 tudós írók után csak azt merem állítani, hogy
 semmit sem tudunk, miből nyilván azt követ-
 keztethetni, hogy semmi hasznos szer ennek
 ellent álló még nem esméretes. — A' mi ezen
 nyavalyáról bizonyos, ez az, hogy nem más-
 hol, mint a' baromnak fejében vagy: mert
 felhasítván ilyen forgó birkának fejét, kiki
 több víz hójagokat fog találni, 's ebben szám-
 talan sokaságú apró élő férgeket; mellyeket
 nem másképp mint egyedül nagyító üveg ál-
 tal láthatni; de ezek honnan származtanak,
 mind e'dig, a' mint mondám, homályban va-
 gyon. — Igyekeztek ugyan már sokan azon,
 mi móddal lehetne ezen hójagokat a' barmok
 fejéből kiszedni, de többnyire sikertelen volt
 fáradságok; a' T r o k u a r, mellyet most ezen
 betegségben leginkább használni szoktak, igen
 kevés hasznot ígér: mert 1-ször nem csak egy
 hójag vagyon egy fejben, 's nem minden
 fejben ugyan azon a' helyen vagyon, 's
 így több helyen szurasson meg a' fej a' mive-
 lés alatt, elvész a' barom: 2-szor: felteszem
 hogy csak egy hójag volna a' fejben, 's azt
 eltalálná valaki vak szerentséből, de azért a'
 hójag hártya ben marad, ez megtelvén ismét
 vízzel; néhány napok után, szint úgy mint
 az előtt a' bárány kerengeni fog. Esmertető
 jelei ezen betegségnek ezek: a' szegény barom
 igen tántorogva jár, a' fejét majd jobbra,

majd balra, majd fel, 's lefelé forgatja; számtalan kereng; a' nyájtól elmaradoz, ha a' nyavalya igen eléri, semmit sem eszik, testét minden érzékenység elhagyja, 's így elvész. Minthogy ezenátkozott rontó nyavalyának illy rossz következései vagynak kétség kívül egy tenyésztő gazda sem fog véleményemmel ellenkezni; t. i. a' mint észre veszi, hogy báránya ezen veszedelemben vagon, azt vagy tüstént eladja, vagy maga szükségére leületi, minteggy kigyógyíthatatlan barmot; a' húsa nem ártalmas eledel, 's így még is veszett fej-szének nyele fordul. (Közli Eröss Lajos.)

A' 4 esméretes utú üstökös tsillagokról.

Nevezetes e' f. 1832-diki esztendő Cometologiánkra nézvest azért, hogy annyi ezer üstökösök közül, mellyek a' világ véghetetlen térében a' mi nap systemánkhoz hosszúdkerek útjaikban tartoznak, rendes, 's kiszámolt útjok, 's visszatértjökre nézvest tsak 4 esméretes lévén, még is e' f. évben ezek közül ketteje földünket látásban megszerentsélteti, az úgy nevezett Encke, és Biela Üstökössei. Ugyan is az első: Halley üstökös tsillagának neveztetik, mellyet ama nevezetes Halley astronomus (Newton idejébéli) 1682-ben felszámolt, ugyan Newtontól feltaláltt felsőbb analysissel, és elemeit meghatározván, 76 esztendőkre rendes vissza tértét földünkhez, és így útját is ezen idő szakra megállapította. — Ezen ellipticus görbed hosszú kerek legnagyobb diameterje 18,

és legkissebb $4\frac{6}{10}$ az úgy neveztetett föld esztendeji pálya általmérőjét teszi. Ezen föld esztendeji pálya diameterje pedig térszen 24046-szor e' lak helyünk, földi plánétánk diameterjét — az az: 41,332,000 geogr. mértföldeket, mellyeknek mindegyike = $3907\frac{6}{10}$ bétsi öleket térszen. E'ből látni való, hogy útja még az Uranuson belől esik, mivel az Uranus útja diameterje = $19\frac{2}{10}$ földünk útja diameterjét teszi. Nagysága, 's helyheztetése ezen Cometának olyan: hogy ez földünkhez nagyon soha sem közelíthet, és így földünk tőle soha sem tarthat. E'ből, 's más álapos tekintetekből felesleg volt ama' német rémítő írást kiadni: „Was hat die Welt von dem Kometen des Jahres 1834 zu fürchten? Quedlinburg 1830.“ mint-hogy úgy látszik, hogy az említett német munka kiadója, ki még a' vissza jövetelét rem tudta előre kitenni, Halley elemei szerint, illy tudós tárgyhöz nem sokat ért. Ugyan is ezen Cometának nem 1834-dik; hanem 1835-dik lészen a' vissza jövetelének ideje, és pedig az általmenetele a' periheliumon: az az: a' naphoz való legközelebb léte 16-dik Nov. 1835 fog esni ezen legszebb, 's legnagyobb üstökösnek. (folyt. következik.)

S o k f é l e .

A' lengyel fejr sas rend helyett most látni egy tsillagban az orosz sast, e'ben egy kitsiny lengyel sast. A' pántlika, mellyen hordoztatik a' rend, többé nem világos, hanem setétkék.

Párisban igen nevezetes férfiakat ragada el közelébb a' cholera; nevezetesen áldozati lettek annak Crossole-Lami ur, a' Tribune fő redactora, Lacroir híres pénzváltó, Carré és Dery jeles professor urak. A' katonaság nyári ruha helyett posztó uniformist visel.

Mire nem mehet a' féketlen liberalismus, mutatja közelébb az anconiaknak azon tette, melly szerént azok a' pápa excommunicatiói bullájának egy példányát levegői hajóba tévén, azt ezen felírással ereszték fel: „rendiamo al cielo, che è del cielo“ az az: adjuk vissza az égnek, a' mi az mennybeli.

Azt beszéllik a' poéták, hogy a' világon legtöbb szerentsétlenségeknek bajoknak oka a' szerelem, holott azt lehet mondani, hogy a' nyomorúság, szerentsétlenség nagyobbára onnan származik, az emberek közt, mivel benne kevés a' szeretet.

Az idén Heidelbergában Jul. 14-dikén adták el az első megért szálló gerézdet.

Rejtett szó.

A' két első tsak egy betű,
Kurtán hárma mulandó,
Mind a' hat egészen véve,
Baj ha káros, 's állandó;
Négy utolsóból kikerül
Az, mitől sok kedvre derül,
Lessz még belőle tag is
Vonva, nem baj ha nagy is.

B. A.

Jegyzet: A' 10-dik számbeli Rejtett szó: Pelsét.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

12. Szám.

Aug. 11-kén.

Szégyenült hitegetés.

Halkan szép madárka halkan,
Ne röppenj előlem;
Ádáz mérgű nyíl nem pattan
Mellyedbe én tőlem.

Nem török hidd életedre,
Nem fondorkodom vesztedre,
Gyöngy bugocskámban vár
Boldogság kis madár!

Cseles, hütlen az ember! faj,
Mást ígér, mást téssen;
Vesztén tanúlt sok madár, haj!
De késő egészen;

Fényes aranyláncz is nehéz
Ha szabadunk utánna vész;
Felel a' kis madár,
'S a' suhanczra nem vár.

Lassúzd lépted deli lyánka,
Veszélyes futásod;
Kígyó rejtez a' bokorba'
Mint futsz, sírod ásod.

Vágyva várnak nyílt karjaim,
Éltet adnak hév tsókjaim,
Urakodj szívemen
Édelegj keblemen.

Kalóz-lenge sok fiatal,
Érzelmileg szeret.

Második Félésztenő.

Tüze hevít, jege fagyral
Sok tsalatott szívet.

Kegy angyal míglen hódoltat,
De tiporja a' hódolttat,
Mond szép lyány és onnan,
Sebessen el illan.

Bámul suhancz madár után,
Melly tova repüle;
Néz szerelmes szép lyány után,
Ki fel nem hevüle.

De kis madár szabadságát,
De szép lyány ártatlanságát,
Éli vig lengéssel,
Éli búttan kedvvel. (K. L.)

Tudományos dolgok.

Tudományos Gyűjtemény 1832. VII. Kötet.
Tizenhatodik esztendei Folyamat. Szerkeztette
Vörösmarty Mihál. Kiadta Trattner és Ká-
rolyi. Pesten.

Foglalatja e' kötetnek: 1. Második tol-
dalék a' Magyarországi muzsika történetéhez.
Rothkrepf Gábortól. Nagy olvasotságot 's a'
muzsika történetében valódi tudós jártassá-
got mutató értekezés ez. 2. Észrevétele egy
pesti metterembernek, a' tzéhek eltörlését ja-
valló vélekedések körül; nem külömben a'
mesterségeknek a' magyar Hazában még e'dig
nem ismért elébbi és mostani környülállásai-
nak és állapotjának némelly felfedezései. Ezen
valóban derék értekezés mutatja, hogy már
édes magyar hazánkban is kezd a' nép gon-
dolkodni, politizálni; ha pedig a' nép egyszer
gondolkodni kezdett, azt többé senki se tar-

tóztathatja fel. E'ből mi nem rosszat, hanem minden jót merünk jövendőlni a' nemzetre, nem is bátorkodnák azt állítani, hogy minden reformot szükségesképpen revolutionnak kell követni vagy megelőzni. Ezek után állanak Csorba Andrásnak észrevételei a' leghasznosabb és új fedezésekkel írott gazdasági munka iránt. A' külföldi Literatura alatt Holéczy közöl jeles kivonatokat a' közönséges egyházi újságból. Zárják ezeket a' különbfélék. Minden darabja e' kötetnek figyelmes, olvasásra méltó. Az új könyvek jelentéséből kitetszik, hogy Gróf Széchényi István „Hitel“ izimű munkája már negyedik kiadását érte meg.

Mezei Gazda, vagy a' mezei 's házi gazdaság minden ágaira terjedő Folyóírás. Harmadik Füzet. Pesten 1832. Kiadta Fűskúti Landerer.

A' Füzet foglalatja legjobban kitünteti annak hasznát. Előbbi jelentésünket e' munkáról l. Haszn. Mul. Els. Féleszt. 1832. lap. 297. Itt folytatva vagynak az ott félbeszakadt számok e'képpen: XXII. Birkausztató (Gátytól). XXIII. Könnyű óltsó módja a' különbféle termő föld megvizsgálásának (Herpin szerint.) XXIV. A' tzekla termesztéséről a' marha számára (B. Crudszerint). XXV. A' lovak etetéséről 's a' t. (Terneker szerint.) XXVI. A' pálinka letsepegtetéséről (N**y J**stól.) XXVII. Juhtartás Jólsva vidékén Gömör Vgyében (M. D.től.) XXVIII. Jó és rossz oldala a' nagy és kis gazdaságoknak (Schwerz szerint.) XXIX. A' nyereségről és veszteségről a' mezei gazdaságban, magyar országnak

több vidékein, vagy is gazdasági tanácsadások birtokosok 's gazdasági tisztviselők számára (Sorge E. K**tól.) XXX. Vegyes tárgyú tóldalék. XXXI. Gazdasági Literatura. XXXII. Honni termékek medárd vásári ára. E' cikkelyek a' munka hasznos irányozatjának valódi tanúi.

Magyar nyelvtudományból válogatott állítások, mellyekről a' Szegedi Lyceumban Julius 31-dikén 1832-ben. Molnár Mátyás Magyar nyelvtudomány Tanítójának útmutatása szerint értekezének néhány tanítványi. Szegeden Grün Orbán örökösei betűivel.

Az állításokból kitetszik, millyen helyes alapokon épül a' Tiszt. Tanító felügyelése alatt a' Szegedi Lyceumbeli magyar nyelv tanulás. Illy haladása mellett nyelvünknek, soha nem félhetünk annak enyészésétől.

Egy Magyar története.

Vetéseimet nézegetni menvén, az országútról egy nem ruhás, de a' rongyosság alatt is nem alacsony lelket mutató, jószinben lévő deli termetű, a' félenkségig alázatosságot jelentő kis feleségével, 's a' forráságban eltikkadt tsetsemőjökkel egy java idejű férfiú jöve előmbe. Kérdem honnét jönnek? a' férfiú felel: messziről. Hova szándékoznak? még messzire. — A' feleségem az eltikkadt asszonyhoz szóll, 's karjain izzadt kisdédnek ajakát simogatván kérdé: talám ehetnék ez az ártatlan? de az asszony nem felelt. A' férje mondá; az én feleségem frantzia, 's nem tud magyarul; a' kisártatlan bizonyos, hogy ehetnék magunkkal együtt, mert anyának egy

szerentsétlen rajtunk esett történetkor lett ijedésében két emlíői egyszerre kiapadtak, levest pedig hét napja is van, hogy nem kaptunk.

Kérjük mind ketten őket, hogy térjenek be mihozzánk hálásra; 's úgy lett. — Mi is haza érvén, vatsora után kérdem ismét: honnét jönnek? felel: mi jövünk Frantzia Országból Marseille nevű városból. Én Debretzeni Deák voltam, de a' mesterségre nagyobb kedvem lévén, választottam magamnak a' posztó-tsinálást. Vándorlásomban egész Marseillébe jutottam, ott legénykedvén, egynehány ezer forintot szereztem magamnak; a' fabrikáknak minden tsínyát kitanulván, építettem 's készíttettem útmutatásom szerént magamnak egy a' frantziákétól különböző, egy vízi kerék által dolgozó, 's ötvenkét nap-számosoktól igazgattatott, olly posztó fabrikát, mellynek egyik végén a' gyapjú bévitett, a' másikon a' kész posztó jött ki, még pedig ollyan, hogy a' közönséges gyapjúból készült vetekedett a' frantziák által készült finom gyapjuból valóval.

Az e'ből származott irígység volt az én szerentsétlenségemnek oka. Véletlen ugyan is huszonhat felfegyverkezett ember keresett; mi kiszabadúlhattunk, mindenünket behagyván, egy arany órán kívül, — mellynek árából tengődtünk az utazásban Aprilistől fogva — és ezen kis ártatlanon kívül. Ben nem találván a' gonoszok minket, mindenemet porrá égették. — Igy hagyám el ezt a' barátságos, pénzzel 's mindennel bővölködő, pallérozott, de nyughatatlan nemzetet 17 esztendő múlva.

Mi ezen volt posztó készítő, ki tőlünk Jul. 12-dikén Debretzen felé utazott, 's ki magát Nagy Mihálynak nevezé, édes Hazánk' tehetős Hazafiainak annál inkább bátorkodunk ajánlani, minél bizonyosabb az, hogy az e'féle szöveteket készítő művszereknek, és művészeknek nagy hijjával vagyunk; és hogy tartozunk párfogásunk alá venni az illy szerentsétlen, de hasznos ember társunkat, a' kit ügyességéért az irigység még a' mesterségek' honjából is kiper'selt, és a' kinek sok idő múlva lehet olly állapotja, (nem bátorkodván így megfosztatva ember elejébe menni) hogy mások segedelme nélkül az ő tudományját velünk haszonnal közölhesse. (Közli O. L. Sukoróból.)

A' 4 esméretes utú üstökös tsillagokról.
(Folytatása és Vége.)

A' második: Olbers üstökösse. Kerekdedi hosszú útja ezen Cometának, melly Olbers Astronomustól 1815-ben Martius 6-dikán határozottatott meg, közel 74 esztendőben telik. A' nagy tengelye ellipticus karikájának tészen $17 \frac{6}{10}$; kissébb tengelye az útjának pedig $6 \frac{4}{10}$ Diameterében a' föld útjából. Ezen üstökös útja, és elemei olyanok hasonlóúl: hogy földünkhez nagyon soha sem közelíthet. Legközelebb látogatása esik 1887-dikre; a' midőn a' naphoz való közelléte léssen 6-dik Februariusban. Ohajtani lehet, hogy sokan közülünk ép egészségben láthassák! Minnekelőtte azonban ezen üstököstől bútsút vegyünk; érdemes, hogy mind a' Halley, mind ezen Olbers Cometája különösségeit vizsgáljuk, — Halley Cometája mindn égi testek' mozdu-

latinak ellenére, nem nyugotról keletre, mint a' többi égi testek; hanem keletről nyugotra tartja útjának mozdulatját; az Olbers Cometája pedig olly szokatlanul vágja, nagy elhajlással a' többi Planéta utjaitól, a' planetaris utú égi övedzetet által, hogy sokszor messzire fölöttük, sokszor pedig messzire alattuk hosszad utjában lebeg a' nélkül mindazonáltal, hogy akármellyik sérelmet hozna a' planetare Systemának, és így féltő figyelmet gerjeszthetne. Harmadik: Encke üstökös tsil-laga. Pons ég vizsgáló Marseilleben 1818-dik Nov. 26-dikán kereste fel. Encke Astronomus azonban útja elemeit ki számolván, rendes vissza térését 3 esztendőkre, és 115 napokra határozta útjának nagy tengelye $2\frac{2}{10}$, kistengelye pedig $1\frac{2}{10}$ diameterjét a' föld útból teszi. Ez a' leg kissebb Cometák közül való tsupa telescopialis t. i. felfegyverkezett szem által látható. — Encke calculussai szerint ezen Cometa útjának nagy tengelye szüntelen rövidül, és így útja ideje is kissebbedni fog, e' szerint tehát a' naphoz jobban közelítvén, nagyobb sebességgel fogja ezentúl pályáját időről időre végezni. Ezen Encke Cometája e' f. 1831-dikben 4-dik Májusban a' periheliumon keresztül menvén, távol volt a' naptól 7 millió mértföldre; 16-dik Juniusban pedig a' földhez leginkább, 's egész 5 millió mértföldre közelített, mindazonáltal tsekély tömege végett, jóllehet még illy nagy közzeléte nem történt, földünk igen nyugottan maradhat. Folyó esztendei Junius hónapban, mellyben leginkább közelít földünkhez,

elenyészik, és a' deli föld hemispheriumáról a' jó reménység foka, 's Paramattai tsilagvisgáló tornyokból szemlélhető lészen. Astronomusnak irigyleni való! Negyedik: Biela Űstökös Csillaga; feltaláltatott Biela Cs. kir. Tiszt által Josephstadtban 1826-diki Febr. 28-dikán Cseh Országban — és ez által az útja 6 esztendőre, és 270 napokra határozatott. — E' f. 1832-dikben feltűnik, és pedig 22-dik Octoberben a' földhez 11 millió mértföldre közelíteni fog; a' midőn a' naphoz való közel létét eléri, akkor is még, úgymint 27-dik Novemberben 18 milio mértföldekre távol esik — Biela Cometája' pályának veszedelmes helyheztetése, és földünk pályájához jövendőben való közelíthetése talán némelly aggodalmat okozhatna; tekintvén azonban gözhez hasonló alkotású tömegét, 's Olbers több nagy astronomusokkal azon felszámolást, hogy ezen Cometának a' földhez való nagyobb közelítése, és így a' félelem hypothesisse tsak két ezer esztendő múlva történhetne, sőt még tsak akkor is a' megvalósúlhatás hypothesis maradna; ennél fogva minden földi félelem elenyészik. (Vizer István.)

Rejtett szó.

Az embert 's állatott a' testem táplálja,
 E'nek nagy szükségét egy is ki nem álja;
 A' világ' termékit hátamon elviszik
 A' nemzetek, 's mások tulajdonná teszik.
 Vágd el a' fejemet, 's ha jól meg vi'sgálod
 A' testnek ízeit benne feltalálod.

T. S.

Jegyzet: A' 11-dik számbeli Rejtett szó: Háború.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

13. Szám.

Aug. 15-kén.

Az Uratska a' Kotsissához.

Miska te! hogy hajtok, lovaim hogy futnak előre!

Hát nem mind sárkány tejbe' fürödtek ezek!

Atta teremtettét szórván a' bökros uratska,

Miska kotsissához többször is így kiabált.

Miska felelt többször: jól engemet uttse uratskám.

Bezzeg meg tettszik, hogy ki minek született!

Gyuri, Balás Inas.

Gyurka Te! mit faltok, mikor estvéként vatsoráltok!

Gyurka barátjától, ezt tudakolta Balás.

Émbert monda Gyurink: a' több inasok katzagának,

Még a' kuktánk is rettenetes röhögött.

Ugy van, szólla Balás, jaj! régen módiba van máf

A' mérges, szitkos szóbeli ember évés.

A' mi urunknál is mikor esznek, hej! sok adózik,

Mert jó hírében hirtelenül meg eszik.

Úrfi, Öreg úr, Pétergazda.

Úrfi. Nos nos uram bátyám! hallottünk szép predikállást,

Hogy templomba valék, száz aranyért sem adom.

Ör. úr. Jól van kedves ötsém! bár többször látna az ember

A' templomba; de jaj! kártya tivornya 's egyéb.

Úrfi. Ejnye teringettét! hát mindég úgy megyen e már!

Hát mindég korpáz; halja meg egybē tehát!

Míg a' régi papunk szolgál, nem lát meg előtte;

A' templom földjét, — nem — soha sem taposom.

Ör. úr. Lelked rajta ötsém! úgy áld meg téged az Isten,

Minden nap megyek én, a' mikor el mehetek.

Második Féllesztendő.

Jót mond a' mi papunk, nem tzi fráz, érte az ember,

Nem forgatja szemét, nem töri két kezeit.

Biblia könyve szerént oktat, nem holmi románból,

Jámbor tiszteletes, nem szeleburdi 's kevély.

Úrfi. Tartsa tehát bátyám, no de nézzük testi ruháját,

Jobb posztót hordoz Miska, az én inasom.

Ör. úr. A' nekünk szégyen, jobbat mért nem szabatunk rá,

A' ki az égi ruhát adni akarja reánk?

Régi papom szeretem, nem dulja ki senki előllem

A' pap bért fizetem, 's pótlani is fogom azt,

Úrfi. Vesszen azért bátyám! vesszen, vesszen örökre,

Házát nem látom, papja se kell soha sem!!

Péter. Nézze tekintetes úr! hogy ballag az öttse morogva,

Pénzt kért volt költsöm, jaj! de papunk nem adott.

(F. T. Ny. egyházi r. pr.)

Spanyol Ország fekvése és alkotó részei.

Fekvése van a' kel. hossz. $8^{\circ} 26'$ — 21° , az éjszaki sz. 36 — $42^{\circ} 46'$ közt. Éjszak keletre Frantzia országtól a' Pyrenaeumi hegyek választják el, nyugotra Portugalliát és az Atlanti tengert, éjszakra és délnyugotra ugyantak az Alanti, délkeletre pedig a' közép tengereket éri. Legdélibb tsúttsa és Afrika partja közt formáltatik a' Gibráltári szoros.

Alkotó részei. Spanyol ország az eddig volt felosztás szerént négy főrészekből állott. 1.) A' Kasztiliai; 2.) az Aragoniai; 3.) A' Navarrai Királyságokból; 4.) a' Biskájai tartományból. Az Aragoniai Királysághoz tartoztak: Aragonia, Valencia, Catalonia, a' Baleari és Pithyusi szigetek. A' Biskájai tartományokhoz: Biskája, Guipuskoa, Alava. A' többi tartományok Navarrán kívül átaljában a' Kasztiliai királysághoz tartoztak, mellynek részei a' hajdani ó és új Kasztilia, Leon, Galicia,

Granada, Andalusia, Murcia, az Asturiai fejedelemség és az Estremadurai uradalom voltak. Ezen négy főrészek együtt véve ismét 13 tartományokra vagy királyságokra osztattak, mellyek e'képen fekszenek: a.) A' hegyekhez képest: 1.) A' Kantabri hegyek hosszában nyugotról keletre: Galicia, Asturia, Biskája. 2.) A' Pyrenaeumi hegyek hosszában, éjszaknyugotról délkeletre: Navarra, Aragonia, Catalonia. 3.) Sierra de Guadaramánál: Ó Kasztília és Leon, 4. Sierra de Toledónál: Újj Kasztília, és Estremadura. 5.) Sierra Morenánál: Murcia, Andalusia. 6. Sierra Nevadánál (Alpujarren) Granada. b.) A' folyó vizek szerént: 1.) Az Ebrónál: Biskája, Navarra, Aragonia, Katalonia. 2.) Xucar folyónál: Valencia. 3.) A' Minhonál: Galicia. 4.) A' Duerónál: Ó Kasztília, Leon. 5.) Tájónál: Aragonia, Új Kasztília, Estremadura. 6.) Guadiana folyónál: Estremadura. 7. Guadalquivirnél: Andalusia. c.) A' tengerek szerént: 1.) A' közép tenger keleti partjánál: Katalonia, és Valencia. 2.) A' közép tenger déli partjánál: Murcia, Granada, Andalusia. 3.) Az Atlanti tengernél: délre Andalusia; éjszakra Galicia, Asturia, Ó Kasztília, és Biskája. 4.) Keletre a' középtengeren: a' Baleári és Pithyusi szigetek, Majorka, Minorka, Iviza, Formentera.

Az 1821-ben tökéletességre ment újj felosztás szerént 31 tartományai vagynak: u. m. Madrid, Toledo, Quadalaxara, Cuenca, Mancha, Burgos, Soria, Segovia, Avila, Leon, Palencia, Toro, Valladolid, Zamora, Sala-

manca, Asturia, Galicia, Estremadura, Sevilla, Cordova, Jaen, Granada, Murcia, Aragonia, Velencia, Mallorca, Catalonia, Navarra, Biskája, Guipuzcoa, Alava. Ezen tartományok ismét kerületekre oszlanak, mellyek Partidos, Tierras, Concejos és Jurisdicciones nevek alatt jönnek elő.

Ezenkívül nevezetes kolóniái vagynak Spanyol Országnak Ásiában, Afrikában, Amerikában, és Austráliában. Ásiában: Manila szigete, Bissay, Babuyanj, Baschi szigetek, és Magindanaónak egy része. Afrikában: a' Persidiós - Kanári szigetek, és Annaboa. Amerikában: a' Havannai, Puerto-Rico, és Culebrai Generális Kapitányságok. Austráliában: a' Mariani szigetek.

Gazdasági jegyzetek.

Télen által hogy épen tartassanak meg az almák; jobb azokat jól megszáraztva tiszta késő őszi napon száraz levelekre, mint szalmára rakni, úgy hogy ha már egy sor nem igen sűrűen öszve nyomva le van rakva, a'kor ezt ismét falevelekkel szükség heteríteni, 's a' faleveleken felyül ismét száraz homokot hinteni. Majd más sort kezdvén ismét ezen módot kell követni. A' körtvélyek szintén illy bánással tavaszra épen tartatnak meg.

A' kőrisfa a' zöldséges kertekben igen ártalmas; mert ha neki elég táplálékja nints, messze kiterjeszti a' zöldség földjében gyökereit, 's a'nak hasznos nedvét magába szívja. Hasznosan állanak pedig a' kőris és diófák ganéjgödör körül, 's az utóbbiak illy helyen

nem könnyen fagynak meg. Hol a' rétek árkokkal hasíttatnak, 's mellyeknek szélei vízáradások által nem bántatnak, ott a' körisfák igen jól tenyésznek.

A' magok változtatását mindenütt lehet ajánlani, mint a' melly a' vetések elevenségét neveli; korábban is megérnek rendszerént a' melegebb vidékekről való vetések; de az acclimatizálás által lassanként elenyészik a' haszon. A' metelő hagyma virágai elkábítják a' pillangókat, kivált délután; úgy hogy estve azokról leszedethetnek 's megölethetnek.

Ha kendermag olajban fényes kormot olvasztasz fel, 's ezen keverékkel a' fa töve körül egy vonást húzol, hogy a' hangyák rajta keresztül ne mehessenek, foganatját fogod tapasztalni: illő alkalmaztatása által e' keveréknek a' méhkasoktól is ellehet tartóztatni a' hangyákat.

Minthogy a' méhek az üröm szagot nem szenvedhetik, használni szokták azt azoknak befogására. A' raj t, i, elhagyja a' helyet örömet és sürgetőleg, melly ürömtől illatozik; azomban az ürömszag a' méheknek semmit se árt.

A' kitsiny széljel tört tsiga héjak a' legjobb trágyául szolgálnak a' spárga ágyra nézve.

A' köldök szakadás a' marháknál származik, ha elléskor rövidre van hagyva kötelek, de más okokból is. (Landw. Zeit.)

Politikai alapszabások (Krug után.)

1.) Egy nép sem állhat fel kormány nélkül; következésképpu minden, a' ki az

anarchiát előmozdítja, nemcsak a' kormány-
nak, hanem a' népnek és emberiségnek is
ellensége.

2.) A' kormánynak erősnek kell lenni;
és így az a' constitutio által nem köttethetik
úgy meg, hogy semmit se tehessen.

3.) A' kormány köteles végrehajtani a'
törvényeket; a' honnan minden, elsőtől utol-
sóig tartozik engedni a' törvényeknek.

4.) Minden nép tartozik a' más népek
jussait, igazait is tekintetbe venni; követke-
zőképpen egy nép se támadhatja haddal meg
a' másikat azért, hogy az övéivel nem egy-
forma politikai institutiói vagynak.

5.) A' mi lassan nő fel a' természetben,
tovább tart, mint a' mi hirtelen felsarjadzik;
következőképpen a' polgári társaságban is
üdvösségesebbek a' lassu javítások, mint a'
szerfelett siettettek, mellyek gyakran hátrál-
tatást okoznak.

6.) A' mi az illendőséget és erköltsöt
megsérti, a' mivelte férfiúhoz méltatlan; és
így a' politikai írók és orátorok is kötelesek
az illendőségnek és jó erköltsöknek hódolni.

K ü l ö n b f é l é k .

Farkas József, híres magyar nemzeti tántz-
művész (l. Haszn. Mul. Els. Féleszt. lap. 204
277.) Párisban mind a' köz játékszínen, mind
ts. kir. követ Gróf Aponyinál Junius 10-dikén
olly rendkívüli talentomát fejté ki nemzeti
tántzunkban, hogy mindenütt és mindenkor
zajgó tetszéssel fogadtatnék. Jul. 22-dikén
mutatta utóljára tántzbeli ügyességét Páris-

ban. Ugyan azon hónap végén pedig Olasz Országba, még pedig Majlandba utazott.

Angliában ezután a' Lord Cancellár fizetése évenként 14 ezer font sterling, penziója öt ezer font lessz.

Az Alsóház beszélője kap pedig ugyansak évenként hat ezer, az irlandi vicekirály húsz ezer font sterlinget.

A' korán húnyt fiatal Bonaparte (Reichstadt hertzeg) Napoleon Lajosnak hagyta végrendelésében atyának halhatatlan kardját.

Coste úr a' Temps nevű frantzia újság fő redactora Benoit politzia bízost Augustus I-sőjén párviadalban haláloson sebesíté meg; úgy hogy még azon éjjel az bútsút venne a' világtól. Alkalmúl szolgált erre a' nevezett újság azon vagdalódzó cikkelye, mellyben kikölt a' politziájoknak Juliusi megtiszteltetések ellen. Eztkövette némelly politziai tisztviselőknék a' Coste úr házára történt rohanások; ezt az újság redactorának panasza; ezt pedig a' most említett párviadal és halál.

Skrzynecki Generális Belgiomban szándékozik katonai szolgálathba lépni.

A' múlt Februariusban a' frantzia 16-dik könnyű gyalog ezered Bourbon szigetéből visszatért két batalionja engedelmet nyert St Helena kormányozójától, hogy Napoleon sírjának katonai tiszteletét megtehesse. A' tisztek és közkatonák fegyverben sírjához mentek a' hajdani hősnek, 's három üdvözlő lövésekkel köszöntették azt; majd ittak azon víz forrásból, melly Napoleonnak kedves itala volt; végre ismét hajóra ültek.

Heidelbergában most a' burkus, bajor, bádeni és más néhány pósta hivatalok fő ügyelői a'ról tanátskoznak, mint kellene a' pósta intézeteket minéljobb lábra állítani. Piron is, frantzia al pósta igazgató a' londoni fő pósta hivatalal nem régiben a' Páris és London közt lehető naponkénti közlésekről értekezett. Az illy félékre nálunk is nagy szükség volna.

X-dik Károlynak Hamban foglyoskodó exministerei a' következő országos ülések előtt szabadon botsáttatásokért szándékoznak esedezni. A' párisi könyvtár tolvajai végre világosságra jönnek. Egy Drouhin nevű épen a'kor fogtak el, mikor postakotsira akart ülni. Azon házban, hol lakott egy más gonosztévővel 17 rud finom aranyat, hét darab aranypénzt, és 300 frankot találtak ezüstben.

Radschah Rammohun Roy, nevezetes indus, Londonban most egy igen híres orvos különös szép leányával lép házasságra.

Anekdot a. Egy elmés ember kérdezte, miért üresek a' logék szomorú játékkor, miért vagynak pedig tömve ballet tartásakor, így felelt: mert szomorú játékot otthon is mindennap látnak a' férjfiak, ballet pedig nem; mivel feleségeik nem akarnak úgy tántzolni, a' mint ők fűtyölnek.

R e j t e t t s z ó .

Két tag, az elsővel sokszor kettőzve nevezhetsz,
Második a' nagy, már sokakat szükségre szorított.
Ezt könnyen kitalálhadd, tsak fent helybe' keressed.

N. M.

Jegyzet: A' 12-dik számbeli Rejtett szó: Víz.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

14. Szám.

Aug. 18-kán.

A' Szobrántzi fürdő.

Unghvár Vármegyének ritkaságai, és az áldott természetnek ide nyújtott ajándékjai között méltán első helyet érdemel a' Szobrántzi víz; melly is ezen Vármegyének Szobrántz járásában, a' Szobrántzi határban, a' helységtől éjszakfelé mintegy 2000 lépésnyire, Unghvártól pedig éppen 2 posta mértföldnyire kies sík mezőségen fekszik. Nevét azon helységtől, mellynek határában esik, költsönözte. Ezen forrás a' természetnek valódi remekje, mert a' megrontsolt egészségnek visszaállítására maga Esculáp sem szerkeztethetett volna jobb egyben illő szereket öszve. Valóban annyiszor felemelhetjük szemeinket a' kékelő egekre, valahány fényeit reszkettető csillagokat szemlélhetünk a' mérhetetlen üregben, annyiszor hálakaz adhatunk azok alkotójának, valahányszor levegőt szívunk be. Igen is; mert ama' szentfénynek kezeiből, a' földi bővségnek dús teli szarva pazérolja itten kintsét; az a' szent fény egy magában a' valódi Chemikus, ki tsak egyedül a' föld gyomrában illyen valamit készíthet. Valamint más egyéb igen fontos tárgyakat, mellyeket a' véghetetlen jóságú természet hasznunkra alkotott, több ezer évekig nem ösmértünk, reá bukkanásunkat egyedül a' történetnek köszönhetjük;

úgy nem különbben ezen igen hasznos víznek is felfedezésését annak tulajdoníthatjuk. Itt, a' hol mostan a' forrás, 's az egész fürdő intézet áll, még 30 évék előtt kaszálló lapályos rétek valának, körülvéve nyirfa erdőskével, *) imitt amott szántó földekkel; a' munkások a' bőven felbugyogó szöke, bűdös forrásra éppen semmit sem ügyeltek; de annál inkább keresték azt fel az oktalan állatok; hanem egy némelly beteges, 's a' munka által még inkább elgyengült kaszás, a' ki megszomjuzván, ezen jóltévő vízzel óltotta el szomjuságát; tsak hamar észrevette tisztulása után jobbúlását, 's teste könnyebbségét. Ez megésségesedvén, javasolta más betegeknek is; ezek ismét másoknak, míg végtére az akkori földes úri hatalommal bíró néhai Tettes Sz. Miklósy, és Ó-Vári Pongrátz János úr figyelmét is felingerelték; ki is próbaköre vévén a' vízben egybefoglalt részeket; kisült: hogy egy része bűdöskő, más része tsudálatos glauberi só, harmadik része az áldott magnézia, ime mind vértisztító szerek. Ezt látván az akkori tulajdonosa a' forrásnak, hogy mennyi jót fog tenni az emberiségnek, ha itten a' víz mellett fürdő intézetet állapítand! tsakugyan ezen folyó 19-dik század elein több rendbéli épületeket tétetett, 's egész fürdő intézetet állíttatott fel, mellynek híre azonnal szélesen elterjedett. De azon hely, a' tájékkal együtt Méltóságos Nagy Mihályi Gróf Sztárai Kristóf úr ő Nagysága örökségéhez tartozván, később-

*) A' nyirfa erdőskéből a' sétálásra angol izlésű kert „szerelmes“ név alatt formáltatott.

ben kezéhez is vévén; a' már állott fürdő intézetet, több épületekkel szaporította; készen állanak itten az úri vendégek elfogadására 81 szobák, 40 fürdő kádak, konyhák, kamarák, pintzék, jégverem, mézár-szék, 's a' t. Különösen vannak szobák, fürdő kádak az Izrael fiainak számára, különösen az alacsonyabb sorsban helyheztetett emberek részére, ezeknek mindenféle áron szolgáltatik ki. Ezen szobrántzi víznek, valamint örömmel említem tulajdonságait, úgy ízét, színét, szagát érinteni el nem mellőzhetem. Használ, de kivált a' már közönségesen módiba jött aranyérben szenyvedőknek, mindenféle dugulásban, daganatban, 's a' bőr alatt lévő bajokban sinlődőknek. — Színe ezen víznek szőke, savó forma, az üvegedényben még is tisztábbnak tetszik, az íze sós, a' szaga éppen bűdöskő. A' kút négy szögletre van készítve fedél nélkül, körül véve mesterséges karfákkal, egyik részén van még is az ivásra csinos chinai ízlésű 4 gömbölyű oszlopokon álló torony formájú menyezet; azon kútból mesterségesen vitetik által a' víz a' melegítő üstbe a' fürdésre. E' folyó Sz. Jakab hava elején a' szobrántzi fürdő, Méltóságos Pardányi, és Erdő Teleki Gróf Buttler János úr Ő Nagysága kezére jutott, ki azt a' környékbeli öt helységbeli jószág részekkel előbbi tulajdonosától 98,000 pengő forinton szerezte meg, 's a' fürdő intézetnek nagyobb tökéletesítésére 60,000 Rftkat ajánlott. Sokáig virágzó életet éljen a' Tiszt. Gróf!

(Közli Unghvárról Szalay Mihály.)

Spanyol Ország felülete, hegyei, fokai, folyói, tsatornái, tavai, éghajlatja és nagysága.

Spanyol Ország nagy hegy lánczok által vágatik keresztül. De a' hegyek közt igen szép és termékeny lapályok is nyúlnak el, mellyeket a' folyók és patakok öntözgetnek; e' mellett az országnak egy részét valójában silány, száraz miveletlen puszták, 's borzasztó völgyek foglalják el. A' két legmagasabb Kasztília térsége 1600—1900' fekszik a' tenger felett.

Hegyei: 1.) A' Pyrenaeumi hegyek 80 mf hosszóságban emelkednek fel délnyugotról délkeletre az éjszaki szélességnek 42—43° közt. Spanyol Ország felől való oldala különösen meredek, de a' legmagasabb tsútsai Frantzia Országhoz tartoznak; Spanyol Ország felől esnek a' még meg nem mért Alcobiscár tsúttsa, és a' Mousset (6600'). Három fő utak vagynak keresztül a' Pyrenaeumokon: St Jean de Lutzól Irun felé, St. Jean de Pied de Portól Roncevallesbe, Perpignanból Barcellona felé, de a' mellyeken leginkább csak gyalog vagy lóháton lehet menni. A' Pyrenaeusok folytatása az éjszaki partal egyenlő közü erányban, a' Sz. 43° alatt Navarrától a' Galiciái fokokig; 2.) A' kantanbri hegy. Ettől a' K. H. 13° alatt válik el délkeleti irányban 3.) Az Iberus vagy Ebro hegye, melly Ebro vidékét Duero és Tajó vidékétől választja el. Az Ebro hegyével egy-

beköttetésben állanak három más délnyugotra tsaknem egyenlő közbemenő hegy sorok, melyek szakasztják el egymástól Spanyol Országban a' többi folyóvízi tartományait; 4.) A' Duero és Tajó közt Guadarama hegy; melly Portugalliában a' Serra d' Estrellában végződik, (legnagyobb tsúttsa Pennatara 7300'); 5) a' Tajó és Gadiana közt inkább délre van a' Sierra de Toledo, vagy Guadalupe (Mons carpentanus), melly Portugallián keresztül Espichel és St. Vincent fokokra nyúlik; még délrebb fekszik 6) a' Sierra Morena (Montes Moriani), melly a' Gadiana és Guadalquivir vizeit választja, legnagyobb tsúttsa 2143') Ez utolsó hegy sornak egy ágazatja a' h. 15° alatt a' déli part fele le süllyed, a' Sz. 37° alatt nyugoti és a' partal egyenlőközű irányt vesz fel, 's így formálja 7) a' Sierra Nevadát (legmagosabb tsúttsa a' Cumbre de Mulhacen 1100') melly az Alpucharras által a' Gibraltari sziklákba végződik. Nem messze a' keleti parttól, a' Sz. 41—42° közt van a' magában álló Monserrat.

Fokai: északra és észak nyugotra: de Pennas, Ortegal, Finisterre; délre Trafalgar, Gibraltar, de Gata; keletre de Palos, Sz. Marton (laxao) St Antal, Tortosa, Creus 's a' t.

Folyóvizei, mind benn az országban erednek. 1.) A' keleti lejtőségen (északról délfelé) az egyetlen egy nevezetes Ebro vize, Xalonnal jobbra, Segrevel balra eggyesül, 80 mf futása után a' közép tengerbe szakad, délnyugotra. 2) A' Guadalquivir (Guadalimával jobbra, Xenillel balra) 55 mf útja után az At-

lanti tengerbe foly; 3) a' Guadiana (balra Kája és Chanza vizekkel) 90 mföld folyása után a' Portugalliai határon az Atlanti tengerbe szakad. — Nyugotra 4) a' Tajo; Spanyol országban 78 mf folyása van. (Portugalliában Tejónak nevezetik, és ott lessz először hajókázhatóvá; jobbra Xarama, Guadarama, Alberche, Tictar, Alagon, Elga, balra Guadiela, Algodar, Sedana és más vizekkel egyesül); 5.) A' Duero (jobb felől Pesuergua és Esla, bal felől Tormes és Agueda vizekkel) 67 mf folyása után Portugalliába veszi útját. — Parti folyói: a) keletről nyugotra az Atlanti tengerbe szakadnak: Bidassoa, Ybairabal, Miera, Suanes, Nalon, Eo, Minho, (melly Galiciával Portugalliának tsinál határt,) továbbá délre a' Tinto; b) a' földközi tengerbe ömlenek: a' Segura, Xucar, Turia vagy Guadalaviar, Llobregat, Ter és sok más vizek. Tsatornai: a' tsászari tsatorna Aragoniában, és a' Kasztiliai tsatorna; még egyik sints elvégezve, 's most különösen a' vidék öntözésére 's megáztatására használtatnak. Tavai: nintsenek nevezetesek, kivéven a' halakkal gazdag Abulfera parti tavat Valenciánál, melly a' tengerrel van egybeköttetésben.

Éghajlatja tulajdonképpen háromféle: 1.) Az északi hegyes vidékeken inkább durva mint szelíd, néha van itt fagy és hó is. 2.) a' közép térségeken a' nappali meleg tikasztó, az éjtszakák hidegek; 3.) A' déli partokon igen meleg és nedves, a' honnan fellette egésségtelen is levegője, és sárga hidegletést okozó. Cadixban (36° 30') a' lévség

R. szerént 4—22°; Valenciában (39 $\frac{10}{3}$) nyárban 17—20°, télben 7—13°. Észak nyugoton a' Kantabri hegyektől jövő hideg Gallego, délen a' fojtó meleg Salanco uralkodnak.

Nagysága: az egész Királyság Európában 8,446 n. sz. mértföldeket foglal magában. Az Európán kívül lévő gyarmatai öszveséggel tesznek 5161 □ mfket, még pedig különösen 1.) Ásiában bir 2420. 2.) Afrikában 154. 3.) Amerikában 2530. 4.) Austráliában 57 □ mfdeket.

Hogy kell egész esztendőre savanyú kovászt készíteni.

Megtörténik némellykor, hogy a' gazdaszonyok legnagyobb ügyességek mellett is kenyér sütéskor elfelejtkeznek egy darab tészta-t eltenni, melly jövő sütésig megsavanyodván, kovász gyanánt szolgáljon, 's így kénteleníttetnek költsön kérni. — Ha illyenkor a' kenyérsütés nem legjobban történik meg, ezt a' költsönözött kovásznak szokták tulajdonítani. Hogy tehát a' szíves költsönöző a' bal vélekedéstől ment legyen; mintha rosz kovással szolgált volna; a' gazdasszonyok pedig ne kénteleníttessenek ezt költsön kérni; igen hasznosnak találom, hogy minden gondos gazdasszony magát egész esztendőre savanyú kovással ellássa. Ennek készítésére legalkalmasabb idő a' szüret. Szedni kell t. i. forró mustnak habját; 's ezt köles lisztel kell elegyíteni, belőle tészta-t gyúrni, kisebb darabokra felosztani, ezeket a' napon

megszárítani; mikor szükség lesz reá porrá törni; 's kovász gyanánt használni. A' mennyiséget a' tészta sokasága, vagy a' kenyerek száma fogja meghatározni. (Magyar gazdaszszonyok számára közli Eröss Lajos.)

Vitézi rendek Dániában.

1.) Az elefánt rend; alkotta II-dik Krisztian 1548. Jegye egy fejer színmazsal festett elefánt; lántza két elefántból, 's két toronyból áll, mellyek egymást váltják fel; pántlikája kék, 's balról jobbra függve viseltetik a' vitézek által ama' választott mondással: „magnanimi pretium.“ az az: a' nagy lelkű jutalma. 2.) Danebrog rendje, alkottatott 1219 új rendbe szedetett 1808. Négy osztálya van; a' rend keresztje 's tsillaga fejer selyem pántlikán hordatik. 3.) A' tökéletes egyesülés rendje, mellyet 'Sófia Magdolna, VI. Kristian felesége házassági öszveköttetése emlékére alkotott 1732. E' rend jegye kék, fejer, és veres szélű pántlika, mellyen kerek emlék pénz függ. Az asszonyok azt nyakokban, a' férfiak pedig lajblijok gomblyukán viselik. Az alkotó halála, az az 1770 óta senkinek sem adatott.

Rejtett szó.

Míg három, keverék; ha fejét elveszti meg ép lessz.

N. G.

Jegyzet: A' 13-dik számbeli Rejtett szó: Harang.

Igazítás. A' 13-dik sz. Haszn. Mul. 98-dik lapján „vesszen mond örökre“ helyett olv. „vele vesszen örökre.“

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

15. Szám.

Aug. 22-kén.

M * * h o z.

Int az öröm; mert képzeteimnek
Szébbike létez' keblem előtt;
'S rózsza kehelyből nyújt ital édet
Fengyönyör ízút, szívemelót.
Messze jövendóm' fátyola lebben,
Kismosolyú lény tüne fel ebben,
'S nyújtja jobomhoz gyöngye kezét,
Oszlja velem meg élte betsét.

(Torontálból.)

Spanyol Ország természetmíveli és lakosai.

Bányái még tsak nem átaljában miveletlenek: aranya némelly folyókban és patakokban; ezüstje (fejér arannyal elegyes) Estremadurában, demár nem használják; reze különösen Nieblánál Sevillában, a' kis Tinto parti folyónál, és még Aragoniában Navarrában; tzínje Galiciában és Catalóniában; ónja különösen Kataloniában; vasa Biskájában, Navarrában és Aragoniában (180,000 mázsa); kénesője (6—8000 mázsa) Almadánál Új Kasztiliában; kóbáltja különös jóságú Gistau Pyrenaeusi völgyben. Márványa Valenciában (Naqueránál), Estremadurában, Új Andalusziában, Granadában, Catalóniában (tsak itt

Második Felesztendő.

15

177 nemű) alabástroma Minarolánál, drága kövei (kárniol, jáspis, zafir, gránátok) Granadában; fehér agyagja (Barro) Jaenben; kőszene Asturiában; Sója Jaenben; kősója Gardonánál Katalóniában, Miglonillánál új Kasztiliában; tengeri sója Alicanténél, Sevillában és a' Baleari szigeteken; salétroma Alcazar de St Juánnál Aragoniában, ásványos vizei (1500 ásvány források.)

Gabonája, nevezetesen: buzája, árpája, kukoritzája, panitzója (köles nemű) riskásája néha százszorosan is, és még sem elég. Hüvelykes veteményei, nevezetesen nagy tsitserborsói, 's patatjai. Sáfránya Guadalaxaránál, és Cuencánál. Czitroma, narantsa, granátalmái, indiai fügei, Sz. János kenyere a' déli tartományokban. Olajbogyói felette nagy bőséggel; Valenciában (100,000 mázsa), a' Baleari szigeteken (236,000 m.) Bora (esztendőnként 3—4 mil. akó); a' legjobb neműek: Tinto, Xere's és Mansai illa borok Sevillában, Pedro Ximenes, Tierno és muskatály borok Malagánál, Alicantei bor Valenciában; nem igen fain nemű szeretsen diói Fuencarralnál Új Kasztiliában; malozsája Granadában és Valenciában (140,000 m.); nádméze ugyanott, de nem igen mivelik. Édes gyökere Sevillánál; kapornája; szódája (sóplánta) Granadában, Murciában (de Barilla) Valenciában, (300,000 mázsa), Navarrában, Aragoniában és a' Baleari szigeteken. Spanyol bors Estremadurában és Avilában. Izatsa, és búzérja Ó Kasztiliában. Színbogarak Valladolidban 's a' t.; Szittyója és kákája (sövénynek) igen bőven;

pamutja Andalusiában, Aragoniában, és a szigeteken. Kendere Valenciában (25,000 m.) Lenje (30,000 m.) Cziprus, Czedrus, szömörtze, dűgő kéreg, Színbogár, pisztázt, és más-tiksz fáí; parditsa sövénynek; rozmarinja a bokros helyeken; dugo kérgű tölgyfája Cataloniában, palmája Valenciában (Elchénél.)

Szarvas marhája legbővebben van Galiciában, egyébbaránt a' szarvas marha tartás igen elhagyatott; az Andalusiái bikákat használják különösen a' bikavivásra. Különös jó-ságú lovai, mellyek Andalusiában igen jó formájúak, Asturiában felette erősek; de a' Frantzia foglalás ólta a' szükségét ki nem elégítik. Öszvérjei gyakran derekabbak, mint a' legjobb lovak; legjobbak vagynak la Manchában. Juhai: a) nem vándorlók (Estantes) mellyeknek gyapjójok durvább. b) a' vándorlók (merinos) $5 \frac{1}{2}$ mil. számmal 10,000 darabokból álló nyájokban egy majorság alatt, különösen Ó Kasztiliában, Andalusiában, Valenciában, Aragoniában, mind öszve 13 mil.; gyapjú 400,000 m. A' legelői törvény eltörlése által a' juhtartásnak nagy változáson kellett keresztül menni. Ketskéi különösen szépek, 's különösen fejésre használtatnak, mintegy $2 \frac{1}{3}$ mil. számmal. Sertései, különösen feketék, nagy nyájokban. Vad disznói, hiúzai, rókái, medvéi a' Pyrenaeusokban. Vad matskái a' déli tartományokban.

Madarai: nevezetesen aranyos sasa, lángmadarai, méhész ölyvei Granadában, Andalusiában; pulykái Ó Kasztiliában. Vagynak tengeri és folyóvízi halai bővséggel: mint szár-

dehák, lazatzok, tökehalak, 's ezeknek több nemei (Galiciában), félszegúszók, tinhalak (Cocilnél az Andalusiai parton), tokok (Gualquivirben). Nagy keleti sáskái. Selyembogarai, bővebben mint ez előtt, Valenciában, Alpujarrenben. (esztendőnként 30,000 mázsa selyem). A' méh tenyésztés legnevezetesebb Valladolidban, de a' viaszbeli szükségét ki nem elégíti.

Lakosai: a) A' tulajdonképpen való Spanyolok Celta, Római, Vandalus, Gothus és Arabs egyvelgek. Azomba északon többen vagynak Gothus, délen Arabs származásuak. Nyelvek a' deáktól származik, de a' melly sok idegen Gothus és Arabs eredetű szókkal van keverve; a' sok beszéd módjok közt leg tisztább a' Kasztiliai, legromlottabb a' Kataloniai; b) a' Baskok, a' régi Kantaberek' maradékai, tulajdon nyelvekkel Biskájában és Navarrában m. e. 400,000-en; c) az Arabsok Alpujarrenben széljel szórva; d.) Czigányok 40—5000-en e.) Német újlők Sierra Morenában (igen elaljasodva.)

Spanyol Ország Európai lakosainak száma 1826-ban Minanno szerint 13,651,172, Balbi szerint 13,900,000, 1827-ben Hassel szerint 13,953,000 volt. Legsűrűbb a' népesség Madrid tartományban, hol 4870, legritkább Estremadurában, hol 830 lakosok esnek egy □ mfre. Legnépesebb városok Spanyol Országban: Barcellona 140,000, Madrid 114,000, Valencia 105,000, Sevilla 102,000, Cadix 76,000, Granada 66,000, Saragossa 55,000, Malaga 52,000, Isla de Leon 40,000, S. Fer-

nando 40,000 lakosokkal. A' koloniákban öszveséggel 3,980,000 lakosok vagynak, kik közül Asiára 2,500,000, Afrikára 209,000, Amerikára 1,600,000, a' Mariani szigetekre Ausztráliában 5,000 lakosok jönnek.

Vad szokások.

A' Dahoméi Királynak 3—4000 felesége van, kik közül bizonyos számmal fel vannak fegyverkezve, fegyverben gyakorlottak, 's a' Király testőrei. A' Király ősei sirhalmán évenként számos emberek, többnyire foglyok hullnak el áldozatul, részént hogy sír hantjaik nedvesedjenek, részént, hogy az elhúnyt királyi ősöknek mindenféle inasok 's szolgák küldeszenek a' más világra. Nagy tiszteletnek tartják Dahomé lakosai, ha ollyankor a' Király teljesíti a' hóhéri kötelességet. Ez ünnepre megszokták hívni az európai consulokat, 's a' gyilkolás közben körtántzokban zengnek dalokat urok ditsőségére a' Négerek. Ha félre lépett valamellyik közülök, az áldozatok tsapatjához vezetetik, 's meg kell halnia. Dahomey néger státus a' Guineai rabszolga tengerparton, fő városa Abomeh 24 ezer lakos. Az itteni lakosoknak igen hív emlékező tehetségek van, írásról semmit se tudnak. A' tántzot holdvilágnál teszik, valamelly nagy fa alatt. Énekeik eléggé kellemetes hanguk, 's formátlan hangszerikkel jól tudnak bánni.

Cignani Károly.

A' Bolognai oskola ez utolsó nagy festője született Bolognában 1628; 's tanult Al-

bano alatt. Neve csak hamar híressé lőn, 's Livornóba hívák meg, hol Páris ítéletét festette. Hazájába térvén, a' farnesei palotában dolgozott. Első Ferentz frantzia Királyt ábrázoló fresco képe, midőn betegeket gyógyít, különös jelességű. Ezután Rómába ment a' Pápával, 's ezen szent templomának számára Sz. Andrást festette. Majd a' bolognai Sz. Mihály egyházban 4 frescoképet készített angyaloktól tartott oválokban. Pármában a' fejedelmi kertet díszesíté némelly tzelzatokkal a' szerelemre. Midőn 1686. a' forlii Madonnadel-Fuoco templom kápolnájának festését bizták reá, Forliban telepedett meg számos tanítványival. E' remek mű, mellyben 20 esztendeig dolgozott, Mária menybemenetelét példázza, 's Cignaninak főmunkája. Majd grófi rangra emeltetett e' mívész, XI-dik Kelemen pápa pedig a' bolognai academia igazgatójává nevezte. Meghólt Forliban 1719.

Aranykő (χρυσολιθος.)

Ez egy átlátszó, sárgás zöldszerű, tsigatörésű, üvegfényű és kvarczkeménységű ásvány. Többnyire darabokban, vagy befetskendve, igen ritkán pedig prismaticus kristályokban találhatik. Két nemét szokták megkülönböztetni: 1) a' nemes chrysolithust, melly pisztáczzöld színű, 's hozzánk különösen Peruból, Braziliából jó. 2.) A' szemes chrysolithost, melly szemekre való sötétebb vagy világosbb sárgászöld színű, 's néha 30 fontnyi nehézségű átlátszó darabokban vagy sze-

mekben fordul elő, nevezetesen a' Vezuv által kivetett bazalt-lávában, a' kraszojacki termésvasban Siberiában; nálunk a' selmetzi kalvária tetőjén, Bohuniczon és Borfön Hont vármegyében; Sóváron Sáros Vármegyében; Fülek és Sávoly közt Nograd vármegyében 's a' t. találtatik. A' chrysolithust a' drágakő árosok a' másod rendű drágakövek sorába helyeztették. Azonban a' chrysolithusnak keves a' tüze, 's nem nagy keménysége lévén, a' hordásban elveszti polituráját és szépséget. Rendszerént, mint a' topáznál, mellyet a' régiek a' chrysolithussal öszve zavartak, a' befoglaláskor arany leveleket tesznek alá. Vauquelin analysise szerént a' chrysolithus állató részei: mész, és phosphorsavany. Ettől nagyon eltávozik Klaproth analysise, melly szerént az tsaknem egyenlő mennyiségű kovakőből, és vasoxidumból áll. Ezekből ismét különböznek Stromeyer, Gmelin, és mások.

Gazdasági jegyzetek.

A' Tatárok gyors lovaikat napjában tsak egyszer itatják. Úgy látszik, hogy kevesebb víz mellett a' lovak és minden szarvas marhák jobban megemésztik eledeleket, 's ennél fogva magoknak több tápláló részeket tulajdonítanak abból. A' ló és szarvas marha istállóban könnyen rászokik a' kevés ivásra. Megjegyzésre méltó, hogy szőrök is sokkal simább és szebb lessz, azonba könnyebben tisztogatható.

Hogy a' káposztát a' hernyótól meglehesen menteni; e're nézve legjobb, mihelyt azo-

kat észre veszi az ember, belőlök egymarokkal forró vízben széllyel főzni, 's ezen lével lotsolni meg a' káposztát, úgy ez bizonyosan ment marad a' kártékony féregtől.

A' gyümölcstfák mézgafolyása ellen igen hasznos a' mézgát éles szerszámmal úgy levenni, hogy a' metszés helye a' fán kitűnjék; a' vágott sebet sóskával annyira kell dörzsölni, hogy annak leve jó mélyen behasson. A' mézgafolyás ezen szer használása után megszűnik, a' seb beheged, és új kéreg formálódik helyén.

A p r ó s á g o k.

Az első kotsi 1580-ban vitetett először Német Országból Angliába. 20 esztendővel azután inkább elterjedt Londonban a' kotsik használása. A' híres Hertzeg Buckingham volt első, ki hat lovat fogatott kotsijába; a' Northum berlandi Gróf pedig még többnek akarván láttatni, 8-at.

A' legrégibb ösmeretes tűzi rendelés Frankfurtban 1461-ről veszi eredetét; azon városban már 1466-ban a' szalma fedél, 1474-ben pedig a' deszka zszindely fedél is meg vala tiltva.

Angliában hajdan a' posztó tsinalók segítségére azon törvény hozatott; hogy minden halott posztóba göngyöltessék, melly rendelés máig is feláll. Így szolgálnak a' britusok indusztriájának előmozdítására még a' halottak is.

R e j t e t t s z ó.

Egy tag, név, de [kereszt, majd megfordítva motsár lesz.

N. G.

J e g y z e t: A' 14-dik számbeli Rejtett szó: Pép.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

16. Szám.

Aug. 25-kén.

Vespasianus uralkodását megelőzőtt zavarái Rómának.

Vitellius halála, 's pártjának meggyőzete inkább csak végezte valamennyire a' belső háborút, mint az igaz 's áldott békességet helyreállíthatta volna. A' győztesek engesztelhetetlen dühösséggel üldözték ellenségeiket; az útszák holttestekkel fedettek, a' templomok és más közhelyek vérrel gőzölögtek. Minden ott maradoitt feküve, hol megöletett, hely 's személybeli különbség nélkül. A' katonák szemtelensége mindég nevedett; felkereresték a' házakban vagy egyébütt elbujttakat, kegyetlenül hurtzolták azokat ki, és öldösték meg. Vérszomjok enyhülvén, dühösségek utálatos nagyralátó fősvénységgé változott. Minden helyeket feltörtek, 's kiraboltak a' Vitellius barátjai keresések színe alatt, és a' legtsekélyebb ellentállás is halált hozott maga után. A' katonákon kívül a' köznép örült, ha alacsony vágyját ragadozás 's erőszak által elégítheté. A' szolgák önként fedték fel uroknak kintseit; a' közeli atyafiak egymást árulgaták. Minden útszában iszonyú láрма és panaszok hallattak; a' város olly helyhez hasonlíta, melly a' kőszívű ellenség könyörületlen dühösségének van feláldozva.

Tsak Mucian és Domitian visszatértekkel kezdett a' rendetlenség szűnni. A' Tanács egybegyűlt 's Vespasianus közakarattal Császárnak kiáltatott, felruháztatván mind azon hatalmakkal, mellyek fényes hivatalával egybekötve valának. Tüstént követek nevezettek Vespasianusnak a' Tanács rendelkezését Alexandriába megvinni, 's ugyan ötet a' városba minél előbb leendő visszatérésre kérni. Mivel pedig bekövetkezett a' tél, a' hajózás is veszedelmes vala, kedvezőbb időre halasztá a' Császár útját kr. sz. u. 70 eszt.

Most már Róma szerentsétlenségeinek vége szakadott; de Galliában és Németországban olly tüzes mozgások vettek erőt, mellyek a' birodalom bátorságát és békés állapotját veszéllyel fenyegeték. Még a' Vitell halála előtt mutatkoztak már azok, 's ébresztettek Claudius Civilis ravasz előterjesztései által, kit hazafiai a' Batavusok különös tekintetben tartottak. Mindjárt a' lázítás kezdetével vasban Nérohoz küldetett ő, de Gálbától szabadon botsáttatott. Vitell alatt veszedelemben forgott élete, a' mennyiben a' sereg erőssen kívánta halálát. Földiein a' mostani Hollandia lakosain kívül szomszédjait is lázítá ez, és titkos követségek, nagy ígéretek által a' britaṅni segítő népeket, 's a' batavi seregeket is részére hódítá. Ezek kitsalták a' római örkatonákat, meggyőzték Aqvillt, ki vala feje az előöröknek, majd ezen tartomány alhelytartóját Mummius Lupercust is. — Herennius Gallus, ki a' segítő seregeket menetelekben gátolni tzelzá, hasonlóúl leve-

retett általok; majd midőn Vitell ezen vidékről elhúzta a' katonaságot, hogy magát Otho és Vespasianus ellen védje, Civilis Claudius darab ideig tsak kevés ellentállásra talált. Dillius Vocula fővezért leveré; a' Vitell halálának hire pedig nevelé a' nyugtalan mozgásokat; ugyan ekkor Claudius Civilis leveté az álortzát, 's nyilvánosítá, hogy ő a' rómaiaknak valódi ellensége; azon katonák pedig, kik valaha Vitellnek engedtek, otsmány tettek által is belől mardostattak, örömeztöbb vették most magokat a' szolgaság, mint Vespasianus kormányja alá, a' mint ezt Tacitus IV. 12—37 híven írja meg.

A' Gallusok hasonlóul új lelket vettek, a' capitolium megégését a' birodalom enyészte jelének tartották. Felkeltek a' Trevirek és Lingonok is — e' tekintetet érdemlő népek. Egész Galliát rendetlenség fogta el; és, a' mi még veszedelmesebb, az ezredek is vesztegetve valának, 's hazájok árulói lettenek; melly dolog a' római nép közt az előtt még soha nem hallatott. Megölték Vocula vezéreket, a' Gallusoknak hűséget esküttek, más helyeken némelly ezredek ugyan azt tselekvék. A' nyugtalanságok nöttével Julius Sabinus, egy a' lázzítók közül, Caesar nevet vön fel, nagy tsoport gyakorlatlan katonaságot vezetett a' Seqvanok ellen, kiknél végét találta.

A' Tanáts e' nyugtalanságok hallattára igen megrémült. Mucian Vespasian fijával Domitiánnal Német Országra rontott, és négy ezredet Petillus Cerealis alatt nagy

sietséggel előre küldött. Most kezdék a' Gal-lusok , kivált Julius Vindex eszméltetése után , a' rómaiak nagy hatalmát gondolóra venni , 's a' békülést akármelley feltételek alatt a' veszedelmet és romlást okozható háborúnak elébe tévék. Civilis megadja magát , 's a' láz-zadók letsendesítettvén Vespasianus Rhodu-son és Görög Országon keresztül Olasz Or-szágba érkezett. 59 eszt. volt ekkor Vespas-ianus , és soha talám egy fejedelem is na-gyobb örömmel , mint ő , népétől nem fogad-tatott.

A' mesterségek és kereskedés állapotja Spanyol Országban.

Mindenféle Fábrikái és manufakturai vagynak de nem elegendők ; munkások és fel-vígyázók ezekben többnyire külföldiek. A' spanyolok közt legjobb mester emberek a' Kataloniaiak , Valenciائيak , és Galiciaiak. Vas-hámorjai : leginkább Biskájában , de Burgos-ban , Leonban és La Manchában is vagynak ; puskák készíttetnek Biskájának Eybas és Pla-sencia nevű helyein ; ágyúk Sevillában ; kard-vasak Toledóban ; puskaapor Valenciában , Gra-nadában és Navarrában. — Arany ezüst mun-kák : Madridban , Sevillában , Barcelonában , Valenciában , Cadixban ; porcelán Madriban ; félportzelán Alcirában (Valencia) ; tükör S. Ildefonsóban (Segoviában) ; vászon San Jago di Compostellában ; karton Madridban ; tzer-na Madridban , Cordovában ; vitorla vá-szon : Barcelonában , Isla de Leonban , Puer-

te de S. Máriában (Andalusiában). Pamut mivek Barcellonában, (34 manufacturák, és 91 fonal fabrikák, mellyek 20,000 személyeket foglalatoskodtatnak), Avilában, Mataróban, Reusban és más helyeken is; posztók és más gyapjuból való matériák: Gvadalexarában, Segoviában, Alcoyban; selyemfélék, különösen Catalóniában (Barcellona, Reus, Mataro) több mint 6000 szövő székek, Valenciában (4000 szövő székek 20,000 munkásokkal), Talavera de la Reinában (Új Kasztiliában) Madridban, Toledóban, Sevillában, Antequerában, Cordovában. Kalapok 30 fabrikákban készülnek, leg jobbak Badajozban; bőrök Catalóniában Burgosban és Toledóban; kordovány Cordovában; papiros Catalóniában, (200 malmok) és Valenciában (Alcoy); kártyák Madridban; dohány a' rendkívül nagy királyi fabrikában Sevillában (több mint ezer munkások) pálinka főzések vagynak Catalóniában és Estremadurában. Ez előtt a' spanyol miveknek aránytalan nagy árok volt mind addig, mig az Amerikai gyarmatok kereskedése az anya országtól függött. 1802 ben tsak az egy Veracruzi kikötőbe 31 mil. forint értékű hazai és idegen Europai miveket szállított Spanyol ország, melly kereskedését, úgy látszik, egészen elvesztette.

Kereskedése. Belső kereskedésére kevés tsatornai, hajókázható folyói, és igen kevés jó országútjai vagynak; póstái rendetlenek. A' legnagyobb kereskedést a' Madridi kalmár Társaság űzi (los Gremios). Catalóniának leg virágzóbb tengerparti kereskedése van (1808-

ban 1500 hajói voltak a' tengeren). A' külső különösen a' tengeri kereskedésnek $\frac{2}{3}$ az idegenek' kezében van. A' legfontosabb kereskedés Spanyol országra nézve eddig volt a' gyarmatokkal való, a' honnan az idegenek kizárattak, de az 1823. Decemb. és 1824. Februariusi királyi végzés szerint minden nemzetek előtt szabaddá tétetett, kikötvén némelly kedvezéseket a' spanyol hajókra nézve. Ezen időtől a' spanyol kereskedésnek ezen ága nagyobb elevenséget mutat.

Kivisznek, főképen gyapjút több mint 5 mil. ft árút; bort 10 mil. fton felyül; faolajat 6 mil.; nemes déli gyümölcsöket 3 mil.; dohányt, dugókérget, szodát, öszveséggel 30 mil. ft árút. Bevisznek, a' hazai szükségre: gabonát, vaját, sajtot, besózott húst, halat, pamut és gyapjú portékákat, fajin vásznat, ezen kívül mindenféle értz és módi portékákat. Az Amerikából bejövő kintsek (Peuchet szerint esztendőnként $37\frac{1}{2}$ mil. ft aranyban és ezüstben, $112\frac{1}{2}$ mil. ft árú kosenil szinbogarok, tsokoládébab, vanilia, tzúkor, dohány, készítetlen bőrök, pamut és perúi gyapjú, festőfa, orvosi szerek 's a' t.) egyéb aránt a' kereskedési fonterányt vissza állították.

Előmozdító eszközei: a' kereskedői törvényisékek a' nagy kereskedő helyeken; külföldi kereskedői Konsulságok (10 Fő Consulságok, 16 Konsulságok, 16 Alkonsulságok) S. Carlos Bankója Madridban, a' Madridi kereskedők társasága (los Gremios); bátorságosító társaságok (Corunnában, Cadixban és

Barcellonában); bizonyos szabadsággal bíró kereskedő társaságok) a' Philippini és a' Havannai Cadixban; a' kereskedő és kézi művészet társaság Burgosban.) Kereskedő helyei: a) a' tengerparton (délkeletről észak keletre) Barcellona, Valencia, Alicante, Carthagená, Malaga, Cadix, (1826 óta szabad kikötő), Corunna, Gijon, Bilbao, S. Sebastian; b) ben az országban: Madrid, Sevilla. Pénze, ezüst pénzei: a' Real de Vellon 34 Maravedis ($5 \frac{2}{3}$ mar. 1 kr. p. p.); a' kemény piaszter 20 Real. arany pénze a' Dublon (80 Real) mintegy 8 ft.

Cherbourg.

Frantzia ország Manche nevű megyéjének városa, 14,000 lakosokkal, 's egyetlen kikötő a' la Manche csatornájánál a' la Hogue foka és de Barfleur között. Torkolatját hat erősség védi; ellenben a' száraz felől nints megerősítve. Nevezetessé teszik Cherbourgot kereskedő törvényszéke, börzéje, hajó iskolája, tudós társasága, a' szomszédságában lévő portzellán és széksó fabrikák, marhákkal való kereskedése, és a' világ más részeiből hozott árúk depója. Két század óta a' frantzia kormány nem kímélte költségét, hogy itt hadi hajóji számára kikötőt építtsen; hanem Napoleon 1808 ban az építést félbehagyatta, mivel a' temérdek költség mellett is legfeljebb 40 linea hajónak adhatott volna bizonyos szelek alkalmával helyet. Mostani öble, melly kősziklák széthányatásával tsináltatott, mint-

egy ezer lábnyi hosszú, 770 lábnyi széles, és 50 lábnyi mély, következésképpen 50 hajó fér meg benne; de kezd fövenyessedni. A' kikötőnek nintsenek kapuji, a' honnan tenger duzzadáskor olly erőss a' víz folyása, hogy gyakran 10—12 vasmatska kötél is szükséges egy hajó megállítására. 1813-ban Napoleon éppen olly nagy hajórekeszt épített, hogy a' hadi hajók, míg tengerre nem botsáttatnak, tovább tartás kedvéért szárazon legyenek. A' hajó rekesz a' kikötő öblével többbe került 100 mil. franknál.

A p r ó s á g.

Dorer József bécsi órás mester olly remek zsebórákat készít, mellyeknek tokja az idei kétforintos tallérhoz tökéletesen hasonlít, úgy hogy első tekintettel az órát csak tallérnak gondolja az ember. De ha sasos felét jobban megnézi, lát a' kétfejű sas szárnyain két lyukat, mellyeket egy szem lentse nagyságú üvegek fedvén, ezeken által, egyiken ugyan az óra, másikon pedig a' minuta számát láthatja. A' legelső illy formán készített tallér-órát Ő Felségének a' Császárnak nyújtotta által a' mivész. Pontos járásáról hiteles bizonytságot tesznek a' hírlevelek.

R e j t e t t s z ó.

Öt betüből állok, 's vagyok ország neve;
Az Orvos gyógyító szernek is meg teve.
T. S.

Jegyzet: A' 15-dik számbeli Rejtett szó: Pál.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

17. Szám.

Aug. 29-kén.

Tudományos dolgok.

Codex Diplomaticus Hungaricae Ecclesiasticus ac Civilis. Studio opera Georgii Fejér Bibliothecarii Regii Tom. VIII. vol. III. ab anno Christi 1326 — 1334. Budae Typis Typogr. Regiae Univ. Ungaricae. 1832.

A' fáradhatatlan férjfiú, a' tudományoknak élő hazafi legnagyobb örömét leli abban, ha szobájába rejtézve hazája culturáját 's boldogságát emelheti. Ezen a' magyar hazára nézve akár törvényi, akár történeti, akár más egyéb tekintetekben felettebb érdekes munkának, mellynek itt egy darabját ajánljuk, sokkal ösméretesebbek érdemei, mintsem hogy azokat ismételni szükségesnek vélnők. Tsak a' nagyok, 's nemesek részvétele képes elég hálával visszonozni a' tudós szerző feszített iparkodásait.

A' vallás és polgári alkotmány Spanyol Országban.

A' Római Katholika 8 Érsek alatt, (a' Toledói az ország primása, 8 püspökkel; a' Sevillai két püspökkel; a' Compostellai 12 püspökkel; a' Granadai két püspökkel; a' Burgosi 5 püspökkel; a' Tar-

ragonai 8, a' Saragossai 6; a' Valenciai 4 püspökkel). Ezeken kívül vagynak a' különös hatalommal bíró Leoni és Oviedói Püspökök, és Sanjago rendének két püspökjei. Öszve-séggel vagynak 51 püspökök, 22,400 papok és káplányok; 1808 előtt voltak 70,000 barátok 2122 klastromokban, és 36,000 apátzák 1120 klastromokban; de a' mellyek közül néhány esztendőkkel ez előtt többek eltöröltettek, 's jószágaik az országnak adattak (A' művészetek és tudományok állapotját lásd Haszn. Mul. Első Féleszt. 1832.)

Polgári alkotmánya 1.) Az uralkodás formája. Egy személy uralkodása, mellyet az egyes tartományokban, mint Biskájában, Asturiában, Navarrában a' régi Cortes, vagy a' papság, nemesség és a' városok mérsékelnek. A' saját egybeköttetés feláll az igazgatószék, és a' Pyrenaeusoknál népuralkodási köztársaság Andorra közt, melly Spanyol és Francia országok közös óltalma alatt van. Sarkalatos törvényei: 1.) A' III-dik Ferdinándtól a' Kásztiliai Királyság eloszthatatlanságáról, és a' kásztiliai örökösödésben az első születési jusról 1252. hozott törvények (Ley de Sennorio uno), (Ley de Majoria.) 2.) Az V-dik Füleptől és az ország rendjeitől 1713-ban megerősített örökösödési törvény. 3.) A' III. Károly pragmatica sanctioja 1776-ról. A' legújabb 1830-diki pragmatica sanctio szerint, ha a' férjfiúág egyenes lineája megszakad, a' leány ág jut el az uralkodásra. A' legfőbb Státus Tisztségek 1.) A' Státus Ministerium 5 osztályokban. 2.) A' Status Tanács,

melly az uralkodó előlülése alatt a' polgári alkotmánnyal és a' törvényhozással foglalatoskodik, 4 osztályai vagynak.

A' Király VII-dik Ferdinánd a' Capeti törzsök ifjabb Burboni lineájából. Titulusa: Mind két Spanyol országnak Királya Ő Katholika Felsege. Egyébaránt titulusa valamint tzi mere is kétféle, nagyobb és kisebb. A' korona örökös Asturiai Hertzegnek; a' többi Hertzegek és Herczegnek Spanyol Infansoknak neveztetnek. A' királyi lakhely Madrid; mulató kastélyai: az Escurial, és Ildefonsó. — Az eddig kivált a' királyi katonaház által nevelt udvari pompa egy darab időtől határok közzé szorítottatott, és az erőltetett fény kevesedni látszott. De az utóbbi időben, nevezetesen a' nem régi házassága óta a' Király különös figyelmet fordít udvari fényére. Vitézi rendei: 1) az arany gyapjas vitézi rend, (állítottatott 1429-ben). 2) III. Károly rendje (1771). Ezekon kívül vagynak még két a' mostani Királytól 1815. alkotott rendek: a' St Ferdinándé 46, és a' San Henne-gildeje 198 nagy keresztésekkel. A' Calatrava, Alcantara, San Jago (mind a' 3 a' 12-dik százdból) és Montesa papi rendek e' jelen időben jószágaikat elvesztik, és elenyésznek.

Segéd eszközei Anglia kereskedésének.

a.) Az öt privilegizált Bankó (1 Angliában melly állandóul 1000 személynek ad dolgot, 3 Skótzsiában, 1 Irlandban) és sok (Nagy Britanniában 935, Irlandban (1815) 63, Skó-

tziában 72) szabad magános Bankók; b.) A' Bátorságosító társaságok; c.) A' kereskedő társaságok (kelet-indiai, afrikai, orosz, levantei, délitengeri, Hudsonöbli, keleti-tengeri, Sierra Leonai és a' Hamburgi); d) kereskedési egyezések tsaknem minden nemzetekkel; e) külföldi kereskedői Konsulok; f) Jó kereskedési Törvények; g) a' legfelsőbb kereskedési Collegium.

Pénze: 1 Penny (ezüst pénz) mintegy 2 kr.; 12 Penny, 1 Schilling (ezüst pénz); 20 Sh. 1 font sterling (képzelt pénz) vagy 1 Sovereign (új aranypénz); 21 Sh. — 1 Guinea (aranypénz). — 1799 ben 44 mil. font st. arany, és a' Lord Liverpool számolása szerint 3,960,433, Buchanan szerint pedig tsak 2,000,000 ft st. ezüst volt forgásban. Malchus úr szerint a' Nagy Britanniában forgásban lévő értzpénzt átaljában 25—30 mil. font sterlingre kell tenni. Hertzeg Wellington tudósítása szerint 1828-dik eszt. végén a' Nagy Britanniában forgó értzpénz 28,360,000 darab sovereignt és 8,000,000 font st. ezüstöt tett.

Emberség és szeretet szép vonásai.

Gróf Landerçi Martinique kormányzója egy nap az útszán bizonyos kereskedővel beszélgetett; azonközben egy fekete mellettek menvén el, kalapját emelítve köszönt; ezt a' kormányzó hasonlólag visszonozta; midőn a' kereskedő az új helytartóra nézve ebből azon észrevételt tevė, hogy így a' fejéreket megalázza. Hogy hogy? felele G. Landerçy,

nagyon sajnállanám, ha az udvariságban engemet egy neger felyül múlna.

Irlandban Dalystown nevű kastély eladásakor egy szobában, hova annak birtokosa senkit nem botsátott, megtalálták az ő annak-előtte 30 esztendővel meghalálozott feleségének holttestét eléggé éppen tartott állapotban. Gyakran órákig mulatott Sir Denis Bowes Daly e' szobában; de arról senki nem álmodott, hogy szeretett nője itt vólna rejtve; mert mint kiki hitte, Lady Daly szokás szerént eltemetett, 's sírja felett emlékkő állittatott.

Csürsz árka.

Egy hosszan tartó földhányás Heves Vármegyében, melly Árokszállástól keletre, sok helyen változó irányban az Eger vizéig nyulik, Farnos és Ivánka nevű faluk közt; sőt az Egeren túl Borsod vármegye földjén is szembetűnik még egy darabig. Nyugotra Árokszállástól szintén nyoma van folytatásának Hatvan felé; azután éjszakra tsavarodik Hontnak; e' helység szomszédságában pedig elenyészik. Régi mese Mátyás királynak tulajdonítja ezt, mintha t. i. ő ez által a' Dunát a' Tiszával akarta volna öszvekötni. Hihetőbb azonban Timon vélekedése; melly szerént e' munkát az Avaroknak Cursus nevű királyok tette. A' Cursus, vagy Curs névből származhatott a' Csürsz vagy Csörsz nevezet. Mások Csöszárkának írják és hívják; származtatva e' nevezetet onnan, hogy e' földhányás ellen-séges betsapások ellen készítettett óltalmúl,

's rajta örök vagy tsőszök valának kiállítva. Az Avarokról tudva van, hogy ők lakhelyeiknek több részeiben különféle kiterjedésű földhányásokat tettek a' vidék őltalmára; és így legtermészetesbb a' Csűrszárkát is nekik tulajdonítani. Úgy látszik, hajdan a' Mátra tövében a' Zagyvánál kezdődött, és a' Tiszaig nyúlt Ároktónél Borsod Vármegyében. Azon vélemény, melly Kurzantól, Kurd magyar főember fijától származtatja a' földhányást, keves figyelmet érdemel.

Az özvegy költőné.

Egy angol nemes ember Dumfriesben meglátogató a' híres scotus poétának Burn Robertnek özvegyét; 's emlék jelűl valami kéziratját kérte az elhunyt költőnek. Az özvegy kijelenté, hogy már semmi ollyas nints, a' mit e' végre adhatna, mivel minden kéziratjait boldogult férjének elajándékozgatá. De az angol tovább sürgeté kérését teljesíttetni: midőn tehát végre nem szabadúlhatna a' látogatótól az özvegy így felelt: „ha tsak az úr engemet magamat elnem vesz, nem látom át, mit adhatnék elhunyt férjem emlékéül.“ E' felelet véget vete a' beszélgetésnek.

Hosszú élet példái.

Mexicóban él egy 147 esztendőss asszony, ki minden érző eszközeinek tökéletességével ditsekedhetik. Hallása kevéssé nehezedett. E' tud a' töbe tzérnát vonni; kukuritzát darál, gazdaságát 's konyháját igazgatja; 's egy fer-

tálnyi távolyságnál tovább is eltud könnyedén menni. Mulatása víg, 's ha kérdeztetik, hogy szeretne é meghalni? így felel: „igen is mert már ideje, hogy kinyugodjam magamat.“

Stockholmban halt meg egy házaspár, a' kik 117 esztendeig éltek házasságban. A' férfi mesterségére nézve lakatos 152, az asszony 149 esztendőös.

K ü l ö n b f é l é k.

Midőn a' bastill lerontatott Párisban, öt személy ült abban fogva; most több van tíz status rabnál ott, magában S. Pelagieben 600 státus fogolyon felyül van. Ez egyébaránt igen egésségtelen, 's szűkre van építve.

A' tengeri vihart hathatósan kell tsendesíteni az olajnak. Már Plinius is tett említést az olaj ezen munkálatjáról; Franklin pedig fél angol mérföldnyi távolságra enyhítette olaj kiöntés által a' tenger felzavart habjait. Gróf Bentink is említ egy tsudálatos valamelly katonatiszttól bizonyított történetet, — hogy t. i. egy keletindiába utazó Hollandus több olajnak lassankénti kiöntése által nagy tengeri szélvészben tartatott meg.

Londonban a' kezdett német újságok, valamint semmi angol nyelven kívül írottak is fel nem kaphatnak. Az angolyok többnyire minden európai nyelveket értenek; a' görög, deák classica literatura nálok van legnagyobb virágzásban; de azért legöremestebb a' magok nyelvén beszélnek, olvasnak; 's a' külföldit társalkodási nyelvvé nem teszik!!

Az orosz birodalomban legnevezetesebb ménese van Orlow-Tschesmenski Grófnénak. Eredetét vette ez 1778-ban a' nevezett Grófné atya idejében; most 1320 arab, angol és más nemű lovakat számlál.

Wentmory, Straffordi Gróf, Irland katonai helytartója vettetett először azon országban lenmagot; más esztendőben szövöszékeket készített, Frantzia országból és Flandriából takátsokat hozatott, 's az első készítményt Spanyol országba vitette ki. Foglalatossága sikerülttével megmondá, hogy idővel Irland gazdagulásának ezen természetvény lessz legfőbb eszköze; melly be is teljesedett.

Dr Buller Hamburgban olly mívet talált fel, mellyel egy másod pertz alatt az ember lábszárát szükség esetében, a' nélkül hogy az fájdalmas volna, elvághatni ígéri.

Kevéssel ez előtt olly írást adott ki egy párisi matematikus, mellyben az asszonyokat bizonyosokká teszi, hogy ők a' jövő generatiokor a' férfiakat erejekre nézve is feljül múltják.

Valamellyik frantzia journálban bizonyos értekezés egy vén katonával azt igyekszik megmutattatni, hogy nints a' világon jobb katoná a' frantzia kurassiernál. Nem tudni nevét a' szerzőnek, de hihetőleg az se dragonyos, se könnyű lovas, se huszár nem volt.

Rejtett szó.

Hat részből álló jövevény szó; fenn szeret űlni.

Mond elejét hosszán, 's kettőztesd harmadik ízét;

Kettősen nevezel ravasz állatot a' magyaroknál.

Jegyzet: A' 16-dik számbeli Rejtett szó: China.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

18. Szám.

Sept. 1-sőjén.

N é p - d a l.

Tarlót hárítani
Megyek a' hátárba,
Ott vett a' szeretőm
Buzát az ugarba.

Vess rózsám galambom!
Abból esztendőre
Sütök szép kalátsot
A' mi mennyegzőnkre.

Hárítok én tarlót,
Majd kementzét fütök;
Ha látóba eljössz,
Véled mellé ülök.

De félek, hogy nem jösz,
Csak magam maradok;
Befütött kementze
Mellett is megfagyok.

O. T.

Nagy Britannia fekvése, felosztása és hegyei.

a) Nagy Britannia, az éjszaki és atlanti tengerektől körülvelt sziget; melly Frantzia Országtól a' Kaléi szoros (128,114 l. széles)

Második Félasztendő.

18

és a' tsatorna (la Manche), Irlandtól az Iri tenger (Sz. György tsatornája) által választatik el. Déli része: Anglia, a' K. H. $11^{\circ} 40'$ — $19^{\circ} 20'$, és az é. sz. $49^{\circ}, 55^{\circ} 38'$, a' délnyugoti és déli szigetekkel edjött; északi része: Skóczia az ide tartozó szigeteket is befoglalván a' k. h. $9^{\circ} - 17^{\circ}$, az é. sz. $54^{\circ} 46' - 60^{\circ} 44'$. — b) Irland, Nagy Britanniától nyugotra fekvő különös sziget, a' k. h. $7^{\circ} 12' - 12^{\circ} 40'$, az é. sz. $51^{\circ} 18' - 55^{\circ} 23'$. — c) Európai mellék-tartományjai: Helgoland sziget Dánia nyugoti partján, a' k. h. $25^{\circ} 34'$ és az é. sz. $54^{\circ} 11' 30''$ közt. Gibraltar sziklája Spanyol Ország legdélibb tsuttsánál van (a' k. h. $12^{\circ} 10' 14''$ és az é. sz. $36^{\circ} 6' 30''$ közt); Malta, Gozzo, Comino szigetek a' közép-tengeren Siciliához közel (a' k. h. $31^{\circ} 4' - 32^{\circ} 13''$, az é. sz. $35^{\circ} 46' - 36^{\circ} 6'$.) Ezekon kívül Nagy Britanniának a' világ többi minden részeiben gyarmatai vagynak.

Anglia 52 Grófságra osztatik; 40 van a' tulajdonképpen való Angliában, 12 a' Walesi Fejedelemségben. A' Grófságok fekvése Angliában: 1. A' tsatorna és az iri tenger között, nyugotról keletre: 1.) Cornwall, 2.) Devon. 2. A' tsatornánál nyugottól keletre: 3) Dorset, 4) Hant, Wight szigettel, 5) Sussex, 6) Kent. 3. Az északi tengernél délről észak felé, (a' Themsétől északra); 7) Essex, 8) Suffolk, 9) Norfolk, 10) Lincoln; (a' Humbertől északra): 11) York, 12) Durham, 13) Northumberland. 4. Az iri tengernél északról délfelé: 14) Cumberland, 15) Westmoreland, 16) Lancaster, 17) Chester. 5. A' Themse és

Szévern déli oldalán, nyugottól keletre: 18) Somerset, 19) Wilt, 20) Berk, 21) Surrey. 6. A' Themse északi oldalán, kelettől nyugotra: 22) Middlessex (a' hol van a' főváros London), 23) Hertford, 24) Buckingham, 25) Oxford. 7. A' Szévernél, felfelé déltől északra: 26) Monthmouth, 27) Gloucester, 28) Heresford, 29) Worcester, 30) Shrop. 8. Az Avonnál: 31) Warwick. 9. Déli Ousénél (lefele): 32) Bedford, 33) Huttingdon, 34) Cambridge. 10. A' Trent és Ouse között, délről északra: 35) Northampton, 36) Rutland, 37) Leicester. 11. A' Trentnél (lefelé): 38) Stafford, 39) Nottingham. 12. Középen Derwentnél: 40) Derby. A' Walesi Fejedelemség. Déli Walesben van 6 Grófság: Pembrok, Cardigan, Caermarthen, Glamorgan, Radnor. — Északi Walesben is 6 Grófság: Mortgomery, Merioneth, Dembigh, Flint, Caernarvon, Anglesea, (sziget az iri tengeren.) Angliához tartozó szigetek: a) a' Scilly szigetek Cornwalltól délnyugotra, számszerént 145-en, mellyek közül tsak ötben vagy hatban laknak (mindössze 2350-en); legnagyobb St Marys. b.) Manszigete az iri tengeren. c.) A' 4 normanni szigetek Frantzia Ország partján: Jersey, Quernsey, Alderney, Sark. Skócia déli, közép és északi Skocziára és 33 Grófságra osztatik; ezek közül vagynak a) Déli Skóciában: Edinburg, Linlithgow, Haddington, Berwik, Roxburg, Sekirk, Tweedale (Peebles), Dumfries, Kirkudbright, Whigton, Ayr, Lanerk, Renfrew, Stirling, Clackmannan, Fife, Kinnrosz, Dumbarton, Bute, b)

közép Skóciában: Argyle (ide tartozik a' a' Hebridi szigetek déli része), Parth, Forfar (Angus), Mearn (Kinkardin), Aberdeen Banff, Murray (Élgin), Nairn; c) Északi Skóciában: Invernesz (közép Hebridékkal együtt), Cromarty, Rossz (északi Hebridékkal,) Sutherland, Caithnesz, és végre Orkneys-Stewantry, melly az Orkád szigetjeit (67-en, mellyek közül 29-ben laknak) és a' Shethlandi szigeteket (86-an vagynak, ezek közül laknak 17-ben) foglalja magában. Irland áll 4 tartományból: mellyek 32 Grófságra (Countys) osztatnak, nevezetesen a) Északon Ulster: Armagh, Down, Antrim, Londonderry, (Derry), Donegal, Tyrone, Fermanagh, Monaghan, Cavan Grófságokkal. b) Keleten Leinster: Dublin, Wicklow, Carlow, Wexford, Kilkenny, Queen, King, Westmeath, Longford, Kildare, East Meath, Lout Grófságokkal. c) Délen, Munster: Limerick, Clare, Tipperary, Waterford, Cork, Kerry Grófságokkal. d.) Nyugoton Connaught: Galway, Mazo, Sligo, Leitrim, Roscommon Grófságokkal.

Nagysága: Anglia Walesel 2,720 □ mf. Skótzia 1,442, Irland 1,307, Európai mellék tartományai: 10, öszveséggel 5,479 □ mf. Európán kívül lévő birtokai a' Brittusoknak mintegy 124,000 □ mfket tesznek. Tsak azok a' tartományok, mellyeket a' Brittus országlószék a' keletindiai kereskedő társaságnál fogva bir Ásiában 53,660 □ mfkre mennek.

Felülete Angliában változó. A' Teviot és Penthland hegyek által a' skótziai Grampian

hegy lántzal öszve függő középhegyen kívül (Peak 4050' magas 2,250' mély barlangal Derbynél), többnyire hegyei nyugoton vagynak (Walesben a' Snowdon a' legújjabb mérés szerént 3,546'); átaljában a' hegyek erdőtlenek, inkább kopaszok, és hangával benöttek.

Dancourt.

Született Fontaineblauban 1661. jó nemzetségből. Tanítója la Rue Jésuita a' szerzet részére igyekszik nevelni; de a' nagyelme-hetségü gyermek többre betsülte a' törvény-tudományt, mellyet azomban 23 eszt. korában egy színjátszónéhoz való szerelme miatt, játékszínnel tserélt fel. Ámbár a' szebbízlésü vígjátékokban mindenkor a' legelső szerepet játszotta, még is mint író legszerentsébb az alacsony tréfákban volt. Különös ügyességgel birt a' parasztok beszélgetésében, a' honnan tsaknem minden darabjai falusi ábrázolatokat tárgyaznak; nem ide értendő még is „Chevalier a la mode“, melly minden munkái közt első helyet érdemel. Előadása minden darabjaiban erőltetés nélkül való, és eleven. Az idejebeli nevetséges dolgokat igen ügyesen tudta játékszinre vinni; XIV. Lajosnak kedvességében volt, 's darabjait e' király az előadás előtt gyakran olvastatta vele. Elhagyta a' játékszint 1718; megholt 1726.

Csillag képek.

A' veszteglő tsillagok seregeit bizonyos képekre vinni igen régen kezdték. Ptolo-

maeus 48 képet, vagy ha Antinoust és Berenice haját is oda számoljuk, 50 tsillagképet szedett össze, Az Arabok, Tycho, Halley 's többen szaporították azokat a' mostaniakig. Helyekre nézve éjszaki félen lévők, naputak, és déli félen lévők. Az előttünk ösméretes tsillagképek között igen soknak történeti eredetére nem mehetünk. Némely mesés családi összefüggéseket érthetünk csak meg; p. o. 1. a' Hesperisek kertét őrző kigyó bekavarítja az ecliptica polusát, mintha annak őre volna; ennek fejét tapodja 2. Hercules, kinek képe a' kigyótartóval, Castor és Polluxal, az argohajóval az első merész hajózást ábrázolja. 3. Cepheus feleségével, Cassiopeával, leánya Andromeda, és veje Perseus ismét egy családi ábrázolat. A' napút jelei az esztendő történeteit mutatják, 's kihatnak jelentéseikkel többnyire a' déli félre is. De ezek a' nevek hajdan mások lehettek. Ptolomaeus 1022 tsillagnak helyét határozta meg; azután Uhlughbeigh arab még 1017 csillag helyét mérte meg: ezeket később a' 16-dik század utolsó felében Tycho de Brahe 777 csillaggal szaporította; majd Kepler 280 nal és Halley 1677. a' déli láthatárral pótolta ki azokat, Bode nagyobb égabroszaiban 17,240 csillag van helyre téve.

Bilini savanyviz.

Csehországnak egy városokájánál Bilinnél négy helyen serkedezik fel egy magas sziklatövében, mellyet bilini kőnek neveznek. Maga már e' környék hegyes, de mindenek felett

magoson emelkedik fel belőle a' minden oldalról szabadon felfelé nyúló bilinikő, mellynek tetejéből nagyon ingerlő a' kilátás. Bilin városa régi 's ez előtt tulajdon hertzegei voltak, kik ezen a' vidéken uralkodtak. Később a' királyi kamara birtokába esett, melly azt ismét vasallusoknak adta által. Most ezen uradalom a' Lobkowitz hertzegek birtokában van. A' bilini kútfelfedezése a' 18-dik század elején történhetett, de tsak annak közepén foglalták azt be. Minthogy azonban a' vizet már széljel küldötték, 's a' küldözés nevedett, egy házat építettek hozzá, hársfa sétáló helyet készítettek ott, 's a' táj természeti szépségeit mesterséggel is emelték. Melly nagy hírre jutott ezután a' kut, mutatja az eladott palatzkok száma. Eleinte tsak 2608, majd 1786-ban már 42 ezer palatzk küldetet széljel. A' források egészen tisztán serkedeznek ki a' földből; ízek hívesítő friss, savanykás; a' víz sok buborékot hány, kivált ha borral vegyítetik, 's ha tzukrot tesznek hozzá, tajtézik; a' forrás melegsége 12° R. Tizenhat unciás font vízben van levegő savanyúértzes lugsó 30 grán, Glauber tsudasava 4 gr. konyhasó 1 $\frac{7}{9}$ gr. levegő savanyu mészföld 3 gr. kova föld $\frac{3}{4}$ gr. levegő savany 46 kubikhüvelyk, és tiszta levegő 4 kubikhüvelyk. A' bilini vizet használnal lehet inni a' hypocondriában, nyálkás gutaütésekben, főnyavalyákban, rothadt hideglelésekben, torokgyékben, sebekben, bőrnyavalyákban, scrofulákban, scorbutban, köszvényben, a' has, mely, 's a' t. nyavalyájiban. Noha a' vizet ott helyben is isszák, de sok-

kal nagyobb kelete van a'nak másutt, kivált mivel oda Teplitz tsak egy órányira esik.

A p r ó s á g o k.

Asztrakánban a' múlt tél rendkívül kemény volt. A' fagy October elején kezdődött, 's tartott Aprilis utoljáig. December, Januarius és Februarius hónapokban gyakran 27—28 fokra hágott a' hideg. A' Wolga befagyott Novemberben, és Aprilisben kezdett zajlani. A' Caspiumi tengeren több hajók veszélyeztettek a' jégdarabok miatt olly éviszakaszban, mikor már más esztendőkbén kár nélkül lehet hajózni.

St Helenát 1502-ben találták fel a' portugallok, de tsak hamar odahagyták; 1651-ben birtokában esett annak az angol keletindiai kereskedő társaság. 1682-ben megvették azt a' Hollandusok; a' következő évben vissza vették az Anglusok. E' sziget mint a' keletindiai társaság kikötő 's lerakóhelye igen fontos; egyéb-iránt nyereséget nem hajt, mert évenként 80,000 font sterlingbe kerül, és tsak 5000 fontot hozbe. Egy kormányzó 's két tanácsos teszik az igazgatást. A' lakosok száma a' 800-ra menő a' katonasággal együtt 5000-re megyen. Kerülete a' szigetnek 23 angol mfd.

R e j t e t t s z ó.

Hét, vagy öt ízből áll, a' mint veszed; elseje foglal Együve két testet; háiulsò része, ha ízét Vágod utól, lessz én: bőven láthadd az egészet.

y—r.

J e g y z e t: A' 17-dik számbeli Rejtett szó: Paróka.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

19. Szám.

Sept. 5-dikén:

Folyók, éghajlat, természetmívelék Nagy-Britanniában.

Folyói keleti oldalán : a' Humber, melly egyesíti az északi Ousét és a' Trentet (balra Derventel); Ouse (a' déli, hogy megkülönböztessen a' Humber forrasi folyójától), melly a' Wasch tengeröbölbe szakad; és a' Themse (Tamesis), származik az Isisnek a' Medway és Charwel vizekkel való egyesüléséből (hossza alig 30 mf.) Nyugoti oldalon : a' Szevern, melly balra Avon, jobbra Wye vizeit veszi fel; Mersey és Dee (Sz. György Csatornája parti folyói). Cumberland nyugoti tartományában sok szép tavak vagynak (a' hires Lakes tavak). — Csatornái : a' Bridgewateri, Grand-Trunki, Heréfordi, és a' nagy öszvékötő (Grandjunction) csatornák (ez belső Angliának majd minden csatornáit a' fővárossal egyesíti) és több más tsatornák. Skótzia többnyire hegyes, kivált északi részében (Hochland) magostartomány. Legmagosabb hegye (Ben-Evisch) tsák 4,387'. — Keletre a' Forth, Murray és Tay, nyugotra a' Spey és Clyde (szép vízesésekkel) folynak a' tengerbe. Sok tavai között nevezetes a' Lochlomond 28 szigetével déli Skócziában. A' Forthot és Clydet

csatorna köti össze. Ezen kívül van a' csak most végzett 's 800,000 font srrerlingbe került kaledoniai csatorna, melly a' német tengert az Oczeánnal egyesíti, és három hajózható tavakat (Nesz, Oich, Lochy) vág keresztül. Irlandban a' legmagosabb hegyek (Manger-ton) alig emelkednek 2,500' felyül; északi partjain magas bázált sziklák (óriási-gát Giants causeway); belsejében sok tavak, ingoványok és homok síkságok találatnak. — Folyói, keletre: Slaney, Boyne; északra: Bann, Barrow; nyugotra: a' Shannon. A' királyi (még nints elvégezve), és a' nagy Dublini csatornák (85' magas vízemeléssel a' Rye felett) összekötik az iri tengert az Oczeánnal, és a' többi kisebbeket. Sok tavai közt leesmeretesebb a' Lough-Killarney (Lough-Leane).

Az éghajlat Angliában mérséklett (ritkán 12° a' hideg az O alatt, ritkán van 16—18° meleg); tengeri gőzölgésekkel telyes, ennél fogva többnyire sűrű és változó, egyébaránt pedig egészséges. Télben az esső, köd és hó felváltva következnek egymásután. Skótzsiában a' levegő átaljában tiszta és egészséges, a' meredek, kopár hegyeken, mellyek állandóan hóval fedetnek, eléggé durva, a' völgyekben ködös. Közép Skóczsiában csak tél és nyár vagyon. Irland éghajlata még nedvesebb, levegője nehezebb, mint Angliáé, és a' sok tavak motsárok kigőzölgései legalább az idegenekre nézve egészségtelemné teszük ezen tartományt.

Természetmivei 1. Angliának a) Ásványai: Ezüstöt nem régen találtak Cornwall-

ban; czinje esztendőnként 64,800 mázsa és reze (de a' fogytán) Cornwallban és Cumberlandban. Vasa (sok de nem különös jóságú és kevés aczélos) Shropban és Lankaszterben. Onja Durhamban, Northumberlandban és Cumberlandban. Kőszene ugyan ezen kerületekben, és még Lankaszterben (több mint 60 mil. mázsa esztendőnként.) Sója Liverpoolnál, kősója is, Norvichban és Cseszterben kiemerithetetlen bányái. Plajbásza; rendkívül gazdag bányái Cumberlandban, mellyek, hogy a' Fabrikák szükségét fedezzék, tsak minden 7-dik esztendőben nyittatnak meg; Skócziában is, vagynak bányák (mellyek nem régen fedeztetek fel) Ayrben és Inverneszben. Ásványos forrásai Bathnál Somerssetben.

b) Plántái: Gabonája a' nagy divatban lévő baromtartásra szükséges széna termesztés miatt, és mivel a' fabrikák és tengeri szolgálatok által sok kezek elvonatnak a' földműveléstől, még eddig nem elégséges (1815-től 1820-nak a' végéig 13,626,640 quarter külföldi életet és hűvölykes veteményt emésztett el), de igen nevededik; azomba a' nedves éghajlat miatt a' lovakban való luxusra nézve elég árpája és zabja nem terem. Komlója (44,000 aires), jó gyümöltse, különösen almája, körtvéji, tseresznyéi; főzelékje is (Yorkban.)

c) Állatjai, derék lovai (150,000), fain gyapjas juhái (30 mil.), rendkívül meghizlalt szarvasmarhái (5,600,000) és sertései (Berkben); nagy kutyái. Próba tenyésztésre Norvégiából írámszarvasokat is hoztak által a' Lon-

donnál lévő Wimbleton és Bagshot ligetekre, hol sok izlandiai zuzmó terem. Heringjei (Jarmouth Norforlkban füstöl esztendőnként 50 mil.) és más halai vagynak különösen a' partokon, mellyeknek fogása mind a' mellett, valamint az édes vizi halászat is igen el van hagyva. Osztrigái Jersey keleti partján esztendőnként 300 tsónakot 2000 halászszal foglalatoskodtatnak. Tzethalai és czápái (eszt. 600,000 font sterl. árú) 1823-ban a' Grönlandi hajósok 16,597 tonna czethalat hoztak vissza. Vadja, az erdők hijánya miatt, kivéven a' Yorki Grófságot, igen kevés.

2. Skócziában. Mindenféle ásványok és érczes források; rhabarbara; szárnyas vadak bőven; vad állatok, ezek közt vaddisznó; földsarki ludak (ezek költöző madarak Skóczia szigetjein Aprilistől Octoberig, ezeknek tojások szedése a' lakosoknak egy élelem módjok); heringek (3000 sajkák halásszák ezeket) és más halak, mint lazacz (maga Berwick elküldöz eszt. 30,000); tőke hal; de ezeknek eltartásokra semmi alkalmas kő vagy forrási só nintsen, hanem csak tengeri só.

3. Irlandban: len (40—50,000 Oxhoft vettetik el, és még sem elég a' fábrikák szükségére). A' földmivelés jobbitásán dolgozik az Irlandi földmivelő társaság (Farming-Society). Gazdag legelői messze terjeszték a' méhtartást. Kőszén, törf, burgonya, heringek (de itt is só hijány.)

T i s s o t.

Egy a' 18-dik század leghiresebb orvosai közül; született Grencyben 1728-ban. Tanúlt

Montpellierben, az orvosi tudomány gyakorlati részét végezte Lausannében; 1781-ben mint Professor Páviába hivatott; de 1783-ban ismét Lausannébe ment vissza, hol 1797-ben végezte az emberiségnek hasznos életét. Nagy kedvességű és hírnű orvos lévén Tissot, messze földről sok idegenek látogatták őtet meg, hogy tölle egészségekre nézve tanácsot kérhessenek. Munkái emelték hírét, 's azok majd minden mivelte nyelvre általtétettek. Legnevezetesebbek: l' Onanisme, ou dissertations sur les maladies produites par la masturbation, — Avis au peuple sur la Santé 2. Vol. 1792. Traité l' Epilepsie 1778. 's a' t.

D é l i b á b.

Így neveztetnek azon távol habzó tó vagy tenger forma tünemények, mellyek, a' tavaszi és nyári meleg napok felmelegítvén magyar hazánk alföldi síkjait, kelet és dél felé látszanak, 's mellyekből tornyok, fák, épületek tetszenek ki. Így van ez Persiában, Ásia több teréin, és Egyiptomban is, hol a' Napoleont követő Francziák ezen tsalatasra úszni készültek, 's csudálták, hogy azt soha be nem érhatték. Ha valami felmelegített vas, fa, vagy kő színén nézünk el; a' távol lévő tárgyak fellobogva látszanak a' felmelegített levegő habzása 's ritkábbodása miatt. Innen van, hogy a' melegebb környékek felé magasabban látszanak a' földi tárgyak. Mert a' meleg által ritkább levegői körből sűrűbben jöven által a' sugárok, ezek a' beesés oldalán törnek inkább meg. Ez az oka a' ten-

geri látás felemelésének, melly az angolparti lakókat gyakran meglepi, az általelleni francia partok magokban láttatván. A' sziciliai tenger szorosán elétűnő Fatamorganát is innét lehet kimagyarázni, melly által hajók, épületek 's a' t. láttatnak a' levegőben felemelkedve. Nálunk a' délibáb nem tsak a' felmelegedés következése; hanem a' földszinén a' meleg levegő alatt elterült sűrű gőzök is előállítják azt.

Cynicusok Sectája.

Antisthenes Socratesnek egyik tanítványa, az athenei Cynosargesben 380. kr. e. állította fel ezen filozophiai Sectát, melly leghívebb maradt Socrateshez characterére nézve, kivált pedig abban, hogy a' gyakorlati erkölcsi tudományt legfőbb, vagy talán egyetlen tárgyává tévé, 's minden szemlélődéseket megvetett. A' virtust megtartózkodásban és a' külső dolgoktól való függetlenségben helyezteték. Az életnek ezen egyszerűségét olly mértéken túl úzték a' Cynicusok, hogy a' szinte minden illendőség elmellőzésére változott. Természetesen akarván élni, az állatiságig lealacsonyították magokat. Így nem is volt tsuda, hogy a' Cynicusok tsak hamar megvetés tárgyai lettek. Tagjaik közül legnevezetesebb voltak: a' Sinopei Diogenes, a' Thébei Crates feleségével Hipparchiával együtt, és Menippus, ki egyszer'smind zárta a' Sectát: mert utánna ezen philosophiából a' felséges stoica philosophia formálódott.

A' gőz hajókázás előmenetele.

A' gőz hajókázás annyival nagyobb párt fogást érdemel, mint hogy a' vas utak és gőz szekerezés amahoz képest, tetemes veszteséget adnak: erre nézve a' gőz hajókázás mind Angliában, mind Amerikában óriási lépéseket tesz előre, a' Mississippin folyón 200 gőzhajó jár, mellyek a' nagy folyóba ömlő 22 kisebbeket vele öszve véve 8440 angoly mért földnyi utat tesznek; magán t. i. a' Mississippin 2256; Missouriin 1500; az Ohion 1050; Arkansas-on 800; Wabash-on 420; Tenesséen 300; Cumberland folyón 290; Alleghany-on 280; Illinois-on 200; a' fehér folyón 250; a' zöld folyón 120, 's így tovább. — Vallyon a' mi Tiszánk, Szávánk, Vágunk, Körösünk 's a' t. mikor fogják a' Hazára áldást árasztó e' féle terheiket habjaikon emelni?

A p r ó s á g o k.

Egy frantzia folyóírás illy észre vételt teszen a' levegői hajózásról: Azon 135 személy közül, kik levegői hajón földünk felett magasra emelkedtek kilentzen veszték el nagyobb részént vigyázatlanságból. A' merész hajósok lajstromában 21 asszony, 's azok közt 16 frantzia, három német, egy olasz találtak. Egy Török is, Bramibasa rá vetette fejét a' levegői hajózásra. A' kilentz szerentsétlenek ezek: Bittorf szerentsétlenül múlt ki a' világból Mannheimban 1812 Jul. 17-kén. — Blanchard asszony † Párisban 1819 Jul. 7-kén. — Mosment † Lillében 1806 Apr. 7-kén. Pilastré de Rosier † Boulognenál 1785 Jun. 15-kén. — Romani; — Sadler † Boltonban 1824

Sept. 29-kén; Harris † Londonban 1824 Május hónapban. — Zambecari és Olivari Olaszok † Orleansban 1802 Nov. 25-kén. A' magyar még eddig illyenre nem adta magát!

Golownin Orosz hajóskapitány, ki több évekig (1811 — 1813) Japánban mulatott, a' Japánokat a' világ leg felvilágulttabb népeinek festi. Ha szinte az elvont 's magasabb tudományi rendszerre nézve nem mérközhetnek is azok — így szól a' kapitány — az Európaikkal; de a' nép mivelődése tekintetéből sokkal felyül múlja azokat. A' legalatsonyabb osztálybeli sints ott, ki olvasni 's irni ne tudna. A' nép felette örömet olvas; a' katona mikor strázsán áll is, könyv van kezében. Talán egy nép sem tudja jobban hazája históriáját, mint a' japáni. Átaljában nagyobb lelki mivelődést lehet tapasztalni a' japánoknál, mint Ásia más népeinél.

A n e k d o t a. Egy fiatal hadnagy falun bizonyos földes úrnál, több tisztek jelenlétében a' hosszas békességről panaszkodván, „már látom, ugymond mindnyájunknak meg kell házasodnunk, mert mit is tennénk egyebet illy békességes időkben.“ „Legjobban isteszi hadnagy úr“ szólla az uraság molnárja, ki a' beszélgetést éppen hallgatá, „ha nem szereti a' békességet tsak házasodjon meg: majd lesz akkor háború.

Rejtett szó.

Tíz betűmből kinek pénze van vásárol,

Négy elsőből szennyes falakat sikárol.

Két közepem nélkül semmit sem árulnak,

Négy végsőre minden fáradtak járulnak.

Jegyzet: A' 18-dik számbeli Rejtett szó: Szegény.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

20. Szám.

Sept. 8-dikán.

Ö r ö m d a l l.

*Nagy Meltóságú Vásáros Naményi Báro idösbbs
Eötvös Ignätz kir. Pohárnok, Ö ts. kir. Felsege
Aranykültös Híve 's valóságos belsö titkos Tanátso-
sa, Ns Abauj Vgye Fö Ispánya és Nagy Melt.
Négyesi Báro Szepessy Mária Csillagkeresztes, és
Császár-Királyne' Asszonyunk Ö Felsege udvari
Dámája Ö Excellentiájok másodszeri Megáldatta-
tásokra, midön Szabad kir. Kassa Városában Arany-
Házasságok 50. esztendeje ditsö ünnepét ülnek Aug.
5-dikén 1832. Száz János Nagy Fügedi Plebános
által.*

— Genus immortale manet, multosque per annos
Stat fortuna domus, et avi numerantur avorum.
Virgil.

* *

Ez arany házasság — melly ritka tünemény!

Emberi gyarlóság — midön tsupa remény!

Vagyont, eleséget, kereshetünk itten ;

De jó feleséget adja tsak az Isten.

Szepesy Mária, Eötvös Koronája,

Hasonló nagy fia, atyja öröm dija.

Ötven évek múltak — ég Hymen fáklyája

Virági bár húltak, de ép nyoszolyája:

Mert hitek kötelét Circéknek a' mérge

Nyelvvel eledelét, nem rágta hidd férge.

Zivatar ordított, — ök boldog békéből

Nézték mint fordított mást ki az öléből —

Házokban volt béke, és szent tsend szívekben;

Újult lelkek éke; örültek mívekben.

Második Félesztendő.

20

Kit adtak Hazánknek véd angyala felé
 Reviczky Ádámnak hivatala mellé.
 Sok időt éljetez még Hazánk gyöngyei.
 Áldozom értetek; 's a Király kegyei
 Soha ne hagyjanak: hanem nagyobb rangra
 Vive maradjanak fiakról fiakra!

Cromwell Olivier.'

Született 1559. Apr. 25-dikén Huntingdonban régi nemes familiából. Atyja Cromwell Robert, mint Huntingdon mezőváros birtokosa parlamenti tag lett, 's egyszer'smind hogy számos háznépét eltarthassa, nagy serfözést állított fel. Oliviert keményen és szorgosan nevelteté atya. Kisded korában egy nagy majom bölcsőjéből kivévén, a' háztetőjére ment vele szüleinek nagy ijedségekre. Később a' kis vakmerőt egy pap húzá ki a' vízből. A' deák oskolabeli kemény bánás elrettenté a' derék gyermeket előbbi szorgalmátul: de 17 eszt. korától fogva feszített igyekezettel tanult Cambridgében, az athleticus gyakorlások is fő tárgyai lévén foglalatosságának. Majd anyja által Londonba küldték egy törvénytudományi nevelő intézetbe, hol ideje legnagyobb részét korhelységgel tölté. A' vad, kicsapongó életet attyáról örökség szerént' rá maradt jószágán is folytatá. Bizonyos nyugtalanság vólt természetében, melly erős rázdásokra adott neki okot. 21 eszt. korában a' fedhetetlen életű Erzsébettel, Sir James Bourchier leányával házasságra lépett, 's így ifjúsága esztelenségiről kezdett lemondani. Indulatja változását bizonyos vallási felekezettel

volt közelebbi társalkodása eszközlé, melly felekezet később Puritanusok vagy Independensek neve alatt fő politicalai erőre kapott. Egyszersmind ezolta a' legjobb theologiai 's katonai munkákat tanulta magos rendeltetésének talán előérzéseitől vezéreltetve. 1625. mint Huntingdon követje jelent meg I. Károly parlamentjében. Itt a' híres Hampdén és St. John, kik rokoni valának, az oppositio pártjára hódíták. Gyűlöltek ezek az uralkodó vallást, 's puritanus gondolkodás módjok Cromwellben is gyökeret vert. 1628 után vissza vonúlt mezei lakásába; azon pénzt mellyet fiatalabb korában játékon nyert, mint kárhozatost vissza adá, 's 1635-ben Elyben egészen mezei gazdaságnak adta magát. Meggátolá itt a' mocsárok kiszáritását, 's ez által a' halászok kedvét annyira megnyerte, hogy mocsárok urának neveztetnék. Későbbben a' törvényesen rendelt kiszárittatást buzgón mozdította elé. Közelgetett a' zivatar, melly Anglia tsendes 's nyugalmas napjaira setét felhőket hajtott. Az önkény, melly szerént a' Király Parlament nélkül akart kormányozni, még nem vala képes lázadást gerjeszteni, ha a' vallási képzetek 's felekezeti gyűlölség az indulatokat lángra nem lobbantották, 's a' népet magokkal politicalai küzdelembe nem ragadták volna. Sokan a' kormány ellenségei közül, Cromwell is uj - Angliába akarának költözni, 's már hajóra szálltak, mikor a' király a' sors kedvezése ellen dolgozva, megállta a' kivándorlást. Cromwell visszatért Elybe, 's innen írta barátjának St. Johnnak, hogy

ő Istenéért akar munkálódni 's tűrni. Gyűléseket tartott házában, 's a' felekezetibeliek előtt épületes beszédeket 's imádságokat mondott. A' hosszú parlament alatt (1640—1653) folytatást az oppositíóval tartott 's paraszti öltözetével is különbözteté magát. A' király ellen tett Status remonstratióban, melly szülte a' polgári háborút, nagy részt vett Cromwell. A' háború kiütésekor, 1642 kapitánnyá, azután ezredessé nevezetvén, szülőföldje környékén válogatott Puritanusokból állított lovagtsóportot vezérelt, kik vallásokért, 's hitek ügyében mindenre készek voltak. Első katonai tette Cambridge felszabadítása volt az ostrom alól; hol minden ezüst készületet elfoglalt a' parlament számára; a' király követőit széljel oszlata; 's így a' parlament seregének gyorsabb alapítását könnyítette. Azzal vádoltatván, hogy az úgy nevezett bethsületes emberek által a' sereg vezérlését akarja kezére játszani; több barátival együtt elbotsáttatását kérte a' parlamenttől. Ennek következtében Essex fő vezér elbotsáttatott 's Fairfax téteté helyébe. De a' kiérezvén ügyetlenségét, oda vitte a' dolgot, hogy Cromwellre bizattatnék a' lovasság vezérlése. Nasebynél győzött a' királyi seregen; I. Károly Skócziában keresett menedéket; de a' Skótok hátramaradt zsoldjokért által adták őtet a' Parlamentnek. Ekkor látá magát a' parlament birtokában a' legfőbb hatalomnak; de hogy a' Cromwell fanaticus seregét el oszlathatná, arra nem mehetett sőt a' király is végre a' hadiseregnek adatott által. (folyt. köv.)

Statistikai Jegyzetek.

1822-dik esztendőben a' Status jövedelmet tett Spanyol Országban 66,300,000 frt. költsége 86,159,161; és így ez amazt felyül haladta 19,859,164. — 1826-ban a' Status jövedelme tett (Malchus szerint) 93 mil. R. frtot, 1828 (Hassel szerint) 448,458,689 Real de Vellont. Az, 1830-ki Országos költségek felvetése szerint, mely 31-dik Dec. 1829-dik költ királyi parantsolat által tétetett közön-ségessé, ugyan ezen esztendei költség megyen 592,756.089 Realra. 172,978,826 Real, mint ezen esztendei hijány az adosság' semmisítő fundusra igazittatott.

Hadi ereje 1. A' száraz földi hadi erő: 1807-ben Európában 162,000 re, a' koloniákban 154,000-re ment. 1817-ben mind öszve tett 170,000-re. — Az 1821-ki Status kalendariom a' hadi erő állapotját elő adván említ: 9 vezér kapitányt, 119 vezér hadnagyot, 174 marsalt, 423 hadi tsapatos főkapitányt, 5 vezér felvigyázót, a' királyi ház seregeit (egy század dzsidás, testörző seregek, és 2 gyalog ezred.) A' gyalog katonaságot 37 ezredben, (felette gyenge lábon állanak), 12 könnyü gyalog batáliont; a' pattantyúságot 5 gyalog ezredben, 5 lovas tsapatban; továbbá 64 egy helyben lévő veteranus századot, 76 gyakorlott compániát, 5 batálion változó katonákat. A' lovasságot 14 ezredben; 45 invalidus szolgálható osztályt. Fő hadi vezér a' kir. Herczeg Don Carlos. Az 1826-ki jállandó katonaság

állott 38,000 gyalogságból, 5,000 lovasságból, és 8,000 pattantyuságból. A' rendes katonaság 35,500, a' szabad katonák pedig 92,050-re mennek. Az ország 13 katonai kerületre van felosztva. Katonai intézetek: földmérő iskolák Zamorában, Segoviában, Alcalá de Henaresben, és Barcelonában. Lovasság iskolája Ocanóban. Erőségei (Franciaország felé): Figueras, Rosas, Gerona, Lerida, Tortosa, Saragossa, Pampelona, Fuenterabia; Portugallia felé: Bajadóz, Cindad Rodrigo, Olivenza; a' földközi tengernél: Barcellona, Tarragona, Alicante, Carthagena és Cadix; az Oceanusnál: S. Sebastian és Ferrol. 2. Tengeri ereje (1808) állott 42 első rangú hadi hajóból, 30 fregátból 's átaljában 283 hajóból; 1814-ben 5 linea hajóból, és 10 fregátból. Az 1821-diki Státus kalendárium számlál: 17 vezérhadnagyot (Generallieutenants) 18 svadron vezért (Chefs der Escadre), 43 tengeri vezér kapitányt, 82 hajós kapitányt, 142 fregát kapitányt. 1828-ban ment a' tengeri erő 124 hajóra, mellyek közt 6 linea hajó, 12 fregát, 94 kisebb sarka, és 12 korvettek voltak mintegy 1920 ágyúval. A' három tengeri osztályok: Cadix, Ferrol, és Carthagena; mellyek egyszer'smind hadi kikötők is; mind-egyik egy tengeri kadét akademiával, földmérői és hajókázási iskolával; egyébaránt van még 17 más hajózási iskolája.

Camalduliak.

Ezek részént szerzetesi, részént remetéi azon rendnek; mellyet S. Romuald 1012. Ca-

maldoli nevű térségen Arezzóhoz nem messze az Apennineken állított, 3. Sándor Pápa pedig 1072. megerősített. Laktak ezek Magyar, Olasz, Francia, Német's Lengyel Országokban. Elsőben csak külön hajlékokban remetéskedtek; majd elszaporodván sokan átléptek közülök a' társaséletre, és éppen így származtak közöttök a' remetéken kívül az Observansok és Conventualisok. Hogy a' rend több ágakra szakadván rendeltetésétől el ne térne, X. Leo 1513-ban mindnyájokat a' Camaldoli fő alá vetette, 's így hajtotta végre a' rég óhajtott egyességet; mellyet V-ik Pius a' Conventualisok eltörlése által még inkább megerősített. De így sem gátoltathatott meg a' külön ágakra való oszlás. A' 18-dik százban 5 egymástól egészen független 's tulajdon előljárók alatt lévő egyesületei számláltattak a' Camalduliaknak; ú. m. a' camaldoli; a' korona-hegyi Perugia mellett; a' Turini; a' Grosboisi Páris mellett; a' muranói a' velencei birtokban. Mindnyájoknál közös volt a' fejér öltözet, 's Sz. Benedek regulája, némellyekkel töldva, a' remeték e' mellett szakált neveltek, szorosabb törvényt tartottak a' bőjtölésre 's más testi sanyargatásokra nézve. Hazánkba mikor költözött ezen szerzet, bizonyosan meghatározni nem lehet. Zobor, Lechnicz, Lán'sér, Mayk tartják fel emlékezeteket.

K ü l ö n b f é l é k .

Erzsébet angol királyné egy parlamenti ülésben 48 billt vetett félre. A' hannoveri házbéli királyok még a' billekre nézve nem

használták a' megtagadás jussát. Legutolsó esete volt az illy megtagadásnak 1692. III. Wilhelm alatt.

Berlinnek van 133 főútszája, 91 útszája, 22 közönséges piatza, 's vásárhelye, 15 kapuja, 27 fő temploma, 37 hídja.

II. Mohammed 1479-ben Bellini híres képíróval K. Sz. János fővételét ábrázoltatta le; de a' nyakát hosszúnak találván; annak bizonyítására, hogy fővételkor a' nyak öszébb huzódik, egy rabnak tüstént fejét vétette.

XV. Lajos 25 louisdornyai medaillle tisztelé meg Belloy híres franczia dramaticust „Le siege de Calais“ czimű szomorú játékáért; Calais városa pedig a' polgári just arany katulyában ezen felírással küldé meg neki: „Lauream tulit, cívicam recipit.“

A n e k d o t a. Három tanuló utazott; 's bizonyos kortsmához közel számot vetvén erszényekkel, úgy találták, hogy egy messzely forintos bor és három zsemje kifizetésére éppen elegendő lessz pénzek. Ehez képest parantsoltak hát a' kortsmában. Majd ivás közben így kiált fel egy közülök: végünk van, ha ezen kortsmában az egy forintos messzely borért többet kívánnak 15 xrnál.

Rejtett szó.

Ülő hely az egész; jó főjét vesztve hasítani.
N. G.

Jegyzet: A' 19-dik számbeli Rejtett szó: Mészárszek.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

21. Szám.

Sept. 12-dikén.

Cromwell Olivier.

(Folytatás, és végzet)

Cromwell betsülte a' királyt, mint lelki-
esméretes embert, sőt annak megszökését is
Hamptoncourtból előmozdította. Utóljára
engedvén a' környületek hatalmának, egészen
az úgy nevezett köz jó embereihez zárkozáék,
's ezeknek gyülésében tsak gyengén védelmezé
a' monarchiát, mellyet a' többi fanaticu-
sok gonosznak 's véteknek neveztek, az Istent
tekintvén uroknak és királyoknak. Elkövet-
kezvén a' király megítéltetésének szomorú
órája, Ireton tanáttsa őtet is a' kegyetlen ité-
letre bírá. A' Károly fővételet nem tsak
örömmel nézte egy számára felkészített
ablakból, hanem annak hólt testét is megmu-
tattatta magának koporsójában. Felállittatott
a' köztársaság, 's Cromwell hogy republica-
nusi lelkének bizonyosságát adná, Lord Capel
ellen halálra szavazott. Majd Irlandba vezeté
a' fanaticus sereget. Droghedát ostrommal
vevé be (1649), 's mindent leváगतott benne.
Hat hónap alatt egészen elnyomta itt a' ki-
ráltság követőit. Ezután Skóczia ellen kezdett
pusztító hadat; de már előbb Ludlowwal Ang-
lia jövendő Státus reformjáról tanátsközött.

A' 110-diki Zsóltárból igyekezék ennek megmutatni, hogy az úr, népének a' szabadság és egyenlőség okfejei szerént való igazgattatását akarja. Stuart Károly Worceszternél veretett meg tökéletesen 1651. a' hol nyert győzedelmét Cromwell „Isten kegyelme koronájának nevezé. Ireton, kitől félt egyedül Cromwell, megholt; 's így mind inkább erősöde gondolatjában, hogy az uralkodást magához ragadja. Mélyen halgatott, midőn néhány parlamenti tag az ifju Gloucesteri herceget kíváná királynak ki kiáltatni. Segitette Cromwell szándékát az, hogy a' hosszú parlament gyűlöletes kezdett lenni a' nép előtt. — Most már félbe szakasztá halgatását, a' parlament uralkodási vágya, istentelensége, 's igazságtalansága ellen panaszkodott barátjai előtt; kiknek segítsége által buzdittatva 1653 Apr. 20-dikán 300 katonával a' parlamentet szétűzte. Ekkor mint Lord Generál haditanácsot hiva egybe, mellynek következése egy új parlament alkottatása lett. Cromwell nyitá ezt meg olly beszéddel, mellyben a' többek közt ezt mondá: „Isten kegyelméből elérkezett a' nap, mellyen szentek fognak e' földön uralkodni kezdeni.“ Öt hónap mulva rá birta ez országlásra alkalmatlan gyűlést, hogy a' köz jó gondjai egészen az ő kezeibe tétettek. A' Tisztek Tanácsa ekkor ujra birtokába lépett a' legfőbb hatalomnak, 's kijelenté, hogy Cromwell Olivier egyedül viendi az Ország kormányát, de 25 személyből álló Tanács segítségével. Protector vala neve a' republica fejének; ki Portugalliával békességet köt-

vén, a' Status erejét a' tengeri hatalom, 's kereskedés kiterjesztésére fordítá. Mazarinivel szövetségre lépett, hogy Anglia gyarmati hatalmát felemelje. A' brittus tengeri erőt hatalmassá tevé. Blake, a' híres hajós vezér, 's más tengeri hajnokok nem engedék a' győzedelmet a' holländi tengeri erőnek Ruyter, Tromp és mások vezérlése alatt. A' Hollandiával kötött békében (1654. Apr. 15.) feltartá Anglia Zászlója betsületét, a' hajózási Acta pedig új virágzást adott az angol - gyarmati kereskedésnek. A' Spanyolokkal szerencsésen folytatott had, mellyben Jamaica és Dünkirchen elfoglaltatott, olly hajlandóvá tette iránta a' parlamentet, hogy az őtet még királyi czímmel is megkinálná. De Lambert, a' sereg második fő vezére, és némelyek olly határozottan nyilatkoztatták ki magokat e' végzet ellen, hogy Cromwell, Caesar sorsára emlékezve, az ajánlást el nem fogadá. Hitvese, kit a' szerentse meg nem vakított, ezt tanátslá neki, hogy a' számkivetett Stuart Károlyt tegye vissza bizonyos feltételek alatt a' királyi székre; a' mire ő, mint feleségének, úgy másoknak is így szokott felelni: „Stuart Károly soha sem botsáthatja nekem meg atya halálát; ha pedig ezt teheti, nem méltó a' koronára.“ Cromwell, ki illy magas állásra méltóbb vala mintakárki, ha igaz úton emelkedett volna fel, nagyon szerentsétlen volt utolsó éveiben. Minthogy usurpator volt, despota lett; parlament nélkül igazgatott; a' kegyeskedők, kik hajdan magasztalák, most gyalázatos tyrannusnak nevezék. Ezeknek élte

ellen való öszve esküvései szünteleni félelemben tartották. Lakhelyéből soha ör nélkül ki nem mert menni; senki sem tudta, kotsizni hova szándékozik; ruhája alatt mindig pántzélt viselt; egymásután két éjjel ugyan azon szobában hálni nem merészlett. Utolsó pillantatiban orvosait bizonyosokká tette arról, hogy ő nem hal meg; mert — úgymond — hatalmasabb az Isten, mint a' természet, neki pedig az Isten megígérte viszont helyreállítását. Meghólt 1658. Sept. 3-dikán, 59 eszt. korában. Európa majd minden udvarai gyászolták. Nagy fővezér, még nagyobb országgló volt ő. Külsejével bizodalomra vagy szeretetre senkit nem gerjesztett; beszédje, szokásai gorombák 's miveletlenek valának. De éles látása és emberösmérete hasonlíthatatlan. A' legnehezebb planumokat szintolly gyorsan készíté, mint a' millyen sebességgel hajtá végre. Pénzein e' jelmondás állott: „pax quaeritur bello.“ Tetteit önhaszonkeresés és okosság szülték; nagysága igazságtalanságból és vétekből származott; ugyan ezért nemzetisége az ő halála után előbbi semmiségébe hanyatlott vissza.

Spanyol Ország történeteinek rövid rajzolatja.

(Ezen Ország legrébیبb századjait lásd Haszn. Mul. Első Féleszt. 1832. 218. lap.) A' Kordovai Kalifatus alatt a' földmivelés a' fábrikák és manúfacturák (selyem materiák, kordoványbőr) végre a' kereskedés szé-

pen virágzottak, az ország nevezetes városokkal és számos lakosokkal (30 mill.) bővelkedett. A' Muhamedánusi Spanyol Országok, Európának többi részeiben kevesebb ismeretes tudományokat (különösen az égvizsgálás, orvosi, és fűvész tudományokat, a' Chemiát) annyire tökéletesített, hogy a' nyugoti keresztények csoportosan látogatták meg a' kordovai iskolákat. De elgyengítették magukat az Arabsok az osztozkodás és egyenetlenkedés által. A' mit az északi hegyekből szaladt Westrogothusok maradékai arra használtak, hogy az Arabsoktól némely helyeket és vidéket elszedtek. Ezekből már a' 11-dik század elejéig több keresztény Státusok állottak újonnan elő; (Leon I. Alfonsus Catholicus alatt, Barcellona, Navarra, Castilia, Asturia,) a' midőn egy felzendülés (1030 körül) letaszítá az uralkodó Kalifát a' thrónusról, 's az Ommaja uralkodásnak vége leve. Ezen felzendülés alkalmával a' városoknak és tartományoknak helytartói fejedelmekké tették magukat, 's több apró Arabs királyságok származtak. A' kordovai Kalifatusnak eldarabolatása alkalmatosságot nyújtott a' keresztény fejedelmeknek arra, hogy országaikat az Arabsok rovására nagyobbítsák.

A' Navarrai Királynak nagy Sancheznek volt az a' szerentséje, hogy éppen ezen idő tájban az egész Keresztény Spanyol országot egyesítette (Barcellonáig). Majd (1035) három fia közt osztotta meg tartományjait: Don Garcia a' legidősebb kapta Navarrát, 's törzsök atya lett ezen kis ország hosszú sorú

királyainak, kik közt az utolsó Albert János Katholikus Ferdinánd által üzetett ki (1512). Második fiától Don Ferdinandtól, ki Leon és Castilia Királya volt, származtak ezen országoknak minden királyai Isabelláig, a' ki ezeket, mint menyasszonyi ajándékot a' Katholikus Ferdinand birtokaival kötötte egybe. Ramiro, Nagy Sancheznek törvénytelen gyermeke törzsök atya lett az Aragonai Királyoknak (kik így egy darabig Sardiniát, Siciliát, és Nápolyt is birták) Katholikus Ferdinándig.

Ferdinándnak a' Kásztiliai Isabellával való egybekelése által állott elő a' Spanyol Monarchia, melly (1492) Granada az Arabsok utolsó országa által is nevedett. Ezenkívül Ferdinand Országához kaptsolta (1503) Nápolyt, és (1512) a' Pyreneumokon innen volt Navarrát: elfoglalta az Afrikai partokon Orant, Masalquivirt, és Bougiet. Ezen idő körül találta fel Columbus közép Amerikát (1492—1504.) Ellenben a' hitvizsgáló-törvényszék, (Inquisitio) mellyet Ferdinánd bevitt, s általában a' Keresztény Katholika vallás terjesztésre tzelző kemény rendeletei, (a' honnan kapta ő a' katolikus nevet) sok ezer szorgalmatos Arabsoktól fosztotta meg az Országot.

Johanna, Ferdinándnak és Isabellának örököse az Austriai I. Maximilian fiához I. Filipehez ment férjhez. Károly és Ferdinánd voltak ennek fiai. Amaz, ki mint Spanyol Király I-ső, egyszer'smind, mint Német Császár V-dik Károlynak nevezteték (1519—1556+1558) a' Frantzia Királlyal I. Ferenczel folytatott öt háborui által a' Majlandi her-

tzegséget nyerte. Tunis és Algir ellen való tengeri mőzdúlásai haszontalanok voltak; ellenben Cortez Mexicót, Pizarro Perut hódoltatták meg az ő számára; ugyan ekkor jutottak a' Spanyolok a' Tolvaj- és Philippini-Szigetek birtokaikba. Ez időben Spanyol Ország egész Európában leggazdagabb volt. (1519—1617 aranyban és ezüstben 2200 mil. forint hozatott a' Spanyolok által Európába.) Legelső helyet foglalt ekkor a' spanyol gyalogság. I. Károly alatt az Austriai Monarchia, és ezzel együtt Belgiumnak Austriai része is egyesítetett Spanyol Orzággal. Azon 11 Belgiumi provinciákhoz, mellyek a' nagy Spanyol-Austriai Monarchiának felosztása után a' Spanyoloknál maradtak, Károly vevés és más alkuk szerént a' többi hat tartományokat is megkapta.

Károly fia II. Filep alatt (1558—1598) alább kezdett szállani Spanyol Ország. Egyesítette ő ugyan (1580) Portugalliát a' Spanyol koronával; de más részről felzendültek a' Belgák, és Spanyol Ország lakosai a' sok száz-ezer Moriskusok, vagy Maurosok maradékaí által igen megkevesedtek. Tengeri hatalmára nézre Angliával elegyedett romlást okozott háborúban (1588. Jul. 21. veretett meg és szóratott széljel a' meggyőzhetetlen hajós sereg, melly 130 hajóból, 20 ezer tengeri katonából, 1450 ágyúból állott). Ez, és az Escurial építése (24 mil. forint) megémésztette az amerikai kintseket. (folyt. köv.)

Ki a' legszabadabb ember?

A' ki annyi jót teszen, a' mennyit tsak tehet; köszönetet azért nem vár; és a' ki az Istenen kívül senkitől semmit kérni nem kén- telen.

Aranyozott eszközök tisztítása.

Aranyozott eszközöknek, úgymint kép rá máknak 's a' t. tisztítása végett végy három lat tojás fejerét, és egy lat jázmin vizet, ezeket keverd jól öszve; azután egy puha kefért mártsál ezen keverékbe, 's dörzsöld vele az aranyozatot; ez vissza fogja előbbeni fényjét nyerni.

A' legjobb sert kemény vízből lehet készíteni.

Az angolyok tapasztalása szerént a' mész- kő rétegeken keresztül folyó vízből mindég jobb sert lehet főzni, mint a' puha vagy lágyabb vízből. Vallyon nem haszonnal lehetné hát a' serfőzésre határozottat lággy vízzel a' ser forrása előtt vagy után meszet vagy krétát vegyíteni? (Landw. Zeit. 1832).

Rejtett szó.

Nem sokat ér az egész, allyas maradéka tsak annak A' mi betses; de fejét vesztvén, szép külseje könnyen Meg tsal: még ezt is lefejezve, lakóhelyet enged.

Jegyzet: A' 20-dik számbeli Rejtett szó: Szék.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

22. Szám.

Sept. 15-dikén.

É d e s s é g.

Lányka! mi legédesebb,
Tőlem kérded-e, —
Hát te még magad soha
Nem izlelted-e?

Nem méz, a' mit gondolok,
Nem édes gyökér,
Nem czúkor, nem; mert vele
A' nektár sem ér.

Mondjam-e, — úgy is tudod,
Mit nevezsz hamis,
Édesnél mi édesebb
Sejti ajkad is,

Lányka jer felém közel
Jer, megmutatom,
Milly édes ha isteni
Csókod szívhatom.

Csókra csókot! csak tovább!
Minél hevesebb, —
Fojts-el csókkal engemet
Úgy legédesebb.

Matics Imre.

Spanyol Ország történeteinek folytatása és vége.

II. Filep után mindég alább süjvedt Spanyol országnak hatalma. III. Filep (1598—1621) ki az igazgatást Lerma Herczegre bizta 600,000 Arabsokat üzetett ki az országhól. IV. Filep (1621—1661), ki Oliyarez és Hárq

által vezetett, Jamaikát kénytelen vala az Anglusoknak engedni (1655-dikben), Catalonia felzendült; és Francia ország védelme alá adta magát: egy zenebona elválasztá Portugalliát is: végre IV. Filepnek a' Westfaliai békeségben (1648) egyesült Belgiomról, a' Pyrenaeumiban Roussillonról és Artoisnak nagyobb részéről le kellett mondani.

II. Károlytól (1661—1700) XIV. Lajos a' Francia király elvette Spanyol Belgiumnak nagyobb részét. Ő benne holt ki a' Spanyol országban uralkodott Austriai Ház férjfiúi ága. Leány testvérei közül az idősebbet XIV. Lajos Francia ország királya, az ifjabbat I. Leopold Császár tartotta feleségül. Amaz oda vitte a' dolgot, hogy II. Károly az ő unokáját Anjoui Filepet tette örökösévé. Minthogy pedig I. Leopold a' Spanyol országhoz való jussáról lemondani nem akart, egy tizenhárom esztendő háború ütötte magát ki (1700—1713). V. Filep (—1746) az Utrechti béke ereje szerént Spanyol király maradt; de Mailand, Nápoly, Sardinia és Spanyol Belgium Austriának adattak; Siciliát a' Sabaudiai Herczeg, Gibaltart és Minorkát az Anglusok nyerték. 25 esztendővel pedig később (a' Bétsi békeségben 1738) Nápolyt és Siciliát tsak ugyan Spanyol Herczeg kapta meg Parma és Piacenza kitserélésekkel.

VI. Ferdinand (1746—1759) állította fel a' szép mesterségek Akadémiáját; 's nem tsak a' földmivelést, hanem a' külföldiek által a' manufakturákat és fabrikákat is előmozdította.

III. Károly (—1759—1788) mivel Francia

országnak az Anglusok ellen való háborújában részt vett, ezeknek vala kénytelen (1762) Floridát általengedni. E' helyet kapta Francia országtól Louisiánát. Nagy Britanniával volt újabb háborújában Gibraltárt (ostromolta 1779 – 1782) ugyan vissza nem vehette; de Minorkát és Floridát ismét egyesítette Spanyol országgal (1783). Ezen király alatt kellett a' Jesuitáknak Spanyol országból kiköltözni.

IV. Károly (született 1748-dikban) a' Basiliai békeségben (1795) Francia Országának Sz. Domingót, az Amiensi békeségben pedig Trinidad szigetét Nagy Britanniának engedte. (1802).—Azon nagy bizodalom melyet ő Herczeg de la Paz-ban (Godoy) helyeztetett, titkos öszvebeszélésre vett némely nagyokat (1808), melynek a' volt a' következése, hogy IV. Károly a' királyi székről lemondott, 's azt fiának VII. Ferdinandnak adta által. De a' Francia Császár Napoleon (Bajonneben) VII. Ferdinándot királynak elnem esmerete, és oda vitte a' dolgot, hogy IV. Károly a' Spanyol koronához való jussait nekie adta által. Melynek következéséül Napoleon, József testvérét eddig Nápolynak királyát nevezte Spanyol uralkodónak. A' nemzetnek ezen változtatással való meg nem elégedése közönséges felkelést okozott. A' mit ugyan azon nagy hadierő, mellyet (1809) Napoleon maga vezetett Spanyol Országba, közel elnyomott. De midőn ő más hadakkal foglalatoskodván, egész figyelmét a' Spanyolok meghódítására nem fordíthatná, ezeknek, az Anglusok által Wellington vezérlése alatt jelesen gyámolítottván,

olly szerentsésen ütött ki végre a' szabadság mellett folytatott viadalom, hogy a' Cortesek (kik a' Francia foglalás ideje alatt a' Status igazgatásával foglalatoskodván, 1812 Márcziusban új a' királyi hatalmat felette szűk határok közé szorító polgári alkotmányt — Constitutio — készítettek) az eddig Napoleontól fogva tartott, de 1814-ben szabadon botsátott VII-dik Ferdinándnak által adhatták az Országot. Azon feltételek, mellyek ezen általadással egybekötötték, nem eggyeztek meg a' Ferdinánd tzéljaival; mindjárt az uralkodásra lépésekor, minekelőtte Madridba bement volna, eloszlatta a' Corteseket, 's ezeket, különösen pedig kik a' törvénytelen Francia igazgatáshoz ragaszkodtak, szorossan büntette. Ezen dolog lázadást forralt országában, mellyet az uralkodásra vágyó katonai párt 1820 tavaszán a' felzendülés kiütésére használt, a' mikor a' Király az 1812-diki Constitutiót elfogadni kéntelenített. Minthogy pedig ezen rendszabásokkal az Orzágnak nagy része meg nem elégedett, felgerjedd a' polgári háború, mellyben eleinte (1822-ig) a' zenebonás párt a' királyi hatalom tsaknem egészen semmivé való tételére jól előre haladt. De minekutánna Francia Ország magára vállalta, hogy a' király tekintetét fegyveres erővel is helyre állítsa, 's a' Francia sereg nemcsak Madridot, hanem Cadixot is — a' hová ragadták a' felzendült Cortesek a' Királyt — megvette, egyszerre elenyészett ez a' szabadság felől való álmodozás; bár a' liberalismusnak és a' kemény viszonerő pártjai még most

sintsenek tökéletesen elhárítva. Míg belől Spanyol Országban ezen nyugtalanságok tartottak, az alatt, sőt már előbb is (1819. 1820) ezen Statusnak déli Amerikai gyarmatai is, mint Chili, Buenos-Ayres, Venezuela, és Karakas szerentsés előmenetellel tettek próbát arra, hogy magokat az anya Országtól függetlenségbe helyeztessék. Mostani állását Spanyol Amerikának újság leveleinkből tudják olvasóink.

Jójj máskor.

Ezen útasításnak különbbféle, és betsületet nem igen szerző jelentései vannak. Nevezetesen leginkább olyan emberek által gyakoroltatik, kiknek minden egyéb foglalatosság szükségesebb fontosabb, vagy legalább kellemetesebb, mint hivataljokbeli kötelességek. És ha meggondoljuk következéseit, valyon válik é valakinek ez ditséretére? 's ámbár sokszor tsupa negédességből ered, mennyi jó téteményeket fojt el, és sok ügyefogyottaknak szerentsétlenségét nehányszor nagyobbítja, hányszor hosszabbítja? Nints különben, mert sokan vannak, kik egyszeri e' szerint való elútasítások után sem bátorkodnak már másodszer folyamodni; mások pedig a' többszöri elútasításokat, 's ebből eredt károkat megútván, magokban elfojtva sóhajtoznak szerentsétlen állapotjokban, vagy pedig már éppen későn is lenne a' segítség, mivel hogy a' sok jójj máskor által minden elrontatott. Vajha azok, kik az e'féle elutasításokat megszokták, ennek rossz következéseit meggondol-

ván, ezután úgy alkalmaztatnák magokat, hogy sokszor akaratjoknak ellenére is illyképpen másnak kárt ne okoznának.

Kigyóharcz.

Bizonyos Major lovagolván, útazásában talált két kigyót, mellyek egymást üldözni látszottak. A' Major útitársa már e'félét látván, érdemesnek tartotta megnézni a' következt. — Az említett ostromlás még egy ideig tartott, míg végre az egyik, a' fekete kigyó megállott, 's felemelkedve magát a' harapásra elkészítette. A' csörgő kigyó még egyszer tette meg a' kerületet ellensége körül, 's aztán ez is megállt, 's felemelte magát. Hanem még ez magát jól meg sem állapította, már a' fekete kigyó reá rohant. Mozgásaik olly sebesek voltak, hogy őket meg nem lehetett különböztetni; a' midőn ismét megkülönböztetők lettek, mind a' két kigyó természeti hosszaságokban kinyújtódzva voltak 's a' csörgő kigyót a' másik fejénél fogva tartotta. Kévs idő múlva a' fekete kigyó eleresztvén a' csörgő kigyó fejét, ettől lassan eltávozott.

Nagyobb megvizsgálás után a' csörgő kigyó élet nélkül lenni találtatott, és minden tsontjai öszve törettetve. A' fekete kigyó az úgy nevezett *boa constrictor*, melly zsákmányát közönségesen öszveszorítás által pukasztja meg. (Cs—fy).

A' Párisi újságok olvasói.

A' Journal de Rouen következő számokat adja a' Párisi újság levelekre előfize-

tőknek: A' független újságok, a' millyenek: a' Constitutionnel, Courrier Français, Temp, National, Journal du Commerce, Tribune, Corsaire, Messenger, Revolution, mind öszve 44,140 előfizetőt számlálnak, kik közül magában Párisban 17,880-an vagynak, a' kerületekben, 's Frantzia Országon kívül pedig 26,260-an. A' Ministeriális újságokra, úgymint: Journal des Debats, Journal de Paris, Moniteur, Figaro, Constitution de 1830, 's Nouvelliste-re előfizetnek öszvesen 24,700, még pedig Párisban magában 12,100-an, azon kívül: 12,600-an. Végre a' Legitimista felekezethez tartozó újságok, t. i. a' Gazette, Quotidienne, Courrier de l'Europe, 's a' t. 17,330 előfizetőt számlálnak, kik közül Páris városára 3,815-en, a' külföldre pedig 13,515-en jutnak. Azomban a' Roueni Journál megjegyzése szerint ez tsak az előfizetők száma, mert a' Ministerialis újságok' nagyobb része a' Journal des Debatson kívül, előfizetés nélkül küldözi széljel leveleit. Igy a' Journal de Paris melly a' Tartományokban nem számlál 400 előfizetónél többet, ugyan oda 3000 példányt küld, mellyet olvasói fele áron kapnak meg. Mi pedig ide jegyezzük, hogy az előadott újság Leveleken kívül, minden nevezetes városnak 's kerületnek van tulajdon újsága; és így a' Frantziáknál millyen számosan olvassák az újság leveleket, könnyü el képzelní.

A p r ó s á g o k.

Murraynál Londonban most jelentek meg Horatiusnak minden munkái hat nyelven:

úgy mint deákul, németül (Wielandtól), francziául (Montfalcontól), olaszul (Gallonetól), angolyul (Francistól), és spanyolul.

Angliában a' köz nép nagy költséggel ünnepli a' reformot. Hastingsban 20 ezer személy, Tauntonban 5 ezer személy vendégtetett meg. Erre hét hizott ökor, 1375 gallon ser, 40 mérő krumpli, 500 font só, 2000 pipa és ezer font dohány kivántatott.

Troitzkoszawsk városban e' folyó esztendő Febr. 9-dikén és 11-dikén szült egy kozák felesége három fiút és egy leányt, kik közzül egy fiú halva jött e' világra. Az asszony ugyan azon hónap 12-dikén megholt.

Sehol sem büntetik keményebben a' részegeket mint Svécziában. A' ki először ittasnak találtaik, fizet három, másodszor hat, harmadszor tizenkét tallért; 's így tovább mindig erősebb büntetésre tarthat számot; a' hivatelbeliek pedig az illy féle kitsapongásokért elvesztik helyeket.

Nem rég egy anglus így végezte testamentomát: feleségemnek, ki olly szerentsétlen volt, hogy illy vén bolonddal kötötte be fejét, meghagyom; ezen hibába másodszor ne essék.

Rejtett szó.

Gyenge kisednél ne kerésd, se aggodt
Embereknél; mert nehezen találod.

A' malomban lelsz eleget, de azzal

Nem csemegézhetsz.

Gráditst hol látsz felemelve házak'

Óldalánál, — e' vagy on ott örökké;

Kerti zöldség is gyönyörű nevét el

Csente magának.

Kóris János.

Jegyzet: A' 21-dik számbeli Rejtett szó: Salak.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

23. Szám.

Sept. 19-dikén.

A' párosodó.

Árván tévelygék a' csendes éjben,
A' mindenség czélját fejtegetve, —
Minden állat (mondám) ez életben,
Köz — czéljára siet párral élve, —
'S csak akkor zeng víg éneket
A' fülmüle, ha repkedhet
Szerette párjával. Ember!
Ebredj! 's indulj! ha kebled ver.

Mint a' villám, repülnek a' gondok,
Ritkul vérem el szorúlt szívemben,
Midőn amor kis-Istent imádom,
A' komor érzés is szűn keblemben.
Czélra hát kiben van élet,
Mert csak ott a' boldog élet
Hol a' hü pár kellemben
Nyugszik édes képzetekben.

Ifjúságom derül homályyából,
Kegyesbb az ég — 's ezt alig reményltem,
Jobb kor érkezett a' bús magányból,
Ninkám hü kezéből a' mellyt vettem —
Istenem! milly vígan élek,
Nints vihar mellytől én félek,
Tiszta érzetim körében
Nyugszom Ninkám hü ölében

Boldog évek! hogy szültetek engem
Im érzetem szívem, 's minden léttem
Nektek áldoz! és e' földi létben
Hálát hirdetek vig öröimben. —
Távul hát te bal szérentse!
Nints erőd már hogy meg ejtse
Boldogságom, mellyt az égnek
Hatalmas kezei fednek.

(Eliás h—ä.)

Tudományos tárgy.

„Közönséges magyar Könyvtár, 1533—1830.“

Illy kiadandó munkáját ajánlotta Leveleink által is T. T. Wadassi idősebb Jankovich Miklós úr a' Hazának. Melly szent legyen a' tzel, azt nekünk fejtegetnünk bizonyosan nem kell, ott, a' hol közönségesen tudva vagy, hogy nem tudni azt, a' mi már tegnap vagy az előtt megtörtént, legnyilvánosabb jele a' gyermekornak. Ezen gyermeki állapotjából valahára férfikorra juttatni tudományos ösméreteinket, az intézetbe vett munka arányozatja. E' nagy, e' ditső törekedésre minden Tudós Hazafi segéllő kezeket nyújthat olly módon, hogy a' Széchenyi Országos Könyv-tárnak: „Catalogus Bibliothecae Regnicolaris Hungaricae“ két pótolék köteteit is kalaúzul véve, azon könyvek neveit, kijöttek helyét, esztendejét feljegyezve, mellyek ezen érdeketekben foglalva nintsenek a' nemzeti fény terjesztésére törekedő nagy Hazafihoz Pestre, posta költség kíméllés mellett megküldeni ne terheltessenek. Nem követelünk magunknak olly nagy befolyást, hogy e' buzgó esdeklésünk minden nagy Intézetek mellett őrt álló férfiakra elegendő indítóúl lészen a' kérelem teljesítésére; de szerényen reménylünk azt, hogy az egyes Hazafiak, nem fogják magokat vonogatni, felfedezni azt, a' mi vagy egyenesen birtokokban, vagy pedig ösméretek körében eddig ridegen lappangott.

T a r t i n i.

Olaszország 18-dik százbeli legfelségesebb violinistái közül egy; született Piranóban

1692; a' törvényeket Paduában tanulta; de ifjúi tüzes szerelmének ellent nem álhatván, titkon öszvekelte kedvesével, 's így familiájától üldöztetve vándorlásnak adta magát. Rómában néhány évekig mulatván, itt a' muzsikát, eddig csak mellékes foglalatosságát, hévvel tanulá. Majd vissza tért Paduába, midőn már rokoninak haragja valamennyire tsillapodott; hire naponként terjedett, 's VI. Károly Császár koronázására meghívá Prágába. Három év multtával ismét Olasz Országba ment ő vissza, 's itt alkotta nevezetes muzsikai oskoláját, mellyből jeles hangművészek kerültek ki. Szintolly művész volt ő a' darabok készítésében, mint azoknak izlési jádzásában. említést érdemel különösen az „ördög hangza“ nevű darabja. Meghólt 1770.

Rangrend Angliában.

A' király és a' királyi herczegek után Angliában első helyet foglal a' Canterbury Érsek; ezután vagynak a' nagy kancellarius; a' yorki Érsek; Lord kincstár mester; Lord előlülő; Lord pecsétörző; Lord nagykamrás; Lord Marschall; Lord Főadmiral; Lord Főudvari mester; Lord Főkamarás, Ministerek; herczegek; marquisek; a' herczegek legidősebb fiaik; grófok; a' marquisek legidősb fiaik; a' herczegek és markizek ifjabb fiaik; viscountok; a' grófok legidősb fiaik; bárók; a' grófok ifjabb fiaik; a' viscountok és bárók idősb fiaik; a' térdkötő rend vitézi; titkos tanácsosok; kancellarius és alkincstár mester; a' királyi pad fő birái; Master of

Rolls (kancellária igazgatója); a' Comon pleas (polgári perek törvényszéke) fő bírása; a' kincses kamara törvényszéki fő bíró; más bírók; banneretek (zászlós vitézek); a' viscountok és bárók ifjabb fiaik; a' baronetek; alsóbb nemesi vitézek (knights bachelors); a' Bath rend vitézi; más rendek vitézi; a' kancellária fő törvényszék tagjai; ezredesek; törvény doktorok; a' baronetek legidősb fiaik; az orvosok és bírák; ezredesi helytartók; őrnagyok; kapitányok; nemesek (gentlemen); szabad föld birtokosok (Freeholders); kereskedők; kéziművesek; örökös haszonbérloők (Yeomen); korcsmárosok; parasztok (Farmers). —

Hajókázási veszteségek.

Nem rég a' Lloids kávéházban tett összehasonlítás szerint 1793-tól fogva, 1829dikig, tsupán angol hajó annyi veszett el, hogy átaljában véve másfél jut azok közül minden napra. Azon 551 hadihajók közül, mellyek ezen idő lefolyása alatt elvesztek az angoly flottából, tsak 160 esett az ellenség kezébe, 's tétetett semmivé, a' többi vagy a' partokon tört öszve, vagy elsüllyedt, vagy történetből meggyúlva elégett. Az utolsó nagy háborúban 22 esztendő alatt 32 lineahajó süllyedt el, azonkívül 7 hadihajó mindegyik 50 ágyúval, 86 fregáta, 's több számtalan apró hajók. A' többi európai hatalmasságok, nevezett szerint: Frantzia Ország, Hollandia, Spanyol Ország 's Dánia flottái pedig egészen semmivé lettek. A' honnan könnyű elgondolni azon temérdek jószágok betsét, 's azon sok

embereknek számát, kik azokkal együtt elvesztek, 's a' habok prédáivá lettek. — Betsét véve a' hajóknak, a' szenvedett károk, szinte felszámálhatatlanok, a' régibb, és így ótsób világot, 1778-dik esztendőtekintésük tsak, akkor is egy hadihajó, melly 80 ágyúval készült fel, 60,800 font sterlingbe, és így körül belől mintegy 729,600 for.ba került. Valóban sokba telik Nagy Britannianak a' tengereken való dictátorsága; és nagy kérdés, hogy meddig fogja még bírni? Nem tovább, mint a' többi országok elunnak adófizetői lenni.

Némely spanyol városok régibb népessége.

Laborde e' következő módon adja elő Spanyol Ország legnevezetesebb városinak hajdani népességét.

Tarragona a' Rómaiak alatt 2,500,000; a' 16-ik százban 350,000 lakosokkal. — Merida a' rómaiak alatt 90,000 ből; a' Maurusok alatt 40,500 ből álló őrző sereget tartott. — Sevilla 1247-ben több mint 300,000; a' 16-dik százban 200,000. — Cordova a' kalifák alatt 1 mill; a' 17-dik száz közepén 60,000. — Leon királyságban a' 16-dik százban Rio Seco 32,000; Medina del Campo 69,000; Salamanca 50,000. — Ó kasztiliában a' 16-dik században: Burgos 40,000; Valladolid 60,000; Segovia 38,100 tsupán manufaktúrákban dolgozókkal. — Uj-kasztiliában a' 14—16 száz: La Puebla 10,000; Toledo 20,000. — Granada királyság a' Maurusok alatt 3 mill; Granada város (1492 eszt.) 250,000, 1614-dikben 80,000. — Bacza (Jaen-

ben) a' Maurusok alatt 150,000, Malaga a' Maurusok alatt 80,000 lakosokkal birtak.

Tippo Saib órája.

Mysore bevételekor temérdek kincsre tettek szert az angolok; nevezetesen nyertek ott 4 mil. tallért kész pénzben, 2—3 mil. tallér árú drága köveket; 500 teve terhű módiruhákat 's pörtékákat, Tippo Saib thrónusát, mellyen a' drága köveken 's gyöngyökön kívül 30 ezer tallér árú ezüst, 's 120 ezer tallér betsű arany volt. Ugyan ekkor küldetett el az angol Királynak Tippo Saib muzsikáló, 's következő alkottatásu órája is: Tigris ül egy a' földre terített európai emberen; írtóztató szemeket vet arra, 's éles fogaival a' szerentsétlen mejjét harapdálja. A' szörnyű állat testében rejtezik az óraműv; melly mihelyest játszani kezd, azonnal kiméletlenül marczongja a' tigris az európaiat, ki hasztalan emeli kezeit segítségért. Ugyan illy jelt hordozott az említett önkényű uralkodó czímerében is, mellynek közepén jelszavúl áll, a' mit Móses a' koran szerént mondott az egyiptomi 'sidóknak: „én vagyok az igaz hit követje, én adom nektek az igazság törvényeit.“

Madagaskári szokás.

Egy franciaia térítő Madagascar Sansaco nevű városából irta 1699 táján európai barátjainak: hogy ő azon sziget északi részében olly lakosokra talált, kik alacsony növések tekintetéből Iboritáknak neveztetnek; 's hogy ezek közt vallást, törvényt, jó rendet, és köz

mulatásokat, játékokat vett észre. A' leg nagyobb kerületű fát kivésték a' multság végett, 's ez néző színűl szolgált, mellyen a' színjátékosok az oda gyűlt nézőket ugrálással, fordulatokkal 's vig, tréfás beszédekkel mulattatták. Mindegyik nézőnek volt kötve nyakába egy sip, mellyet ha valamellyik játszó szerepje neki nem tetszett, azonnal meg fújt. Ha pedig ez ok nélkül történt meg, a' füttyölő vagy sipoló a' néző színre vitetett, 's ott kellett neki előadni az általa kifüttyöltnek szerepjét, melyet ha szerentsésebben adott az előbbinél, a' nézők által tüstént actornak választatott ('s ez nagy megbetsültetés ő nállok); ha pedig még ügyetlenebb volt a' csufoltnál, szégyennel, kinevettetéssel hagyta oda a' játékszint, 's többé az e'féle játékokon meg nem jelenhetett.

Éjszak-Amerikai újságotvasók.

Az egyesült éjszak amerikai Státusokban mostanság ezer számra telő újságok vannak; és így, a' 13 milio lakosokba majd több, vagy legalább annyi esik, mint a' 190 milliót tápláló egész Európára.

A p r ó s á g o k.

Paganini az Oxfordi universitástól mint hangművészség doctora diplomát kapott.

Egy szép fiatal franczia voltigeur tisztjeinek megtagadott engedetlenségéért halálra ítéltetvén, a' vesztő helyen bátran, 's báli ruhában jelent meg, szájában rózsát tartva. Azon

pillanatban, midőn lőni akarták, kikapta szájából a rózsát, 's a sokaság közé e' szavakkal hajította: „a' legszebbnek.“ —

Bessarabia Dropii falujában a' múlt esztendő végén egy asszony hat leányt szült; ki még tsak 20 esztendő, 's nem igen erős test alkotásu. A' csecsemők nem voltak egészen rendes nagyságuk, de tökéletes vala alkotások, kivéve a' legutolsó leányt, a' ki sokkal kisebb vala testvérjeinél. Mind a' hatan még születések napján a' keresztelés véghez mentével meghaltak. Az anya szerentsésen felgyógyult. —

Lewes nevű faluhoz, közel (Angliában) holt meg, nem rég egy a' szabad mezőn állított sátorban lakott vén cigány, ki cigányok királyának neveztetett, 's ötven gyermeket és unokát hagyott maga után. 74 eszt. mondják rokoni; de vénebbnek kellett lennie. Temetésén több ezer néző volt jelen; rokoni közül pedig tsak tizen; a' többieknek éppen vásárra, lófuttatásra 's a' t. kellett menniek.

Rejtett szó.

Van a' gabonának, búzának, árpának,
Az embereknek

Van a' kéznek, lábnak, a' gyermeki bábnak,
Sok vas szegeknek.

Minden öszveesküdteknek, és okos teremtéseknek.

Mind főve, mind sülve, mint álva, úgy ülve
Maglehet enni.

Ellehet ha sok van, élés kamarádban
Nyárra is tenni.

Ha savanyún megkészítéd, általa éhed enyhited.

Kóris János.

Jegyzet: A' 22-dik számbeli Rejtett szó: Fog.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

24. Szám.

Sept. 22-dikén.

*Nagytiszt. Horvát Endre úrhoz, midőn az 1831-ké
kétszáz aranyból álló jutalmat, mint Arpád-nak
nagyérdemű Irója megnyeré.*

Kész gyönyörű koszorúd, Horvát: szebb élisi bajnok

Dísznél, 's nyújtottnál vércsata lepte mezőn.

A' jelesek rendén magasultt érdemre lehetni

Első — fondor irígy, mondsza, mi volna ditsőbb?

Még ez is elnémúl, 's hódol fényednek: örömmel

Gerjedező kebelem valjon el oltsa hevét?

Mást zengő ligetek bájolnak; másnak elázott

Ajka kesereg véled, bús philoméla, panaszt.

Menydörög ez Marssal, 's vér szomjra tüzei vitézit:

Győz ez; az elszántan halni dől a' közügyért.

Kedvesi gyász halmán sok cziprust ültet, alatta

Könybe fürödt törül szép nefelejtse tenyész.

Felleg után néz ott egy némelly, 's hamvas ölében

A' kedves tájhoz szállani lelke sovárg.

Sok hazafit serkent, a' boldog honra feszítvén

Vizsga szemét, 's hálát zeng-föl örülve javán.

Mirtus berkeiden leg több gyúl, Czipria, lángra,

'S egyre varázs kegyidért áradoz a' dal-özön.

Másokat így más tárgy melegít, én félre vonúlok

A' jeles érdemnek titkon ohajtva babért.

Néha kicsap lángom 's lelkem szárnyára emelve

A' jó- szép-nagynak tiszteletére viszi.

Van ki talán tettemre hunyorg, 's alkalmi röpültét

Muzsámnak botorúl félre csavarni buzog.

Mit tehetünk; ha kinyíltt rózsán is mászva Arachne,

Hol más mézet gyűjt, mérges epére talál.

Flaccust, Róma dücsét, Latium vérnepja Philippnél,

'S a' szigorú szükség lám örökíteni tudá.

Második Féllesztendő.

24

Volna Homér daliája? Paris ha Lacédemi parttúl
 Tartva, henyén tébolyg Pergama vára körül.
 Alkalom edzi erőnk. — soknak füze harcsvita laurust,
 Kikre borúlt máskint a' feledékeny idő.
 Zircz fénynapja emelt föl tégedet E n d r e , 's azontúl
 Hajnala Muzsádnak déli világra derült.
 Itt támadt Árpád örökülő kincse Hazánknak,
 Itt gyarapúlt koszorúd zöldje keríteni fejed.
 Vidúlj árnya alatt: Haza áldó karja fejedtül
 A' felhőt, mellytül félsz vala, messze veré.
 Törni jutalmra dicső, de azont érdemleni még szebb:
 Hát ahhoz méltán jutnia, mennyi öröm!
 Részed ez. Ennek örül Muzsám, 's tapsolva Nevednek
 Bájló híre utánn repteti szíve hevét.

Jallosics András.

Tudományos tárgy.

„Münz - Journal von Urosius Andreits.“
 3 Heft. Ofen 1832.

Már előbb kiadott két kötetjét említettük e' munkának; most a' 3-dik kötet megjelenésével ujabban győzetünk meg, az igyekezet hasznos voltáról; 's ujabban merjük azt az olvasó közönségnek úgy ajánlani, mint részvételre méltót. A' többek közt említettnek itt e' következő pénzek: Reis $\frac{2}{16}$ xr; Rosina 7 f. 5 xr; Rubel 1 f. 32 xr; Rupie 57 xr; Ruspono 12 f. 15 xr; Schilling néhol 3, másutt 2, 16, néhol 26 xr; Scudo különbféle értékű, 2 f. 6 xr, másutt 3, néhol 1 f. 57 xr; egy tonna arany 100 ezer tallér 's a' t.

A' jól nevelt Amália.

Engedd meg édes nénem — így ír Amália kedves nénjéhez — sorsom panaszmanom. — Ágyam felett függő képe előtt ülök kedves anyámnak. — Istenem! milly gyász emléke-

zet ez! — Julius 18-dikától fogva árva leány vagyok, — atyám, anyám elvesztettem; de jó szülőim hű emlékezete mindég lelkemben, 's örökre szívemben marad.

Én az anyámnak nem azon vagyont köszönöm, mellyet reám hagyott, hanem azon jótanácsot, nevelést, és a' tiszta, szépre jóra való útmutatást, mellyet utolsó órájában sem szűnt meg nékem adni. Emlékezek utolsó szavairól, mellyeket el nem felejtethetk: Máli! — mondá ő — a' világ nem olyan már mint volt; légy a' virtus barátja; ne hadd magadat F. Báró fénye által eltsábíttatni; belsőértéke szerént válaszd azon férfit, ki néked kezét kínálja; próbáld meg őtet, állítsad a' próbaköre; elegendő javaid vannak arra, hogy betsületesen élhess; ne engedd magadat megsaladni; Gusztáv, kihez te olly hajlandó vagy, úgy látom nem az a' férfi, ki tégedet szerentséssé tehetne. Én meghalok, használd tanácsomat! légy boldog!

Ezek voltak utolsó szavai, ez végső tanácsa. Kedves anyám! használtam őket. Árvaságomban senki sem volt szorgalmatosabb erántam Gusztávnál; ő dolgaimat szívesen véghez vitte, 's vagyonomat a' legjobb rendbe szedte, az egész város úgy szóltrólla, mint jövődő társamról, néki, 's nékem szerentsét kívántak. Gusztávnak, így vélte a' nagy világ még is tsak jó szíve van. Azomban ezen Gusztáv, kinek az ő jól mívelt, és szép maga viselete szerént az első házak tárva állnak, veszedelmes ellensége az ártatlanságnak, 's még is van hitele, még

is kedveltetik; ha szavát adja segedelme eránt, azt ő tellyesíti a' legpontosabban, köszönetet sem vár, 's örömmel tellyesíti. Ő egy nénje után, ha hizelkedne, nagy örökséget kapna. Nem, mond ő ez igazságtalanság lenne, vannak közelebb való örökösök, kiknek az inkább szükséges: én gazdagabb legyek, hogy amazokat szegényekké tegyem? Ő szépen bán alattvalóival, legkegyesebb ura szolgálainak, társaságokban nyájas, és valakit megbántani véteknek tartja. Gyűlöli a' játékot, az italt, és a' pazarlást. Mit itéljünk Gusztáv felől? A' közvélekedés szerint tsak egy hibája van: sok szép tulajdona; az igazság szava szerént pedig valóban semmi virtusa sint.

Igen sok esze van arra, hogy a' véteknek is jó színt adjon, de még is kevés, átlátására annak, hogy a' vétek, mellyet tudva követünk el, az egész szívet rontja meg. Igen sok lelkiemérete van annyira, hogy nyugodtan vétkezhet, egyenlítést kíván tenni a' jó, 's gonosz között, és az ő bujaságbeli, 's magánakvalóság, vagy maga haszna keresésébeli hibáit helyre akarja pótlani a' társasági külső kötelességeknek megtartások által. Azon virtusokat választja, mellyek a' gyengélkedő szívek a' legkönnyebbek: kegyesség, illendőség, gyengébánásmód, készség. Ő azon jó tulajdonságokat birja, mellyek a' társaságokban a' legkedvesebbek, és mellyek a' tetszés, és viszon szolgálatok által jutalmaztatnak meg. Ezek az ő virtusai: az udvariság, és az illendőség; irtozása pedig, mellyet némelly vétkek eránt mutat, ered az illendőség, és jól lett nevel-

tetéséből, mellyet ifjúságában nyert, 's azóta szokásból folytat.

Én ezen férfit próbára vettem. Ama könnyelmű Liza, ki nagy bátyja után szép örökséget reményl, többször látogata meg, 's haza mindég a' csinos Gusztáv vezeté; egykor korán reggel jött hozzám tele torokból nevetve, úgy hogy a' nevetés miatt nem szólhatott, végre felkiált; Győzedelem édes Málím! meg fogtam őt; ő csak engem akar örökké szeretni, ime egy levele. Ó milly udvarias úr ez! ugyan tegyük nevetségünk tárgyává.

Ezen levelében kivilágosította Gusztáv az ő szeretetét Liza eránt; engemet egy feszes, hideg virtusnak nevezett, ki férjének éltét keserüvé tenné. Én Lizával együtt nevettem, el kértem tőle a' levelet, és nyitva szolgálóm által Gusztávnak küldöttem el. Futva jött ő, velem rögtön kívánt szólni, a' kétségbe esettet játszá, 's leveleket akart házamhoz bétisztatni. Hanem kedves néném! millyen fátyol esett le szemeimről, erősen feltettem magamban, hogy őtet hozzám többé soha sem fogom bótstani.

Illyenek korunkban a' férfiak, (?) illy characterre mutató példa a' közönséges életben igen sok van, a' mi a' jó erköltsöknek igen veszedelmes. Csak az ollyan ifjakat szokta a' világ bétstülni, kiknek külseje fénylik, kik jó társalkodók; belső értékjeket nem igen tekinti, 's pedig tsupán, és egyedül ez teszi az igaz bótldogságot. A' vétek, ha tiz virtus színét játszá, tetszik, és egy jó fejer személy meg hagyja magát általa vakítatni. E' mellett az

a' leggonoszabb, hogy olyan emberek még nagyra is betsültetnek, hijányosságokról a' társaságokban közönségesen tsak enyelegve, és csipős tréfálódással szóllanak, 's a' kitsapongást legfellyebb is a' nevetséges oldaláról gúnyolják. Azomban ezen neméről a' csintalanságnak, melly sok ifjakat kora sirba dönt, épen olly' kevésse kellene gúnyolódni, mint egyéb vétkek elkövetéséről, vallyon nem származnak-e gyakran a' legdurvább cselekedetek ezen elromlottságból. Gusztávnak, ki nemünkbeli személyeket ártatlanságoktól, 's jó erköltsöktől foszthat-meg, az én átlátásom szerint nem lehet jó szive, 's jó erköltsi caractere. Az én feltételem erős, o kedves anyám! millyen mélységbe buktattam volna magamat! utolsó szavai, végső tanítása a' sirja partján lévőnek mentettek meg engem, mellyeket hát a' míg élek, elfelejtnem soha sem lehet. (Cs-fy.)

Quiroga caractere.

Quiroga, a' kit a' Buenos Ayresi levelek nem gyöznek eléggé dítsérni nevezetesen a' Journal El Lucero: „Dios de la Patria“ — fennséges nevezettel illetni nem kétkedett; ha tselekedeteiből szabad ítéletet hoznunk, nem lessz egyéb, mint az emberiségnek kegyetlen martzongolója. Tukunamban bizonyos földbirtokos, neve Don Manuel Rivero, mint-hogy részese volt az Unidas-nak, vagy is Rivadavia előbheni Praesidens felekezetének, agyon lövésre kárhoztattatott. A' fia, egy 17 esztendős nemes ifjú Quirogához megy, 's magát ajánlotta halálra az atyja helyett. „Fiú!

úgy mond neki Qviroga; te meg úntad az életedet“ Nem, így felele az ifjú Rivero; hanem házunk boldogságáért, atyám anyám 's hat testvérem kedvéért örömezt halok meg. „Jó, úgy mond tovább a' tyrannus, én egy feltételt teszek elődbe; le mettszetem a' füleidet, 's ha tsak leg kissebb jelét adod is annak, hogy fájdalmat érzesz, azonnal agyon lövetlek; ha pedig álhatatos leszel, meg ajándékozlak életeddel.“ — Az ifjú elfogadta a' feltételt, valamelly hóhér elő áll egy tompa késsel 's le nyiszálja a' füleket a' nélkül hogy a' vérző áldozat legkissebb változást mutatott volna ábrázatjában. Qviroga meg döbbenne e' reménytelen álhatatosságon ezt mondja: Te veszedelmes ember vagy, az apád pedig, a' ki illy fiát nemzett még veszedelmesebb“ 's erre mind a' kettőt agyon lövette.

Nagy Britannia lakosai.

Anglia Walesel mintegy 13 mil. Skóczia 3 mil. Irland 7 mil.; európai mellék tartományai 170 ezer lakosokat számlálnak. Európán kívül lévő birtokaiban N. Britanniának van mintegy 126 mil. lakos. Legnépesebb városok; a) Angliában: London (Middlesexben $\frac{1}{2}$ □ m.f.) 1,300,800; Manchester (mezőváros Lanceszterben) 133,000; Liverpool (ugyan ott) 109,000; Birmingham (mezőváros Warwickban) 100,000; Bristol (Somersetben) 87,000; Plymouth (Devonban) 65,000; Leeds (Yorkban) 62,000; Portsmouth (Hampban) 40,000; Hull 39,000; Bath (Norfolkban) 37,000; Sheffield (Yorkban) 36,000; Newcastle (Northumberlandban) 32,000; Schield

(ugyan ott) 20,000; b) Skóciában: Edinburgh (Leithel 113,000; Glasgow (Lanerkben) 47,000; Paisly (Renfrewben) 40,000; Aberdeen 30,000; Perth 19,000; c) Irlandban: Dublin 227,000; Cork 100,000; Limerik 59,000; Waterford 55,000; Belfest (Antrimben) 30,000; Kilkenny 17,000; Newry (Downban) 15,000; Galway 15,000; Dundalk (Louthban) 15,000; d) Máltában: Valette (az idegenekkel együtt) mintegy 50,000 lakosokkal.

Laknak Nagy Britanniában; a) Angolok német eredetűek, a' régi Angoloknak és Szászoknak más újlakosokkal elegyedett maradványai Anglia nagyobb részében; a' Kaledonokkal vegyülve vagynak (Galok, legrégebb Gallusok Sismondi szerint 340,000-en olvadtak öszve) alsó Skóziában és az Orkád-szigeteken; a' régi Brittusokkal Cornwallban. Angolyúl beszélnek 12—13 mil. — b) A' Kymmrek (régi lakosai az egész déli Britanniának) főképpen Walesben, a' Man szigetén, és a' Galloway skóciái hegyekben. Tulajdon nyelveken beszélnek több mint 600,000-en. c) Irek Irland nagyobb részében, felső Skóciában és a' Hebrideken. Ersi vagy Galnyelven több mint 5 mil. Ezeken kívül vannak francziák a' Normanni szigeteken, Olaszok Máltában, Németek Helgolandban, Normanok Schetland szigeteken, Flamlandok Walesben, Zsidók és Czigányok itt ott elszórva.

Rejtett szó.

Az öt érzések egyikének eszközeül születtem én;

De nem használhatnak sok vének, életek késő estvéjén.

Ritka edény van nállam nélkül, kivált ha benne pörgölnek,

Használni szokták sokan étkül, midőn sertéseket ölnek.

(Bodrog Olasziból.)

Jegyzet: A' 23-dik számbeli Rejtett szó: Fő.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

25. Szám.

Sept. 26-dikán.

A' Bikszádi Savanyúvíz.

Ezen jóltévő értzes vizforrás díszesíti Szathmár vármegyének magas bértzhegyek lántzaitól kerített Avas nevű járását hasonló nevet viselő faluhoz közel, lapályos helyen; északról vizenyős helyektől, egyéb oldalakról pedig nagy erdőktől környékeztetik. A' falu ez előtt a' hegynek alsóbb, de felemelt oldalán széllyel szórt házakból állott, most pedig a' megye rendelkezéséből lejjebb egyenesebb helyre tétetett által, 's indzsellér által rendesen felmért házhelyeken egyenes útszákra újonnan épült. A' Helységnek több földes urai vagynak, a' savanyúvíz forrást pedig Gróf Rhédey Adám birja, mellyet a' hozzája just tartó némely földes uraktól egészen megszerezvén, a' már különös tiszta birtokába vett helyen 24 öles kő épületet 10 szobára egy palotával (szála) a' vendégek bővebb 's csinosabb elfogadásokra, 's mulatásokra készítette, ezenkívül van két régi épület 13 vendégszobával, azokra nyíló mellékes fürdőszobákkal, 's két kisebb szálával, úgy szintén konyha épületek, hol a' vendégek magok számokra főzhetnek, mivel leginkább a' megyebeli és szomszéd birtokos urak társzeke-

reikkel szokták e' helyet kedvtöltéseik czéljából meglátogatni; az illy készület nélkül oda menők számokra is vannak azomban vendéglő ház (traiteur), állás, pintze, szekérszinek 's istállók, szóval minden szükséges épületek; — minden fürdő szobában egy pár fürdőkád, 's azonkívül is szükség esetére több heverő kádak vannak készen. A' fürdővíz melegítetik üstben, azonkívül a' fürdeni kívánó tehetősebbek által tűzben melegítetnek nagyobb masszájú terméskövek, mellyek tüzesen a' savanyúvízzel töltött kádakba hanyattatván, azokat fürdésre alkalmasan felmelegítik. Ezen savanyúvíz alkotó részeit teszik főképpen közönséges só, kevesebb rész glaubersó, ismét kevesebb rész magnesia, legkevesebb vas rész, melly is borral keverve kellemes italul szolgál, azon kívül a' vele élés hajtóhast készit, 's a' mai időben annyira uralkodó aranyérben hasznosnak tapasztaltatott. — Ezen savanyúvíznek fa-bödönbe szüntelen pezsgő forrása a' körül ülésre székekkel kerítettik, mellyeknél szokták a' látogatók forrásba merített 's zsinegen függő töltés formájú poharaikat joizúen üríteni. — Vagynak ezenkívül ugyan azon járásban Újváros és F. Újfalu határain kevesebb só keveréssel buzgó illyen források, mellyek hasonlóul asztali ital gyanánt borral vegyítve használtatnak; a' helybeli lakosok pedig tisztán élnek velek: erejeket ezek kevesebb ideig tartják meg. — Ugyan csak ezen megyében van Felső Bányához egy óra járásnyira a' bajfalusi határban egy nevezetesebb hasznú értzes forrás, mellyben való für-

dés, különösen a' csont fájdalmakat, 's köszvény szenvedéseket enyhíti, — tapasztaltott, hogy az e'féle fájdalmakban sínlődő a' benne fürdés által két hét alatt kiépült; az ezt ritkábban látogatók számára 3 szoba, 6 káddal áll készen. (U. M.)

Sonnenfels.

Született Nikolsburgban 1733. 's az ott lévő Piaristák által neveltetett, 16 eszt. korában a' jobb kinézések hijányában katona lett, öt esztendő alatt altisztséget nyert; a' francia és olasz által szököttektől megtanulta a' francia és olasz nyelveket. Némelly régi német és francia munkák olvasása inkább elrontotta mint mivelte izlését; olvasott azonban mindent, a' mit tsak megkaphatott. Szolgálati idejének eltelése után Bécsben a' törvénytudományt halgatta, 's egyszersmind megjelent azon leczkéken is, mellyeket atya — ki zsidó származású volt — némelly barátoknak a' zsidó nyelvből adott, a' rabbini nyelvben is szép előmenetelt tett Sonnenfels; a' honnan atya mellé mint zsidó nyelvi tolmáts segédül adatott az alsó austriai kormány-nál. Egyszersmind gyakorlati törvényösméreteket igyekezett ő magának szerzeni, 's a' német literatúrában jól eléhaladt. 1763. a' Politica Professorává leve Bécsben. Írásai által a' kinzások eltörlésére az austriai tartományokban nagy befolyása volt. Ellenségeinek áskálódásaik nem vethetvén akadályt, cs. k., 1779. valóságos udvari tanátsossá neveztetett; 1797-dikben pedig bárói méltóságra emeltetett.

Politikai okfejei munkáiból, mellyek 10 kötetben jöttek ki Bécsben 1883 — 1787. 8. ösméretesek. Meghólt Apr. 25. 1817. —

A' F ö l d.

Földünk olyan különféle ásványokból öszvetett, 's tulajdon vonzó ereje által egybeálló test, mellyet a' víz, tűz, gőzök és levegő szeszek különböző irányokban hasítanak, mellynek felülete sokféle plántákkal, és állatokkal mint tulajdon terméseivel van felruházva, melly egy nagy, és két egymásellenébe tett pontjainál kevéssé símán behajlott golyóbist ábrázol. Kerülete kerek számmal 5,400 geogr. mérföld, felülete pedig a' két sarki behajlás lehuzásával 9,261,900 négy-szegű m. f. Ha úgy tekintjük a' földet, mint égi testet, napalkotmányunkhoz tartozik: a' naptól veszen ez világosságot és meleget, a' körül végzi el időszakaszonként 20,297,860—20,990,400 mf.ig különböző távolyságban több mint 129 mil. mf. útját. A' földnek a' nap körül való ezen mozgása, mellyet hasonlíthatatlan sebességgel mindenkor 365 nap, 5 óra 48 minuta és 37 pertzek alatt végez el, meghatározza egyszer'smind a' mi időszámlálásunkban való szokott egységet, a' napi esztendőt. A' földnek a' nap körül való ezen mozgásán kívül még más sokkal rövidebb idő alatt véghez menni szokott mozgása is van; a' mennyiben a' föld két sarka mint valamely tengely körül mindég egyenlő sebességgel kering. Ezen forgás által, melly mindenkor 24 óranyi idő alatt megyen véghez — határozta

tik meg a' nappal és éjszaka közt való különbség. —

Földünknek a' naphoz való állásából, és naponként tengelye körül való forgásából határozhatjuk meg a' négy világ részeit. A' dél azon tájék, a' honnan hozzánk lefelé jönnek a' nap sűgárai: ezzel egyenes lineában általellenben van az észak, egymás ezen lineát egyenes szegletre vágó linea meghatározza a' keletet és nyugotot, úgy hogy keletnek hivatik azon tájék, a' honnan a' földnek mindennapi tengelye körül való mozgásával nekünk a' nap feljön; nyugotnak pedig a' hol lemegyen. A' földnek tengelye körül való forgása nyugotról keletfelé esik. Azon görbe linea, mellyet a' föld ezen forgásakor a' két saroktól egyenlő (90°) távolságra eső pontjával leir, egyenlítőnek (aequator) neveztetik. Ez a' földet déli és északi félgolyóbisra osztja. A' föld a' nap körül előhaladó mozgásának irányát keletről nyugotra tartja, és ezen kerek forma linea földútjának, vagy ekliptikának hivatik. A' földútjának iránya mindazáltal nem felel meg tökéletesen a' föld kerek mozgása irányának, hanem keresztül vágja ezt mintegy $23\frac{1}{2}^\circ$ szegletben. Innen van, hogy az esztendőnek különböző részeiben a' földfelülete ugyan azon részre különböző irányban vagynak a' napnak sűgárai, és ennél fogva különbözőképpen világítják és melegítik meg ezeket. Ez okozza a' nap hosszúságában, valamint a' mérséklett melegben való változásokat is földünkön, vagy az esz-

tendő részeit. Mikor a' nap az egyenlítő lapján áll, akkor az egész föld színén egyenlő a' nappal az éjszakával. Ha pedig eltávozik ezen helyről, akkor a' föld egyik fél golyóbisán mindég nevednek, a' másikon fogynak a' napok; midőn a' legnagyobb távolságot elérte, a' föld golyóbisnak egyik oldalán be áll a' tél, a' másikon a' nyár. Az egyenlítő alatt mindég egyenlők a' nappalok az éjszakákkal; a' föld sark szomszédságában pedig valamint a' nappal úgy az éjszaka is fél esztendeig tartanak egymásután. És így az egyenlítőtől a' föld sarkokig nagy a' különbség a' leghosszabb nap' tartóságára nézve. Már a' széleség $16^{\circ} 44'$ alatt egy egész órával tart tovább a' leg hosszabb nap, és így 13 óráig. A' $66^{\circ} 33'$ -túl a' leghosszabb nap nem órákig, hanem hónapokig tart, még pedig a' sarki-pontok alatt hat hónapig. A' nap' legnagyobb távolsági pontját az égi egyenlítőtől (melly gondolatban huzatik a' földi egyenlítővel egyenlő térén az égnek, 's ezt két egyenlő felekre osztja) napfordulás pontjának nevezik (solstitium). Az égi egyenlítő mindkét oldalán van ilyen pont; mely mindkét felől $23\frac{1}{2}^{\circ}$ van az egyenlítőtől. Ha már, a' földre alkalmaztatva, ezen ponton keresztül, az egész földön körüleg a' földi egyenlítővel egyenlőközű görbe lineát húzunk, ez naptérítő körnek neveztetik; melly északi és déli. Egy másik kör mellyet a' naptérítő körtől 43° , és a' sarktól $23\frac{1}{2}^{\circ}$ távolságra húznak, sarki-körnek neveztetik, még pedig a' mellyik az északi

félgolyóbison húzatik, északi, a' mellyik pedig a' délin, délisarkkörnek szokott neveztetni. A' föld felülete minden pontján, és így minden helyen lehet illyen kört húzni, mely az egyenlítővel egyenlőközű. Ezen karika linea egyenlő közű- vagy szélességi körnek neveztetik; mivel ez valamely helynek az egyenlítőtől való távolságát adja elő, melly geografiai szélességnek neveztetik. Minthogy a' szélességet az egyenlítőtől valamint az északi, úgy a' déli sark felé is lehet számlálni; ennél fogva az északi félgolyóbison északi, a' délin pedig déli szélességnek neveztetik. Ezen geografiai szélesség közönségesen a' gradusok szerént méretik; mert az egyenlítőnek a' Polustól való távolságához képest, melly 90° teszen, 90 egyenlőközű vagy szélességű karika lineát húz az ember gondolatban, 's így osztán valamely helynek ezek között egyikben, vagy másikkban való fekvéséhez képest határozza meg annak szélességét.

A' két Poluson keresztül az egész földön körül húzott karika linea Meridianusnak, vagy délilineának neveztetik; mert ha a' nap ennek síkjára lép a' földnek a' nap felé fordult oldalán, minden helyeknek, mellyeken ezen karika linea keresztül megyen, déljek van. Többnyire a' geograffusok, főképpen a' Francziák és Németek az első déli lineát a' Párisi csillag-visgáló toronytól húzzák, vagy a' kanári szigetnél Ferronál, melly amattól nyugotra 20° fekszik; tsak az Anglusok számlálnak leginkább a' Greenwichi Meridianustól,

a' hol van az ő legnevezetesebb csillagvisgáló tornyok. (Greenwich fekszik Ferrótól keletre $17^{\circ} 41'$, 's ennél fogva Páristól nyugotra $2^{\circ} 19'$: a' honnan könnyü felvenni azon számolásbeli különbségeket.) Egyébiránt a' föld felülete minden pontján, 's e' szerént minden helyen lehet tulajdon meridianust húzni. Valamelly hely meridianusának az első meridianustól való távolsága geografiai hosszúságnak neveztetik. A' geografiai hosszúság' meghatározására az egész föld' felső részén annyi déliköröket húzunk gondolatban, a' mennyi gradusokat foglal magában az egyenlítő, tudniillik 360; azután a' hosszúság ezen gradusait az első meridianustól kezdve vagy mindég kelet fele számoljuk körül az egész föld golyóbisán, a' mint szokásban van, mikor a' hosszúságot átaljában minden további hozzá-tétel nélkül jelentjük ki, vagy pedig (még pedig legtöbbször) megkülönböztetjük azt keleti és nyugoti hosszúságra; midőn t. i. az első meridianustól kelet vagy nyugot fele számolunk. Az első esetben valamelly helynek a' hosszúsága 360° -ig felmehet, az utolsóban pedig legfellyebb 180° -ig.

Rejtett szó.

A' folyó vizeken igen veszedelmes,

De az égett ital, ser, nélküle nem jó.

Kedvese ujján lát illyet a' szerelmes,

Még is tőlle sokszor elsüllyed a' hajó.

(a' Rodrog mellől).

Jegyzet: A' 24-dik számbeli Rejtett szó: Fül.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

26. Szám.

Sept. 29-dikén.

E m i.

A' vándor ifju messze révedez.
Nincs, nincs az árvának hazája,
'S hogy léte' szebb honját találja,
Rémutain szédelgve tévedez;
De hasztalan bujdos keservivel,
Nyugpartot a' földön sehol sem lel.

Völgyön hegyen túl kél nyugalmaért;
Epedve úzi hú keserve,
'S szerelme' lángjától leverve,
Míg könnyez a' túlvölgyi kedvesért;
Ott ül Emi a' zöld lugas között,
'S elvágy, hová kedvese költözött.

Megáll az ifju 's vissza, vissza néz
A' kékelő liget' helyére,
Új kínokat halmoz sebére,
Jaj e' kinokon győzni már nehéz!
'S egy szebb jövődó' hajnalát várva,
Csendes nyugalmért esdel az árva.

Lankadva dül egy puszta tetőre,
Elönti fonyasztó bánata,
'S míg szól a' fülemile' hangzata,
Álom borúl a' bús szendergőre.
Az esti alkony' bíbor színe tűn,
'S ó csendes álmában lenni megszűn.

Ott ül Emi a' zöld lugas között,
 Hullámoz a' szűz' láng kebele,
 'S míg a' liget hűn nyögdel vele,
 Elvágy, hová kedvese költözött.
 De bár csatázzék bánata' árja,
 Az ifjut vissza hasztalan várja.

Budai Nemzeti Oskola.

Az ezen hónap 11-dikén tartott próba ujonnan bebizonyítá, mit nem tehet honi nyelvünk terjesztésében csak egyetlen egy Individuum szorgalma is, bebizonyítá hogy leg sikeresebb út ennek elővitelében mindenütt az oskola, 's az ebben választott talpra esett tanító; bebizonyítá, hogy hijába szedjük el a' németek csatos czipőit, hári'snyáit mint Tolna Vármegyében, hijába szabatunk rájok kívülről magyar köntöst, mind addig, mig az apraján a' gyermekeken nem kezdjük a' magyarosítást. —

A' már ditsért fáradhatatlan Tanító Neuman Salamon úr, 280. számból álló tanítványit, a' nélkül hogy ezek szüléik házánál magyar szót hallanának, annyira vitte, hogy tördelve egymással magyarul beszélhetnek nagy részént, a' számodást nagy ügyességgel egészen magyar nyelven mondhatják. A' mostani próba alkalmával nem csak a' Vármegyéket 's az ezekbe kebledző nevezetesebb Városokat tanulták és mondották magyarul, hanem külömbféle beszédekkel leptek meg. — Említést érdemel kivált az az együtt beszélgetés, mellyet öt csinos magyarosan öltözött leányka tartott a' ditső magyar Királyokról Sz.

István királytól fogva a' most ditsőségesen uralkodó két koronás Felségig, Templommá vált a' kis iskola, 's mindnyájunk szive Sz. érzésekre olvadt, midőn egy igen szép kis leány Rottenstein Mari kilépett az öt közzül 's könnyel tölt szemmel adott hálát a' királjok királjának. Ifjabb királyunk életére, mellyet a' gondviselés boldogságunkra legközelebb megtartott. — Itt az érzés nem volt tettetés, mindnyájunkat hasonló érzésekre bájolt a' kis szónok. Melly boldog ott a' király, melly igen szereti ott őtet a' Nép — hol érette még a' gyermek is könnyeket hullat!

A' Próbát egy érzékeny magyar beszéd rekeszté be. — Szokott szép lelkét újra meg mutatá helybéli uradalmi Tisztartó Herchenröther Gyula úr ezen iskola Inspectorá az által, hogy két szegény gyermeket gazdagon fel ruházott. — (s — s.)

Character Vonások.

Antiochus egykor a' vadászaton eltévedve, betért egy kunyhóba, hol a' nélkül hogy őt ismerék, épen róla beszéltek. A' kunyhó lakosinak egy része, őtet jóságáért dicsére, másika azt állítá, hogy ugyan ezen jóságával udvarnok (Hofleute) visszaélnének, és hogy sok idejét vesztegeti vadászaton. Embereihez visszatérve, komoly tekintettel mond Antiochus udvarnokinak: „ma hallám legelőször az igazságot.“

Caracalla romai Császár, testvérét anyja karjai közt megöleté, 's e' szörnyű tett mentességét Papinian ügyvédnek parancsolá; mire

Papinian, elszántan így válaszolt: „könnyebb testvér gyilkolást elkövetni, mint e' gyilkosságot védeni.“

XIV. Lajos francia Király, kit anyja huszonkét esztendői magtalanság után szült, 's kit ezért a' nép, Isten ajándékának (Deodatusnak) neveze, míg országa jelesebb íróit, mint Corneille és Lafontaine, nem ismeré, vagy legalább számba nem vevé, hírre, 's dicsőségre vágyván, sok külföldi íróat a' pazarlásig fizete, és ajándékoza. Illy ajándékokkal halmozá Vivianit is, a' toskánai Nagyherczeg akkori híres mathematicusát. Viviani csupán e' kincsekből, Florenczben egy pompás házat építete, mellynek homlokára, arany betűkkel, e' felülírást téteté: „Aedes a Deo datae.“ (Istentől ajándékozott ház.)

Az angoly parlamentomban a' szonokok (oratorok) szokása, hogy beszédeiket néha, a' classicusok jelesebb mondásaival ékesítik, sőt támogatják; — lord Belgrave is egykor beszéde kivivására, egy görög írónak szavait, igen hosszasan adá elő. Mindjárt utána Sheridan szólott, 's megengedé, hogy a' nemes lordnak állítása, reá (a' lordrá) nézve, igen is kedvező lenne, azomban — ugymond — „ha a' nemes lord az egész czikkelyt elmondta volna, meggyőzheti vala magát róla, hogy épen ellenkezőjét bizonyítá annak, a' mit állított.“ — Ekkor Sheridan hatalmas ékesen szólással, egy hosszú görög tiradát tele ais és os, gus és gos-szal kezde előrecitálni, annyira, hogy a' nemes lord, a' szonok (orator) emlékező tehetségét dicsérve, megvallaná,

hogy neki (Sheridánnak), ezek következésében egészen igaza lenne. — Fox a' parlamenti ülés után megszólítja Sheridant, mikép emlékezheték olly pontosan az előmondott szavakra? nekem — ugymond — „eszembe nem jövének mindaddig, míg uraságotól hallám;“ — Foxnak is igaza volt, mert csak egy szó sem vala görögül abból, a' mit az elmés (witzig) szónok előhordott, hogy ellenkezőjét, ki színté mint ő görögül nem értett, jégre vinné.

Fonákságok.

Fényes márvány oszlopok a' temető sírboltjain — gazdag örökösök' tobzódása a' városban.

Feleséggel kapott kincs — küszöb mellett uraság.

Örök szerelem esküje a' lyánka' lábainál — rövid álmjárás (somniaambulatio.)

Gazdag prókátor' kezére került zsiros pör — orvosságért küldött rák.

Szárazbetegségben sorvadó vén szerelme-
sek' házassága — fiastyúk az égen.

Három szakács, hat inas — esztendőkre eladott nyiratlan gyapjú.

Nőféltés az ifju gyöngyalak köhécselő vén urától — titokba avatott házi cseléd.

Föllengző, de közölhetlen gondolatok, 's érzetek az emberiségről — szent Dávid hegedűje a' holdban.

Fényes házi bál az úri vendégeknél — egész napi gúnybeszéd a' társas körben.

Nőtelen öreg legény szerelme — szegen függő vén szita.

Emlékirás.

A' bécsi Theater-Zeitung, a' Reichstadti herczegnek epithapiumát, mellyel a' francia journalok a' herczeg emlékezetét tisztelik, ekép közli: — Aeternae memoriae Jos. Car. Francisci, Ducis Reichstadiensi, Napoleonis, Galliarum Imperatoris et Mar. Ludovicae Arch. Austriae Filii, Nati Parisiis XX. Mart. MDCCCXI., in cunabulis Regis Romae nomine salutati, aetate omnibus ingenii corporisque dotibus florentem, procera statura, vultu juveniliter decoro, singulari sermonis comitate, militaribus studiis et laboribus mire intentum, phtisis tentavit, tristissima mors rapuit, in suburbano Augustorum ad pulchram fontem (nem frontem,) prope Vindobonam, XXII Julii MDCCCXXXII. (Örök emlékére a' Reichstadti Herczeg Jós. Kár. Ferencznek, Napoleon, Franciaország Császára, és Mar. Ludovica Austr. Főherczegné Fiának, ki született Párisban Martius' 20-dikán 1811-ben, kit bölcsőjében mint Roma Királyát üdvözlének, éltében lelki testi széptulajdonival virágzék, sugár termete, ifju nyájas arcza, beszédének különös bájlása, 's a' katonai tudományok 's dolgokra szentelt egész figyelme ékesitik vala, kit a' szárazbetegség meglepett, a' legszomorúbb halál elragadott, a' Császárok külvárosi lakjában a' szépforrásnál, közel Bécshez Julius 22 dikén 1832-ben)

Házi Kalendárium.

Ha igen sok halottat visznek a' várason keresztül; — a' doctoroknak jó idő.

Ha feleséged ünnepre, vagy vásárra új ruhát kívánt, de nem kapott; — zivatar lesz.

Ha a' kisasszony andalog, rózsái halványak, mint a' lilium, mellyet az esthajnal' bíbor színe fest, titkon sohajt, szelíd lelke merengő szép szemével, elvág, hová csak ő tudja; — gyönyörű de változó napok.

Ha ifju lány, a' vén, de pénzes nőtelent házására birta; — kedvetlen időt hoz.

Ha pénzedet a' külföldön hasztalanul pazarlod, itthon nyomorúságot okozol; — szelles, és komor idő.

Ha szereted hazádat, és nemzetedet; — szép, és tartós időt ígér.

Ha városban 's falukon egyiránt, a' fényűzés és czifrázkodás, módon túl szaparodik; — rossz idővel fenyeget.

Ha házi férgek csuszkálnak palotáidban, asztalod a' hízelkedőknek terítve van; — jutalmas esztendőt ne várj.

Statistikai Jegyzet.

D. Pedro hajói: Rainha do Portugal 56 álgúy; II. Dona[Mária 48; Amélia 20; Portuense 22; Constitution 15; Vinte de trez de Julio 20; Villaflor 16; Regencia 16; Mindello 14; Fayal 13; Liberal 9; San Bernardo 8; Yella Graciosa 11; Yella Terceira 7; Coquette 7; és Esperansa 7 álgúy.

K ü l ö n f é l e .

Egy Hallingdaleni 88 eszt. paraszt Sundwallba jött azért, hogy a' királyt, midőn a' Götha csatorna kinyitására utazik, meg lát-hassa. A' király egy általa borral töltött poharat nyújtott az öregnek. Rövid beszélgetés után emlékpénzt ajándékoz annak, 's megölel-vén az öreget így szóla: Ha Ring király ezen pillanatban országára lenézhetne, örülne lát-ván, hogy egy az ő követői közül a' halling-daleni tisztos öreget körül öleli.

Bonaparte familiája az angol fő nemes-ség egy részével atyafias. Lord Dudley Stuart t. i. Marquis Bute testvérje, Bonaparte Lucian leányát vette nőül. —

A' párisi mairek felszóllittattak azon fia-tal leányok öszveírására, kik 3 ezer frank menyasszonyi pótlékkal akarnak férjhez men-ni. Nagy lett az efféléknek számok. Nem rég jelentette magát egy; 's kedvező bizonyítvá-nyokat mutatván elő kérdezé a' maire, kihez szándékozik férjhez menni? egész nyájasság-gal így felelt: nekem még nincs mátkám, de gondolom, a' kormány erről is gondos-kodni fog.

Rejtetszó.

Egy tagom csak, de kezdete
Volt mindennek a' mi él,
Nincs végem, de ha megfordítsz;
Vég nélkül, tőlem félnél.

Jegyzet: A' 25-dik számbeli Rejtetszó: Hub.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

27. Szám.

Oct. 3-dikán.

Isméret a' Pogánykorból.

Aspasia' levele Perikleshez.

A' hajdani Pogánykor' hittanítási', 's szokásinak története, majd minden oldalról homályba van burkolva, és semmi a' tudósak vizsgálatit kétesebb zavarba nem ejti, mint a' régi Pogányok templomainak titkai. — Elmelőzi bár az ember a' titkokat, mellyeknek a' vallásra 's politikára befolyásuk vala, milly bajosan fejtheti ki a' vizsgáló Aeskuláp gyógyításainak titkait? — Ki tudja, valljon a' papok' munkája volt e mind ez, kik az istenség nevében gyógyítanak; tudósak voltak e e' részben a' papok, mint orvosok, avagy azon számtalan esetek, nevezetes gyógyítások, mellyekről az időkori írók emlékeznek, mind csak csupa csaltüнемények valának? és még is e' hagyományok olly pontosan, olly egymással egyezőleg említik; „hogya' betegeknek bizonyos szertartások (ceremoniák), mellyek képzelmi ket hevíték, áhítatos imádságok, böjtölések, 's huzamasb ébrenlétök után, a' templomokban leendő aluvás végre megengedtetvén, az istenség álmaikban megjelent, 's betegségök gyógyszerait fölfedezé.“ Gyakran az istenség sugallási világosak, meghatározottak voltak, néha a' papok fejtették meg

azokat, 's valának olly papok is, kik állíták, hogy istentől nyert ábrándozásaikkal, mind azokat holdogithatni képesek, kik segedelemre szorultak.

Voltak irói a' hajdankornak, kik azt állíták, hogy a' gyógytudomány eredetét, egyesesen az illy isteni álmakból származott sugallásoknak köszönheti. Aeskuláp templomában mond Jamblicus (De Mysteriis, 1549), olly álmom lépé meg az embert, mellynek segedelmével a' betegek fölgyógyultak; 'smaga a' gyógytudomány, az illy álmak isteni sugallásiból fejlődött ki. — Hasonló álmakról, egy nevezetes hagyománya a' régi pogánykornak, Aspasia' levele kedveséhez. A' nagy hírű Aspasia egykor veszedelemben forga, hogy egy daganat által, melly arczán támadt, szépségét elvesztendi; Neukrates orvos tanácsára elhatározá tehát, hogy meglátogatja azon templomokat, mellyek a' csodás gyógyulásról leghiresbek valának. Midőn szépségét ismét visszanyerné, utazását, 's csodálatos felgyógyultát, ekép beszéllé el Periklesnek.

Aspasia Periklesnek.

Podalyrus! Podalyrus! o te, kit a' szerelem gyógyítani tanított, 's ki e' szép mívet a' szerelemnek szenteléd, köszönöm teneked! Athen ismét az én szépségemben látand engem, és én semmit el nem vesztendek bájaimból. Perikles ugy fogja viszontlátni Aspasiáját, a' mint őt szereté. Podalyrus fogadd köszönetemet, és te Perikles üzend neki a' tiedet. Nem akartam irni neked mind addig,

míg egészen meggyógyultam; halljad már utazásom' történetét.

A' bölcs orvos' Neukrates' tanácsát híven tellyesitém; először is Memphisbe mentem, és meglátogatám, de hasztalan, Isis templomát. Láttam az isteneket, 's az istenasszony fiát Orust, egy thronuson ülve, mellyet két oroslány hordozott; ragyogó bálványok ékesíték az istenné oltárát, mellyen reggel szent füst, nappal tömény lobogott, 's éjjel Cyphis balsam illatot terjesztett el. Itt hallám, hogy az ifju Alexander e' szent helyen elaludt, és hogy egy álom, fölfedezé neki a' szert, mellyel barátját Timoleont meggyógyíthatná, 's hogy e' kívánata foganatos lön.

Én is elszenderedtem e' szent hajlékban, a' nélkül, hogy valamelly kedvezést nyernék, 's azt mondák, hogy hittelenségem lenne balszereucsém' oka. Azután Patrasba utaztam, hol Hygiea istenasszonyt látám, de nem úgy, mint Aristophanes őt rajzoló, azon lenge (behende), nyájas istennét, kinek erős czombjait egy könnyű patyolat burkolná, egyik kezében egy musa' billikomát tartva, mellyből egy kigyó emelkednék; hanem látám őt, egy titokkal tele ábrázolatban, őt arcczal. Egy szent forrás ötlött szemembe, 's az alatt, míg áldozatomat az isten asszony' lábaihoz tenném, tekintetemet egy tükörre kelle fordítanom, melly a' patak felett függött. Azomban semmit nem nyertem. Tovább utaztam, és mindenütt, a' hova érkezém, az istenek olly süketeknek látszának, mint a' milly szomorgó a' te Aspasiád vala. Egyszerre Poda-

lyrust hallám említni, kérdezősködöm utánna, 's megtudom, hogy az ő temploma Lycerában van, 's repülve sietek oda. Elérkeztemmel tüstént megfürdök a' patakban, 's a' mint hullámi közül kijövök, magamra öntöm azon illatos balsamot, mellyet Athenből elutazásom napján, Sozymus a' mi barátunk ajándékoza nekem. Ügyekeztem imádsággal magamat az isten' válaszára érdemesíteni. Mihelyt sötét lőn, ledülék közel az isten' képszobrához, egy kecskebőrre, 's egy édes szenderbe merültem. Nem sokára, egy bájló világosság terjedt el körültem. Higyed nekem, Perikles, O higyed nekem, ezen csendes lelki nyugalomban megjelent előttem az isteni Aeskuláp, egy fényes felhőtől körülvéve, mind két leányaival, 's megadá nekem egészségemet. Álmam mély vala, 's egész nap fölkelteig tartott. Midőn fölébredtem, épen azon oldalon fekvém, mellyen az előtti este elaludtam. Láttam Cyprinét; Cyprine, Podalyrus' kedvese, maga jött el, eljött, és meggyógyita engem. O Podalyrus, Cyprine, Aeskuláp, fogadjatok az örök hálaáldozatot kezéből Aspasia' és Periklesnek!

Halljad tovább: ugyan az nap látá egy szerentsétlen asszony, ki tejszorulatban sínlődött, az ifju Hippokratest, ki fejétől talpig, vastagon beburkolva, kokusleveleken feküdt, 's a' nő tejeért esengett; erre adának az asszonynak egy szert, melly betegségéből gyógyítja.

A' papok ez álmaknak különböző neveket adnak; néha az ő magyarázatjuk szüli a'

gyógyulást, néha maga az istenség megjelen, 's visszaadja az egészséget. Minő álmak, hal-
lom hogy kiáltod! talán neved is azokat. Minden esetre, „nem álom, hogy én meggyó-
gyultam, és hogy téged szeretlek.“

Selyembogár.

Lepke vagyok, közelg az ősz, 's mu-
landóságom' közelgő pillanatit érzem. —
Visszatekintek még egyszer vándorutaim kies
virányira, 's hogy bír nélkül ne temesse el
hamvaimat a' hideg őszi zivatar, leirom éle-
tem' rövid viszontagságát.

Selyembogár koromban a' szelídnem' ezer
szívét láttam, 's ezer annyi különszínekben
tudnám lerajzolni; tavaszom alig virult, 's a'
szivérzet' első hullámitól elbájolva, epedő
hangom rebegé a' lyányka: „selyembogár! ha
belőled lepke nem válandna, örökre szeret-
nélek selyembogár.“ Szívébe fogadott a' lyány-
ka, 's örök tavasszal biztatott meleg kebele.

Nem sokára idegen pille szálong körülte,
rózsáit csókolni kezdi, a' lyányka hevül, de
engem nem melegít tüze, 's hideg szózattal
mond a' lyányka: „selyembogár! belőled lep-
ke váland, e' gondolat gyötri szívemet, 's nem
lángolhat érted selyembogár,“ ah lyányka!
gyönyörű tavaszom' derültét, miért borítja
el olly hirtelen hidegséged? „fonj rózsás há-
lót a' lepkének, 's örökké birtokodban ma-
radand;“ — nem, nem! belőled csapodár
pille leend, 's többé nem szerethetlek selyem-
bogár.

Illy viszontagságok közt éltem át első tavaszomat, alig fogadott a' lyányka hevült keblébe, 's csak hamar hidegülni kezdé, soknak láng kebelén ezer esküvel pecsételt fogadási közt, örök boldogságomat álmodám, de álmam mindig rövid vala.

Meguntam a' világ' sokszinű 's alaku cseleiteit, visszavonulva magányban élém napjaimat, 's hogy munkátlanul ne röpvenjenek el óráim, selyemfonalakat szövék a' még mindig forrón szeretett világnak. Magányom a' multkor' édes óráit vissza varázsolta, a' pillék' boldog kéjelgésit (Ergötzen) ohajtani kezdém, belőlem is lepkelőn, 's elszáltam, merre lelkem' vágya vonz.

Örömmel fogadott a' lyányka, de örömben ömledő szívét; csak hamar a' nyilló rózsákról röpdező tarka pille kezdé hevíteni; én ismét feledve voltam, 's a' nélkül, hogy tudná, még csak a' selymemből szótt könnyű kendő függé hullámzó kebelén. Oh hány csapodár csókolá, selymemen keresztül, a' lyányka' dagadó keblét! a' lyányka' tavasza hamar elvirított, nem szálonga többé körülte csapodár, 's világtól feledve, epedő bújában elhunyt. — Szerelmesi, barátai odahagyák, nem volt ki könnyel áztassa hideg hamvait, 's csak én követém őt kebelén függve néma sirjába. — „Lyánka, lyánka! fonj rózsás hálót a' lepkének, 's örökké birtokodban maradand.“

Anagrammák.

Az anagramma, vagy a' betűk' olly rendben helyezése, melly a' szónak más értelmet

ád, a' keleti tartományok' találmánya, 's a' régi görögöknél is isméretes vala. Izlés volt különösen a' 16-dik, és 17-dik században, ellenkezője' nevéből, néha tréfás, de néha gombra anagrammát is csinálni.

Egy a' legszebb anagrammák közül az, mellyet Lesczinski Szaniszlónak, (szül. 1677), a' lissai oskolák' rectora (utóbb berlini udvari pap), Jablonski készített. Lesczinskinek atyafiai Lissaban, midőn egy utazásáról visszatért, vendégséget adtak, 's megkérék Jablonskit, hogy e' lakomát, valamelly játékszini darabbal fényesítné. — Jablonski tanítványit vitézi ruhákba öltözteté; közülök tizenhármát kiválasztott, kiknek kezébe egy czimert ada, 's ezek közül mindegyiken, e' szavakból, „Domus Lesciana“ (a' Lesczinski ház), egy betű volt írva. Ifjaival hat szakaszban egy tánczos mulatságot intézett el, 's az első felvonás' végén a' tánczosak úgy állottak össze, hogy czimereiken e' szavakat leheté olvasni: „Domus Lesciana.“ A' második felvonásban e' szavak tűntek elő: „Ades incolumis“ (jelen vagy szerencsésen); a' harmadikban: „Omnis es Lucinta“ (tellyes fény vagy); a' negyedikben: „Manes sidus loci“ (e' hely csillagzata maradsz); az ötödikben: „Sis columna Dei“ (légy Isten' oszlopa); a' hatodikban végre, ez anagramma csilloga: „I, scande solium“ (menj, lépj föl a' thronusra); 's ez utolsó gondolat, nem sokára, joslat gyanánt tellyesedék be, mert Lesczinski királlyá választva, Lengyelország' thronusában, mint bölcs fejedelem ült.

Midőn Napoleon tizennyolczadik Lajosnak, a' thronust másodsor kénytelenítették visszaadni, e' szavakból: „*Revolution Française*“, illy anagrammát csináltak: „*La France veut son roi.*“ (Franciaország kívánja maga királyát.)

Még nevezetesbek az olly anagrammák, mellyek valamelly versekből szerkeztetnek össze. Egy tudós gyakran álmoda Horácznak e' verseiről: *Grata superveniet, quae non sperabitur hora*, (eljövend a' nem reménylett becses óra.) Barátja, ki szerelmes természetét ismeré, e' versekből illy anagrammát készíte nekie: „*Est ventura Rhosina parataque nubere pigro*“, (eljő Rosina, 's kész férjhez menni a' resthez); 's a' tudós öregsége napjaiban, hihetőleg édes álmai' következésében, egy Rózsi nevü kedvesét, szerencsésen el is vevé.

Bohózat.

Egy utas valamelly magyar faluba érkezvén, megszólít egy parasztot: hé Landsmann! hol lakom itt a' Richter? — biz atyafi nem tudom én, „menjen kigyelmed a' biróhoz, majd megmondja.“

Rejtett szó.

Tej valék, de nem vagyok tej,
Sőt világnak világa,
Engem egy gazdasszony sem fej.
A' tudomány' sok ága,
Néz reám; 's a' könyvnyomtató,
Nélkülem nem használható.

Kóris János.

Jegyzet: A' 26-dik számbeli Rejtett szó: Lét.

Hasznos Multságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

28. Szám.

Oct. 6-dikán.

Nemzeti Literatura.

„Egyházi Folyóírás. Szerkezteti Kováts Mátyás Egri Érseki Megyebéli Áldozó Pap, A' Tudományok' Magyar Kir. Egyeteménél, A' Hit Tanulmány' Második Részének R. es N. Tanítója. 2-dik Füzet. Pesten Beimel betüivel 1832.“

Ez Egyházi Folyóírást úgy tekinthetni, mint literaturánknak, mellyet zsengejétől kezdve, az Egyháznak sok jeles, és tudós férfiai gyarapítottak, egy igen hecses nyereségét. Örömmel valljuk meg a' tudós Szerkeztető urnak azon érdemét, mellyel e' Folyóírást, nem csak az egyházi, de világi olvasó közönség előtt is érdekessé tudja tenni. E' Folyóírásban Nagy Váradi Kanonok, és Professor Vass László urnak, történeti előadása „az Egyházi Birodalomról,“ olyan, melly a' történetek' buvarját, a' vizsgáló criticussal együtt, kielégíti, az olvasó' vágyát pedig az egésznek tudására ingerli; 's hogy hosszasak ne legyenek észrevételeink, még csak azt jegyezzük meg, hogy Bakony-Beeli Apát Guzmics Isidor úr, „Theologiai Rendszerében,“ a' vallás, és elmélkedés közt, azon ösvényt követé okoskodásaiban, melly tökéletesen kifejezi e' hecses Folyóírásnak választott jelmondását:

Második Félészteendő.

28

„Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis.“ (Szorgalmatosak lévén megtartani a' léleknek egyességét, a' békességnek kötelében.)

„A' Pesten felállítandó Magyar Játékszínről. Benke Jó'sef. Pesten Trattner J. M. és Károlyi Istvánnál. 1832.“

Alig szólhatunk e' kisdéd munkáról a' nélkül, hogy meg ne említők, szinte a' 'Játékszínről' irt munkáját egy lelkes hazánkfiának, gróf Szécheni Istvánnak. A' nemes gróf azt állítja: „nem lehet nemzeti Játékszín, mert törvényes viszonyaink olyanok, mellyek annak felállítására, kezeség' hiányával, sem a' személyes hitelt (creditum) nem biztosítják, (garantirozzák), sem felállta' esetében, azt elegendő erköltsi lét, fen nem tarthatja.“ Rézsünkről ohajtottuk volna, hogy különöztessek meg a' nemzet' ügye, a' pénzváltó' ügyétől, 's csupán csak e' rövid okból: mert a' pénzváltó, minden érdekeivel (interesseivel) együtt, halandó; mert a' nemzet, érdekeivel együtt, halhatatlan test; 's reá nézve nem elég a' várakozással való vigasztalás, mert mennél tovább él, tőle a' maradék annál többet vár, és méltán várhat. — „Nincs materialis hitel, mert nincs törvény,“ ez ugyan a' nemes gróf szerint igaz lehet, de az ebből huzott következés: „nem lehet moralis czélt érni, mert kezeség nélkül ingadozó a' materialis biztonság,“ ez az, a' mi kétséget szenved, főkép azon esetben, ha a' nemzet közügyéről meggyőzetik, és hazafi tettekre képes, a' mit csak ugyan nem tagadhatni.

Benke ur hihetőleg ez oldalról tekinté e' nemzeti ügyet, 's noha a' nemes grófnak okoskodásait, sem elő nem adta, sem azokra átalján nem válaszolt, de negyvenkét évi ohajtásaink után, e' kiseded munkájában, hazafi buzgó kebellet, azon gondolatot támogatja: „ha társalkodásainkban, mulatságaink, sőt templomainkban is, más nemzetekkel boldogul megtudunk férni, miért nem foghatna barátságos kezet a' magyar színjászó a' német művésszel egy helyben?“ t. i. a' fenálló Pesti Játékszínen. —

Newski Sándor.

Newski Sándor, kinek neve Muszkaország évkönyvei, 's szenteinek sorában, egy a' leg-hiresesbek közül, Jaroslaw Nagyherczegnek fia volt, 's a' tizenharmadik század' elején egy olly vérengző időben élt, mellyben Muszkaországot szövetséges ellenségeinek gyakori villongása, pusztulással fenyegeté. Illy hadi villongások közt egykor a' szövetséges svéd és német seregeket megverte, 's e' csatában a' svéd királyt, Newa vizének partjánál megsebesítvén, e' tetteért Newski nevét nyere. Több rendbeli harczokban a' tatárokat legyőzte, 's megszabadítá hazáját azon csúfos adótól, mellyet Dschingis Chan maradékai vetettek reá. Egész életében jeles és bajnoki tettei, szakadatlanul érek egymást, 's átaljában annyi nagy, és hős dolgokat vitt véghez, mellyek csak nem hihetetlenek. Newski 1262 dik esztendő táján, Gorodetzben, közel Nischnei-Nowgorodhoz, hala meg. Karaktere, és bajnok-

ságának nagyságát, számtalan győzedelmi, 's azon gyakori veszteségek leginkább bizonyítják, mellyeket, mindjárt halála után, Muszkaország szenvedett. Nevének szentségét a' nép September 11-dikén ünnepli, 's az úgy nevezett „Newski vitézi rend,“ az ő tiszteletere állítatott.

Regés vége egy bűnbeli Pörnek.

Néhány esztendővel ez előtt, Burryben az assisi szék, egy igen érzékeny, és regés (romantisch), jelenésnek volt tanuja, melly a' törvényszékben, közönséges megilletődést gerjeszte. Egy 19 esztendős ifju, Burkle William, bevádoltatott, hogy kedvesét életétől megakará fosztani; Warren Leath, ki mint panaszos jelent meg, még ifjabb vala, 's mind a' két szerelmesnek igen nyájas, és különös vonzalmat ébresztő arcza volt. Marbly úr a' panaszos' ügyvéde, előadá a' törvényszékben, hogy a' bepanaszlott, az ifju lyányka' atyjánál, Burryben egy gazdag építő mesternél, szolgálathba volt, a' lyánykába szeretett, de ennek szülői összekelésöket ellenzve, őt további szerelmes társalkodásától eltiltották. Kétségbe esve, 's féltékenységtől (Eifersucht) kinoztatva, egy nap a' sétahelyen kedvesével találkozáék, ezen pillanatban — mond az ügyvéd, — a' lyánykára rohant, hajánál fogva földre tiporta, 's egy tört szurván kebelébe, szaladásnak eredt. Szerencsére a' lyányka' sebe halálos nem vala, 's orvosi segedelemmel életét vissza nyeré.

Felszólítatott ezután Warren Leath, ha igaz volna e a' tett, mellyet Marbly ur elő-

ada? Leath szerelmes történetit, 's kedvesétől való elválását, ifjúsága' egész együgyűségével beszéllé el, mondja, hogy ők mindig egymásért éltek, 's az élő Istenre esküszik: „hogy soha egymást olly lángolva nem szerették, mint épen e' diadalmas pillanatban.“ A' lányka e' vallomás után belső érzelminek ellen nem állhatva, ájulva rogyott össze, — a' valatlás függőbe maradt, míg erejét visszanyerén, előadását, szóról szóra így folytatá:

„Meghívám őt egy összejövetre (Rendezvous); Ő engem haza kísért, 's a' hétfő reggelét együtt töltöttük. Szüleim ezt tudták; 's mi magunkat azon szerencse képzelmeivel mulattuk, mellyet összekelésünkből érezendnénk. Legforróbb kívánságom vala, hogy atyámfiái megegyezésével az övé légyek, 's lelkem egész erejéből szeretém őt; ezt mondám nekie, 's hozzá tevém, ha hogy atyámfiái összekelésünket, minduntalan ellenzendik is, előbb utóbb, minden esetre az övé leendek. Tudom, hogy ő engem forrón szeret, és mindig szeretett.“

E' szavaknál a' lányka a' bevádoltra tekintett, kinek könnyözön csordult ki szeméből, 's a' lány magán kívül, ismét összerogy. Midőn erejét újra visszanyeré, megszólítá a' praesidens, hogy előadását folytatná:

„Mondám tehát,“ folytatá Leath, „megvagyok győződve róla, hogy ő engem imád.“

Ezen kinyilatkoztatása a' lánykának, a' birákba 's halgatókba, kedvező részvétet gerjeszte a' bepanaszlott iránt. A' törvénykezés' hosszabb megszakasztása után, végre a' panaszos ügyvéd kinyilatkoztatja: hogy Leath

atyja meggyőzöttetve róla, hogy lyánya a' bepanaszlottat még mindig olly forró indullattal szeretné, millyennel csak egy asszonyi teremtmény szerethetni képes, összekelésökben megegyezik, és panaszát, az előülő jóváhagyásával, visszaveszi.

Erre a' bepanaszlottnak ügyvéde, hálaérzelmeit jelenté ki, mellyel mind őt, mind védettjét e' nemes szívű bocsánat ihleté. „A raboskodó, — ugy mond, — soha el nem felejtendi, sem azon veszedelmet, mellyből épen most menekedék ki, sem azon tisztelet — és szeretetet, mellyel ő annak tartozik, ki nem sokára élete párja leend.“

Báró Garrot az assisi szék' előülője e' rendkívüli jeleneten láthatólag elérzékenyülve, kijelenti a' bíráknak, hogy a' bevádolt bűnöst, bizonyítványok' hiánya miatt, ártatlannak lehetne itélni; mire a' határozat, ez értelemben, kimondaték, 's Burkle azonnal szabadon bocsátva, szerelmese karjai közé omlott, ki őt könnyei — 's csókjaival halmozá. — Mindketten térdeikre borultak, hálát adának az Istennek, 's elhagyák az igazság' szent helyét, hogy az oltár előtt, hová őket az egész gyülekezet kísérte, reájok a' lelki pásztor áldását ki mondja. —

Jeles Gondolatok,

Hol épületes beszélni, ott igazságtalanság halgatni; hanem a' hol valamennyi ajkak gyalázásra, kissebbítésre, 's lealacsonyításra nyíltak meg, „ott nemes, ki halgatni tud.“

Knigge.

Nincs mestermív, melly egy asszony' eszének, 's izlésének, nagyobb tiszteletére válik, és a' mellyen naponként javítani, csinosítania kell, mint — „tulajdon leánya.“

Paul Jean.

A' bölcső az idő' koporsója, — a' koporsó, „a' jövődö' bölcsője.“

Roos Richard.

Az ember tehet, ha akar, 's ha azt mondja: „nem tehetem;“ nincs „akarátja.“

Fichte.

Az ember' karaktere, „nem az elmében, hanem a' szivben van.“

Jacobi.

A' tiszteletről mondhatni, hogy magát, „tárgya előtt meghajtja;“ a' szeretetről, „hogy tárgyához hajlik;“ a' vágyról, „hogy tárgyához rohan.“

Schiller.

Csendes sohajtások — csendes kívánatok, — csendes szenvedelmek, — közönségesen fő czikkelyek, „a' jó ember' biographiájában.“

Roos Richard.

A' nép hasonlít egy golyóhoz, „mellyet minden oldalról forgathatni.“

Bohózatok.

A' vásáron egy bicskást észrevett a' kereskedő, midőn épen egy darab gyóccsát el akará csenni: lassan koma, — mond a' kalimár — „azon az áron nem adhatom;“ az úr lássa, — felel a' szegény legény, — „én meg máskép nem vehetem.“

Nem régiben egy hivatalos ujság figyelemzteté a' Publicumot, hogy óva legyen a' liberalis ujságok által koholt híreknek; mult-

kor úgy mond, a' liberalis hirlapoknak egy része azt állítá hogy don Pedro meghalt, másika, hogy halálának hire nem igaz, mert ő még él; a' mi bennünket érdekel mond a' hivatalos ujság, „mi a' közép utat (juste milieu) tartjuk, 's e' két hir közül egyiket sem hiszük.“

Gróf Garmont Fülöp XIV. Lajos udvarában, bohózatíért kedvelt ember volt, de öregségét, mindig finomúl titkolá. Egykor a' királyi ebédnél, egy nagyurtól kérdi Lajos, milyen idősnek tartja a' grófot? én mond az ur 83 esztendőös vagyok, 's alkalmasint Garmont ur is annyi lesz, mert mi ketten tanultunk: Felsőleges uram! felkiált a' gróf, Ő Excellentiája hibázik, „mert mi ketten soha sem tanultunk.“

Egy asszonyosság, sok dicséreték közt, mondá egy urfinak: „uraságod valóban igen gyönyörű ifju;“ megszégyenít édes asszonyosságod, felel az urfi; mondhatom, én még sokkal gyönyörűbb lennék, „hanem egy átkozott dajkám kicsikoromban kicserélt.“

Rejtett szó.

Első kettóm hosszan szükséges étkedben,

Második, 's harmadik kettózve képedben.

Közepét kiteszed irásod' módjában,

Három utolsómat leled az utczában.

Az egész egy kiseded, 's furcsa mezőváros;

Mert mondják, egy héten szerdája volt páros.

(M. István. ii.)

Jegyzet: A' 27-dik számbeli *Rejtett szó*: *Író.*

Javítás: A' 215-dik lapon, Lesciana, és lucinta helyett olv. Lescinia, és lucida.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

29. Szám.

Oct. 10-dikén.

F e l i r á s o k.

A' Főispányi Beiktatáson Veszprémben.

A' Vármegye' házán a' fölkelő napot ábrázoló kivilágosításon felül:

GRÓF ZICHY ISTVÁNBAN VESZPRÉM' UJJ NAPJA DERÜLT.
TISZTELI ŐT, REPESŐ SZÍVVEL ÖRÜLVE, KI KI.

a l ó l

A' fel kelő Napnak ragyogó sugára,
Tiszta derületet vet a' Láthatárra.

Ugyan ott egy szélvészt ábrázoló kivilágosításon felül:

KERÜLDE'EL KORMÁNYZÓNK! A' VÉLT SZIKLÁT 'S ÖRVÉNYT.
VEZÉRÜL VÁLASZTVÁN HONNI SZOKÁST 'S TÖRVÉNYT.

a l ó l

Szikla 's örvény közt is bátran megy a' Hajó,
'S a' Zivatár sem árt, Kormányossa ha jó.

A' Város Házán:

VIGA DÖRÜL VESZPRÉM, TISZTELVÉN GRÓF ZICHY ISTVÁNÉ.
ÉG LOBOGÓ SZÍVÜNK TISZTELETÉRE NEKI.

A' Református templom tornyának ablakán:

VALLÁSONN ALÁPUL MINDEN POLGÁRI SZÖVETSÉG.
HIV SZÍVEKHEZ IS A' HIT KÖTI A' HIVATALT.

A' Vár' kapuján:

Nyitva ez a' kapu, és kebelünk is nyitva előtted,
Nyilt szívnél pompásb győzelem kapu nincs.

Második Félveztetendő.

29

A' sóház kapuján:

Adja az ég szeretett Fő Ispán! hogy te Megyénknek
Úgy örvendj, valamint a' Megye Néked örül.

A' zsidó község' kapuján:

Ha nálad törvényes oltalmat keresünk,
Légy Bíránk, légy Atyánk, légy a' mi Mózesünk.
(S.)

A' Magyar Robinson'.

Jelky András' Viszontagságai.

Baja' városában élt egy Jelky nevű polgár, ki nagyobb részét életének katonai szolgálatban töltve, végre 1740-dik esztendő felé szabadon bocsátaték, 's a' nevezett várost lakhelyeül választá. Jelkynek három fia volt, 's mind a' hárman, a' szabó mesterséget tanulák. Legöregebb fia Bécsbe vándorla, hol a' császári ruhatárnál (Garde-robe), szolgálatot nyert. Ifjabb testvérét Andrást magához vette, 's midőn ez mesterségében jeles előmenetelt tőn, javaslá neki, hogy vándorolna Párisba, hol e' fővárosnak páratlan ruhamódiából, mesterségét, a' lehető tökéleteséig tanulandná ki.

András bátyja tanácsát elfogadá, 's el is készült a' Párisi utra. Odahagyta Bécsset Martius 13-dikán 1754-ben, 's Prágán, Leipzigön, Nürnberg, és Erlangenen keresztül, Aschafenburgba érkezék. Ezen városban szándéka semmivé lőn, és vizás sorsa e' helyen, arra választá már őtet ki, hogy egyik világ' részéből a' másikba üldözendné.

Azon időben midőn Jelky utját folytatá, sok vándorlegényeket csalogattak, sőt kény-

szerítének is a' katonai szolgálatra; Jelkyt csak nem hasonló sors éré Aschaffenburgban, 's egy szinte nevetséges módon menekedheték meg e' veszedelemtől; bizonyos paraszt aszszonynak egy forintot fizetett, ki őt, kosarába bujtatva, válán a' városból kivivé. Alig szabadulhata meg Jelky egy veszedelemtől, újra másik érte, Hanaunak vevé utját, hol a' város kapuinál vándorkönyvét előmutatva, az őt azt összeszaggatá, őt magát a' kaszárnyába hurczolták, hogy innen a' többi ujjonczokkal (recruta) Hannoverába küldessék át. Szerencséjére a' Mainhoz érkeztekor, a' hajók ujjonczokkal annyira tömve válának, hogy Jelky néhány hátramaradt társaival kénytelen volt azok' visszajövetelére várakozni. Ez alatt egy cseh ifjuval, kit szinte erőhatalommal katonának fogtak, alkalmat keresett a' szabadulásra, 's egy éjszaka szerencsésen el is szökött, és kevés idői tévelygése után Nimwegenbe érkezett. Itt egy hessi születésű ifjuval találkozáék, ki mint mondá, Rotterdámba ügyekezett atyafiai, 's ismerősihez, 's reá vevé Jelkyt, hogy őt ugyanoda követné, honnan ígérete szerint, jó emberei eszközlésével hajót szerzendene nekie Franciaországba leendő menetelére. Jelky ez alkalmat örömmel fogadá, 's társával Rotterdámba szerencsésen megérkezék, hol az atyafi gazda, mindkettőjüket igen jól tartá. Azomban négy nap után, társa egyszerre eltűnt, 's most már az atyafinak vélt gazda Jelkyn ötven tallért zsarola. Hasztalan panaszlá Jelky szegény sorsát, 's alacsony megcsalását, katonának fogatott,

's nyolczvan német ifjakkal, 's több hollandusokkal egy hajóra hurczoltaték, mellynek kevés napok mulva Keletindiába kelle eveznie.

A' hajó October' 30-dikán 1755-ben a' kikötőt elhagyá. Másnap midőn Francia- 's Angolyország közt épen a' britanni tengeren voltak, irtóztató égháboru kerekedett, 's egy menykő a' hajóba leütvén, azt hirtelen tűzbe borítá. Szörnyű rémülés támadt a' hajóban, 's e' rémülés a' benne lévő szerencsétlenekek bátorságuktól egészen megfosztá; hasztalan dörgé a' kapitány parancsait, nem volt ki haláná azokat, 's mindegyik önéletéről gondoskodva, néhányan deszka darabokat, 's szál-fákat ragadtak elő, 's úgy rohantak a' dühödő tenger' öblibe. Jelky is fölkapott egy gerendát, 's ezzel életét a' tenger' habjaira bízá. Keresztül az éjen, a' hullámoktól ide 's tova hanyatva, a' hidegség annyira összezsugorítá minden idegit, hogy többé nem vala képes a' szál-fát elbocsáthatni, noha élte' megtartásához semmi reménye nem lévén, gyakran ügyekezett azt kezeiből kiejteni.

Másnap a' szörnyű zivatar lecsilapodott, 's Jelkyt több társaival az angoly halászok megszabadíták. Ezen halászoknak egyike Jelkyt annyira ápolgatá, hogy egészségét csak hamar visszanyerné. Hálaadásaul Jelky e' jámbor halász', 's egész bází népe' ruháit kifoltogtatá, 's ez idő alatt gyakran merengett a' tenger parton, 's vágyva mérte epedő tekintetével annak puszta síkját, ha nem láthat e rajta egy hajót, mellyel innen elevezhetne. Ohajtása nem sokára betelleyesedett: egy ziva-

tar egy hollandi hajót e' parthoz vetett, 's a' kapitány Jelkyt azon föltétel alatt, hogy a' legénység' ruháit kifoltozná, a' hajóba fogadá.

E' hajó Surinamba, a' hollandoknak egy amerikai gyarmatjába (colonia) evezett, hova néhány hetek alatt, szerencsésen el is érkezék. Dohány, és más műárukkal megterhelve, midőn Hollandiába visszatért, egy zivatar által annyira megrongáltatott, hogy a' kapitány kénytelenítetnék a' hajó kiujjítása végett, a' lisaboni kikötőbe evezni. Kiszálottak a' szárazra 1756-ban, 's Jelky borzadva nézé rémítő omladékaít azon földrengésnek, melly itt a' mult esztendei November hónapban szörnyű pusztítást okozta. Élelmétől megfosztatva, kérte a' kapitányt, hogy jutalmazná meg szolgálatját, mellyet a' legénység körül tőn, azomban a' kapitány csak rövid válasszal bocsátá el, hogy elegendő jutalma lenne azon eleség, mellyel hosszas hajókázásukban tápláltak. Jelky végső inségre, 's nyomoruságra jutva, kesergő lélekkel járkált a' kikötőben, 's a' hajók' jövelele, 's meneteléről kérdezősködék, végre megtudá, hogy kevés napok mulva két málthai hajó elevezend, és sok könnyörgései után az egyikre csakugyan fölvevék.

Az idő' és szelek' kedvezésével, mintegy hat napig szerencsésen eveztek, a' midőn egyszerre a' távolban, egy irtoztató nagy, 's két kisebb hajót vevének észre, 's rémülésökre megismerék, hogy rabló hajók lennének. A' kapitány' parancsára, kifeszített vitorlakkal a' két hajó szaladásnak eredt, de egy dühödő szél támadá, 's az egyik hajó' arhoczát össze-

tördelé. Ez alatt a' tengeri rablók közeledtek, 's mivel előlük szaladással menekedni többé nem leheté, fegyverrel oltalmazá magát a' legénység, de sokáig az erőnek ellen nem állhata, 's a' pogányok, a' föl nem konczolt legénységet, 's ezek között Jelkyt is fogságba ejtették.

Jelky a' kisebb hajóknak egyikére vitétek, ezen huszonnégy evező hely volt, 's mind-egyiken tizenkét legény dolgozott. E' hajón sanyargott ő hét hetig, midőn a' szárazra szállva, minthogy törökül nem tudott, soha sem tanulhata ki, melly országba vitték. Kevés idő múlva egy népes városba hurczoltatott, hol a' többi foglyokkal együtt a' sokadalman áruba bocsáták. A' törökök őt szép fejér kezeiért, magas születésű ifjunak tartván, értetemes somma pénzt kértek, 's ez okból Jelkynek a' vásáron vevője nem akadt, de kevéssel azután egy Bachna nevű tengeri városba vivék, hol egy dus, és nagy tekintetű török megvevé. Őra egy jámbor öreg volt, ki vele igen kegyesen bánt. Alig sinylette volna Jelky rabszolgaságának terhét, ha vele felvigyázója, egy kegyetlen és durva ember, gyakran nem érezteti vala azt, hogy őt a' sors örökös rabságra kárhoztatá. Vértő szívvél emlékezett hazájára, 's édesire, nem lévén reménye, hogy őket valaha meglátandja.

Shokása volt Jelky urának, magát a' közel lévő szigetekben, majd minden héten halászattal mulatnia. Egy nap épen el akart evezni egy hajón, mellybe e' mulatság' idejére eledel rakatott, midőn a' szomszédságból

egy nagy tekintetű török jelenteté, hogy holnap meg fogná látogatni, mi okért maga ott-hon maradván, a' felvigyázót Jelkyvel, 's egy török fiucskával halászni küldé. Meglehető távolban hagyák már a' partot, midőn Jelkynek a' felvigyázó, a' vitorlák' kifeszítését parancsolá, 's mellette minden ok nélkül kegyetlenül ütötte: ez alatt maga fogott a' dologhoz, 's e' dolognál, derekával a' tenger felé kinyúlt; illy helyzete a' felvigyázónak, villámként támasztá Jelkyben a' gondolatot, hogy e' kedvező alkalmat szabadulásaul használja, előbbi keserves megveretése feltüzelé vágyát, 's hosszas tanakodás nélkül megragadá felvigyázóját lábainál, 's a' tengerbe taszította. A' felvigyázó kevés időig hanykolódék a' vízben, de mivel jó úszó volt, egyenesen a' hajónak tartott. Az első lépés megvala, Jelkynek tyranusa iránt többé szánakozással viseltetnie nem lehetett, mert tulajdon életébe került volna, 's midőn ez közel érte a' hajót, kivont késével fenyegeté őt, 's kényszeríté a' part felé uszni. A' török fiu elré-mült, vélte, hogy most reá kerülend a' sor, térdein könyörge Jelki előtt, 's hűséges szolgálatját ígéré; Jelky megnyugtató őt, 's most már a' hajót, a' szelek' szerencse szárnyaira bizá. (Folytatása következik.)

A p r ó s á g o k.

Egy borbély ki tudósnak tartá magát, kifüggő czimerére egy nagy borotvát festett, 's ez alá Virgiliusnak verseiből, a' röplő

galambról, e' szavakat íratá: „Redit iter liquidum.“

XIII. Lajos alatt a' párviadal (duellum), igen nagy divatba volt, 's képtelen tusakodással Boutteville különösen híressé tévé magát. Ha mondák nekie, hogy ez, vagy amaz ember bátor szívű, azonnal hozzá ment, 's röviden kinyilatkoztatá nekie: „uram! azt hallom, hogy uraságod bátor szívű; nekünk együtt meg kell vivnunk.“

Maximilian Császár megbetegedett. Több orvosokat hivata magához egyenként, 's hogy mindegyiktől megtudná, hány beteget küldött a' másvilágra, röviden csak ezt kérdé tőlök: „Quot?“ (mennyit?). Az orvosok e' kérdést többnyire nem érték, 's megszégyenülve vonultak vissza. Azomban az utolsót is így kérdezvén a' Császár, ez valamennyi szőr volt tömött szakálán összemarkolá, 's ezt válaszolta: „Tot.“ (ennyit.) A' Császárnak ezen orvos' nyílt szívüségé, 's bátorsága megtetszék, 's bizodalmát meg is nyeré.

A' most uralkodó angoly Király egyszer kilovagolván, Richmond herczegtől nem meszsze, egy igen csinos ház tünt szeméibe, 's kérdezé hogy kié lenne? azt felelték reá, hogy Ő Felsége' kártyacsinálójának háza. „Valóban, — mond a' Király, — ugy látom, hogy ennek az embernek valamennyi kártyája tromffá vált.“

Rejtett szó.

A' szekér' egy része, még is füvet eszik;

Tehetőseknek van, mindig adják, 's veszik.

Részt fából vagon, részint jó nap-szállat

Után, a' mezőről haza járó állat.

(Kóris J.)

Jegyzet: A' 28-dik számbeli Rejtett szó: Soroksár.

Hasznos Multságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

30. Szám.

Oct. 13-dikán.

Hazai Literatura.

A' napokban bocsátá közre T. Ujfalusy Nep. János ur a' Pesti kir. Egyetemenél a' Politikai Tudományok' időközi Tanítója, egy kisded, de minden hazafit méltán érdekelhető Értekezését e'kérdésről: „Si nationales Fabricae exoticam materiam subigunt, quae autem domi etiam produci potest, est ne consultum importationem materiae extraneae interdiceret?” Ezen Értekezést, mind tárgyára, mind kifejtésére nézve, a' tudós világnak méltán ajánlhatni. (Ára 10 xr. p. p.)

Mirabeau.

Gróf Mirabeau Hanoré Riquetti, a' világ' leghatalmasabb, legrémítőbb szónokainak egyike. Beszéde tüzeben, melly gyakran a' dühödésig csapangott, az emberi nemnek másatlan csudája, a' föllengző, 's teremtő észnek, melly mindent magával ragada, csudás óriása.

Mirabeau Franciaországban, a' harmadik (nemtelen) rendnek Aixi követje, a' Provence-nak egy régi, hajdan nápolyi eredetű grófi familiájából származott, 's a' nemességnek jusai iránt, még akkor sem vala részvétel nélkül, mikor azok ellen, menydörgő

Második Félévztendő.

30

szavával, a' legfélelmesebben vívott.—Egy kevésé törpe termete, izmosinainak, 's belső alkotásának erejét mutatá; irtoztató nagy feje volt, mellyet fölemelkedett kurta nyakán, tömött, és borzas haja fedé; arcza, melly közönségesen halavány vala, midőn beszédének tüze elragadta, egyszerre piros lőn, és mindinkább lángolni kezdett. Mőd nélkül rút, 's a' himlőtől egészen elragyázott ábrázata volt, de mind e' mellett is képéből néhány nemes vonások tűntek ki, 's e' szörnyű szónoknak egész külseje azt bizonyítá, hogy benne a' bátor, elszánással párosult indulatok, mint valamelly tűzrejtő volkánban égnek.

Ugy látszék, hogy rutságát, 's azon borzadást, mellyet gerjeszte, néha hasznára fordítá. Ha a' nemzeti gyülekezetben, (az első Francia revolutióban 1789 ben), őt ingerlék, azt szokja vala mondani: „mindjárt megmutatandom az uraknak borzas fejem' vadkanjait!“ (aper, sanglier). Egy dámának, ki több követek körében mulatva, e' szavakkal épen hozzá fordult: „ugyan mutassa meg nekem uraságod Mirabeaut, mondják hogy képtelen rút volna;“ „valóban asszonyom — mondá ő, nincs különben; képzeljen asszonyságod magának egy ragyától összemarczangolt tigris, mondja ki róla ítéletét, 's ő maga az, ki szerencsés asszonyságoddal beszélteni.“

Mesterséges gyakorlással declamálni tanult, és kellemetlen hangját, melly néha hasítón, és durván rezegett, addig mivelé, míg le Kain színjátszót utánozni tudá. — Ha készületlen lépett föl az oratori harcra, elő-

adása eleinte lankadt, zavart, idegen, és új szavakkal tömve volt; de úgy látszék, mintha kényszerítné halgatóit, gondolatainak kifejtése, 's azon szörnyű fürgeteg' részvételére, melly belsejében viaskodott, 's a' halgató, lélektelen ijjedelemmel várta, ékesenszólásának menydörgő csapásait.

Lelki erejének óriási nagyságát akkor érte, midőn a' harag csaknem magán kívül ragadá, ezen tűz kebelében minden egyéb indulatot elfojtva, gondolatit hirtelen rendbe hozá, belsejében minden tiszta és világos lőn, 's ekkor mindent a' legelevenebb, a' legelragadóbb színekkel festett, 's midőn óriási küzdésének ezen pontján, föllengző, 's irtózatos ékesenszólásával, a' gyülekezet' szívét, lelkét megrázta, ön indulatait, 's a' gyülekezetet kormányozni kezdé, mint a' zivatar csillapodott, végre elnémult, 's most már a' szabadabban léleklő halgatók' riadása, harsogá a' szörnyű szónoknak, keresztül az indulatok' szélvészint kiküzdött diadalmát.

Mirabeau külömben feslett erkölcsű ember volt, de karakterében valának olly nemes vonások is, mellyek közönséges bámulást gerjesztettek. Egykor testvére, ki őt halálból üldözte, 's gyűlölte, mint bűnös a' nemzeti gyülekezet eleibe állíttatott, 's büntetése csaknem bizonyos vala, midőn Mirabeau az egész gyülekezet' csudálkozására előállott, és hatalmas ékesenszólásával bátyját védelmezvén, a' vád alól szerencsésen fölmenté. Ó volt az is, ki látván, hogy a' féketlen revolutio a' Királyt (XVI Lajost), csaknem egész

tekintetétől megfosztá, egy vakmerő planummal, melybe csak leg meghittebb emberei avatá, 's mellyet Lafayette előtt is titkolt, a királyi hatalmat helyre akará állítani; azonban a' végzetek könyvében másképp vala intézve, Mirabeau feslett élete' következésében hirtelen megbetegedett, 's a' külön pártok, mellyek Franciaországot akkor is szaggaták, rémülve kérdezték egymástól: „Mirabeau meghal, mi leend belőlünk? Nagy lón a' közönséges megilletődés, ajtaját számlálhatatlan sokaság őrzötte, 's remegő lélekkel kérdezősködött minduntalan, a' betegnek hogy létéről? —

Mirabeau halálos betegségében sem veszté el lelki tehetségét, végintézetét (testamentumát), önmaga iratá le, 's egy nap kívülről katonai fegyverzörgést hallván, azt mondá: „most készülnek Achilles' temetésére,“ más-kor ismét: „az az ember, ki halálommal legtöbbet nyerend, az Pitt, mert senkit sem ismerék Európában, ki az ő hatalmát, ellen-súlyban tudhatná tartani,“ egykor ismétszolgáját kérvén, hogy fektében ápolná; „tartsd egy kevéssé fejemet, — ugymond, — ohajtnám, hogy neked hagyhassam azt.“

Betegsége' hatodik napján, melly idő alatt e' szörnyű férfiú szünetnélkül a' halállal viaskodott, végre ereje elhagyá, 's lelke testétől megvált.—Temetése olyan vala, millyenről még idő, és történet nem emlékezett, tizennégy nap mulva teste szent Eustach' templomából, sz. Genoveva templomába, melly „Pantheon“ nevét nyeré, tétették, hova azután

a' nemzeti gyülekezet rendelkezéséből Rousseau 's Voltairnek hamvai is átvitettek, 's a' melly templomra e' felülírás tétetett: „A' háladatos haza, nagy fiainak.“

Látogatás Franklin Sirjánál.

Beutazván az egyesült statusok' nagyobb részét, hol minduntalan annyi tárgyak vonták magokra csudálkozásunk, 's bámulásunkat, midőn Európába visszaevezni szándékozánk, (mond a' francia utas), még egy szomorú ugyan, de magas képzetek, és érzelmekkel teli andalgást akaránk magunknak szerezni, 's ez vala Franklin sirjának meglátása. Philadelphiába érkeztünkkor, emlékezete ezen rendkívüli embernek, ki ismeretlen szüléktől származván, a' tudományos, és politikai világban, magát az első rendbe emelé, minekelőtte elhagynók a' szabadságnak e' classikus helyét, elkerülhetetlen vala előttünk, hogy meglátogassuk annak sirját, ki bölcs intézetei, karaktere, 's személyes hírével, talán több szolgálatot tett a' függetlenség ügyének; mint Washington fegyverével. Kérdeztük: hol lenne az ő becses emlékköve? 's nem kevés csudálkozásunkra szolgált, megtudván, hogy a' közönséges temetőben, 's e' mellett, bizonyossá tettek arról is; hogy ott sem fognánk egyebet látni, mint egy egyszerű márvány táblát, annak nevével, a' kit fedez; 's valóban, Franklin a' maga végintézetében meghagyá: hogy sirját semmi czifraság ne ékesitné, 's ezt csak egy egyszerű kő fedezze, hitvese Read Deborah mellett, a' hová temettetni ohajtko-

zott. Azomban Boston lakosi, hol Franklin született, épen akkor készültek emlékére egy szép sirkövet emelni, 's a' Philadelphibeliek is, e' példától indítatva, egy nagy oszlopot szándékoztak, e' nagy férfit emlékének örökítésére állítani.

E' megmagyarázás után, elmentünk December' 12-dikén időnk Socrates' sírjához, és valólag, nem látánk egyebet, mint egy hat láb hosszú, 's négy láb széles márvány táblát sírjára fektetve, mellyen e' felülirást olvashatni:

Benjamin	}	Franklin
et		
Deborah		

Sok esztendővel halála előtt, Franklin maga készítet magának egy epitaphiumot, melly e' férfit lelkének föllengzését, 's szívének mélységét mutatja:

Itt nyugszik
a' férgeknek át adva
teste Franklin könyvnyomtatónak;
mint födele egy öreg könyvnek
mellynek levelei ki vannak véve,
aranyozata és czimje letörülve.
De azért a' munka nem fog elveszni;
mert megjelenend
a' mint ő ezt hívé
egy újabb és jobb kiadásban
megvizsgálva és kijavítva
a'
szerző által.

Azomban érzette, hogy illy felülírás sírjára nem illenék, 's róla lemondott. Az ő tettei, az ő érdemei, és hazafisága, elég dicső epitaphium névének örökítésére az emberek emlékében. Egyedül csak az ihleti fájdalma

san a' látogatót és méltán, hogy e' dicső hazafinak sirja, olly sok ismeretlen halottak' sirjai közt, csaknem észrevétlenül van helyezve, és hogy a' márványt melly sirját takarja, annyi dőledékek fedezik, mellyek csaknem láthatatlanná tették. Egy körülállás mindazáltal, csekélyugyan magában, de karakterisztikai, némileg helyre hozza az amerikaiak' eme gondatlanságát, 's ez egy gyalog út, mellyet a' rétben a' látogatók nyoma jelelt ki, 's melly a' nélkül hogy az ember kalauzraszorulna, egyenesen Franklin sirjához vezet.

K ü l ö n f é l e .

Az úgy nevezett macaroni (zagyvalék) versek, azon elme játékhoz tartoznak a' költeményben, mellyekről első tekintettel észrevehetni, hogy valamelly tunya ember, és rest főnek koholmányai. Teophilus Folengius, ki a' tizenhatodik században Mantuaban élt, unalmából olasz verseket kezdte írni, 's költeményeit diák szavakkal keveré össze. Ezen költeményeket ő vers zagyvalék, vagy macaroni verseknek hívá, 's Merlin Coccai névvel, a' macaroni tésztáról, e' cím alatt, „Macaronica,” egy igen hosszú költeményt írt.

Az ő példáján a' zagyvalék versek divatba jöttek, 's a' mult század' elején Thüringában egy oktató, a' német diákság' élete' módját, illy macaroni versekkel írta le:

Turba Studentorum sinistrae sub tempore Nachtæ,
 Cum Sterni funclunt, scheineteque Mondius helle.
 Gassatim laufunt per Vivos, Compita, Gassas,
 Cum Geigis, Citharis, Lautis, Harfisque spilentes,

Hauuntque in Steines ut Féuer ausspringat ab illis.
Tunc veniunt Waechtri cum Spiessibus atque reclamant:
„Ite Domum Gasti, schlaxit jam Zwoelfus Uhra!“

Napolen egy generálját, a' Spanyolországi háboruban, a' nélkül hogy az illy zagyalékról valamit hallott, vagy tudott volna, a' szükség egykor reá kényszeríté. Katonáinak számára egy gazdag faluból mindenféle eleséget kívánt, 's mivel Spanyolúl nem tudott, megkereső levelét (requisitorium), anyanyelvén írta. A' falubeliek kérését egy diák feleletben megtagadták, azzal mentegetvén magokat, hogy francziáúl nem értenének. A' general még kevesebbé értett diákúl, 's megmagyaráztatván magának a' levelet, ezeket írta nekik vissza: „Friponibus! Si Vous ne m'envoyibus les provisionibus, que j'ai demandibus, je mettrai feu à vos Villageibus et ferai prendre toutibus!“ (Gazemberek! ha meg nem külditek a' Provisiót mellyet kívántam, föltüzelem falutokat, 's elfogatlak!).

B o h ó z a t.

N. ur Bécsbe megérkezvén, mondja kocsiának: no Marczi vigyázz magadra, hogy be ne csípjen a' Politia; — hogy hogy nagyságos uram? csak ugy ni, hogy itt nem szabad sokat fecsegni, — „no hiz ezer szerencse, hogy el nem hoztuk a' nagyságos asszonyt.“

R e j t e t t s z ó.

Fél vagyok én, vedd végfelem el, maradékom egész lessz.

(Peter dy Lajos D. T.)

Jegyzet: A' 29-dik számbeli Rejtett szó: Juh.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

31. Szám.

Oct. 17-dikén.

Magyar nép Dal.

Ó te dicső Magyar Nemzet!
Kit Scithia' földe nemzett,
Nagy Atila' maradéka,
Arpád' vitéz ivadéka;
Dicső nemzet, Magyar-Nemzet.

A' ki szülötte földedről,
Kijövéen regi helyedről,
Odahagyád szük Scithiát,
Elfoglalád Pannóniát;
Dicső nemzet, 's a' t.

Akkor törvényt állítottál,
Hittel Királyt választottál,
Ki a' szerint uralkodjék,
Maga, 's országa nyugodjék;
Dicső nemzet.

Azolta nyólcz századokat
Értél, 's felkent Királyokat
Koronád alatt tartottál,
Kiknek hűséggel áldoztál;
Dicső nemzet.

Szép nyelved majd elfelejtve
Kezde lenni, és megvetve,
A' mostani idő korba,
Szinte tiportaték porba;
Dicső nemzet.

De ki nyelved' ma nem tudja,
 Kiáll a' szekere' rudja,
 Nem lesz sem tiszt, sem szószóló,
 Mert az nem is arra való;
 Dicsó nemzet, Magyar-Nemzet.

(Kis Dobronyi Isaák Gáspár.)

Nemzeti Literatura.

„Aurora hazai almanach. Alapítá Kisfaludy Károly. Folytatja Bajza. 1833. Pesten Tnattner' és Károlyi' költségén.“

„A' mit mesterkéz hozza létre, de az idő veszendőséggel fenyegeté; azt csak mesternek keze ragadhatja ki a' feledékenység' honjából, abba csak mester önthet újra lelket.“ Ez rövid ugyan, de ítéletünk szerint, megtörhetetlen bírálatja annak, a' mit Bajza ur' Aurorájáról, két hazánk' színe előtt, a' legméltobban mondhatunk ki. Előnti literaturánkat a' fordítások' özöne, míg a' jelesebb elmék' szüleményeit, gyakran csak néhány lapokra szorítva, keresnünk kell, 's e' tekintet teszi csalhatatlanúl, e' hazai almanachot literaturánk' kincsévé, mert a' mit az ész gyönyörű nyelvben ömledezve, bájlót és szépet, a' mestermív csinosat adhat, azt Bajzánk Aurorájában, pontos ügyelettel összefüszve találjuk. Ajánlva van ez 1833 diki Aurora Nagyméltóságú Elczi Gróf Elcz Imre' Hitvesének, született Meggyesi Gróf Somogyi Mária Asszonynak, 's egy érdemekkel halmozott veteranus literatorunk' Fay András urnak jól eltalált képe diszesíti. Köszönet az ifju lelkes hazafinak, 's a' kiadó uraknak, kik literaturánkat illy kincssel gazdagítják; 's ez almanachból Vörösmar-

tynkkal, Salamon király' szavain, nem ugyan a' pusztában, de literaturánknak mindinkább emelkedő, 's virító pályáján, szép jövőnk' édes reményivel, mondjuk mi is az ohajtást, mellyet a' Királynak rejte, 's monda szíve, szája:

„Boldoguljon a' magyar' hazája!“

A' Magyar Robinson'.

Jelky András Viszontagságai'

(Folytatása.)

Hét nap, és hét éjel evezett Jelky a' tengeren, álmát, 's ébrenlétét a' török fiuval megosztva. Nyolczadik nap egy nagy hajót vevének észre, 's Jelky rabló hajónak gyanítván azt, elrémült, de közelebb érkezén, öröm enyhíté kehelét, látván, hogy keresztény hajó lenne. Az elhagyatott szökevények összetett kezekkel esedeztek szabadulásért, 's mindketőjük a' hajóba fölvetetvén, Jelkynek a' matrosokkal dolgoznia kellett.

Ez egy Portugalli kereskedő hajó volt, 's Chinának legszélső határin, Makaoba ügyekezett, hol néhány holnapi evezése után, 1757-dik esztendő Martius' haván, szerencsésen kikötött. Jelky megköszöné itt a' kapitánynak élete' megmentését, ki őt nem csak szabadon hocsátá, hanem hajójáért, nekie nyolczvan spanyol mattot adott.

A' makaói kikötőben egy chinai hajó volt, melly Cantonba, a' Chinabirodalom' híres városába szándékozott, 's Jelky kialkudott e' hajó' kapitányával, hogy őt tizenyolcz mattért ugyan oda elviendi, de a' török fiut a' ka-

pitány, tellyeséggel a' hajóra nem akára ven-
ni, 's bár milly keservesen esett is Jelkynek,
kénytelenítették tőle megválni.

Cantonba érkezével Jelky a' hollandi
Consul de Vint urnál jelenté magát, elbe-
szélé viszontagságait, 's a' hollandi seregeknél
szolgálatba szegődött. 1757-dik esztendő No-
vember' hónapján a' hollandoknak egy Justitia
nevű hajóján Bataviába ment, melly város
Java szigetén egy a' legnagyobb, 's leghirebb
hollandi gyarmatok (colonia) közt Keletindia-
ban, 's hová 1758-dik Januariusán, megérkez-
vén, még két holnapig katonai szolgálattot
viselt. Ez idő alatt a' keletindiai kereskedő
társaság' előljárója van de Parra Péter
megtudá, hogy Jelky szabó lenne, házához
vevé, 's mestersége' folytatására engedelmet
nyert. Jelky szorgalmatos vala, munkát ele-
get kapott, 's olly ügyesen tudá folytatni mes-
terségét, hogy még az esztendőben polgárrá
lön, 's egy Sequin nevű angoly leányával
házaságra lépett; sorsán ez által is segíteni akart,
de Sequin egy kemény szívű ember vala, ki
leányától 's Jelkytől a' legszorongatóbb szük-
ségekben is, minden segedelmet megtagadott.

A' sors Jelkyt, kit eddig is elég vizásan
üldöze, még nagyobb nyomoruság' 's inség'
játékaúl választá ki. Egy kisasszony' menyeg-
zői ruhájának készítése bízott reá, 's maga
keresztül az éjen, nem győzvén a' munkát,
néhány indust segédeül veve; ezeknek egyike
vigyázatlanságból a' lámpást feldönté, 's a'
menyasszonyi köntöst olajjal leöntötte. So-
káig haboza Jelky, 's nem tudá mi tévő légyen,

de végre hajnal hasadtával, elment a' hollandi kereskedő társaság boltjába, 's egyéb benedéke nem lévén, jóltévője' nevére, kilencz rőf selymet vásárolt. A' ruhát hirtelen elkészíté, 's másnap pénzt gyűjtven össze, a' hitelre vett selyem' árát kifizette. A' hónap végével, van de Parra úrnak elvivék a' számadást a' vásárlottokról, mellyeket ez idő alatt házi népe tön. Hitvese észreveszi a' selyem' jegyzékét, szörnyű haragra gerjed, 's noha kifizetése föl vala jegyezve, urának bepanaszlá. E' csalárdságot tüstént nyomozni kezdik, Jelky Parra úr lábaihoz borúl, elbeszéli szerencsétlen esetét, 's engedelemért könyörög; de az asszony' haragja engesztelhetetlen lévén, Jelky újból katonának fogatott.

Ez időben a' hollandoknak a' candy Királlyal hadivillongások vala, a' miért Ceylon szigetébe egy osztály katonaságot küldöttek. Jelky mint polgár egy hólnapi 24 for. fizetéssel, ezen osztályhoz altisztnek (sergent) adatott, 's 1760-dik esztendő elején, feleségét atyjának átadva, Bataviát elhagyá. Három hólnapig tanyázott a' ceyloni táborban, midőn a' sziget' kormányosa egy hajón, melly fahéjjal rakottan, Bataviába eveze, felügyelőkép, Banda' szigetéig küldé. Ide érkezével, egy muskátdiókkal megterhelt hajón Ambone, onnan ismét egy más fűszerekkel rakott hajón Ternate szigetébe küldeték, hol a' hollandoknak néhány várhelyeik lévén, az őrizet közé adatott.

Ezen korban a' hollandoknak Ternate szigete' Királyával kirekesztő kötésök vala,

hogy a' számfeletti fűszeres szekfűfákat 12 forintért, kivágathassák. Ezen munka' végre hajtására huszonnégy hollandokkal, és száz negyven indusokkal Jelky küldetett ki. A' kalauzok tudatlanságából egy vad nép' királya' tartományába vetődtek, alig szárnyalt el a' hír, a' vadak összesereglenek, 's megtámadák őket; az indusok tüstént szaladásra keltek, 's menedéköket a' bokrokban keresék, míg a' hollandoknak egy részét a' vadak fölkonczolván, másikat elválasztva egymástól, fogságba hurczolák. Jelky is fogságba esett, 's egy tekintetes vad urnak ajándékozáék, ki őt egy börtönbe, melly inkább kalitkához hasonlíta, téteté. Itt Jelky elkerülhetetlenül a' halál' fia lón vala, ha egy asszonyi teremtmény szána-kozása attól meg nem mentette volna. Másodnapi fogságában a' vad urnak mintegy tizenhat esztendő's leánya eljöve megnézni őt, nagy figyelemmel bámulta, érzékeny részvétét mutatá iránta, 's végre érthető jelekkel tudtára adá, hogy nem sokára fölkonczoltatik, 's szerencséje leend, egy diszes vendégségben, pecsenye gyanánt szolgálnia. (Folytatása következik.)

Az Indus Király' Könyvtára.

Dabschelim', az indusok Királyának, olly nagy könyvtára volt, hogy az erre való felvigyázattal, szünet nélkül száz Bramin foglaltoskodnék, és ezer teve teher gyanánt, alig tudta volna azt elhordozni. Ez uralkodónak legkissebb kedve sem lévén e' könyvgyűjtemény' elolvasására, megparancsolá a' Brami-

neknek, hogy kivonatot készítnének azokból, melyeket ők legérdekesebb leghasznosabbaknak vélnek. Ezen bölcsek tüstént elkezdék e' munkát, 's olly fáradhatatlan szorgalommal folytatók azt, hogy husz esztendőök' elforgása alatt, a' bölcsesség' minden tudományaiból két ezer kötet kivonatot készítnének, melyet harmincz teve könnyen elvihetett, 's ugyan azt a' királynak bemutaták; de a' király mindig számfelettieknek tartá a' tevéket e' könyvek hordozására. A' Braminek újból a' legnagyobb szorgalmaikat fordíták e' munkára, 's a' kivonatot, eleintén, tizenöt, azután kilencz, ujra négy, ismét két teve, 's végre annyira összeolvaszták, hogy egy közönséges nagyságú öszvér, könnyen elvihetné.

De szerencsétlenségére, a' király e' hosszúságú dolog' folyamatja alatt, annyira elöregedett, hogy kételkednék azon, ha maradandna e' elegendő ideje e' munka vellejének megfontolására. Illy kellemetlen körülállásában, tanácsot kért Pilpaitól, bölcs vezérétől, hogy mi tévő légyen? ki nekie ezt válaszolá: „Hatalmas Király, noha könyvtárodát csak nemine-műleg ismérem, azomban magamat arra alkalmasnak vélem, hogy belőle neked egy kivonatot csináljak, melly elegendő leend reá, hogy róla egész életedben gondolkodj.“ Ezt mondván, egy palma levelet vett elő, 's reá arany betűkkel, e' négy maximát írta;

1. Csaknem valamennyi tudomány, egyedül e' szóból áll: „talán;“ (peut-être); és az egész történetet csupán csak e' három szó teszi: „születtek, szenvedének, és meghaltak.“

2. Szeresd az igazakat, és cselekedd azt, a' mit szeretsz; gondolkodj arról, a' mi igaz, és ne mondd ki mind azt, a' mit gondolsz: „bölcs, és igazságos leendesz.“

3. O király! tanuld indulatidat féken tartani. „Kormányozd önmagadat, 's könnyű leend népeidet kormányozni.“

4. O király! O nép! nem lehet nektek elegendőleg tanácsolni, mert vannak még gyengeelméjűek, kik kételkednek azon: „Hogy nincs boldogság erény, és Istenifélelem nélkül.“

A p r ó s á g.

Staël asszonyt Napoleon mindig igen nagy mértékben érdekelte (interesálta.) Egykor midőn Napoleon Egyptomból tért haza, egy társaskörben, vele magát mulatni kezdé; beszédközben az asszony, dicsőségre vágyásából, e' kérdést ejté ki ajkain: mellyik asszonyt tartaná ő legnagyobbnak? „Azt madame, — felelé Napoleon, — mellyiknek legtöbb gyermekei vannak!“ Staëlné ki e' kérdésre más feleletet várt, megütközve halgalt el.

Rejtett szó.

A' puskában megtaláltok,
 Kolbászban is ha csináltok;
 Sőt a' káposztába is.
 Igaz hogy csinál a' világ,
 De hátamon tapos, tör, vág,
 A' vas orrú bába is.

(Kóris J.)

Jegyzet: A' 30-dik számbeli Rejtett szó: Éj-fél.

Hasznos Multságok.

(A' Hazai 's' Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

32. Szám.

Oct. 20-dikán.

A' Magyar Robinson'.

Jelky András Viszontagságai'

(Folytatása és vége.)

Jelkynek a' fölkonczolatás' szerencséje nem tetszheték, térdeire borult, 's ugy esdeklett a' vad ur' leánya előtt; a' leányka megilletődött, 's értésére adá, hogy gondoskodni fog róla. Kilencz napot tölte Jelky e' sanyarú fogságban, a' leányzó ujra megjelent, 's midőn Jelky érthető jelekkel bizonyossá tevė, hogy őt szeretni fogná, közelgető szabadulásával vigasztalá. Éjfél vala, Jelkyt egy zörrenés fölrezzenté, a' leányka két indussal börtönébe lépett, 's kezein fogva, keskeny ösvényein a' közel lévő erdőnek, egy folyamhoz vezeté, hol egy ladikba ültek, 's a' két indus a' folyó mentében gyorsan evezett, közel érék a' tengert, midőn oldalaslag egy iszapos helyre csavarodva, a' nádasba eveztek, Jelky a' leánnyal kiszállott, 's a' két indus a' ladikot a' posványba vonván, fölemelgeté a' letorlott nádast, hogy szabadulások' semmi nyoma ne látszassék. Végre egy puszta, és vadon térbe érkeztek, hol galyakból gunyhót állítva, esztendőnél tovább, kokus dióval, halakkal, rákkal, 's tekenyős békával, a' legnyomoruabban éltek.

Jelkyt ez egész idő alatt, belső fájdalmai kínozák, lelke megtörődött, 's a' hűséges

Második Felesztendő.

32

leány, életök' keserveit nagyobb lelki erővel láttaték viselni, mint ő; Jelkyvel könnyezett, 's ha ez néha derültebb tekintetét mutatá, a' leány még nagyobb vidámságával ügyekezett őt búfeledésére gerjeszteni. A' vigasztaló leány azonban, nem sokáig oszthatá meg Jelkyvel az élet' csapásait, alig töltöttek tizenhárom hónapot e' vadonban, beteg lön, 's a' nélkül hogy segithettek volna rajta, jó lelke testétől megvált. Az indusok eltemeték őt, 's hűséges szolgálatjukat Jelky mellett tovább is folytatók, de Jelky' kesergő lelke szabaddulásért esengett, 's édes ohajtása, még egyszer az emberek' társaságába visszajuthatnia, nem sokára be is tellyesedék.

Egy nap Jelky a' tenger parton merenge, 's távolról egy chinai hajót vön észre, melly Ternate szigetéből Bataviába evezett. Tüstént pisang leveleket tűzött egy magas rudra, 's addig lobogtatá a' levegőben, míg a' chinaiak észrevévén, segítségére egy ladikot küldöttek, 's reá a' két indussal együtt fölvevék. Ezen hajón Jelky szerencsésen Bataviába érkezett, 's megtudá hogy ez idő alatt Van de Parra úr Helytartó lön; lábaihoz borult, a' Helytartó tüstént reá ismert, 's figyelmesen halgatá a' szerencsétlen' történetét; könnyes szemei bizonyították, hogy kemény bánás módját fájlalá, 's meg is vallotta Jelkynek, hogy azolta valamennyi hollandi szigeteken hasztalan keresteté, 's azon vigasztalással bocsátotta el, hogy érte szenvedett sanyaruságait, el fogná vele felejtetni. Jelky e' vigasztalástól enyhülten ipjához sietett, 's a' viszont-

Rátás édes örömmel szoritá kebeléhez hitvesét 's kised leánykáját.

A' Helytartó híven megtartá ígérétét, néhány nap mulva ötszáz tallért, száz üveggel bort, 's háromszázzal sört küldé Jelkynek egészsége', 's házi gazdasága' helyreállítására, 's időről időre, csaknem mint édes atya fiához, olly kegyességgel viseltetéek Jelkyhez. Nem sokára a' polgári őrségnél, (Bürgergarde) alhadnagynak kinevezé, 's a' Mahomedánok', és Pogányok' árváinak gyámtyaságát nekie átadá, 's ez által az indus és chinai árva gyermekek' nevelése, 's vagyonaikra leendő gondviselés reá bízott. Ezen kedvezések után a' Helytartó szabadságot ada Jelkynek tizenkét bérkocsi tartására, mire pénzel, 's egyébbszükségésekkel segíté őt.

Miolta Jelky Bécsset odahagyá, soha sem hitte volna, hogy sorsa illy kedvezőleg változand meg. Szorgalmatos ember lévén, nem nagy fáradságába került, magának kevés idő alatt tetemes nyereséget szereznie, 's a' bérkocsi tartásának jusát másnak eladván, ez eladásból is nevezetes sommát nyert.

A' Helytartó azomban mind inkább halmozá Jelkyre jótéteményeit, pénztárából olly sommával kereskedheték, millyennel nekie tetszett, 's csupán csak a' tőkepénzt fordítá vissza. Néhány esztendő mulva Jelky kereskedési nyereségeiből, magának egy ezer négyszáz házból álló jószágot vett, 's kegyességgével, mellyel mahomedanus és pogány jobbagyaihoz viseltetéek, azoknak szeretetét, a' legnagyobb mértékben megnye-

ré. Jelkyt most már a' szerencse kezdé üldözni, nem sokára a' polgári őrségnél kapitány, azután város' tanácsosa, végre a' hollandi Guberniumban Titkostonácsos lőn. Illy méltóságra emeltetve, Jelky a' Status' legfontosabb dolgaiban is részt vett. Legelőször is követségül Japoniába küldetett, hol a' hollandi Respublika' dolgát szerencsésen elintézte. Más uttal ismét Jáva szigetébe küldeték, hol Banda városában az öreg király' fiának koronázásán jelen lenne; ezen király, ki 1683-tól a' hollandi Respublikának alattvalója volt, 's királyi lakjában csaknem mint fogoly őrizteték, engedelmet nyert, hogy fijának a' kormányt átadhassa, 's a' koronázás' szertartásai után, Jelkyt egy rendkívüli drága burnottal (piksissel) ajándékozta meg.

Midőn Jelky e' diszes követségéből visszatért, Palumba, vagy Flamba szigetébe küldetett, hogy ugyanott valamelly alkalmas helyet egy vár' építésére jelelne ki. E' szigetben egy igen szomorú és borzasztó jelenésnek volt tanuja; itt létében e' sziget' királya meghalt, nyolczvan feleséget hagyván maga után, kiket kevéssel a' király' halála idejétől, e' szigetbeliek rémítő szokásaik szerint megégettek.

Igy élt Jelky a' legnagyobb szerencse' örömeiben, míg a' halál, e' szörnyű dűlője az örömöknök, 1772-ben szeretett hitvesétől, ki őt két leánykával boldogítja, megfosztotta; alig enyhültek e' veszteség' sebei, midőn 1775-dik esztendő' December' haván második atyja, 's jóltévője a' Helytartó is meghalálozott. Jelkyt lelki szomorúsága halálos beteggé tevé,

megszabadult ugyan az orvosok segedelmével a' haláltól, de midőn egészségét visszanyerte, lelkének egész erejéből ohajtá, olly hosszas megválása után, édes hazáját még egyszer láthatni, 's minnyáján, még atyafiai is tanácslák nekie, hogy ohajtását tellyesitse.

Jelky házi dolgait rendbe szedé, leánykáit atyafiainak átadá, 's egy hollandi hajón October' 20 dikán 1776-ban, a' két indust kit ekkorig háladásból házánál gyámolt, maga mellé vevén, Bataviát odahagyá. Az esztendő utolsó napjaiban, a' Jó remény fokához értek, de itt mind a' hárman megbetegedvén, a' két indus meghalt, 's Jelky kénytelenítették, egy más hollandi hajóra várakozni. Csak 1777-dik esztendő' Május' haván folytathatá utját, és Amsterdámba érkezék; honnan Angolországban ipját, ki 1762-dikben hazájába költözött, meglátogatá, 's Amsterdámba visszatérvén, October' 20-dikán 1777-ben szerencsésen Bécsbe érkezett, 's édes örömeire bátyját még életben találá.

A' esászári városban nekie nagy hire volt, és sokat beszélének az időben e' hazánkfíáról, ki olly csodás viszontagságok játéka vala. Fejedelem asszonyunk Mária Theresia, sőt a' nagy ember Jósef Császár is, ohajtották hazánknak e' Robinsonját látni, elkellott viszás történeteit beszélnie; némelly ritkaságokat, mellyeket Indiából hozamagával, a' Fejedelmeknek átadott, 's egy arany burnottal, 's emlékpénzzel (Madaille), ajándékoztaték meg.

Jelkynek kedves bátyjával való társalkodása nem elégíté ki minden vágyait, édes ha-

zájának visszontláthatása vala minden ohajtásainak végső czélja. 1778-dik esztendőben odahagyá Bécset, 's Budára érkezvén, eltökéllé, hogy hátra lévő napjait, atyafiai közt, itten töltendi, 's hogy boldogsága' örömeit tellyes mértékben éltesse, másodszeri házasságra lépett, 's egy fiu gyermeknek atyja lön. Azomban nem sokáig élheté Jelky az anyaföld', és szerettei' viszontlátásának édes örömeit; számtalan sanyarúságai által elgyengített teste, napról napra töredékenyebb lön, tüdőgyúladásba esett, és kevés idői betegsége után, December 6-dikán 1783-ban 46 esztendőskorában, elköltözött ama boldogabb életbe, hol hosszas viszontagságain örök nyugalom dereng, 's ismeretlen sirját neki is a' feledékenység' hantja fedi, mint sok jeles hazánkfiainak porait, kiknek emlékeit megbecsülni nem tudtuk.

Közli Munkátsy János.

Statistikai Jegyzet.

London mintegy négy német mérföld hosszú, 's három mérföld szélességre terjed, tizennégy ezer utczája 's négyszáz huszonnégy temploma, mellyből csak az egy Maryle Bone nevü parochiának 100 ezer lélekkel, 8 milliom franc jövedelme van. A' házak' esztendei szaporodását legkevesebb számmal 25 ezer, legtöbbször 30 ezerre teszik. Londonnak iskolája 1650; nevelő intézete 1100; könyvkereskedése 763 van: Folyóirások', 's mindenféle ujságok' száma 140; házak hol ezek olvastatnak, vagy eladatnak, 300; könyvnyomtatók 400; betűöntők 20; könyvkötők 350; ügyvédek 1150; agensek, és sollicitátorok 3480;

ezeknél az irnokok' száma 4500. Orvosok 300; seborvosok 1180; patikariusok 580; kereskedők 1560; pénzváltók 60; mechanicusok 125; építő mesterek 320, első 's második rendű architectusok' száma 200; hajóépítőké 190; kötélverőké 102; bőrkészítőké 200; pintéreké 441; czipőkészítőké 2880; férfiu szabóké 3900; kalaposoké 390; ezüst és aranyműveseké 450; a' zsemlések' száma 2100.

Különféle.

„A' csók, — dörmög egy melancholicus, — haszontalan modi!“ sőt nem, felelé vidám arczu felesége, 's ha nem tudod mi, röviden megfejttem. — „A' csók, két szerelmesek' pecséttel erősített záloga; záloga a' jövendőbeli egyesülésnek; néma még is a' legérthetőbb hangzat; a' szívnek árvice; ajándék, mellyet a' mikép adnak, ugy vissza is kérnek; költsön, de mindjárt meg kell adni; szív' sebet enyhítő ír; a' szeretetnek zápor esője; czukros torta, melly a' gyomrot nem terheli; kellemetes harapás, mellyel jóllakni nem lehet.“ —

A' csuka úzóbe vette a' kárászt, hogy vele éhvágyát enyhithesse; a' rémült kárász élete' megmentéseért, hol ide, hol oda nyilgyanánt futosott, végre kiugrott az iszapra, 's a' csuka nyomban követé. Itt mindketten összekevervén magokat iszappal erejüket elveszték, 's a' vízbe visszaugorni nem tudtak. A' kárász utolsó lihegésiben észrevevé, hogy mellette a' csuka is haldoklik; „meghalok, — mond a' kárász, — de nem minden vigasztalás nélkül, mert az is elvész, kihalálomat okozza.“

(Szalay Mihály)
(Unghváron.)

Lessing a' világot egy falórához hasonlítá, mellyen a' nehezék „a' pénzes zacskó,“ benne pedig a' szünetnélkül való nyughatatlanság az „asszonyok.“

Hippel az asszonyi nemet egy Commához, a' férfiu nemet pedig egy ponthoz hasonlítá: „mert a' pontnál, — ugymond, — a' beszéd' tétele, vagy átalján véve egy gondolat befejeztetik, 's az olvasó tudja, hányadán van, a' commánál azomban, hogy ezt megtudhassa, — tovább kell olvasnia.“

Egy angoly asszony a' törvényszék előtt, urát szidalmazásaiért bevádolta, mivel azt mondá nekie: „megérdemlenéd, hogy a' sátány elvigyen!“ A' férj arra íteltetett hogy e' szidalmas szavait a' törvényszék, és tanúk előtt vissza vegye; mire az engedelmes férj, mind a' tanúk, mind a' törvényszék előtt hitvesét ekép követé meg: „nem vagy érdemes reá, hogy a' sátány elvigyen!“ —

Egy félszemű beteg halálos órájában vigasztalást ohajtván, így szól az ágyánál álló orvoshoz: „ugye bizon doktor úr, hogy könnyű halállal fogok meghalni?“ sokkal könnyebbel mint mások, felel az orvos, „uraságod csak félszemét fogja behunyni.“

M e s e.

Annak nem kell a' ki veszi,
Még annak sem, ki elviszi;
Ki csinálta nem akarja,
Kinek küldik eltakarja,
'S a' jámbor a' kinek vették,
Azt sem tudja, hová tették.

(Tahi.)

Jegyzet: A' 31-dik számbeli Rejtett szó: Töltés.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

33. Szám.

Oct. 24-dikén.

*Nagyságos és Fő Tisztelendő OCSKAY ANTAL
úrnak Püspöki, és M. Kir. Helytartó - Tanácsosi
méltóságra lett kineveztetésén, Örvendezés.*

Mennyei fényt ragyogó sugároktól beborítva,
Égi örökre derült képbenn amaz istenek atyja
A' nagy Olymp' közepén villám' módjára ki nézvéni
Mindent, a' mit az ég és föld kebeleibe szorítanak,
Meg zendüle az ég: Mercurius egybe betoppant.
Menj így szólt Jupiter; s' az egünk' sietőn bekerülvén,
A' több isteneket székünkhöz hívd be tanácsra!
Meg jelenének azok valamennyinn isteni fényben.
Jobbja felől szeretett magzatja Minerva: 's Apollo,
Szembe velek Júnó, Thémis, Mnemosíne ülének.
Neptun, Mercurius balról vettek helyet és Mars.
Halgatok a' többről. Erist nem hívta be Hermes,
Hogy haragot köztök ne csinálna szokása szerint. Ők
Szent békességben végezzenek egy akarattal.
Szóllani kezd Jupiter; meg zendül trónusa: Árpád'
Földjén egy Papi-fő a' bölts fejedelmi Tanácsba
Szükséges: Ti azért válasszatok érdemesen jót!
Erre fel állt Pallás: Felséges jó atya; a' szép
Böltsességéről ismeretes OCSKAY Antalt
A' szeretetre jelest méltónak lenni irányzom!
Bölts Pallás! helyesen választál, szólla Apollo;
Ő tudós lévén, tudomány' 's erkölts' betsülője!
És az igazságot mindennél többre tekinti.
Ezt felelé Thémis: tapsal bizonyítja az ékes
Isteni kar, Jupiter meg dítséré szavokat, 's a'
Parca beszélt: Ti dítsó jóságos mennyei lények!
A' virtust szeretőt ti ha választjátok; ígérem:
Élete' szép fonalát hosszúra fogom neki nyújtani.

Második Felesztendő.

33

Útra repült Hermes; kívánt hirrel Magyarország
 Bé telik: a' hegyeken zeng a' szent Mú'sakar-ének.
 Fő papi úr engedd meg az énekemet hogy övékhez
 Adhassam. Te nekem kérés nélkül segedelmed'
 Ritka jeles könyvekkel más Ország kebelében
 Méltóztattad ajánlani; én hogy drága Hazámnak
 Irják azohból is. Fő és kegyes úr betses élted'
 Kedves egészséggel, 's felséges jó Főjedelmünk'
 És az Apostoli Szék hajlandósága minél több
 Drága kegyelmivel koronázza az Égi valóság. —
 Énekelte

Homonnay Imre. m. k.

Tarkó (Tarkew) Vára.

Ezen vár fekszik nemes Sáros Várme-
 gyében, a' felső tarczai járásban, nyugotról
 Tarkó helysége, kelet felé Milpos Pusztá és
 Ujvár' nevezetű Vár omladéka, délről Har-
 csan Lucska falu, éjszak felől pedig Fenyves
 erdő környékezik. — Tarkó nevezetét azon
 vernyeges tarka kősziklától vette, a' mellyre
 a' vár építve vagyon; azt tartják hogy 1208-dik
 esztendőben épült, mások szerint e' várat az
 Asiából jött Hunnusok építették, és Asiában
 maig fennálló tarkói Fejedelemség', vagy
 Tarkó Városnak emlékezetéül, Tarkónek ne-
 vezték. Hajdani nagyságát szomorú omladé-
 kok, és kő halmok mutatják. Az elhunyt ösök'
 tettei emlékjeléül áll még a' késő maradéknak
 egy boltozatos kapu, és egy gömbölyű torony-
 nak fele, 's azok' rivadásaiban, 's hasadékjai-
 ban már ma bokrok zöldelenek. E' várnak
 első megpillantása, szív borzasztó, fájdalmas,
 és szomorú emlékezetet gerjeszt a' néző szí-
 vében hajdani fényéről, 's a' nemzetek', vi-

szontagságinak forgandóságáról. — E' vár Ricolphus de Tarkó Fő nemzetségnek öröksége volt, későbbben 1345-dik esztendőben Ricolf, Ricolphus' fia, László és Clemens fiaival Lucska és Harcsany faluk' birtokába is beiktattak. Idővel Tarczay lett ura, utolsó Birtokosa volt György, Bánffy Dorottyától Tarczai Miklós-nak fia. Ez, midőn Isabella Zápolya Király özvegyének, és János fiának részére, nemes Ugocsa Vármegyében seregeit a' Szöllősi várba vezette, a' várnak kapujában, egy német katona által alattomossan meglövetett 1557-dik esztendőben, 's ugyan akkor Tarkó várát, a' német katonák puska porral felvetették. Izabella Királyné, midőn Silesiából vissza jött; itt mulata, 's Branyiszko nevezetű erdőben Ferdinand Király' levélhordozóját meglesetvén, elfogattatta, 's a' király' minden czéljait kitudta.

Ferdinand Király Tarkó várát, a' Tarczai uradalommal Sz. György hava 23-dikán 1558-dik esztendőben Dessöffy Jánosnak és testvéreinek u. m. Annának, Geletffy György; Margitnak, Orbay László hitvesének; Dorottyának Tahy István özvegye és attól maradott György és István fiainak ajándékozá; kik mostanig birják; Orbai, és Gelettfi kihaltak.

(Tahy Gáspár.)

Történeti Jegyzetek.

Némelly asiai Persa,

Hajdan Örmény városokról.

Choi, Fővárosa a' hasonló nevű Kán-ságnak, melly Adserbeidsan kerülethez tarto-

zik, egy nagy téren fekszik, 's ötszegletű várt ábrázol, meglehetősen nagy, és népes város. Az utczák' közepén csatornák vannak, melyekben a' város mellett lévő Kotura' vize foly; a' csatornák' két partja fákkal beültetve, a' várost hűsítik és ékesítik. Choi ez előtt asiai stílus szerint, magas falak 's tornyokkal vala körülveve, de Abbas Mirsa európai szokás, és építésként erősítetette meg. Choinak lakosi jobbadán Örmények, a' kerület melly a' városhoz tartozik igen nagy, 's azt egy első rangú Kán kormányozza. Az örmény birodalom' idejében, ez ország rész mellyben Choi, 's az ugyanazon nevet viselő kerületnek egy része fekszik, birodalmi osztály szerint, Christus' születése után kétszázaddal, Vaszpurakan tartományához vala csatolva, mellynek ura, Örményország' Vice-Királya Bagarschak volt. — Az örmények Choit úgy tekintik, mint az ő birodalmoknak egy igen régi városát, de fölépítésének ideje nem tudatik. Ezen várost 1827-dik esztendőben a' thronus' örököse Abbas Mirsa, hadi költségek pótlásaul, a' muszkáknak átadá, 's most már Choiban, és vidékén, mint tőlünk is nem messze a' muszkák rajoznak.

Marand. Örményül Merend, a' mi-kép a' persák is nevezik, a' marandini megyének melly Adserbeidsan kerülethez tartozik fővárosa. Sellui folyam mellett, Araxes vizének jobb partján, egy igen kies térségén fekszik, nagy kertjeiről, jó ízű gyümölcsiről, 's gazdag legelőiről nevezetes. A' marandini tércnek igen tiszta levegő ege van, 's a' termé-

szet' minden adományaival bővelkedik, 's ezek közt legritkább a' Cochenill, mellynek hazája ugyan India, de itt is találhatik. Marandot 's annak kerületét egy másod rangú Kán kormányozza. — Ezen város a' legrégiebbek közé tartozik, 's Ptolomaeus' idejében már ismeretes vala, ki e' várost Morundnak nevezé, 's az Örménybirodalomnak Vaszpurakan kerületéhez tartozott. — Az örmény történet írók ezen város' építését, vagy legalább e' tér' elfoglalását, Noahnak tulajdonítják, 's azt állítják, hogy Nojemgamera az emberi nem' második anyja, 's Noahnak felesége, itten légyen eltemetve. Állításaikat a' szó értelmén építik; mivel örményül Merend annyit tesz, mint „e' helynek anyja.“ 1828-dik esztendőben, Merendet is muszka seregek lépék el. — (Folytatni fogjuk.)

A' mézmadár mint kritika' képe.

Egy portugalli missionair — Pater Lobo — beszéli, hogy Abyssinia' földjén temérdek vad méh találkozik, melly mézét fa odokban rejti el. Az utazó, ki ezen állatkákat maga körül rajozni látá 's a' tüzes napsugáritól eltikkasztva, már egész nap folytatta vándor utját, szívéből sajnálá, hogy köpűjökre nem akadhatott, égőn ohajtván onnan legalább néhány mézszeletet magának ragadozni; — 's im váratlanul megjelenik egy madár, szárnyaival csapdos válla körül, 's őt nyilván izgatni látszik, hogy egy fától másikhoz kövesse egészen ama fáig, mellyben kincsét a' méh elrejtette. Itt aztán a' madár a' fa ágain

ülve marad 's kellemes dalocskát hangicsál, megelégedvén azzal, ha a' vándor — minekutánna saját éhségét lecsillapítá, neki mint vezetőnek a' ragadományból egy parányi részt visszahagy. Ez azon ugy nevezett *Moroc* vagy *Cuculus indicator* (mézmadár), mellyről Linnée emlékezik. — Bruce, ki pater Lobo után két száz év' multával utazott, szint-ugy feltalálta Abissiniában e' csodás madarat; de azt állítja: a' *Moroc* a' helyett, hogy megmutatná, hol rejtezik méz, inkább a' méheket megtámadja 's kiirtja. — A' literaturaországában egy jó 's egy gonosz kritikai genius (nemtő) van. — Az első: pater Lobonak *Morocja*, melly midőn velünk érzelmi öszvehangzásban él, örömévé teszi — az új költeményt vagy regét megmutatni, melly nekünk a' szűn órákban édes kedvtöltést szerezhethet. A' gonosz nemtő: Bruce' *Morocja*; ez hallgat az elrejtett kincsről, üldözi csak és szaggatja a' szerzőket!

(— e — y.)

*Kora juhlegelő. *)*

Kopár esztendő után, midőn nem sok reménység van a' kora és gazdag legelőre, ajánlani lehet azoknak, kik homokos térségen laknak, hogy szántó földeiket, juhaik' mennyiségéhez mérve tavaszi legelővé tegyék; hogy

*) Gazdasági jegyzeteket, mind azon T. uraktól, kik ez intézetet azokkal gyarapítani akarják, köszönettel vendi, 's közölni fogja a' Redactio.

gróf Széchenyink szerint: „more patrio,“ a' használható föld pusztán ne álljon. Nyárive-tés' aratása után az ugart egyszer föl kell szán-tatni, és September' elején vagy közepe táján téli répával bevetni, melly vetés, ha külöm-ben az ugar elég porhanyó volt, kora tavasz-szal zöldelleni kezd, 's a' juhoknak 6—8 hé-tig kora legelőt adand; de arra ügyelni kell, hahogy az illy zöldséget por és homok lepte, a' juhok reá ne hajtassanak mind addig, míg azt az idő leszárítá. —

M e s e.

A' füzes' virányin andalog barátja a' ter-mészetnek; a' siető folyam' pázsitos partján ül, 's nézi mint játszanak a' kiseded halak, hol a' sötét lombok közül a' nap' melegítő sugá-ra, a' tiszta patakba süt. Keresztül a' lombok' sűrűjén, dagadó kebellet, jobb léte a' kék egekbe vágy, 's kiterjesztett karokkal, nemes képzetivel teli pillanatban, a' világot, 's em-beriséget kebeléhez szoritná. — Jő a' túlparton a' halász; roppant hálóját nem meri bevetni a' veszedelmet messzéről sejtő játszi halak kö-zé, 's horgázni akar. Az andalgó hevülve kény-teti vissza a' halászt a' cseltől, horga' 's há-lója' vesztésével fenyegeti. A' halász ábrán-dozónak mondja a' világ' és emberiség' barát-ját; ellenében állván a' dagadó patak, megve-tő mosolygással a' túlparton helyet foglal, 's vár időre. — A' dagadó folyam zavarossá lesz, a' halász beveti hálóját, 's kövér harcsákkal terheltén húzza ki a' vizből. Az andalgót egy nem ismert vágy ingerli, hálóért esdekel, fon-

tos csukákat 's harcsákat fog a' halásznak; az andalgó szebb érzelmeit elveszti; 's most már önkezével font madzagán horgázza maga hasznára a' víz' lakosit. Édes ösztönné vált horgázását a' halással folytatja; míg a' dagadó árvíz martjaiból kirohan, 's a' halászt, és horgászó barátját, a' semmiségbe magával ragadja. — Utálatos karaktere az időnek, midőn a' sclavokkal való kereskedés megszűnt, 's a' szabad embert meg lehet vásárolni. —

A p r ó s á g.

Egy ifju ficzkó, sok csintalan 's bohó tetteket követett el, végre házaságra adá fejét; vére soha nem nyughata, 's még az eskü alatt is viczkándozott; — édes Jancsim — mond haza menőbe hitvese, — „már most hozzám esküvél, 's reménylem, hogy több bolondságot nem fogsz elkövetni,“ emberségemre fogadom gyöngy alak, „ez volt az utolsó.“

R e j t e t t s z ó.

Jó ízű gyümölcse földnek,
 Eleje köntöst készít;
 Másodika már mindent öl,
 'S állatokat is pusztít.
 De a' hasa két lábával,
 Nem törődik önmagával.

(S z a l a y.)

Jegyzet: A' 32-dik számbeli Mese: Koporsó.

Javítás: A' 252-dik 's 253-dik lapon burnettal helyett olv. burnottartóval.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

34. Szám.

Oct. 27-dikén.

Nemzeti Literatura.

Hunyadi János viselt dolgai. Engel és Fesslerből. A' honi ifjúságnak ajánlva Czuczor Gergely által. Budán a' magyar királyi Egyetem' betűivel 1832. Ára 40 ezüst krajczár. Találtatik Pesten Eggenberger József könyvárosnál.

A' Hunyadi névnek csak hallása is képes bennünket a' magyar vitézség' arany korára emlékeztetni; ez egyes tollú literátorunk által a' nagy Fessler és Engel után készített munka pedig olly jelesen festi Hunyadink háborus századját, hogy az minden olvasás kedvellőnek megelégedés nélkül szerez gyönyörüséget. A' nagy férfi magasztalására szabad legyen a' könyv utolsó lapjának e' sorait felhoznunk: „Élt (Hunyadi János) mintegy hetven esztendeig, tiz nagy diadalmat nyert a' keresztények ellenségén. Kétszer meggyőztetett, de akkor is úgy, hogy a' győző karjai hosszas időre meglankadtak bele. Halálát minden nyugoti udvarok, 's valamennyi jó magyarok meggyászolták. Harmadik Callist szent Péter templomában a' cardináli collegiummal adta meg neki a' végső halotti pompát, 's hitvédő nevezettel tisztelte emlékezetét. Maga

Mahomet is megkönnyezé a' hőst, kit ő Európa legnagyobb hadvezérének valla.“

A' Hallás előműszereiről, hallásról, ezeknek bajairól 's orvoslásokról. Felső Eőri Cserenyés Sándor, az Orvosi Tudományok Doctora; a' Pesti magyar királyi orvos-kar tagja, t. n. Csanád és Csongrád Vgye' Táblalabirája, T. Veszprém Vgyének pedig 2-dik rendes Physicusa által. Veszprémben Szammer Alajos betűivel 1832. Ára 2 ft Vczban. Találtatik ezen ujság Hivatalnál is.

Ha semmi egyéb érdeme nem volna e' munkának; már maga az, hogy hazai nyelvünkön első, melly a' czimjében kitett tárgyról főszándékuilag értekezik a' legnagyobb becsét szerzi meg ennek, 's honnfiainkat méltán munkás részvételre indítja. De ne literaturai szempontból tekintsük e' könyvet; akkor is, és főképpen akkor találunk abban figyelemre 's ajánlatra méltót. Használ ez az orvosoknak; mert benne a' mély theoria széles tapasztalással, 's orvosi gyakorlattal (praxis) van egybekapcsolva. Használ a' szenyvedő emberiségnek; mert a' popularis nyelv 's előadás olly tisztán véteti fel bár mi rendüekkel a' kisebb fülbeli bajokat, 's azoknak orvoslása módját; hogy gyakran orvos nélkül is segíthetnek a' különben éles fájdalmakon.

Orvosi vetélkedés.

Folyó hónap 24-dikén tartá a' királyi Egyetemben orvosi vetekedését: „A' bérekesz-

tett ágyék és czomb sérésekről,“ (de Hernia unguinali, et crurali incarcerata), igen szép reménységű hazánkfia Piskovich János ur, ns Krassó Vármegyei lugosi fi, eddigelő Seborvos, és a' seborvosi Tanítónak a' kir. Egyetemnél Assistense. Említett vetekedését az ifju orvos ur, ki tanulói pályáján is mindig jelesen küzdött, a' kir. Egyetem' orvosi karja előtt, jelesen és dicséretesen vivta ki. Gondos ügyelettel kidolgozott 'Dissertatióját' a' szerző úr Tek. és Tudós Stahly Ignác urnak ajánlá, 's megkülönböztetett viselete valódi reménységet nyujt arra, hogy tudományát, mellyet az emberiségnek szentele, az emberiség' hasznárra jelésül fogja gyakorolni.

A' Palermoi Sirbolt.

Palermo' városától egy mérföldnyire, a' Capucinus atyák' monostorában, van egy olly nevezetes tulajdonú Sirbolt, melly a' belehelyezett halottakat, elszáritván, rohadás és romlástól megőrzi. Ezen Sirboltjában a' palermoi monostornak, több rendbeli folyosókban (galerie), a' falak ugy vésettek ki, mint ha e' kivésett boltozatok, szobrok' (statua) fölállítására lennének szánva; azomban e' boltozatok' sorában a' szobroknál sokkal elevevenebb 's kitünőbb képeket láthatni; 's ezek, a' tulajdon köntöseikben ide helyezett papi, vagy világi holttestek (cadaver.) Mindegyik közülök különös boltozatban áll, 's mellén keresztül egy zsinorral a' falhoz van füzve. Ezen leírás szerint e' holttesteket nem úgy

kell képzelni, mintha kiszáradt mumiák volnának; mert e' Corpi defunti-k, (mikép az olaszok nevezik), testi mozdulataik' szabadságát megtartják, ágálnak, sőt a' Ciceronék (kallauzok) azt is erősítik, hogy néha rémülésére a' toronyórt megszólítják.

Ezen holttesteket, ruhájokat kivéve, semmi nem hátráltatja szabad mozdulataikban, némellyek, mint egy őr, egyenesen és meredten állnak, némellyek előre vagy hátrahajoltan, mások ismét összezsugorodva, mintha legnagyobb kinokat szenvednének. Néhányan közülök mintegy három század olta lakják e' Sirboltot, de közöttük, egyetlenegy csontvázat sem találhatni. Bőre mindnyájának épségben maradt, és csak a' legsápattabtól kezdve, a' legfeketébbig színök különböző, 's e' szomorú képzeteket ébresztő sirboltban tölti egy tisztes öreg barát egész életét, itt eszik, és itt aluszik. E' jámbor barátnak ezen magános lakásában, nincs más élőtársa, mint egy macska, melly őt nyomtól nyomba követi, 's melly nem utolsó látványa e' sirboltnak, midőn villogó szemei a' folyosók' valamely sötét szögletéből kicsillognak.

A' palermoi lakosok naponként látogatják e' szomorú lakhelyet; kikeresik a' boltozatot, mellybe tétetni vágnak; megvizsgálják kiválasztott helyök' szomszédságát, 's néha a' boltozatba több órákig elállnak, 's élet utáni helyzetöket gyakorolják, 's az idegen látogató különösen lepetik meg, midőn e' holttestek között, ez vagy amaz boltozatban, a' gyertyavilágnál, egy előnek szemei villannak reá.

Azomban e' szomorú sirboltnak is van egy ünnepe, 's ez a' „halottak“ napja. Ezen ünnepen e' sötét sirboltot fényes kivilágosítás deríti, 's halálos csendességét, az ide gyülekezett sokaság' lármája váltja fel. Előtte való nap a' holttesteket régi köntöseikből kivetkeztetik, 's reájok újakat adnak. A' sokaság számokra különféle jó illatu virágokat hoz, 's a' Corpi defunti-kat azokkal fölékesíti, 's különös, hogy e' sirboltba, sem élteben, sem holta után, semmi féle asszonyi személy nem bocsáttatik.

F r a n k l i n.

Franklin, ifjúsága tüzében lángola több több tudományokat gyűjthetni össze. Megúnván a' szárazon sovány tapasztalásain évelődni, hajóra ült, hol az újság kívánásnak sokféle tárgyai egymást váltják. — Az emberi értelem, soha sem elégedvén meg a' jelenvalónak határaival, a' két szélsőre ereszkedik, — tágas mezőket ohajt, 's a' lélek tehetségeit, mindinkább inkább kívánja kiterjeszteni, és a' szabad elmélkedésekben mulatozni. Így ügyekszik külön utakon, és módokon az emberi elme, különféle czélokra juthatni; de még is mindnyájan egyformán bizonyítják, azon vélek született ingert, mellynél fogva az értelem Országában szeretnek mulatozni, az idő, és földi lét' határai közt.

A' kedvező idő, és kies tájék, ingerlé az utazókat a' hajó kikötésére. Franklin szétnéz a' hajó födeléről és szemébe tűnik Róma' kies

vidéke. — A' Iupercáli szent barlang, mellyben a' kettős Király gyermek Romulus, és Rémus csudálatosképen találának menedék helyet. — Itt óh tiszteletes emlékezet! nevedett a' ruminális növevény. *) Amott Apollo' pompás temploma, a' Scaurus, és a' büszke Palatinus' hegye, Tullius' háza; a' sok templom, a' Vatican, és Obeliskusok. — Látja a' lejtőt, melly a' Circus felé nyúlik, Romulusnak Szittyóból fönt pásztori kunyhóját, nem messze tőle egy nagy terepély fát, melly tiszteletben tartatott azért, mivel a' közhír, az ő kiződült dárdájának tartotta. Melly dicső lesz! mondá Franklin, itt az árnyékban heverni, 's kényen olvasni, míg ismét tovább utazunk. Kapitány ur, Kapitány ur, felkiálta Franklin: kérem, tétessék ki a' szárazra! kérése tellyesíteték, 's a' célba vett terepély fához sietett. De melly nagy vala bámulása, midőn a' kies mező, 's Flóra kertjének látszott hely — vizenyős libány vala, 's míg a' kívánt fához juta, térdig süllyedett a' posványba. Ez ugyan szép! gondolá Franklin de visszatérni szégyen lenne, mit mondana a' Kapitány, mint kacagnának uti társaim, hogy illy hamar megtértem. Elvergődött a' célhoz, 's most már a' fa alatt ült; de alig ereszti szabad utra phantásiáját, a' temérdek szűnyog, a' millionyi féreg, úgy összemarta képét, testét, hogy örülhete, ha a' hajóra vissza juthatott. — Az égető napot, és útitársai gú-

*) Egy figefa, melly alatt Romulust, és Rémust, Lupa szoptatta.

nyolását könnyen szenvedte, 's így kiáltott fel: Az élet' minden helyezetének van alkalmatlansága; de a' jövendőét nem látjuk mi követi. Mindig iparkodunk elhagyni helyzetünket, 's változtatni szeretjük, azomban semmit nem nyerünk sőt gyakran veszteségünk van.

Révai, és Társa.

Révai elragadtatva szerette a' pesti kir. tudományok' Egyetemében a' magyar ifjakat, csudálta fedhetetlen erkölcsöket, szorgalmokat, de főképpen tudományos fáradozásaik, 's könyvszerzői ismeretöket.

Mit tudsz seretni, bámulni mind ezeken kérdi tőle gúnnyal egy társa? hiszen más nemzet is díszeskedik ezzel, 's láthadd mikép adják, 's veszik ismét vissza a' nemzetektől tudományokat, a' tágos nagy körben futó századok.

Révai, kit társának éretlen kérdése bosszantott, ezt felelé nekie: megengedem azt is, de a' magyarokat, kiket különösen becsülok, attól félttem, hogy midőn a' tudományt mint eszközt használják, elfelejtik nemzeti nyelvöket azzal járó csinosodásokkal.

A' Társa elnémult. Talán csak nem hallá a' delphi oraculum' szavát?

Az Arany gyapjas Juh.

Gyapjú nyírás után lesütött fővel, komoran ált tavasszal a' mezőn az arany gyapjas Juh — megszánta szegény búsongót őrje — minden módon vigasztalni kezdette, mind hiában, nem vidúlt semmit.

Bizonyára dicséretre méltó dolog, egy ügye fogyottat kincsétől megfosztani -- monda gúnyal az arany gyapjas juh, ó te még jó kedvet kívánsz tőlem.

A' Borz és Róka.

A' Borz öszveakadván az erdőszelén a' Rókával ekképpen szólítja meg őtet: Hé te veres róka! de sok gyalázatot inséget fújtál már fejemre! annyira vitted mérész bátorságodat, hogy ön hajlékomból is kiveretél nem egyszer. Illik é azt tenni egy okos állatnak? mint te vagy. A' Róka megilletődve, farkát csóválván, hozzá simul engedelemért, — no jól van róka pajtás! most már nem haragszom — hanem egy kérdést tészek tanuságodra — felelj egyenesen — monda neki a' borz: melylyik állat legmérgeesebb a' vad, és szelíd állatok közt. Mellyik? azt most hirtelen nem tudom megmondani — vinnyogá a' Róka. Nem ugy e, elhiszem, mert mindent öröme est elesmér az ember, csak azt nem — a' mi ön hibája o halljad, megmondom: a' vad állatok közt, a' gyalázoló, a' szelídek közt, a' hízelkedő, — tudod é már? ez mind a' kettő te vagy.

(Bota János.)

Rejtett szó.

Kies és szép kalapjával
 Kedves ez a' juhásznak,
 Feje vesztve már becsesebb,
 Akár kinek is másnak.
 Ha feje van nem mozdúl,
 A' nélkül meg mindent dül.

(S. M.)

Jegyzet: A' 33-dik számbeli Rejtett szó: Szőlő.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

35. Szám.

Oct. 31-dikén.

Nemzeti Literatura.

Kisebb költemények. Irta Pázmándi Horváth Endre, pázmándi plebános, ns Győr Vmegye Táblabirája, a' magyar tudós társaság rendes tagja. Pesten 1832. Esztergami K. Beimel Jósef tulajdona. Ára 1 for. e. p. Találtatik a' kiadón kívül minden nevezetesebb könyvtársoknál.

Többet és nagyobbat e' munkának ajánlására nem mondhatunk, mint midőn azt nyilatkoztatjuk, hogy „A r p á d“ örök viruláshorostyánt nyert szerzőjének a' literaturai dicső pályán, egykor máskor irt versei most öszve szedve bocsáttatnak közre.

Találunk ebben gyönyörű leírásokat, poétai festést, tudományt és izlést, találunk szabad gondolkozó, 's hazafi lelket is. Nem állhatjuk meg, hogy némelly a' magyar nemzetet közelebbről érdeklő sorokat ki ne írjunk e' kisebb költeménjeből. 52. l. Mindenkor nemzeti bélyeg

Vivni királyunkért, 's örömet meghalni hazáért,
Vivni szabadságért. — (Emelő hang, lelke magyarnak!)
54. lap így festi a' fölkelő magyar nemzetet:
Mennyi magyar, mind annyi halál dül a' csatahelyre;
Mennyi fokost, mind annyi halált visz nyerge fejében.

Második Félészteendő.

35

'S mennyi csapást, mind annyi halált oszt büszke lovárul.
Jeles a' Pesti nemzeti theatrom ügyében (1815.)
 irt esdeklése is az érdemes szerzőnek.

Meddig készültök Magyarok? mindenkor akarni,

'S nem cselekedni mikor szüntök?

Hol nem szállala meg **K u l t s á r u n k** kürtje? mi forrón

Ébreszt, esdeklük, hogy emeljünk nemzeti játszó

Szint: kezdjünk magyarul szívet lágyítani, kezdjünk

A' már messze haladt szomszéd népeknek utánnok

Halljátok Lajos és Mátyás, sirotokba lezúgó

Csattogó ásokban: „szomszéd népeknek utánok“ —

A' simulás futamatjában kár túrve haladni.

A' magyar literaturát illy munka kiadásával gyarápító **a'** szíves részvételt minden nem háládatlan magyartól méltán megérdemli. (**A'** kiadó **Beimel József** ur kit kit felszóllit, hogy ha valamelly még világot nem látott darabját birná **a'** **T. Szerzőnek**, vele közleni ne terheltelessék.) Ugyan e' most nevezett kiadó urnál megjelent „**Urania**“ is 1833-dikra mellyről közelébb fogunk szólni.

A z á l h a l á l.

A' beteg **N Abbé** olly mély álom kor-ságba esett, hogy egészen megholtnak tartaték. Épen **a'** koporsóba tevék, midőn egy különös kedveségű macskája reá fölugrott. **A'** goromba, 's félittas test örök elég kegyetlenek valának; **a'** szegény állatot vele együtt bezárták, és **a'** halottat így hagyák. **A'** macska az álhalálú **Abbé** hasára feküdt, 's vele, egész villámszerű (electricus) melegségét megosztá. Kevéssel aztán kezdődött **a'** temetés, és **a'** koporsó, mint szokás, **a'** szomszéd templomba viteték. **A'** macska' villámszerű me-

legétől, 's a' rázástól az álhalott érzékeit vissza nyéré, magához jött, hallá a' szomorú, és szív rázó éneket: „De profundis clamavi ad te Domine!” 's könnyen megérté az egész történetet. Azomban az álhalott hamar fölhalála a' szabadulás' mesterségét; a' macskát olly erősen csipkedé, 's nyaggatta, hogy rettentően kezdé nyávogni. Fölnyiták a' koporsót, az Abbé kilépett belőle, 's még ez álhalála után, húsz esztendeig élt.

Statistikai Jegyzet.

Szabad királyi Pest Városáról.

Pest Városa öt részre vagyon felosztva: A' belső város' kiterjedése 159 □ hold. Leopold város' 249. Terézia város' 592 $\frac{3}{4}$. József város' 721 $\frac{1}{4}$. Ferencz város 346. Az egész város' kiterjedése öszvesen: 2068 □ hold.

A' szántó földek' 941 $\frac{1}{2}$. □ Rétek' 4885. Szőlők' 1268 $\frac{1}{2}$. Erdők' ültetésére hagyott földek 415. A' város' erdeje (mulató kertje) 308. A' város' szigetje 200. A' legelő, utak, mocsárok 's m. e. 8975. Az egész határ' kiterjedése 19,061 □ hold. vagy is 22,873,200 □ öl.

Az utolsó összeírás szerint találatnak Pesten: Térek 23. Utak és utszák 269. Ezek közül: Kővel (több □ granit kővel) kikövezve van 115 $\frac{1}{2}$. éjelenként pedig 50 argantiai, 200 nagyobb, és 1283 közönséges lámpásokkal kivilágítva 113 utcza. Szentegyház (20 toronnyal) 15. mellyek közül: 11 Róm. Val. — 1 Agost. Val. — 1 Helv. Val. 1 Görög n. e. — 1 a' Ráczóké. Kápolna 7. Sinagoga 2. Vár-

megye háza 1. Városi épületek (számszerint) 47. Aerarialis épületek 6. Hagyományi épületek 37. Katonai épületek és kaszárnyák 14. Kaszárnyák kibérlelt házakban 6. Épült magános házak a' belső Városban 677. Leopold városban 297. Terézia városban 1121. József városban 1015. Ferentz városban 463. öszvevesen 3573. Ház helyek 959.

Az épült házak közül találatnak: minden részről szabadak 63. két szegletűek 93. egy szegletűek 877. Keresztül járhatók 261. Találatnak továbbá: alacsony házak 2866. — 16,616 ablakkal. egy emeletűek 495 abl. 8126. két emeletűek 178 abl. 3264. három emeletűek 30 abl. 617. négy emeletűek 3. — 52. öszvevesen a' házak száma 3573. — 28,678. ablakkal. Találatnak végtére: (bolt ajtók 3139. pincze ajtók 95. kutak 14. az utczákon.) házi czímerek 318. kereskedés vagy mesterségbeli tárgyakat mutató czímerek 490. Folyó 1832. esztendőben épített uj házak' száma 53.

(Közli Patacsich József.)

Különös Tisztelet.

Binderabrend, Agra tartományának városa Indiában, igen nagy tiszteletbe tartatik az ájtatos Hindusoktól, kik e' várost úgy tekintik, mint Vichenu istenöknek kedves lakhelyét, 's hová ők, a' birodalom' minden részeiből szarándokoskodnak. Ezen város bokrok és cserék mellett fekszik; e' cserékben töméntelen majom tartózkodik, kiknek pajkosságok annyival nagyobb és veszedelme-

sebb, mennyivel mélyebb tiszteletbe tartja őket a' nép Hunaman isteneért, kit majom' képébe imád; e' tisztelet, 's a' szegény szarándokok' adózása, kik e' majmokat legjobb falatjaikkal tartják, annyira szaporitá számokat, hogy ollykor ollykor, a' mi gyakran megesik, ha pajzánkodni, vagy betyárkodni kedvök kerekedik, az ember ellenök nem állhat, 's a' várost, csaknem járhatatlanná teszik. Ha egyetlen egyet bánt meg közülök az ember, ez elsivítja magát, 's tüstént egybe rohan a' majom sereg, és kővel, fa darabokkal, vagy a' mivel csak lehet, agyon hajgálják az embert. 1808-dik esztendőben, két bengaliai tiszt e' majmoknak szomorú áldozatja lön; e' tisztok e' vidéken utaztak, 's egyikének fegyvere véletlenül egy majomra elsült, ki sivitásával majom társait összecsőditvén, midőn az üldözőbe vett tisztok Dzsemna' vizén keresztül menekedni akartak, szerencsétlenül mindketten a' folyamba veszének. — Csak jobb ott, a' hol majmok nincsenek, 's hol őket tisztelni nem kell. —

Történeti Jegyzetek.

Némelly asiai Persa,

Hajdan Örmény városokról.

Nachitschewan. Ez is egyike Örményország' legrégebb városainak, a' hajdan időkben, nagyságáról, kincseiről, 's népeségéről híres volt. A rarat' hegyétől délkelet felé

80 düllőnyire fekszik Nachitschewan-szu folyam mellett, melly Araxes' vizébe ömlik. Ezen város is Nachitschewan nevű kerületével, az Örménybirodalomhoz tartozott, 's egy része vala Vaszpurakan tartományának. Első fölépültétől sok veszedelem érte, mind külső ellenség, mind belső lázadások által, mellyek az Örmények közt, gyakorta villongának. Arsacid nemzetségének, melly Örményországon uralkodott, megbukása után, e' város gyakori földúlást szenvedé; de romjaiból csak hamar fölépült, 's a' 17-dik században, mikor Abbas Schah (persa) utószor pusztította el, e' város 40 ezer házat, és 300 ezer lakost számolt. Jelenleg igen pusztá állapotba van, és tíz verstnyire, (oroszmérföld), omladékokkal födett kiterjedésén, nincs több 5 ezer lakosánál. — Az örmények ezen várost Nack-Tschewan-nak nevezik. Ptolomaeus is említi földleírásában Nachnana név alatt. Hamdulla, a' persa geographus ezeket jegyzi meg róla: — „Nack-Tschewan a' 4-dik éghajlat alatt fekszik; (az arab geographusok a' földet hét éghajlatra osztják); egy igen szép város; termékei: tiszta búza, pamuk, és különféle gyümölcsök; igen fejér ábrázatu lakosi vannak; a' Nack-Tschewan kerület igen nagy, 's benne több erősségek 's várak találtnak, mint: Aliud-Shak, Ssur-Mari, Biamer, és Meg-Han. Némelly napkeletiek' véleménye, hogy Nachitschewan a' régi Artaksata lenne, mellyet Christus' születése előtt két századdal, Hannibál' planuma szerint, az örmények' Ki-

rálya Artaschars épített volna, igen hibás; ezen város Nachitschewántól 70 verstnyire fekszik Ararat' és Eriván' hegyei közt, 's Artaksatának omladékai még most is láthatók.“ — Az örmény történet írók Nachitschewan városát első helynek tartják, mellyen Noah a' bárkából kiszállva megtelepedett. Véleményöket a' szó' értelmén építik, mivel Nackschewan örményül annyit tesz, mint: „első megtelepedés, kiszállás.“ Beszéli az örmény történet írók; hogy Christus' születése előtt hétszázaddal, azon zsidók közül, kik Nabukadnezár' fogságába estek, 's kiket ő az örmény Királynak Bratschinak ajándékoza, e' Király, sokat e' városba gyarmatitott (colonisált.) — Ezek közül egy Sembet vagy Zumbat nevű, Bratschi Királynak kedvelt embere volt, 's az örmény történetek szerint, ama nevezetes Bagratid nemzetség, melly néhány századdal azután, Örményország' és Grusinia' thronusán uralkodott, ezen Zumbattól vette eredetét. — Midőn Cyrus a' persák', és Tigranes az örmények' Királya, Astiages Mediának Királya ellen hadat indítottak, 's a' szövetséges seregek országát elpusztíták; Tigranesnek az osztályban, Astiages' kincse, és 10 ezer fogoly jutott; ezek közt valának, a' meggyőzött medus Királynak gyermekei 's felesége, a' gyönyörű Argemida is. Tigranes az örmények Királya, a' medus foglyokat az Ararat hegyéhez plántálta, 's a' gyönyörű Argemidának, egy gyarmatitott, (colonisált) várost ajándékoza ott, hol most

Nachitschewán áll, melly egy földrengéstől össze omlott régi városnak romjain épült. — Argemidának Muradsean nevű maradéka uralkodott aztán Nachitschewan városán hét-száz esztendeig, de Christus' születése után a' 2-dik században, Artavast fia az örmények Királyának 2-dik Artaschesnek, kipusztitá Muradsean' nemzetségét, 's a' várost, a' tartománnyal együtt elfoglalá.

A' hamis eskü.

Valamelly pénzverő házban, egy ujonnan vert pénz hibázott. Egy dolgozóra háromlott a' gyanú, kinek kötelessége vala, a' pénzdarabokat a' sajtó alá tolni. Ő e' gyanúból eskü által magát kitisztitá, 's dolgát tovább is folytatta. Azomban épen az nap véletlenül történt; hogy három ujját, mellyet az esküvéskor fölemelt, a' pénzverő sajtó összezuzta. Erre, olly nagy lélek szorongatásba esett, hogy megvallá elkövetett lopását, és hamis esküvését. — 'Igaz uton járj, és áldás követendi dolgaidat.'

Rejtett szó.

Veres folyam, 's három jegy;
De csak két végében megy. —
Fordítsd; 's a' víz' partjánál,
Avagy élted' czéljánál,
Biztos hely; 's a' két vég rész,
Jó nagy idő szakaszt tész.

(Somogyi László.)

Jegyzet: A' 34-dik számbeli Rejtett szó: Bércz.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

36. Szám.

Nov. 3-dikán.

Nemzeti Literatura.

Urania. Nemzeti Almanach. ujesztendei aján-
dékül 1833. 6-dik évi folyamat. Szeder Fábi-
án szerkeztetése mellett Kiadta Beimel Jósef.

3 Rézképpel. Ára 2 for. e. p.

Az apró, még is igen olvasható, csinos
nyomtatás, a' különös szinezetű kötés, 's a'
tárgyak különfélesége, 's válogatottsága szol-
gálnak ajánlásául ez Uraniának. Jallosits, Pon.
Thewrewk, B. T. Makáry, Megypataky, S.
Gy. Béla, Takácsy Jósa, Zala, Kapuy, O. T.
Csataky, Guzmics, Zerdahely az itt előfor-
duló darabok érdemes szerzői. Versek, gno-
mák, elbeszélések, két vigjáték, 's egy hős
dráma tárgyazzák az egészet. A' szépnem,
's a' literaturának minden barátjai kedvtelve
fogják ez almanachot olvashatni; mellynek
jelszavául S. Kis János urnak eme sorai tétettek:
Gyönyörű derülés! melly szépen, 's hirtelen
Virit Elysium; a' holott van jelen

U r a n i a.

Tudományos dolog.

De Testamentis. Emer. Antonius Svaiger, 1.
Comit. Verőczensis Tab. Judr. Assessor. Jur.
Caus. Fori utriusque advocatus, et M. Duc.

Második Félveztetendő.

36

Erud. Societ. Latino Jenensis commembrum.
Veszprimii Typis Aloysii Számmer. 1832.

A' magyar polgári törvénytudományak egy szakasza van itt alaposon 's igazi szorgalommal kidolgozva. Mennyi hasznot szerez ilyen törvényes igazi fejezet nyomos előadása; könnyű átlátni azokból a' temérdek hibákból, 's tévelyedésekből, mellyek naponként a' végintézetek (testamentumok) körül szoktak történni. E' munkát melly a' figyelmetes olvasót helyes utra vezérli, minden kétséget tölle eloszlat, 's a' mélyebb vitatásokba is, mint „de querela inofficiosi testamenti,” józan belátással, 's törvénytudományi gyakorlattal ereszkedik, bátrak vagyunk ajánlani az oskolából kikerült, 's törvényes praxisban, ügyek folytatásában fáradozó férfiaknak; de haszonnal olvashatják ezt, a' mennyiben előadása tiszta és világos, tanuló ifjaink is. Ajánlva vagyon e' könyvetske cs. kir. Tanácsos, 's Veszprém Vármegyei első Al-Iszán Nagys. Rohontzy János urnak.

A' tudományok és művészetek állapota Angliában.

A' Brittusok literaturájának fő ágai: a' régiségek vizsgálása, a' római és görög írók kritikája, a' mennyiség, történet, orvosi, gazdaság, status, és mesterség tudományok. A' brittus ékesszóllók és poéták főhelyet foglalnak el. Egy országban sints a' könyvkereskedés oly divatban (csak egy londoni könyvkereskedő esztendőnként 5 mil. f. st. hoz for-

gásba), és kivéve az észak amerikai szabad társaságokat, sehol annyi újságok nem nyomtattatnak és nem olvastatnak, mint Angliában. (1816-ban magában Londonban 66, a' grófságokban 135 újságok, ezeken kívül 46 hónapos, és két fertályos, Lord Russelnek parlamenti előadása szerint 1822-ben mind öszeve 284 folyóirások) 1821-ben Angliában 23,600,000, magában Londonban 11 mill. újság levelek adattak ki.) A' művészetben (kivéven a' rézmetszést melly 1820 óta közönségesen is árultatik) hátrább vagynak más nemzeteknél, 's a' melly remekműveket azoktól megvesznek, eddig csak mint fény-üzési tárgyakat a' magok fennhéjázások és pompa szeretetök kielégítésére fordítottak, nem pedig mint mustrát a' magok kipallérozására. A' legújabb időben pedig több gazdag a' közönségtől meglátogatható magános gyűjtemények vagynak Londonban. (Leicesteré, Straffordé, Groszvenoré, Hopéeé, Fawkéeé).

Nemzeti szokások.

A' törököknél a' gyermekek és az asszonyok nevei többnyire a' szépségektől kölcsönöztetnek; 's ez az oka hogy a' 4-dik 's 5-dik ágon már nem tudják származásukat. A' legkedveltebb asszony nevek közé tartoznak ezek: Fakma (jázmin virág.) Mirzala (rózsabimbó) Charmai (sáfrán virág) Zumbach (liliom) che chér Para (czukor darabka.)

A' Jávahélieknek Szunda szigetjén nemzetségi nevök nincsen: hanem van valami különös nevök, de a' melly gyakran változik.

Különös szokás náluk, hogy nem a' magzatok atyjokról, hanem az atyák fiokról nevezik magokat. Igyha a' fiunak a' neve Tjoso; már az atya el hadja előbbi nevét, és lesz. Pappa Tjoso, (Tjosonak atyja), ha több fiai születnek, mindenkor a' legfiatalabbról nevezi magát.

Történeti Jegyzetek.

Némelly asiai Persa,

Hajdan Örmény városokról.

A' 15-dik században, midőn az örményeken Temuridák uralkodtak, Nachitschewan egy tartományi főváros volt; későbbben a' törökök', majd ismét a' persák' uralkodása alá jutott. 1827-dik esztendőben a' persákkal kötött szerződés után, Muszkaország ezt is birodalmához csatolta, 's most Eriván tartományának városa.

Azchur. Egy kiseded, és naponként om-ladozó vár, balpartján Kur vizének, melly a' hegy oldalát mossa, egy kőszirten építve. Örményország' régi fölosztása szerint, Kullari kerülethez tartozott, 's örményül Aszschurecht vagy Ssashurechtnek hivaték. Azchur, Örményország régi várainak egyike volt, 's még a' 10-dik században Kristus' születése után, azon belső zendüléskor, melly Örményországot pusztitá, Bagtati'd' nemzetségéből az örmények' Királya II-dik Aschot, ezen várat hadi ostrommal hódítá meg, és lakosait fölkonczoltatá. Későbbben aztán a' grusiaiak', majd a' törökök' ha-

talma alá jutott, 's 1828-ban egy muszka generalis vevé be.

Babona által felfedezett gyilkos tett.

York Grófságban angol országban, 1780 körül, egy rabló bement egy házba, hol a' szolgáló csak maga volt, minthogy az uraság elment hazulról. A' szolgálót földhöz vágván, torkát áldöfte, azután a' legjobb dolgokat magával elvitte, 's egy oda öt mérföldnyire állott rablójajón hirtelen útnak indult. A' szolgáló élt még annyi ideig, hogy a' gyilkost a' visszajött uraságnak lefesthette. Két esztendei, nem csak haszontalan, hanem mindenféle szerencsétlenségektől is üldöztetett utazás után a' rablójajó végre vissza jött. A' sok szerencsétlenség arra bírta a' hajós legényeket, a' köztök uralkodó babonáknál fogva, hogy erősen és álhatatosan állítanak a' köztök lévő gyilkos bizonyosságát. Elbeszélék ők ezt mind azoknak a' szárazon, a' kikkel öszve találkoztak. Öt nap mulva elment ennek hire azon helyre, a' hol a' gyilkosság elkövetett. Egy férfiu, ki a' hajók álló helyére küldetett, rá esmert a' gyilkosra, és ez halálra íteltetett.

Szabadulás a' medveköröm közül.

Tyrolban Merenből 1803. négy férfi kiment vadászatra. Midőn az erdőben valamely zöldségszedő asszonytól megértették, hogy a' szomszédságban egy nagy medve van, meg egyeztek abban, hogy a' medvét agyon lövik, és hozzá közelebb vonúlnak. Valóban fel is

hajhászták ők azt, és az egyik annak lábát egy lövéssel megsebesítette. De az állat futása ez által nem szakasztatott félben; és midőn egyik vadász, a' ki seborvos volt, eleit akarta venni; az ember és a' medve oly szorosán öszve jöttek, hogy az orvos már a' puska sütésre időt nem nyerhetne a' megbosszantott állattól sulyos csapást kapna, a' puskát el véné, 's vele megverekednék. Míndketten viaskodtak darab ideig azon helyben, a' nélkül hogy az orvos eszmélését elvesztette volna; sőt a' megbosszantott állatot a' folytonfolyt viaskodás által úgy elbádjasztá, hogy végre rajta ökölrel tölté boszuját, 's nyelvénél fogva erősen tartotta. Ez alatt egyiktársa sietve oda ment, 's minthogy reá illy környülállások közt bátran nem löhetett, megfogta a' medvét fülénél fogva 's barátja testéről elszakasztá, és olly szerencsés volt, hogy a' vadat egy lejtős dombról letaszíthatá.

Ekkor a' megszabadult viaskodó tüstént fegyveréhez kapott, 's ellenkezőjét egy lövéssel megölte, noha a' dühös állattól olly igen megsebesítettett, hogy több napokat az ágyban kellett töltenie.

Gazdagság és ész.

A' pénz csak addig szokott kamatokat hozni míg élünk: ha meg halunk nem igen örökíti nevünket. Míg él a' gazdag: úgy látszik független ur eme siralom völgyében, 's egy epicus költőnek nincs olly termékeny képzelő tehetsége, mint a' mocskos zsugorinak ha már gazdag, 's mivel ő mindent csak kép-

zeletben bir, és úgy él is vele; — nem csuda, hogy gyomrát soha meg nem terheli. — Réa veti szemeit pénzes szekrényére — azonnal ott lát egy pompás hintót és délczeg lovakat — az asztalon legdrágább eledeleket és legfinomabb borokat. — Igaz, hogy a' pénz azon eszköz, mellyen mindent megszerezhetünk; de a' zsugori ezen eszközzel csak eszközöket gyűjt, célt soha nem ér. — Ha majd haldoklik, azt mondják: minden jót kivett már életében, — de a' pénze itt marad. — Nem ez a' sorsa a' tudósoknak! Az ész meg nem szűnő kamatokat hoz a' világ végezetéig! Ama hires Neuton-nak nints szüksége magzatokra — minden tudóst ő tartott keresztségre, minden tanítványja az ő fia. — Az illy tudósnak mind nagy reményü magzatjai szoktak lenni. Lelki örökösök ezek, kiket ő lélekkel és igazsággal sz okot táplálni, —

Új találmány.

Egy francia ujság szerint Doctor Vollaston egy olly muzsikát tatált fel, melly által meg esmérhetni az emberi korosságot. A' hangja nem erősebb egy prütsök csiripólásánál: 's mivel észre vették, hogy a' 60 esztendősek ezt már nem halják, innét azt következtetik, hogy a' kik e' muzsikának hangját nem hallják, 60 esztendőt már el haladtak. — A' korosb szüetskék, kik azt vélik hogy még legszebb esztendeikben élnek, kerüljék eme műszert, valamint a' sárga hideglelést! —

Különfélék.

A' londoni bibliai társaság kezdetétől fogva 40 millio frankot elköltött, hogy a'

többek közül a' Biblia is 145 nyelvekre le forditva találtassék. —

Az amerikai Protestansok missionariusi társasága 1829-dik esztendőben mintegy 300 ezer Bibliát nyomtattatott, és osztott ki. —

Az Ó testamentomban taláztatik 29 könyv: 929 rész, és 23,214 vers. 592,439 szó és 2 millio 728,800 betü. — Az új Testamentomban taláztatik 27 könyv, 260 rész, 7959 vers, 181,233 szó, 838,383 betü. Az ó Testamntomban a' középső könyv, a' példabeszédek könyve, a' közép rész Tobias 29, a' középső vers a' 17-dik a' 4-dik Királyok könyvében, és a' legkissebb vers a' 3 dik Királyok könyvének 1 Részében vagyon.

A' londoni posta elküld naponként 28,000, hetenként 170,802, évenként 8 millio 881,704 levelet.

Blanka, IX. Lajos anyja egykor hideg-lelésbe esvén, nem volt képes szoptatni magzatját, hallván pedig hogy egy udvari dáma tevé ezt meg helyette, és magzatja nem fogadá el emlőit, azonnal ujját a' gyermek szájába dugván, az idegen tejet véle kihányatá mondván: „Nem engedem magamat megfosztatni az anyai névtől, mellyet nékem az Isten és maga az anya természet adott.“ Ennyire kötelességének esméré gyermeke szoptatását. —

Rejtett szó.

Végemet a' szépek nem kedvtelve hallják;

De az egészt szépek, rútak nyalják falják.

Jegyzet: A' 35-dik számbeli Rejtett szó: Vér.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

37. Szám.

Nov. 7-dikén.

V e r s e z e t,

mellyet Fő Tisztelendő KOVÁTS MÁTYÁS Úr-
nak, a' szabad Mesterségek' Bölcselkedés 's Isteni
Tudományok' Doctorának, midőn Egri Kanonoki
rangjába iktattatnék, szentelt az Egyházi Neven-
dékség.

Ismét kivíttad ritka jutalmadat

Felséges Erkölt! — Érdemiért dicső

'S kegyes Királyunk Bajnokodnak

Díj koszorút füze homlokára.

Ismét kivíttad ritka jutalmadat

Az érdem utján. — Boldog az a' ki szent

Pályádra lépvén, bár veszélyes

Nyomdokidat tanulá követni :

Boldog, kinek nagy lelke veszélytelen

Szállong ama szent út' meredékjein,

Ki szédületlen hág Apolló'

Fényt ragyogó küszöbére : bátor

Nem rózsá bokrok, nem violák között

Vezérled őt, és égi arányodat

Bérczek, 's merengő szirteken túl

Tűzted Olymp' tetejére; honnét

Sokan bukának már le azok közül,

Kik esküvének felmenetelt, 's kiket

Erkölt, 's Igazság, szent valótok

'S nagy Nevetek bírá indulatra,

Lebuktak a' sir' gödribe — 's ez leve

Jutalmok hú, 's szent fáradozásokért —

Vagy nem? — nem — a' sir nem szakasztja

Meg fonalát az Erénynek — a' szép,

Második Félészteendő.

37

'S jó tettek a' sirtúli határokön
 Fejlődnek, ott a' béke virányain
 Az égben, ott, hol hervadatlan
 Pálma füzér körül homlokokra
 A' szép Erény czélt ért követőinek; —
 De kit kegyelt a' végezet, a' kinek
 Erénye, tündöklő erénye
 Fel hat az azt szerető elejbe,
 Nem fog homályban küzdeni — a' komor
 Sorsnak bilincset szét törí — a' setét
 Veszélyt fuvalló fellegeknek
 Tornyait elveri — 's így nyit útát
 A' boldogabbak' síkja felé, hol a'
 Homály kezéből fénybe emelkedik —
 Majd itt akadván kedves árnyat,
 'S enyhet adó ligetekre, mellyek
 Édes nyugalmat hintenek a' nemes
 Vándorra, 's újabb útra erőt, 's szívet
 Felséges erkölts! Bajnokidnak
 Ritka jutalmok ez hódalatti
 Világban ilyen, 's ennyi valóbul áll —
 Illy bájoló tájt keblez Eger köre
 Számokra a' Szentséges Erkölts'
 Nyomdokain haladóknak — E' szent
 Berek' derülő árnya alatt kereng
 Egy rózsa tón át hempelyegő patak,
 Mellynek szinelgő tükörébe
 A' ki tekint, ragyog; 's a' ki nedve'
 Nem részegítő csepjeiből iszik,
 Erényt imádó szive erősödik,
 Mert ága a' menyből leömlött
 Szent kegyelem' folyamának itt ez.
 KOVÁTS Hazánknak nagy Fia! lantomat
 Halljad! ha Téged zengnek e' húrjai?
 A' biboros Kar' disz körébe
 Nem de személyedet iktatá be ?

Hiszem, Tenéked nyíltfel ama berek,
 Mellyet keblében zára Eger, 's Neked
 Küldött Apollónk Felséges Királyunk
 Díj koszorút nemes homlokodra —
 Minerva a' bölcs Tégedet hiva meg
 Evezni bátor partra hajónkat (óh!
 Fogadd el ezt, és szép reményünk
 Fejtse ki láng eszed és erényed)
 Téged', mivel megjárta Olymp' magas
 Hegyét, 's ki vívtad vésteli bérceit,
 'S így érted áradt érdemidnek'
 Sokba került, de dicső jutalmát —
 Éld hát jutalmad' drága gyümölcseit
 Éld, ezt ohajtjuk Nesztori évekig, —
 Öntözve a' jobb sors' kegyével
 Éltedet — ezt igenelje a' Meny!! —

A' tudományok és művészségek Franczia Országban.

Franczia Országban mind kettő magas pol-
 tznán áll a' tökéletességnek, kivált igaz ez az
 ontologiai tudományokról (Mennyiség tuda-
 mány, Természet tudomány és Chémia, Ter-
 mészet História és Mesterség tudománya.) Egy
 nemzet sem tett annyit nyelvének kimivelésé-
 re mint a' Franczia. A' papi ékes szóllásban
 a' régibb, a' világiban pedig az újabb időkből
 tud jeles példákat előmutatni; Poësis inkább
 az elmesség kifejezése, mint érzés nyelve.
 Franczia Ország sajtói alól, mellyek törvény
 által Párisban 80-ra, a' megyékben 613-ra
 szorítottak, 1817-ben 3256 új munkák és ki-
 adások kerültek ki. Gróf Darú átnézése sze-
 rént 1825 ben nem kevesebb mint 149,671,046

ivnyi papiros nyomtattatott be könyvkereskedés végett. 1822 ben magában Párisban 14 ujságok, 4 hirdető levelek, 10 folyóíráások, továbbá 24 philosophiai, 22 törvényes, 14 orvosi, 12 mesterségi, 2 nevelést tárgyzó, 2 geographiai, 4 vallásos, 2 katonai és két módi ujságok; a' megyékben öszveséggel tsak 27 újság levelek és folyóíráások jelcetek meg. 1829-ben magában Párisban 169 ujságok adat-tak ki. Párisban (1821.) voltak könyvkereskedők 616-an, könyvzsibvásárosok 84-en, a' megyékben 1025-en. A' muzsikában és a' mivészségekben átaljában déli szomszédjaiknak utánnok vannak; de azért a' XVII. és XVIII. században a' francia festők is formáltak tulajdon oskolát, kiknek nyomdokain az újabb művészek nem minden ditsőség nélkül mennek elő, a' rézmetzésben és könyvnyomtatásban vetélkednek az Anglusokkal; a' kőmetzésben (18 könyvnyomtató intézetek vannak Párisban, 26 a' megyékben) a' Németekkel. A' testgyakorlás mesterségében, (különösen a' tánczolásban) minden nemzeteket felyül haladnak.

Mivelődési intézetek. 1. Kezdő oskolák; 2. Másodrendű oskolák (mellyeket valamint a' kezdő oskolákat a' közönségek tartanak) rész szerént (még 1821 ben nem volt 2,000) a' Lancaster módja szerént vannak alkotva (a' nép közönséges mivelésére igen keves számmal, mivel 44,000 közönségek közzül 25,000-nek nintsen oskolája.) 1820-ban 2,882,000 5—15 eszt. gyermekek közzül tsak 1,068,919-en jár-tak a' kezdő oskolákba; legjobb lábön állanak a' nyugoti és északi megyében. A' kezdő tani-

tás előmozdítására vigyáz Párisban 1815-től egy társaság, és 1820. a' követek Háza Elöl-ülőjének beszéde szerint a' tanulók száma az első esztendőben 1,070,500-al szaporodott. Párisban (1819) 90,718 5—15 eszt. gyermekek közül még nem kaptak 25,000-en oskolai oktatást. Mennyiben változtak és változnak mindezek jobbra Franciaországban, meg-tetszik az oktatási minister kerülő levele né-melley szavaiból, mellyeket 35-dik sz. ujság le-velünkben közlöttünk. (Folyt. köv.)

Három ifjak csudás szabadulása.

Egy erőszakos szélvészkor 's azzal egybe-kötöttett földinduláskor 1580. Branderburg-ban a' Katalin templom tornya megrepedt, úgy annyira, hogy az emberek öszvedülésétől féltek. Ez a' félelem 1582. még nagyobb lett, midőn az öszveforrasztott repedésből a' mész lehullott, és a' torony a' templom tetőtül szembetünőleg három ujnyira elhajlott. Eltö-kéllék annál fogva, hogy a' harangokat le-eresztik. Nering Márton sipmester Martzius 29-dik estve feleségével 's gyermekével elhagy-ta a' tornyot; három legényei Stortewein Antal 20. Drischel András 17. és Wolf György 16 esztendős ifjakra bizván az éjjeli vigyázást. Stortewein Antal estve 9 óra tájban fújta a' torony éneket: „Ha mi nagy szükségben lé-szünk,“ és reggel 3 órakor: „Hol az Ur Isten velünk nincs“ azon énekeket, mellyek a' kö-vetkezendő szerencsétlenséghez? csudálatosan illenek. Azután visszament két társához az ágyba, kik együtt a' legfelső padlason a' vá-ros siposa lakása felett a' tető alatt a' magas toronyban fekvének.

Alig tért vissza Antal az ágyba, midőn mindhárman hallották, hogy a' padlás alattok recseg 's egyszer az egész torony részint a' templomra, részint a' templom udvarába zuhant. A' legfelső padlással együtt a' három ifjak is fektekben nyakra főre lebuhtak, és a' szalma- 's tollas ággyal a' mész- és kőhalomra estek, a' nélkül hogy legkissebb bajok származott volna. A' jámbor hívó akkor ebben tökéletes csudát láta, 's a' szomszédbeli emberek és asszonyok erősen állíták, hogy ők fenn a' toronyban fényes világosságot láttak, melly hegyivel esett alá, noha ekkor semmi gyertyavilág nem volt a' toronyban. Mások, kik ugyan azon éjjel két — három mértföldnyire voltak a' várostól, erősíték hogy azon éjtszakán, kevéssel virradta előtt, hármás fáklyát láttak a' levegőben tündöklőn égve, mellyeket az emberek három Angyalnak tartának, kik az ifjaknak segítségül küldettek.

Magányosság a' jégen.

Mihelyt az Azov tenger jéggel bételik, szokások az ezen tenger déli partjain lévő helységek halászaiknak a' jégre letelepedni. Néha a' hirtelen bejövő lágý ködös idő után 's a' keleti nagy szélvészkor megtörténik, hogy nagy — emberekkel 's kunyhókkal fedett — jégtáblák a' parttól elszakadnak, és a' tenger közepére vitetnek, minél fogva az emberek nagyobb része közönségesen ott vész. 1830. télen láttak egy halászt a' töredékeny jégdarabon a' Kertschi tenger szorulatból a' fekete tengerbe vitetni, Látták a' partról kétségbeesé-

sét, hallották segedelemért kiáltását; de nem vala lehetőség őt megmenthetni. 1829. Decemberben hasonló eset adá elő magát az Azov tengeren. Egy fekete tengeri Potopenko János nevű kozák, December 25-dikén midőn kemény fagy után a' jég igen vastagnak tetszék, elment a' parttól egy verstnyire fekvő hálóját megtekinteni. Ennek vizsgálásával foglalatoskodván, hirtelen észre vevé, hogy a' jégdarab elszakadt, és a' tenger színén ide 's tova uszkált. Minthogy semmi menekedést nem láta, a' gondviselés akaratjára bizá magát, 's nyugodtan várta halálát. Hat napot töltött ezen kínos helyheztetésben; volt ugyan egy darab kenyere, de semmi enni vágyást nem érzett magában; megelégedett azzal, hogy a' jég gödreiben öszvegyült esővizzel égető szomját megnyhíthette. Melegen lévén öltözködve, a' beállt ködös időben a' hidegtől nem sokat szenvedett; keveset aludt, még pedig a' jégen ülve. Heted napra észrevett egy merdek partot, 's eltökéllé magában, hogy ahoz a' jégen lépkedve közelít; de olly erőtlen vala, hogy gyakran alélva rogyott le. Azonban a' jégdarab erősen a' parti jéghez ragadt, úgy annyira, hogy a' szegény szenvedő veszedelmes hajókázásának 9-dik napján a' Kasandipp fokhoz közel Kretseh és Arabatt közt a' szárazra léphetett, és a' legközelebbi tatár falut elérheté, honnét Theodosiába és aztán Kretsehbe viteték. 8 nap alatt 150 verstnyi útát haladott; egészségének a' kiállt küszködés semmit nem ártván. —

Gazdasági jegyzés.

A' juhok férgessége ellen új Angliában $\frac{1}{2}$ lat aloet lisztel és vízzel készítve mint pilulát adnak be azoknak; ezt követi a' sok férgektől való kiüresedés. Az olly juhoknak, mellyek még nem sokat szenyvedtek és ehetnek, csak fél dosist kell beadni, 's ez elég helyre állításokra.

A p r ó s á g o k.

Londonban apró czédulák hányattak el nem régiben, mellyeken ezeket lehet olvasni: „Leányok! asszonyok és özvegyek! vigyázzatok Oct. 26-kára! Többet a' jövő héten.“ Nehány napokkal ezután az utszák szegletein ugyan illy foglalatú levelkék találtattak; a' nyomtató neve nem volt kitéve. Mit jelentsen a' dolog az angol irók még ki nem találták; én se töröm rajta fejemet; találják ki szépeink!

Egy hollandi mathematicus a' mostani cometai esztendő 's az ez által okozott némi félelem tekintetéből egy munkátskát adott ki, mellyet következő szavakkal rekeszt be: „egy szóval megmutatám, hogy az égen tulajdonképpen semmi revolutio nints; ott csak rendületlen egység és rend uralkodik.“

R e j t e t t s z ó.

Határozatlan időpont

A' tagomnak egyike;

De a' másikával mindég

Ételt készít Erzsike.

Egészen jár a' pinczébe,

De jár ám a' kutba is.

Ha megtelek több ittébe

Elvihetsz nagy útba is.

Jegyzet: A' 36-dik számbeli Rejtett szó: Czúkor.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

38. Szám.

Nov. 10-dikén.

Tudományos dolgok.

Codex Diplomaticus Hungariae Ecclesiasticus ac Civilis. Studio et opera Georgii Fejér Bibliothecarii Regii. Tomi VIII. Volumen IV. ab anno Christi 1335—1342. Budae typis Reg. Universitatis Vngaricae 1832.

Sokkal nagyobb hirt és érdemet vivott ki magának e' jeles és a' magyar történetekre 's törvényes dolgokra szép világosságot gyujtó munka; mint sem hosszas ditséretekre volna szüksége.

A' fáradhatatlan szorgalom és igyekezet, mellyet e' roppant munka tüntet elő, ércznél erősebb emléket állit a' tudós munkáiról ösmeretes 's olly sok érdemekkel teljes Szerzőnek. Szerentsés Haza! melly illy jeles Tudóst, derék, munkás Hazafit és Főpapot táplálsz kebeledben! —

Emphysema. Specimen inaugurale, quod annuente inclyta facultate medica Reg. Scientiarum Universitatis Hungaricae pro gradu Doctoris Medicinae rite obtinendo conscripsit

Andreas Aizinger Hungarus Vacio-Pesthiensis. Budae. 1832.

Ez orvos doctori horostyán, elnyerése végett készített értekezés, melly Emphysema,

Második Félvezetendő.

(a' tudós szerző szerint magyarosítva Lég-kór-ság) czimet visel, 's ajánlva vagyon a' pesti orvosi kar Decánja Tek. Csausz Márton urnak, az orvosi tudomány szemléleti esméreteinek, és a' tiszta, csinos előadásnak valódi bélyegeit hordja magával.

A' föld.

A' föld golyóbisának felülete külsőkép-pen materiájára és kiterjedésére nézve két egészen különböző részekből áll, t. i. $\frac{3}{4}$ vízből, és $\frac{1}{4}$ szárazból. Egyébiránt a' föld bel-seje csupán száraz, következésképen az ő valóságos felülete csak száraz föld: minthogy pedig e' néhol magasabb, másutt mélyebb, mélyebb helyein mint valamelly örvényben úgy tartja a' vizet, melly tengernek nevez-tetik; 's az ilyen helyeken a' földet, elbo-rítottván a' tengertől, látni nem lehet; ellen-ben a' magasabb részei ebből felemelkednek, és mi előttünk tsak ezek tetszenek száraz föld-nek. Azon különböző kiterjedés, mellyben szemléljük a' száraz földnek ezen darabját, két különböző nevezetekkel szokott kijelen-tetni: a' nagyobb kiterjedésű száraz földet ne-vezzük continensnek, a' kisebb kiterjedésűt pedig szigetnek.

Continens van kettő; az egyik ha a' föld-golyóbisát a' ferrói meridianus szerént keleti és nyugoti félgolyóbisra osztjuk, a' keleti, a' másik pedig a' nyugoti félgolyóbison fekszik. Amaz, melly ó világ nevezete alatt már a' 16-dik száz vége előtt esmeretes volt a' pal-

lérozott nemzeteknél, geogr. módon három részekre osztatik (földrészeknek vagy világ részeknek neveztetnek) mellyek ezek: Európa, Asia, és Afrika; a' nyugoti félgolyóbis continensét, mint a' föld negyedik részét, melly későbbben 1492-től lassanként fedeztetett fel, 's új világnak neveztetik, Amerika neve alatt foglalja be a' Geografia. Ezen négy földrészek közül mindegyikhez hozzá számláltatnak a' legközelebb fekvő szigetek. Azon sok szigetek pedig, mellyek mind a' két continens közt, az ó világtól keletre, az újtól nyugotra szemléltetnek, öszveséggel Polynezia, vagy déli India, leginkább pedig Australia név alatt teszik az ötödik földrészt, és az újvilághoz számláltatnak.

Ezen földrészeknek a' hosszúsági és szélességi grádusok szerint a' következő fekvések és kiterjedések van. Az úgy nevezett Ó világ: Európa fekszik a' hossz. 6° tól a' 82° ig és az ész. sz. 36° tól a' 72° ig. Asia „ „ 44° — „ 207° „ „ a' d. sz. 9° az ész. sz. 78° ig. Afrika „ „ 1° — 69° ig. „ „ „ 34° „ $37^{\circ} 30'$ — Az új világ: Amerika a' Polusi tartományokkal fekszik a' hossz. 210° tól a' 359° ig; és az északi szélességnek 80° tól a' déli sz. 56° ig. Australia fekszik a' h. 130° — 268° és a' d. sz. 47° az északi sz. 22° . Ezen földrészeknek nagyságok kerek számmal e' következő: Europa 155,000 g. mf. Asia 816,000. Afrika 523,000. Amerika 733,000. Australia 158,000.

Az ezen földrészeket körül vevő viz, a' mint már mondatott, tenger, melly mint öszve

álló massa világ tengerének neveztetik, 's ennek részei mind azon vizek, mellyek egyenként ismét tengernek hivatnak. A' világ tengerének ezen részeit részént szorosabb határok nélkül tsak azon világ tájékok által különböztetjük meg, mellyek felé az a' száraz földtől, nevezetesen az ó világtól nyúlik; részént azon tartományhoz képest, mellybe kissebb vagy nagyobb tenger öblök, kebelek formájában ereszkedik. Az elsőbb különböztetéshez képest mindegyik földsarknál van egy **Jeges Tenger**; az ó világtól keletre terjed el a' nagy vagy csendes Oczeán, a' mellyen fekszik Ausztralia is; nyugotra ettől van az Atlasi tenger, melly egyszersmind az ó világot elválasztja Amerikától, délre az indiai Oczeán. Az utóbbi tekintetbeli elnevezések főképen; a' közép, a' fekete, a' német, a' Balti, a' veres, az Arabs, a' Persiai vagy zöld, az adriai és márvány tengerek. Ezen most említett nemű tengerek a' nagy Oczeántól, vagy annak nagyobb részeitől sok tenger-szorosok által vagynak elválasztva. Illyenek a' közép, fekete, német, a' Balti, veres, Persa, és márvány tengereknél a' Gibraltari szoros, a' konstanczinápolyi és kaléi Csatornák, a' Szund, a' nagy és kis Belt, a' babel-mandebi, és ormusi szorosok, végre a' Dardanellák. Az ó világban a' tengernek ilyen osztályai többnyire tsak tenger öblök neve alatt jönnek elő. Mint a' mexicói öböl, a' kalifoniai öböl, a' Sz. Lőrincz tenger öble 's a' t. Vagynak még a' száraz föld felső színén, sőt az egyes szigeteken is némelly nagyobb álló vizek, mely-

lyeknek a' tengerrel semmi látható egybeköt-
tetések nintsen. A' legnagyobb tó a' káspiumi
Ásiában, melly tengernek is neveztetik. Ezt
160 mf. hosszú, 24—60 mf. széles, és több
mint hat ezer □ mfket foglal magában. Né-
melly tavakat folyamatok vagy folyóvizek
vágják keresztül. Így már a' Rhénus keresz-
tül folyja a' Boden tavat, a' Rhóna a' Gene-
vait, a' Lorenz vize az Ontorio-, Erie-, Hu-
roni és Mischigani tavakat. —

Történeti észrevétel

A' Magyar századokban a' 40 — 50 közt
való idő szakasz minden században igen hábo-
rús, 's a' Magyarok részére többnyire igen
szomorú vala; így 940 — 950-nig Zoltán, 's
Toxus alatt a' keleti népek ellen ugyan sze-
rentsésen harczoltak, de a' Bavarusoktól több-
ször megverettettek. 1040—46-ig Péter 's Sa-
muel között a' villongások sok vérontást okoz-
tak, így 1044-dikben Henrik Császár Mэфőnél
a' Magyarokon diadalmaskodott; ezen idő sza-
kaszban történt a' régi hitre vissza térni kívánó
Magyarok által a' keresztények, 's legtöbbnyi-
re egyházi Atyák' megölettetése. 1140—50-kig
harczoltak Borichal, 's Austriával szeren-
tsésen, de második Geysa Isislaus sógorának
segítésére küldött csapatjai megverettettek. Az
1242-dik eszt. a' Tatár járás által leve siral-
mas. Az 1246-diki elvesztett ütközetet csak
Fridrik megölettetése hozhatá jó rendbe. 1344
—52-kig tartott Nagy Lajosunk háboruskodása
az illetlenül megfojtott András testvérje miatt.

1444-dik esztendőöt Várna emléke szomorítja. 1540—50-kig Soliman birodalmát Országunkban mindég nagyitá, így 1543-ban megvette Valpót, Siklóst, Pétsét, Fejérvárt, Esztergomot, Tatát, Hatvant, 's Simontornyát. 1645-be Rákóczy György csapatjai 's a' Török zsoldosai az Országot pusztítás által nyomorgatták. 1742-ben kezdetett azon háboru, mellyben a' Magyar vérevel megmutatá minő hivséggel ragaszkodik a' Felséges Austriai Házhöz, melly háboru 1748-ban ugyan ditsőségesen végeztett, még is több vesztes ütközetekre is emlékeztet

Barkóczy Rosty Zsigmond
Fejér Vgyének becsületbeli aljegyzője.

A' tudományok és művészségek Franczia Országban.

(Folytatások a' mivelődési intézeteknek.)

3. Lyceumok a' felsőbb tanítás végett; 4. Collegiumok: mint a' College de France Párisban 19 Professorokkal; 5. Akadémiák, a' királyi törvény helyek száma szerént; 6. Sok más a' Status szolgálatjára alkotott tanító intézetek, mint a' Prytanaeum, az orvosi oskolák Párisban (1822 eltöröltettek, de újjonnan szerkeztettek) Montpellierben, Straszburgban. A' Természet História Museumánál való tanító intézet, az élő napkeleti nyelvek, régiségek, siketnémák, vakok intézetjeik, katonai oskolák Saint-Cyrben és la Flecheben, kilencz pattantjus és 3 földmérői oskolák; a' sok mesterségű intézet (a' jövendő

földmérők, hasonlóúl a' hid és ország utak építői első oktatásokra) Párisban. — A' társasági mivelődés főbb intézetjein felyül van a' királyi intézet Párisban, 4 Akadémiákra osztva, az ötödik most állíttatott vissza (lásd a' 38. sz. újs. lev.) A' pári'si muzsika intézet. Sok tudós Társaságok a' tudományok különös ágaira nézve. A' királyi Museum és nagy könyvtáron kívül (700,000 kötetekkel, 10,000 kéziratokkal, mások szerint 450,000 köt. 60,000 kézír. és pénzek, régiségek, képek, rézmetszések gyűjteményeivel (mintegy 40 más közönséges könyvtárak Párisban) mellyek közt a' St. Geneváváéban 110,000 köt. és 1000 kézír. vannak; ezeken kívül a' megyékben még 234 nyilvános könyvtárak, mellyek a' párisiakkal együtt több mint 6 mil. köteteket foglalnak magokban. Gazdag kép gyűjtemények és museumok a' nagyobb megye városokban. — A' nagy fűvész kert Párisban.

A' m a j m o k.

A' majom fogságából kiszabadulván elillantott Atyafiai örvendve vették őt körül. — De mint elbámult mindenik, látván a' czifra köntöst rokonyok vállán fityegni — gyáva! — szólla szánakozva az egyik, — én bizony gazdag ruhád, és a' tánczpalotában tanult módos sikálásaid' nem csudálom — inkább csudálom a' fűszálán mászó bogarat. — Nézd! szárnyazöld arany, 's gyönyörűen játsza a' szivárvány színeit — Ez ám a' gazdag ruha, 's ez pompás adománya a' természetnek melly egy

nyomorúlt bogárnak sokkal pompásabb ruhát
ada, — mint néked a' legkényesbb mesterség
adhatott.

(Botta.)

A n e k d o t á k.

Lengyel országban egy hosszas szárazság
után egyszerre zápor eső következett. „Ez
valóban aranyesső!“ kiálta egy nemes ember.
„Oh nem!“ ellenveté egy rabszolga; „kü-
lönben kérne az úr minket, hogy szedjük
fel azt.“

Marquis Caraccioli Londonban
követ vala, 's a' király előtt nagy kegyelem-
ben volt. Ez tudta, hogy a' Marquis An-
gliának ködös egéről 's nedves éghajlatáról
igen megvetőleg beszélt. Hanem egy szép
nyári kérdé őt, „nem hiszi e' magát Nápoly-
ban lenni.“ „Oh, kegyelmes Uram!“ felelt
a' követ, „az én Királyomnak a' holdja is
jobb, mint a' Felsőség' napja.“

Fontenelle a' mindég víg Fleury
Kárdinált minisztersége előtt is esmérte. Mi-
dön néhány esztendővel később az ő jó
kedvűségét változtatlanúl lelé, felkiálta:
„Uram! csak ugyan szerencsésnek kell lenni
kegyednek?“

R e j t e t t s z ó.

Egy tagom a' tehenek hordják; a' másikat édes
Nőd a' konyhádön öröké használja, mikor főz.

Jegyzet: A' 37-dik számbeli Rejtett szó: Korsó.

Hasznos Multságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

39. Szám.

Nov. 14-dikén.

Hazai Literatura.

Vallási és Egyházi Tár. II-dik Füzet. Pesten, Esztergami k. Beimel József' betűivel 1832. ára 1 for. p. p.

Millyen kedvezéssel fogadtatott e' derék Folyóírás, mellynek első füzetje folyó eszt. Martiusában jelent meg, mutatja az előfizetőknek ezen füzetben feljegyzett számok, melly öszvesen 689-et tesz. Tartalma e' füzetnek: I. Eden, az embernem bölcsője (folytatás.) II. Religio-Hit. III. Egyház. IV. A' vasárnapi Evangeliumok. Beszélgetésben. V. Sambuga levelei. VI. Egyházi ékesszóllás. VII. Az egyházi énekről (folytatólag.) VIII. Egyházi régiségek és jelességek. IX. Életírás. X. Jótéviségek. XI. Könyvismértetés és kivonások. Ezeket követi egy Függelék és utolszó, mellyben a' nagy érdemű szerkeztető Tára nyelvéről számot ad. A' szóértesítés megmagyarázza azon szavakat, mellyekben talán némelylek megütközhetnének. Ékesíti e' füzetet a' Pécsi főtemplom rajzolatja. Kapcsolva vele a' Zsoltárok magyar fordításából 3. iv.

Alphonse Levelei. Irta Szalay László. Buda-Pesten 1832.

Nem csalt meg reményünk, 's óhajtásunk teljeselek; mert ime a' B i m b ó k novellává virultak! Már külseje Alphonse leveleinek az

Második Félveztetendő.

ifjú szerző izlésére mutat, a' csinos, tiszta nyomtatás olvasásra hiv. A' merész hévvel kezdett literaturai pályát kövesse szerencsés haladás!! —

Magyar Hazai Vándor 1833. Minden rangu és rendű olvasók' számára szerkeztette Károlyi István. Harmadik évi folyamat. Két rajzolattal. Pesten Petrózai Trattner J. M. és Károlyi István könyvnyomtató intézetében.

Az egész három szakaszra oszlik. Az első teszik a' szokott kalendáriumi tárgyak, egy a' hónapok' magyar neveit előterjesztő figyelmeztetéssel, 's még történeti emlékeztetővel 1831-dik és 1832-dikre. A' második szakaszt olly jeles statistikai és más interesszans tárgyak ékesitik, hogy az a' miveltebb publicumnak is kedves olvasó könyvül szolgálhat. Fellehet itt a' többek közt találni a' királyi képviselőket (Personalisokat) 1300—1832-ig; és még egy Bihar Vármegyei episztolát! A' harmadik szakasz Magyar 's Erdély Országban az egyházi, polgári 's katonai főbb hivataloknak 's a' t. feljegyzését foglalja magában. Az érdemes szerkeztető úr mindenkor magának tulajdonithatja azon ditsőséget, hogy első, ki a' két magyar hazát illy miveltebb szabásu kalendáriommal ajándékozta meg.

Egy két szó az ifjú és ember korrul.

Az ifju kor, éltünknek legszövevényesebb, 's legnehezebb pályája; mert az ifjúnak

gerjedékeny indulatai, a' szerelem tüze, melly kebelét égeti, azon sok kedves tárgyak, melyek őt még jobban gerjesztik, — mind annyi szélvész, mellyek a' világ tengerében hajókázó ifjut, mély örvénybe dönthetik; ha csak okosan nem kormányozván hajóját, a' hullámok ellenére is partra ér. — Ezen kor azon időpont, mellybe a' boldog, vagy boldogtalan jövődönnek kapuja előtt állunk; 's jaj ha ez utolsónak zárjuk fel ajtaját! 's bár még messze nem haladánk e' szövevényes csalóka kertbe, nyilnának fel szemeink, esne le rólok a' hájog, melly tévedésünknek oka; észrevéven millyen veszélyes ösvényen haladunk. De ezt nem is sejdítjük, mert édesek a' gyönyörűség első gyümölcsei, szédítők a' szerelemnek örömei, 's ezek pedig mind annyi csábító sátánok a' roszra. — Az ifjú mindenkor kebelében hordozza ellenségét, mert nálla az érzékenység ül a' thrónuson, 's az észnek nem igen ügyel parancsolatjára. És ha csak a' hit, az isteni szeretet, és félelem, frigyét nem köt az észszel; ez hasztalan harczol, amannak hatalma ellen. — Az ifjú kebele százféle vágyódások tárháza, benne csak a' képzelődés munkál, és ennek országába szeret mulatozni. Kedve változó, majd derült, majd komor, néha a' kiesapongásig víg, néha majd nem egész a' kétségbeesésig nyughatatlan, szomorú, méléző. Feltételeiben, és ígéreteiben állhatatlan. Mind ezeknek egy a' rugója, a' fejledező szerelem! Ha ennek történetből jó irányt ad, boldog, külömben talán egész életében boldogtalan leend; 's majd átkozandja a' szerelemnek

első szikráját is, holott ez az égnek legjobb, és legszentebb czélra nyújtott adománya. — Szerencsés ifjú, kit religiód, nevelésed, kedvező környülményeid, elfordítanak az örvénynek torkátul, melly előtted nyitva áll, hogy tégedet elnyeljen.

E m b e r k o r. — Az ember jól meggyökerezett tölgy gyanánt, nem minden szélre hajladoz; feltételeiben, és határozásaiban nem indifferens, azért ő álhatatosabb, 's feltételei habként el nem enyésznek. A' szerelem tüze, melly ifjúságának' első fejledezésiben lángolva égett, lassan lassan csillapodik, ámbár gyakorta az emberben is erősen kitörnek ennek lángjai. Atya lévén, legtisztább örömekbe részesülhet, mert kedves nője és gyermekei körében föllelheti földi édenét. Értelme kifejlődvén a' képzelődés országába nem szeret már annyira mulatozni; innét pusztá vágyódások 's bizonytalan remények ki nem elégítik kebelét, mivel ő valóságot kíván és valóságra törekszik. Ezen kor legbóldogabb lehet, ha a' huja ifjúság gyötrő következései nem háborítják azt, vagy ha erkölcstelen lépései veszélybe nem döntik. Ezen kor a' társaságos élet boldogságára legtöbbet tehet, mert ez a' munkásságnak kora. — Boldog haza! mellynek fiai ember korokban megérlelt 's kimüvelt értelmök, 's csügedhetetlen munkásság által törekszenek annak boldogítására! — De ennek alapjait előbb, tudniillik: a' gyermek, és ifjú korban kellene megvetni. (közli K. Imre.) —

Az ittas szabadító.

Lengyelországban egy pap téli időben utazott Lembergbe, hol valami dolga volt. Midőn visszatére, 3 mértföldnyire Lemberg-től az erdőben lévő országút mellett rábukkant egy fegyveres katonára, a' ki részeg lévén, erősen aludt. Minthogy hideg volt, gondoskodott arról, hogy a' katona meg ne fagyjon; minél fogva felköltötte, ön kocsijára felvette és magával elvitte. Midőn falujába érkezett, a' katonát egy odavaló zsidónak átadá, a' ki azt míg kijózanódnék, házába fogadá.

Az ittas még sokáig aludt. Végre m. u. mámorát kialudta, éjjel 11 óra tájban felébredt. A' zsidó elbeszélte neki, mikép jutott házába. A' katona kijelenté azon kívánságát, hogy ő ezen jóltévőjéhez elmegy azt nékie megköszönni. Elvitte oda fegyverét is magával, a' zsidó még elkísérte. Midőn a' papházhoz értek, látták, hogy az ablak tábla kevésbé ki van nyitva és a' szobában gyertya világ van. Ők azt gondolák, hogy a' pap maga légyen, és a' mint kívánák, még nem feküdt le az ágyba. Midőn pedig közelebb mentek és a' nyitva lévő ablakon benéztek, megpillanták a' 3 rablót, kik a' papot megkötözik és azt kívánák tőle, hogy mutassa meg nekik, hol van a' pénze, mivel ők tudják, hogy Lembergben adósságot szedett bé.

Mihelyt a' katona látá, hogy az ő mentője illy nagy veszedelemben van, előkapta puskáját 's rá lőtt a' rablókra. Kettő

közülök ezen lövés által megholt, a' harmadik elszaladt.

A' pap tehát ugyan az által szabadított meg, kinek ő tartá meg életét. Ha a' katonát az erdőben feküdni hagyta volna, úgy talán ő a' rablóktól megölettetett volna.

A' kalapács mint áruló.

Egy kis alsó Szász városkában egy meglehetősen vagyonú kovács, háznépe távollétében, megölettetett. Egy az embernek körülményéhez meglehetősen summácska, melly a' falalmáriomban elvala téve, elraboltatott, mellyből kitetszik, hogy a' gyilkolás rablás vádjából történt. A' meggyilkoltatott egyedül maga volt otthon, mivel vasárnap lévén, legényei is mulatni voltak; a' ház a' városnak külrészen magányosan állott egy kertel körülvéve. A' gyilkost kitudni bajosan lehetett, ámbár minden módon igyekeztek nyomába jutni, 's bátor a' legényeket, kikre gyanakodás volt, erős kérdőre vonták, noha otthon nem valának is: de ők több helyeket neveztek bizonyságul, hol a' napot töltötték, és minthogy nem volt elegendő bizonyság ellenök, lassanként a' gyanútól elálltak; azonban közülök egyre, kinél több pénzt leltek, mint nála lenni véltek, annál inkább gyanakodtak. Ő egy levelet mutatott elő, mellyben anyja ígéré, hogy neki egy kevés pénzt küldend; és a' meggyilkoltnak szomorú özvegye is emlékezett reá, hogy a' legény a' postán bizonyos summa pénzt kapott. Ennél fogva nem lehetett őt

tovább fogva tartani, sőt az özvegy eltökélé, minthogy a' legény szorgalmasan dolgozott, tovább is megtartani őt magánál. Dolgozók tehát a' többi legényekkel ezután is nála, mint az előtt, és az asszony semmikép nem panaszkodhatott rája. Egy reggel a' többivel együtt ült; legénytársai közül egyik kalapácsát elvette, 's ő vissza kívánta. Ez egy másikat nyujtván, melly a' deszka párkányon vala, monda: itt van egy másik kalapács. A' legény a' kalapácsra nézván elhalaványodott, 's mintegy magában beszélve ezen szókra fakadt: Hiszen ezt el nem vehetem, mivel a' mestert ezzel ütöttem agyon. Hideg borzadás lépé meg a' jelenvalókat; akkor oda ugorván megragadák a' rémültet, ki csak most vevé észre, hogy magát elárulta. Békével meghagyá magát fogatni, 's gonosztettét a' birónak megvallá, minthogy már a' tagadás nem segíthetett rajta.

A n e k d o t á k.

Egy gazdag zsigori, hogy az ő egyetlen egy takarékosan fizetett szolgáját magához kapcsolja, ezt tette testamentomába: „azon hű szolgának, a' ki nékem szemeimet befogja zárni, 2000 frankot testálok.“ Halála után a' még fősvényebb unokák megtagadták tőle a' legátumot; „Lehetetlen volt neked befogni az ő szemeit, mondák az unokák, mert a' mi bátyánk egyszemű volt.

Lochman Henrik ezredes, kit XIV. Lajos 1656. az ő katonai érdemeinek megju-

talmazása végett nemesi rangra emelt, sok vitéz tettei mellett hideg vérű indulattal 's magához vonzó eredetiséggel birt. Midőn egykor a' királyt vadászatra kísérte, és ez mondta neki: „Ezredes! tudom, maga soha sem tért ki az ellenség előtt; de egy vadkant, úgy hiszem, nem tudna feltartóztatni. Tegyen ki Felséged próbára, felelé Lochmann. Épen egy régi kápolna mellett az erdei országút végire állíttatott, és a' lovas vadászoknak meg volt hagyva, hogy az elsőben eleibek akadó vadkant feléje üzzék. Ez úgy történt. Nem sokára a' király is megszoríttatva jöve, az ezredest kiáltván: „Nem látta e' a' vadkant?“ — „Igen is, Felséges uram!“ — No 's mi lett belőle? — „Én őt, míg Felséged elérkezik, bezártam“ 's valósággal a' vadkan a' kápolnában volt, a' mi így történt: Lochmann a' kápolna ajtajához támaszkodott 's a' vadkant szájtátva felé szaladni látta; erre megnyitá a' kápolna ajtaját, 's kevéssé félre ment. Az állat berohant és ő reá zárta az ajtót. A' király és az egész udvar nem kevéssé örült ezen történetnek.

Rejtett szó.

Hét betűből állok, nagyoké lehetek,
 Engedetlenezken jobbitást tehetek.
 Három első betűm kétszer harmat tézzen,
 Közép tagom hagyd ki, hegynél kissebb lézzen.
 Utolsó tagomat elsőmmel ha váltod,
 Mindenben a' mi rest, akkor feltalálod.
 Itt ugyan keményen, amott gyengén bánnak
 Velem: illendően ritka helyt használnak.

B. N. L.

Jegyzet: A' 38-dik számbeli Rejtett szó: Tölgyfa.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

40. Szám.

Nov. 17-dikén.

Tudományos dolgok.

Orationes ea occasione dictae, qua institutum Scholarum Piarum in Reg. Archi-Gymnasium Budense solenniter introductum est die 18-a Oct. 1832. Pestini, Typis Josephi Beimel. ,

Egybekötetésben állanak e' beszédek azokkal, mellyeket 32-dik számú ujság levelünkben mondottunk a' Budai Fő Gymnasiumnak ünnepes általadásáról a' kegyes oskolák szerzete ezentuli gondviselésébe. Miért kellett ez ünnepiségnek a' pesti kir. Egyetem befolyásával történni, kitetszik a' Nagys. Rectornak eme szavaiból: „Gymnasium istud olim religiosi viri tenebant ex illustri Societate Jesu, qui nobilium conatum suorum uberrimos fructus dederunt, cessanteque licet ordine, perennem nominis sui famam, et incredibile in multorum animis desiderium reliquerunt. Illo dein tempore, quo Augustissima mater Maria Theresia R. Scientiarum universitatem, immortalis beneficio instauratam et splendidissime auctam, in hanc metropolim traduxit, Budense istud Archigymnasium Universitati adjunctum, partem ejus efficere coepit; idque intuitu dotis immutatum ad hodiernum usque diem permansit.“ Mind ezen beszéd, mind a'

következő, melyet T. Spanyol Glycer ur mondott, a' római nyelvben valódi classicitást tüntetnek elő.

Magyar Nóták, mellyek Nagyméltóságú Galánthai és Fraknoi Gróf Eszterházy Franciska Asszonyság ő Nagyságának, Csillagkeresztes Dámának, Méltóságos Gróf Károlyi István cs. kir. Kamarás ur ő Nagysága Hitvesének ajánltatnak Veszprém Vármegyéből. Forte-pianóra alkalmaztattak Ruzitska Ignácz által.

XV. Fogás.

Millyen csüggedhetetlen igyekezettel folytatja a' Veszprém Vármegyei muzsika intézet már régebben kezdett pályáját, világos bizony-sága annak az általa a' művészet kedvellőkkel közlött Magyar Nóták e' 15d. fogása. Talál-hatni ezt Pesten Miller szép művészi keres- kedő boltjában a' Nagy - Hid utszában, és T. Sebestyén Gábor tiszti ügyvéd urnál Pápán. Egy példány ára 24 xr. p. p.

Könyvek elégetése.

A' hódítók győzedelmeik' pillantatjában, s pusztító dühök kirontásiban nem mindig elégedtek meg az emberek gyilkolásával; ha- nem, a' mi különös, bosszújuk gyakran az ártatlan könyvekre is kiterjedt.

A' rómaiak fölégették a' sidók, keresztyé- nek, és philosophusok könyveiket; a' 'sidók a' keresztyének, és pogányokéit; és a' keresz- tyének a' 'sidók és pogányok könyveiket.

Az Origenes és más eretnekek könyveik nagy részét az orthodoxusok pártja égette föl.

Cardinalis Ximenes Granada bevételekor 5 ezer Alkorant kárhoztatott lángokra.

Angliában a' puritanusok mindent megégettek, a' min legkissebb pápai nyom volt. Cromwell szent buzgalmában az Európában talán legnevezetesebb oxfordi könyvtárt fölégettette. De soha kegyetlenebb üldözést a' tudós világ nem szenvedett, mint Omar Kalifa alatt, ki egész Országában kihirdetvén, hogy az Alkorán mindent magába foglal, mi a' hitre 's tudományra jó és idvességes, szélesen terjedt birodalmában találtató minden könyveket össze hordani parancsolta, 's a' földök tulajdonosai közt felosztatta, hogy kementzéiket azokkal fűtsék, 's mint állítják hat hónapig fára szükségök nem volt.

Az Europa minden tudósaitól, széles tudományossága 's nemes szivéért, különösen tiszteltetett Peirese parlamenti tagnak halála után (1637) házában találtatott egy a' korabeli legnevezetesebb tudósok leveleikkel teli szoba. Testvérének leánya, 's vagyonának méltatlan örököse, többszörösen unszoltatott azoknak kiadására, de ő nagyobb gyönyörűségét találta e' tudós kéziratok egymásutánni fölégetésében, hogy így a' fűtés költségeit megkimélje.

Mariannah ünnepe Mysoreban.

Junius vége felé 1830. így ir Velsch ezredes, a' magam ezredével 's némelly más csapatokkal Bengaloreba Mysore tartomány jelesebb városába mentem, melly 60 ezernél több

lakossal bir. A' tikkasztó hőség csak éjjel engedé utunkat folytatni; azért is két napig egy bambus erdőben, Bengalorehoz közel, mulattam, hogy az útban sokat szenvedett katonáimat kipihentessem. Ez alatt némelly Zipayák a' Zipaya ezred velem lévő két bataillonjából, kik e' kerületben honiak voltak, szabadságot kértek, hogya' Mariannah ünnepére mehessenek, melly istenséget a' Hinduk a' gyermek himlő ellen szokták segítségül hívni. Ezt én megengedém, 's az ünnep szertartásairól tudakozódtam, kik azt felelték, hogy azok böjtölésekben, mosdásokban, áldozatokban, tánczokban, 's a' tűzön átsétálásokban állanak.

Ez utolsó leginkább fölingerlé ujságvágyamat, melly bámító szertartásról sokat hallottam beszélni, de még alkalmatosságom nem volt látni. Nap lemente után kezdődvén e' tűz próba, elhatároztam azt megnézni, 's Pepper kapitánnyal oda lovaglánk, hol az ünnep tartatott. Itt egy kívülről nem igen diszes pagoda tűnt előnkbe, mellyben 7, 8 pap 's néhány segédek szolgálnak. Az első kerítésben volt egy 18 láb hosszú, és 12 láb széles izzó szénnel teli gödör. A' pagodából minden kora 's nemű személyek hosszú sorral jöttek a' tűzgödör felé, Mariannah tiszteletére hymnuszokat énekelve.

A' tűz olly keményen sütött, hogy lovakinkkal hozzá közel nem meheténk, 's az egész ünnepi szertartás alatt jó távol kellett maradnunk. A' Hinduk azomban mezitelen közeledtek a'hoz, hanem testök valami sárga substantiával volt bekenve.

Minekutánna egy a' papok közül egy kast megáldozott, a' hívők csendesen és halkal lépdeltek át és vissza a' tűz gödrön. Néha sebesebben mozgottak; de a' fájdalomnak legkissebb jele sem mutatkozott rajtuk. Láttam egy férfit, vállán egy gyermekkel át meg át menni, a' nélkül, hogy ez csak egyszer is sikóltott volna; úgy szinte egy csinos fiút a' karfáról a' tűzbe esni, kit azonnal ki huztak, a' nélkül hogy teste legkissebbé is megsérült volna.

Tulajdon szemeimmel láttam, a' mit itt leirtam. A' tudományok körébe tartozik azon mentő substantiának fölfedezése, melyet e' népek a' tűz égetés ellen használnak. Én több Hindukat megkérdeztem felőle, de mindnyájan csak azt felelték, hogy Mariannahnak három napig esedezvén, 's mosodván, a' papok kenik be azzal testeiket, de miből áljon senki sem tudja. Elvégződván a' szertartás, mindnyájan vissza térnek a' templomba, hol őket a' papok egy nagy mosdó kádban megmosatják. E' vízben fürösztetik meg majd azon gyermek, kit a' himlőtől megmenteni akarnak, de nem mindenkor van kívánt következése.

Azomban a' Hinduk már sok helyeken fölhagytak e' babonás szokással, 's részszerint a' honi, részszerint az angoly orvosoktól esztendőről esztendőre több gyermekek oltatnak be.

A' kopogtatás Angliában.

Londonban a' kapuk 's ajtók mindig be vagynak zárva. Az ezeken való kopogtatás

módjából a' kint lévőnek rangja 's állapotja kitetszik. Ha valaki egyel kevesebb ütést tenne, lealacsonyítaná magát, ha többet, merészkedő lenne. Egyszeri ütés tejes leányt, szénhordót, házi szolgát, vagy koldust jelent, 's annyi mint „szeretnék bebocsáttatni.“

Kétszeri ütés, levél hordóra, látogató billét hozóra, vagy más követre mutat, 's azt jelenti, hogy a' kopogtató bizonyos dolog végett jó, és ezt akarja mondani „be kellennem.“

Háromszori kopogtatás, a' házi urat vagy asszonyt, vagy az őket rendesen látogatni szokott személyeket jelenti, 's parancsoló hangon akarja mondani „nyiss ki.“

Négyszeri kemény ütés, közvetetlen nemes személyre mutat, ki szekeren vagy kocsin jó, 's annyit jelent, mint: „be akarok menni.“

A' négy ütés ismételve, mylordra, myladyra, báróra, vagy más szokatlan személyre mutat, 's ezt jelenti: „szerencséjének tartsa, hogy hozzá jövök.“

A' kopogtatásnak e' különböző módjai meg lehet tán csiklándozzák buta hiúságokat azoknak, kik látogatásokat kapnak, de nagyon kellemetlenek. Azomban e' köz szokás. Ha valamelly szolga nem kopogtatna annyiszor, mint urának rangja kíváná, tüstént elbocsáttatnék. —

Írói jutalom.

Klopstock, a' Messias halhatatlan szerzője, e' munkáért Hemmerde halai könyvkereskedőtől ívenként csak 2 tallért kapott ele-

inte, majd végre, midőn nagyon kapós lett, két aranyat. — Az akkori hálai professor Meier, kinek criticája a' nagy költő e' jeles munkájának nagy becsét szerzett, felettébb csekélynek találta a' jutalmat, 's az ezreket nyert kiadót többször unszolta tisztességeseb fizetésre. De Hemmerde halgatott, míg nem Klopstock a' Messias újabb kiadásakor Hálába ment, 's őt meglátogatta. Ekkor egyszerre föllobbant keblében a' hála és becsület érzés szikrája. Nem akarta nevezetes szerzőjét ajándék nélkül elbocsátani, 's egy szabót küldött hozzája, ki a' költőről egy felső ruha, derékra való és nadrág mértéket vett. Klopstock ezt tréfának vagy tévelyedésnek tartotta, de két nap múlva csak ugyan egy csinos, és széles hajtókáju öltözetet küldött neki Hemmerde, egy szinte hajtókás kalappal együtt. A' jó szívű Klopstock nem akarta ez ajándékokat megvetni; Hemmerde pedig a' publicum előtt is nyilvánítani akará szerzője eránt különös adakozóságát, 's nem nyugodt mind addig, míg őt Klopstock hajtókás ruhájában, fényes nappal, a' nagy vásár piatzon, 's több népes utzákon keresztül nem követte, hogy a' professzorokat meglátogassák.

A p r ó s á g o k.

Egy atya sokáig törte fejét azon, micsoda örömet szerezzen leányának születése ünnepe, melly három hónap múlva történt. Végre hosszas tünődés után elhatározta, hogy addig — titkon francziául fogja taníttatni.

Gróf Maurezas egykor beteg lévén, Beaumarchais, hogy mulattassa 's fölvidítssa „Figaro lakadalma“ czímű még akkor újj vígjátékát olvasta előtte, 's a' gróf kérdezé tőle, ugyan hogy találhatott időt másféle sok bajai mellett illy darab írására? „Fzt felelé Beaumarchais, én addig írtam, míg excellentiád a' játszó asztalnál ült.“

A' lübecki véres csata után Blücher H. városában kéntelen lévén tartózkodni, itt egy szoros útszán keresztül mentében, némelly vígj kedvű francia voltigeurek, kik utánna mentek, de őt nem ösmérték, tréfából a' hátára ütöttek pálczáikkal, hogy térne ki. Mosolyogva fordúlt Blücher feléjük mondván: csak verjete, majd megverlek még én titeket!“ Szavának alkalmasint embere lett.

Vieland egykor Göttingában a' híres törvénytudó öreg Böhmerhez vezetvén, kérdé ez tőle „az úr az a' Vielandius, a' ki Tractatum de Oberone írt? láttam ezt egyszer a' feleségem éjjeli asztalán.“

Rejtett szó.

Ha négy betűjű nevemből
 Az utólsót elvágod,
 Az ott fölmaradt részből
 Áll egy nem csekély tagod.
 Hagyd el az elsőt, 's a' hármát
 Mond vissza, az idő jártát
 Megmondom; tedd másodikká
 Első ízem, vad állattá
 Változok; az egészet
 Támasznak elő vészed.

Jegyzet: A' 39-dik számbeli Rejtett szó: Hatalom.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

41. Szám.

Nov. 21-dikén.

A' Magyar Országí Sz. királyi Városok jegyzéke.

Bakabánya fekszik Hont Vármegyében, ügyei a' Personalisi székre vitetnek föl, mostani privilegiumát nyerte 1686. I Leopoldtól. — Bártfa f. Sáros V. a' Tárnokszékre vitetnek föl ügyei, m. privilegiumat nyerte 1324. I Károlytól. — Bazin f. Poson V. Personalisi, m. priv. nyerte 1647. III Ferdinandtól. — Bélabánya f. Hont V. Personalisi, m. pr. ny. 1453. V Lászlótól. — Besztercebánya f. Zólyom V. Personalisi. m. pr. ny. IV Bélától. — Budaf. Pest V. Tárnokszéki. m. priv. ny. 1244. IV Bélától. — Debreczen f. Bihar V. Tárnokszéki. m. priv. ny. 1693. I Leopoldtól. — Eperjes f. Sáros V. Tárnokszéki. m. priv. ny. 1374. I Lajostól. — Eszék f. Verőcze V. Tárnokszéki. m. priv. nyerte 1809. I Ferencztől. — Esztergom f. Esztergom V. Personalisi. m. priv. ny. 1708. I Jóseftól. — Fejérvár (székes) f. Fejér V. Personal. m. priv. ny. 1541. I Ferdinandtól. — Felsőbánya f. Szathmár V. Tárnokszéki. m. priv. ny. 1743. M. Teréziától. — Győr f. Győr V. Personal. m. priv. ny. 1690 I Leopoldtól. — Kaproncza f. Varasd V. Personal. m. priv. ny. 1306. Bajor Ottótól. — Károlyváros f. Zágráb V. Tárnokszéki m. priv. ny. 1781. II Jóseftól. — Kassa f. Abauj

Második Félésztetendő.

V. Tárnokszéki. m. priv. ny. 1290. III András-
 drástól. — Kézsmárk f. Szepes V. Personal.
 m. priv. ny. 1655. III Ferdinándtól. — Kie-
 marton f. Soprony V. Tárnokszéki. m. priv.
 ny. 1649. III Ferdinándtól. — Komárom
 f. Komárom V. Tárnokszéki. m. priv. ny. 1744.
 M. Teréziától. — Korpona f. Zólyom V.
 Tárnokszéki. m. priv. ny. 1244. IV Bélától.
 — Körmezbánya f. Bars V. Personal. m.
 priv. ny. 1000. I Istvántól. — Körös f. Kö-
 rös V. Personal. m. priv. ny. 1405. Sigmond-
 tól. — Kőszeg f. Vas V. Tárnokszéki. m.
 priv. ny. 1328. I Károlytól. — Libetbánya
 f. Zólyom V. Personal. m. priv. nyerte 1379.
 I Lajostól. — Lőcse f. Szepes V. Personal.
 m. priv. ny. 1245. IV Bélától. — Modor f.
 Posony V. Tárnokszéki. m. priv. ny. 1637.
 II Ferdinándtól. — Nagybánya f. Szath-
 már V. Personal. — Nagy Szombat
 f. Posony V. Tárnokszéki. m. priv. ny. 1238.
 IV Bélától. — Pest f. Pest V. Tárnokszéki. m.
 priv. ny. 1703. I Leopoldtól. — Pécs f. Ba-
 ranya V. Tárnokszéki. m. priv. ny. 1780. M.
 Teréziától. — Posony f. Posony V. Tárnok-
 széki. m. priv. ny. 1291. III Andrásból. —
 Pozsega f. Pozsega V. Personal. m. priv.
 ny. 1765. M. Teréziától. — Ruszt f. Sop-
 ronny V. Personal. m. priv. ny. 1681. I
 Leopoldtól. — Selmezbánya f. Hont V.
 Personal. m. priv. ny. Rudolftól. — Soprony
 f. Soprony V. Tárnokszéki. m. priv. ny.
 1297. III Andrásból. — Szabadka f. Bács
 V. Tárnokszéki. m. priv. ny. 1779. M. Te-
 réziától. — Szakolcza f. Nyitra V. Tár-

nokszéki. m. priv. ny. 1641. II Geizától. — Szatmár Németi f. Szatmár V. Tárnokszéki. m. priv. ny. 1715. III Károlytól. — Szeben f. Sáros V. Personal. — Szeged f. Csongrád V. Tárnokszéki. m. priv. ny. 1715. III Károlytól. — Sz. György f. Posony V. Personal. m. priv. ny. 1647. III Ferdinandtól. — Temesvár f. Temes V. Tárnokszéki. m. priv. ny. 1781. II Jó'seftől. — Trencsin f. Trencsén V. Personal. m. priv. ny. 1412. Sigmondtól. — Ujbánya f. Bars V. Personal. m. priv. ny. 1355. I Lajostól. — Ujvidék f. Bács V. Tárnokszéki. m. priv. ny. 1748. M. Teréziától. — Varasd f. Varasd V. Personal. m. priv. ny. 1209. II Andrástól. — Zágráb f. Zágráb V. Tárnokszéki. m. priv. ny. 1242. IV Bélától. — Zólyom f. Zólyom V. Personal. m. priv. ny. 1342. I Lajostól. — Zombor f. Bács V. Tárnokszéki. m. priv. ny. 1749. M. Teréziától. — (közlötte Patacsich Jó'sef.)

Walter Scott életéből néhány vonások.

A' 14 testvérek közt legidősebb, 's mind azoknál tovább élt Sir Walter Scott 1771. Aug. 15 kén Edinburgban született. Familiája Skóczia legrégibb törsokeivel egy korú. Atya a' hardeni Scottoktól származott, kiknek ifjabb ágából eredtek a' buccleugh hercegek. Anyja Rutherford Er'sébet a' skócziai háborúban nagy szerepet játszó Swintoni Swintonok harczos familiájával rokon. Ősapja Quaeckerré lett, 's Skóczia restauratioja után gyermekei a' titkos tanács parancsolatjából elvették, kik egy a' magas egyházi féllal tartó gyámra bizattak. Sir Walter atya, Walter

Scott, Edinburgban hivatalt viselt; de csak annyiban emlékeznek róla, hogy mint hivatalja körében nagyon tisztelt férfi 1799. 70 esztendőskorában halt meg. Nagyobb befolyással hatott Walter Scottra az, hogy édes anyja a' poesist különösen kedvellette; azonban ennek is tudományos híre csak addig terjed, hogy Skóczia legnagyobb geniejének anyja's nevelője volt. Minekelőtte Walter Scott második esztendejét meghaladta volna, vigyázatlan dajkája elejtvén, jobb lábát úgy megsértette, hogy egész életében sánta maradt. De egészségére semmi befolyása nem lett e' szerencsétlenségnek, sőt az atya szomszédságában lakott emberek még most is jól emlékeznek, hogy Walter Scott bitzegő fija minden pajzanságokban, az útzán's oskolában, feje volt a' többi pajkos gyermekeknek. Tudományos nevelése kezdetekori tanítója, Doctor Adams, ezért sokszor megcsoválta fejét, 's a' nehezen tanítható gyerkőczét butának tartotta. Csak Burns sejdité's jövendőlé meg nagyra termetségét. E' költő egykor Fergusson professornál lévén, egy havon haldokló katonát ábrázoló rézmetszés alatt néhány sorok szemébe tűntek, 's kérdezé ki szavai volnának azok? de senki a' jelen volt tudósok közül felelni nem tudván, Marmion jövendő költője mondá: „a' Langhornei.“ Burns meredt szemekkel visszonozá: „te ezt nem tudhattad rendes olvasás utján“ — 's a' társasághoz fordulván mondá: „e' gyermekről még hallani fogunk.“ —

Hogy Walter Scottban, Skóczia lapályain, 's különösen atya lakása vidékén, hol

szünnapjait töltötte, a' költés és román szeretete korán fölébredt, épen nem csuda. Az egész környék tele van dalokkal, mesékkel; csak nem mindenik kő egy csata, vagy kettős viadal emléke, a' legkissebb patakot is dalok, balladák jelelik. A' történetek 's nép dalokhoz vonzó idejekori szeretetéről maga ilyen jegyzést tesz: „Ha mint elbeszélések írója első próba tételem idejét meg akarnám határozni, messze kellene fölmennem ifjuságom évszakán. Hajdani tanuló társaim közül némellyek most is bizonyosságot tehetnének, hogy erre különös tehetséggel birtam egy időben, mikor ennek kedvellése egyetlen felejtetője volt a' jövődő román íróra azért szabott büntetések 's fenyítéseknek, hogy ő maga henye lévén, másokat is az oskolai szorgalomra határozott órákon henyelésre csábított. Ünnepeken legkedvesebb mulatságom volt, velem egy izlésű barátommal egy magános helyre illantani, hol iszonyu rémségeket költöttünk, 's napról napra folytattuk végetlen elbeszéléseinket a' tébolygó lovagokról, ütközetekről, varáslatokról, míg csak valamely nem is gondolt alkalom végét nem szakasztá. E' tettünk azomban egy kellemes titkos gyönyörűséggé vált azon titkolódzás alatt, mellyel azt fedezgettük, 's mulatságunk helyeül az Edinburg magános és romános vidékein való hosszú sétálásokat szoktuk választani.“ E' sajátságot egész életében megtartotta; ő valamely történetnek vagy anekdotának legügyesebb elbeszélője volt; semmi festői színezet vagy fordulat, mellyek az elbeszélésnek életet 's igazságot

adnak, figyelmét el nem kerülte; az elbeszélésben épen olly hibátlan volt stilusa, mint akár mellyik novellájában. Mindennek nevét, napját 's óráját pontosan tudta. (Folytatjuk.)

Társasági rendszabások Oroszországban.

II. Katalin czárné a' nyilvános társaságokra nézve következő rendszabásokat adá, mellyek az akkori udvari tonus 's élet mód caractereit tüntetik elő:

1. Az asszonyok élet módjok javítására vegyes gyülekezetek tartassanak, 's a' kinek házában ezek történnek, kiakasztott czédula, vagy más nyilvános jelek által hirdesse ki.

2. A' gyülekezet délutánni négy vagy öt órakor kezdődjék, 's estvéli tíz óráig tartson.

3. A' gazdának nem szükség vendégei elébe menni, sem őket ki kísérni, vagy mulattatni; csupán székekről, gyertyáról, és liqueurról tartozik gondoskodni, 's a' társaságnak kártyákat, koczkákat, és más játékokat készíteni.

4. A' jövetelre vagy elmenetelre bizonyos órát nem kell határozni.

5. Minden kinek szabadságában áll le ülni, sétálni, vagy játszani, 's abban, a' mit kezd, senki se akadályozza, külömben egy nagy pohár égett bort kell büntetésül innia.

6. Rangos személyek, nemesek, katona tisztek, kereskedők, és kalmárok, jelesebb kézművesek, kivált építő mesterek, és ezek nők, gyermekeik a' társaságokban megjelenhetnek.

7. A' szolgáknak, kivévén a' házhoz tartozókat, külön helyet kell kimutatni, hogy a' társaság szobája elég tágas legyen.

8. Az asszonyoknak semmi szín alatt, a' férfiaknak pedig 9 óra előtt nem szabad meg részegedniök.

9. Az asszonyok, ha zálogosdit, vagy mást játszanak, sokat ne lármázzanak, vagy igen csintalanok ne legyenek.

10. Egy férfi se ragadozzék csókot erőszakkal, vagy veréssel egy asszonyt se fenyegetsen.

Csudálatos forrás.

Kis Lengyel országnak krakkói vajdaságában egy kellemetes tájékú 's érczekkel gazdag hegy közepén találtatik egy forrás, melly hód tölte és fogytakor, megtelik és elapad. A' vize különféle betegségekben, 's külső sérvésekre nagyon hasznos, úgy hogy a' környéken lakók ezt használván, egészségesek, hosszú életűek, 's 100—150 esztendősek is számosan találtatnak közöttök. A' forrásnál, melly soha be nem fagy, erős szaga van a' víznek, 's olyan íze mint a' tejnek. Ha elgőzölög, valamely mézga nemü feketés nyálka marad az edény fenekén. Ha pedig gyertyát tartanak felibe, hirtelen meggyúl, mint az égett bor, 's könnyű, vékony, ide 's tova futkosó lángalég, előltani nem könnyen lehet egyébbel, mint leveles gallyal.

E' forrás ritka tulajdonságát nem a' vi'sgálódó ember ész, hanem a' történet fedezte föl, a' midőn egy menykő ütés által meggyújtott. Lángja a' fát 's más éghető testet meg-

gyújtja, de a' víz hideg marad. — Egy izben jó sokáig hagyták e' forrást égni, 's a' tűz, föld alatti ereken, a' fák gyökereihez hatott, az erdőt meggyújtá, 's nagy pusztításokat tett; e' történet óta, mindig őr van hozzá rendelve, ne hogy velaki pajzánságból meggyújtsa. Ha egy kevésse tovább hagyják égni, elveszti a' víz néhány napokig gyuladhatóságát; ugy szinte nem gyúl meg, ha edénybe kimerítették, minthogy a' merítéskor a' gyuladható gőz elrepül.

Az elégtétel.

Lord Molesworth a' dán udvarnál néhány esztendeig angoly követ volt, 's vissza térte után egy igen becses munkát irt Daniaról, mellyben egy igaz brittus szabad lelkiségével terjeszkedett ki a' kormány önkényére. E' munkában némelly megjegyzések nem ínye szerint lévén Dánia királyának, londoni követjének meghagyta, hogy ezért az angoly király III. Vilmos előtt panaszt tegyen. „De hát mit cselekedjek e' dologban?“ kérdé Vilmos. „Ha felséged, felelé a' követ, az én uram 's királyom előtt hasonló megsértésről panaszkodnék, ő egy pillantásig sem vonakodnék a' szerző fejét felségednek küldeni.“ — „Nem, azt nem tehetem, 's nem is fogom tenni, viszszozó Vilmos; de ha elégtételt kíván, azt a' mit épen most mondot az úr, a' szerző munkája második kiadásának előbeszédjébe fogja majd iktatni.“

Rejtett szó.

Egy tagu szó, az egész gyilkol, vért 's életet ont ki.
Hagyd el az elsőjét, ketteje védeni fog.

Jegyzet: A' 40-dik számbeli Rejtett szó: Karó.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

42. Szám.

Nov. 24-dikén.

Walter Scott életéből néhány vonások.

(Folytatása 's vége.)

Jakobita familiában 's mindég szüléi mellett neveltetvén Walter Scott, ez is sokat tehetett lelke költői irányának kitűzésére, mint-hogy ő inkább az elhúnyt mint jelen való nemzetségek körökben élt. Ifjusága idejekor a' Jakobiták már leveretve, és tehetetlenek lévén, csak a' múltak emlékezetével vigasztalták magokat, 's minden remények kialudván, a' lefolyt napok árnyékiban kerestek vidulást. Ezek számtalan mondákkal bővelkedtek, 's fáradhatatlanok voltak azok elbeszélésében, ha valakinek elég türedelme volt halgatni.

Közeledett azomban Walter Scott azon időponthoz, mellyben az ifjuság álmái 's varáslati elenyésznek a' komoly élet e' szavaira: „Tanuld kenyeredet keresni,“ 's épen a' törvényes pályára indulni szándékozott, midőn egy terhes betegség a' költés álmom országába akarta vissza taszítani. „Betegségem“, ugymond, egy vér edény szétpattanása okozván, a' beszéd és mozgás sokáig meg volt tiltva; több hétig kellett ágyban feküdnöm, csak susognom is alig volt szabad ez egész idő alatt, 's nem többet, mint egy vagy két kalán riszát kaptam enni. Egy növésnek indult, 15 esztendő, eleven, ehes és békétlen ifju lévén

Második Félészteendő.

ekkor, könnyü átlátni, mennyit kellett szenvednem az orvos szoros rendszabása alatt, mellyet állapotom ismét súlyosodása még szükségesebbé tett. Így nagyobb részint magamra hagyattatván, az olvasáshoz folyamadtam, 's e' lett egyetlen mulatságom.“ A' Walter Scott házánál folyvást tartot szájról szájra beszélések, regék 's nép mondákhöz majd egy kölcsönöző könyvtár, lovag könyveket 's románokat is szolgáltatott. Ramsay állított fel egy illyest, 's Walter Scott mindent elolvasott belőle, vagy is inkább elnyelt, a' lovag idő rimes románjaitól fogva, az újabb időbeli románokig. E' sok olvasásról ő maga illy jegyzést teszen: „Kormányos és kompasz nélkül taszítottam az olvasás ez oczeanjára, 's ha csak valaki sakkot nem játszott velem, mást nem tehettem, mint reggeltől estig olvastam. Így minden románokat, néző játékokat, és hős versezeteket elolvastam e' gyűjteményből, 's nem akarva halmozám össze a' materiákat azon hivatásomra, mellyre rendeltetésemet csak későbbben éreztem. A' költés csuda országával megelégedvén, majd a' történet könyvekben utazási leírásokban 's a' t. mellyek szint olly csudás tárgyakat nyujtának nekem, mint a' költés országa, — kezdtem erősebb táplálatot keresni.“

Minekutánna teljesen fölgyógyult Walter Scott, visszatért Edinburgba a' törvény tanulást folytatni, de a' mihez, ön vallomása szerint, se kedve, se szorgalma nem volt; még is mindenik költeménye kisebb nagyobb bélyegét viseli törvény tanulásának, és Gifford

a' „Quarterly Review“ gúnyos kiadója is románjainak szövevényeit törvény csomókhöz hasonlítja. — „Azon tudományok, mondja továbbá Scott, mellyek jövődő hivatásom előkészületeire szükségesek voltak, időm nagyobb részét foglalták el; a' köz hézakokat barátim társasága, kik velem egy életpályára akartak lépni, ifjak szokott mulatsággal tölté be. Helyzetem komoly erőködést kívánt; mert egy felől azon viszonyoknak csak egyike sem gyámolított, mellyek törvényes pályafutáson gyors haladásomat elő segítették volna; sem más felől szokatlan nehézségek utamba nem állottak, mellyek előlépteimet akadályozhatták volna; átláttam azért, hogy boldogulásom csak abban határozódnék, ha jövődő ügyvédi hivatásomra ön magamat alkalmatosá tenném.

Nem igen sejdité Walter Scott, hogy benne akkor két geniusok, a' törvény daemonja és a' költés angyala versengtek az őt bírason, a' mint is életét minden nevezetességektől átaljában pusztának tartá, eme szavai szerint: „A' literatura történeteiben nem fog egy ember is találatni, ki életéről kevesebbet beszélhetne, mint én; sem születés sem nevelés terheivel küzdenem nem kellett, minden viszonyaim kedvezők voltak, 's életem a' nevezetes történetektől egészen üres maradt.“ —

Igy fejlődtek ki Anglia e legnagyobb költőjében azon élet teljes költemények elemmentumai, mellyekben egészen új ösvényt tört, 's felyül nem mulható maradt. Életének 21d. évében a' skóczi törvény székeknél ügyvédnek ne-

veztetett, 's e' hatás körét igazság és emberszeretet helyegezték. 1798-ban házasságra lépett Carpenter kisasszonnyal, kitől négy gyermekei lettek. 1799-ben jegyzőnek nevezetvén Skócia legfőbb törvényhatóságánál felmentett terhes hivatalától, 's Abbotsford nevű szép falusi jóságában független a' másáknak élt. Írói pályáját csak német költemények fordításán kezdé. Regéi (mellyek közt első vala Waverley) költői tehetségeinek és sajátságainak legszebb tanúi. 1820-ban baroneti méltóságra emeltetett, 's 1821-ben Edinburgban előlülője lett a' kir. tudós társaságnak. Utolsó évében Francia, Olasz 's Német országokat beutazta. Meghalt f. e. Sept. 21-kén, el nem enyésző emléket hagyva sok remek munkáiban, mellyet egy Edinburgban felállítandó szobor is fog örökíteni.

Antverp és Fellegvára.

A' Selde délről északra folyván el a' város alatt, Sz. Lőrincz mellék bástyánál nyugotra fordul, e' csavarodásnál fekszik az öt szegletű du Nord nevezetű nagy erősség, két oldalával a' folyóra fordulva, melly itt 700 lépés széles, de feleig nagyon csekély, 's csak bal partjánál, a' város és erősség ágyúi alatt hajózható. Az erősségben 16 ágyúnak lövés iránya a' hajózható viznek hosszában van alólról, kettőnek a' vizen keresztül, hatnak pedig felülről viz hosszában. Az erősség és gát közt lévő közösülési gátakon két nagy batteriák vagynak, az első 13, a' második 10 ágyúval. A' várost kerítő sánczon is 23 ágyúk vannak kiszégezve különböző irányban, és ezektől

hátrább kettő a' vizen túl lövésre felállítva. Ezek szerint a' tengerről Antverpbe jövő hajónak 72 ágyú tüzelésén kell keresztül mennie. A' batteriáknak átaljában igen jó helyezését tagadni nem lehet; mindenik ágyú előtt mintegy ezer lépés bizonyos és hatható lövési tér van, 's a' hajók ágyú sorai ellen mejjvédfalak bátorságosítják. Azomban még is veszedelmesebbnek látszik e' dolog, mint az valósággal. Ugyan is a' fellegváron felül Hollandiának két tengeri hajói, és 12 ágyúzó csajkái állanak, mellyek a' szárazsi batteriáknak könnyen adhatnak annyi munkát, hogy ezek a' fel evező hajóknak keveset fognak érthetni. 'S így a' fellegvárral való közösülés az ellenségeskedések esetében el nem zárattathatik.

A' fellegvár a' város déli végén fekszik, 's felső erőség mívei a' Seldeig nyulván, egy rendes ötszeget formál magas 's ezekhez kapcsolt kisebb bástyákkal, mellyek előtt ismét közvetlen összefüggő tágas bástyák épültek. Minden oldalról egyenlően erős; egy homlokkal a' város, másikkal a' Selde — mellytől egy most a' várostól elzárt, épületekkel rakott út választja, kettővel pedig a' mező felé van fordúlva; ötödik homlokához a' város erőssége nyomúl. Belseje elegendő 's bátorságos lakhelyeket ad, e' mellett az eleségi 's más szerrek is eltérnek. A' védelmezés egyszerű 's jól intézett, minden materialékkal bővölködik, kivált eleség szűke még csak nem is gondolható. Bátor és ügyes sereggel rakva, viz bővségében 's magas béllés falakkal erősítve lévén, tagadni nem lehet, hogy mind azon eszkö-

zökkel bír, mellyek megtámadását legvérengzőbbé tehetik. Midőn a' Francziák 1792. utószor elfoglalták, a' város sánczai hosszában támadták meg, és akkor bizonyosan e' volt a' legjobb megtámadó pont. De most a' körülmények megváltoztak. A' várost egy 400 lépésnyi sétáló tér választja a' fellegrvártól, melylyet 1830. Octoberben történt ágyúzáskor a' Chassé generál bombái 1500 lépésnyire tágasbítottak. Antverp a' legnagyobb veszélynek van kitéve, ha az ellenségeskedés kiüt, és Chassé general a' parancsolatjára készen álló eszközöket használni akarja. E' felett akkor már semmi sem fogja Vilmost vissza tartóztatni eddig még szóba nem jött azon szándékától, hogy a' gátakat elszakitassa, melly által — ha ugyan a' régibb tudósításoknak hinni lehet — nyugoti Belgiom nagy része vízzel boríttatik el, Antverp pedig lenni megszűnik, 's a' fellegrvár csak mint egy sziget fog fenlibegni. De ha szinte nem menne is a' dolog ennyire, a' még is bizonyos, hogy a' virágzó ország nagy része több esztendőig el volna veszve, 's az ismét kiszáritás után egészen más jövődre kellene várnia. Így kötö a' mesteriség egy darab hanthoz, ugy szólván, egy egész ország sorsát; Alba építése nélkül ugyan is Antverp soha sem lett volna képes azon fontos helyzetre jutni, mellyet most elfog. Ki tetszik innen egyszersmind az is, hogy a' jól készült erősekre pénzt fordítani nem fecsérlés, mert ezek a' tőkét kamatjával együtt behozhatják, ha czélirányosan 's egyszerűen építtetnek, használni értik, és Chasséhoz hasonló

férfiakat lehet kormányozóikká rendelni. — Antverp fellegrvárának birtoka most a' köz figyelem tárgya lévén, nem idő's helyen kívül volt e' rövid rajzolatját adni.

A' századig alvó Lengyel.

Midőn Varsó a' tilsiti békesség után nagy herczegséggé tétetett, egy századig alvó lengyelről regélték, hogy épen akkor tájban ébredt fel, 's körül néztében mindenütt esmeretlen tárgyak, idegen forma ruhájú katonák tűnvén szemeibe, kérdezé: „hol vagyok én?“ „A' varsói nagy herczegségben!“ „Kit szolgáltok?“ „Urunkat a' Szász királyt,“ — Varsói nagy herczegség és Szász király! dörmögé a' fölédredt, 's régi pénzen valamit akart vásárlani. „Ezt a' pénzt mi el nem vesszük, mert köztünk porosz pénz forog,“ visszonozák neki, 's minthogy más új nemű pénze nem volt, haragra gyuladva erőszakkal nyult az áruszerekhez; de azonnal katonák fogván körül, bosszusan kérdé tőlök: „kik vagytok tik?“ „Lengyelek!“ Főcsóválva ismétlé magában: varsói nagy herczegség, szász király, porosz pénz, lengyel katonák! Lecsendesedni, 's vevő szándékától azomban elállni nem akarván, a' birák eleibe hurczolatott. „Mi törvényszerént itéltek?“ kérdé a' fogoly. „A' francia törvény szerint!“ „Mit?“ kiáltá a' sokáig alvó mérgében tombolva: „varsói nagy herczegség, szász király, porosz pénz, lengyel katonák, és francia törvény? Törje ezt más akárki; én ismét lefekszem és alszom!“ Pedig honja ifju lakosai nyelvöket még megérthette!

Gazdasági jegyzet.

A' felettébb nagy károkat okozó zsuzsokot következő egyszerű módon lehet ki pusztítani, 's a' gabonát elemésztésétől megmenteni: A' gabonába egymástól bizonyos távolságra szalamiával és mésszel megtöltött számos fazekakat, tövel át lyuggatott pergamennal, vagy csak hólyaggal erősen bekötve kell helyheztetni, 's benne a' szalamiát és meszet gyakran megújítani, mind addig, mig csak a' pusztító férgek el nem enyésznek.

Különféle.

Lavater egykor a' hires philosophus és természet vi'ssgáló Bonnetet meglátogatta. Csendes üléséből egyszer hirtelen föl pattan, 's Bonnet vendég-haját fejeről lekapván, fijának mondá: „Henrich, ha illy fejet látsz, attól tanulj bölcsességet.“

Egy angoly herczeg Kaunicz asztalánál poharát vigyázatlanságból eldönté, 's a' herczeg kérdezé tőle: „szokás ez Angliában?“ „Nem, felelé az angoly meg nem zavarodtan, de ha megtörténik, senki sem tesz érette kérdést?“ —

Rejtett szó.

Arczod egyik ékessége,
'S föltétele éltednek,
Tolmácsa gondolatidnak,
De nem mindég szivednek!
Forditva honunkban ez
Egy kerület neve lesz.

Jegyzet: A' 41-dik számbeli Rejtett szó: Tör.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

43. Szám.

Nov. 28-dikén.

Hazai Literatura.

Közhasznú Honni Vezér, gazdasági, házi 's tisztai Kalendárium 1833. köz esztendőre. A' két testvér Magyar haza, 's a' hozzá tartozó Tartományok minden rendü 's rangu olvasói számára. Második esztendei folyamata. Egy színezett cím kömetszéssel és két köre metszett táblával. Pesten kiadta és nyomtatta Füs-kúti Landerer.

Az egész két osztályra oszlik. Az elsőben a' szokott kalendáriumi tárgyakon kívül, a' Ludovicea, gőzerő mivek, házi orvosi, gazdasági, barom orvosi jegyzetek, történet irás, statistika, anthropologia, természet história, és sok más kellemes olvasásu, interessans tárgyak foglaltnak. A' második osztály Magyar és Erdély Országban az egyházi, polgári, katonai minden hivatalokat foglalja magában. Egy Toldalék, a' kereskedési, vásári és postabeli tárgyakat adja elő. Ide járulnak a' hivatalokban nyomtatás alatt November elejéig történt változások. — Méltán számolhat a' kiadó arra, hogy e' munkájának köz kedvveléssel fogadása fogja azon szorgalmát jutalmazni, melly szerint a' két magyar hon idő-könyveit illy mivelt, 's nagyon bővített, hasznos munkával tökéletesíteni iparkodott.

Második Élelxtendő.

A' mehadiai Fördők.

(töredék T. Vedres István 1829. irt leveléből)

Ez a' tájék szörnyü magas kősziklás hegyekkel összeszorított völgy, nagy részint fákkal benöve; a' tzerne vize éjjel nappal nagy zuhogással folyik le a' szobám ablaka alatt. Az épületek szépek, emeletesek, az 1824-ben készült vendégház két emeletes, 73 vendégszoba van benne. Sok erdélyi grófok, grófnék, 's magyar országi uraságok vagynak itt, úgy hogy az idei nevezetesebb látogatók száma többre megy ezer személynél. Vendégházban mindössze 182 szoba van, ezeken kívül kávé- és vendéglőház, szála, korcsma, patika, bólt, a' tisztek háza, öt kaszárnya a' katonáknak, mester embereknek való lakhelyek 's a' t. Egy szóval ezen félre lévő szük völgyben minden alkalmatosság és szükséges dolgok megvannak, csak hogy drága pénzen jut az ember mindenhez. — — —

Ez a' hely a' régi maradványok helye. Sok fölírásokat, pénzeket találnak itt. A' mehadiai oláh plebanus és esperestnek több van 300 féle régi római ezüst pénzeinél, mellyeket itt találtak, 's mai napig is találgatnak az emberek. Sok kövek a' falakba vannak rakva, még többeket elhordtak innét. Petnik falunál mutatta nekem a' fent elő hozott mehadiai plebánus ur azokat a' helyeket, a' hol Ovidius, ismét a' hol Julia gyermekeivel számkivetésök idejében tartózkodtak. Ottan 1808. esztendőben ugyan ezen plebánus úr két követ talált: az egyiken két személy, és előttük három gyermekek állanak, ezt Julia emlék-

kövének tartják; — másikon egyedül egy személy van kifaragva római köntösben. Ezeket egy írásos kővel Duka generalis a' Hercules fordójébe vivő út falába rakatta. — A' szerviai herczegné (Milos felesége) is itt van két fiával, és egy leányával. —

Itt 6 fordóház vagon, különféleségre pedig 9. mellyeket egyedül csak az orvos utasítása szerint lehet hasznosan használni, különben ártalmasok főképen egészséges embernek. A' fordés foganatossága, azt mondja az orvos, csak későbbben fog kitetszeni. Itt ugyan szép lakni, de sok a' költség! — — (közli Rummy Károly.)

A' muszliman nők házi életök Indiában.

Hibásan vélik az europaiak Asia asszonyairól, hogy őket rabszolgái életök 's vissza vonultságok szerencsétlenné teszik; holott pedig ők is teljes mértékben érzik saját örömeiket, mellyeknek elfogadására tökéletlen nevelésök már eleve kiképezte. — Indiában a' muszlimannok nőinek lakhelyek egy hosszúkás, négy szeg, mellynek neve Zenanah, három oldalán lapos fedelű épületek, negyedikén pedig konyhák és ruha táruk vagnak; közepén az udvar oszlopokon nyugvó lapos fedéllel, mellyre föl lehet menni. Az ablakok mind az udvarra nyilnak, többi oldalait magas falak kerítik. A' szobák nagy szálakból állanak, mellyek szegleteiket szekrények foglalják el; 's az egész zenanahban ezeken lehet ajtót látni; mert ajtók 's ablakok helyett az oszlopok között csak vastag kárpitok vagnak, posztóból, vagy vastag, két szí-

nő, ékesen koczázott kalikot szövethől, ezek és bambus nád rostélyok védik egyedül a' szoba belsejét a' nap heve, kiváncsi szemek, és Indiának legnagyobb csapásai, a' számtalan legyek 's féreg csoportok ellen. Némelly lakhelyekben illyes kárpitokkal készült kettős oszlop sorok vagynak, úgy alkalmaztatva, hogy szalát és galleriát képeznek. — A' szobaföld keményen ki van verve, vagy lapos kövekkel, téglákkal kirakva — minthogy deszka pallózat még szokásban nints — datolya fa leveleiből készült gyékénnyel behuzva, mellyre Indiában szőtt schotteringe nevű, kék vagy fejér pamut szövetek terítettnek, 's az asszonyok ezeken ülnek. — A' nyoszolyák nappal a' falak mellett állanak, éjszakára azon helyekre vitetnek, hol az esztendő részéhez képest aludni legegésesebb, rendszeren az udvarra a' fris levegő miatt. Formájok mindenütt egyenlő, nagyságok különböző, mintegy másfél lábnyi magosak, 's a' gazdagabbaknál arany, ezüst lábakon nyugosznak. Toll vagy szőr derekallyakkal, párnákkal tömve nincsenek, egyszerűen posztó vagy más szövettel terítettnek be, mellyen egy gyapottal töltöt párna van, — nyárban muselin, télben vattázott takarót használnak. Az asszonyok éjszakára nem vetik le nappali ruháikat, a' mit egyszer felöltöttek mind addig tartják magokon, míg elszennyeződik vagy elnyövédik, — a' fátyolt, ha arannyal, ezüsttel van himezve, leteszik. A' magasb ranguaknak lábtakarójok is van vattázott selyemből, musselinből vagy egyébből.

A' ház fő asszonyát a' zenanahban egy csupán őt illető tisztelet-szék (musnud) körülöbötteni meg. E' drága bútor a' szoba közepén az oszlopok elébe terített szőnyegen áll, 's a' személyek rangjok 's vagyonokhoz képest gazdagabban vagy egyszerűbben készült, — arany himes posztó, selyem vagy bársony fedí, több könyök és térd párnákkal. Ha vele egyenlő vagy lentebb rangú személy éránt tiszteletet mutatni akar, meghívja a' musnudot vele megosztani; ha pedig magasb rangú látogatja meg, helyét egészen átengedi, 's lábaihoz a' szőnyegre ül le. — Tükröt a' leggazdagabb zenanahban is ritkán láthatni; némeltyekben zofák találtatnak az európai látogatók számára. Asztal sehol sints, az ételek duskataun nevű gyékényen hordatnak a' ház földjére kés, villa, kalán, poharak, asztal kendők nélkül, mellyek használata nálok egészen ösmeretlen. Születési, házassági 's más különös alkalommal, ha a' szálák elégtelenek a' vendégek befogadására, az udvaron sátozt ütnek föl, gyékénnyel, szőnyeggel beborítják földjét, 's egy lábbal fentebb emelik, hogy a' szálákkal egyenlő magas legyen, mellyeknek kárpitjai fölvonattatnak, 's az ünnep végével csak ezeken alszanak az asszonyok, ha elegendő hely 's nyoszolya nintsen. (Folytatjuk.)

A' tűz fegyverek története.

A' tűz fegyverek igen régieknek látszanak, de csak a' hadakozás módjának megváltozása által a' későbbi századokban kezdtek az egész világ sorsára különös nagy befolyással

hatni. Khinában Kr. sz. u. 80. esztendőben már voltak ágyúk, puskák, és 215. Julius Africanus a' puska por készítését leírta. Az Arabok 690. Mekka előtt ágyúkat használtak. Leo császár 811. már ösmerte a' puskákat. Marcus Graecus 846. elő adja a' puskapor állató részeit, 's egyvelítése irányát, esmeri a' repülő tüzeket is (raketa) és azoknak sészeit. Leo a' philosophus 800. a' keleti római seregek számára titkos laboratoriumban rakétákat készíttetett. Salamon magyar király 1073. Belgrádot ágyúkkal lövette. A' pisaniakkal 1098. volt tengeri ütközetben a' Görögöknek tűz csőik voltak. 1193. a' dieppi kikötőben görög tűz hányatott az angol hajókra. Tyrus falai 1200. puskaporról vették szét. Roger Baco 1220. a' puskaporról, 's rontó erejéről beszél. A' Tatárok 1231. Khina ellen, ismét 1241. már puskákat használtak. I. Don Jaymél (Arragonia királya) 1238. Valenciát repülő tűzzel lövette. Sevilla 1247. ágyúkkal védelmeztetett. Albertus Magnus 1270. a' rakétákat, 1280. a' puskaport írja le. A' francia archivumok 1292. emlékeznek az artilleriaról, melly szó, ugy látszik 1248. állott elő. — Ez idő óta mindig közönségesebb lett a' puskapor használata, ámbár rendszeren 1320. teszik fölfedezésének idejét.

Nemzeti italok.

Orosz országban és Lithvániában a' pór nép megelégszik csupán a' vízből és savanyu kovászból készített quaassal, egyébbiránt ott a' bor nem léttét méh ser és égett bor pótol-

ja ki. — A' Tatárok ló és másféle tejet isznak. — A' Khinaiak rendes italok thea vagy kávé, néha valami bor, melly a' nálunk is közönséges eledelül használt riskásától egészen különböző riskásából készítettik, és sokféle fajai 's készítésének több módjai vagynak. Készítenek igen erős égett bort ürú húson lefejtett vizből, melly a' császári asztalra is föltétetik; de a' tatárokon kívül kevesen isszák, mert hamar részegit. Vagynak még más rendkívül való boraik 's italaik is, p. o. a' Schensi tartománybeli kauyangstyn vagy bárány bor, melly igen erős és kellemetlen szagu, 's a' Tatároknak legbecsebb italok, de külföldre nem igen visznek belőle, — továbbá a' samsu, melly tejből és babléből fejtetik le. — Island lakosai savót isznak; ezt ők fris tejből készitik, mellynek fölit leszedvén, a' megmaradt írót alá öntik, és syrenek nevezik. — A' Terra firmai Indusok tengeri búzából vagy máléból készitik chiacopa nevü italokat, mellyhez a' jól megszáritott, sima kövekkel megörlött riskását vagy kukoriczát néhány napig beáztatják. — Az Antillákon rendes ital az uyru, melly földi alma, czukor és méz nedv vegyületből készül, az erős serhez hasonlit, frissitő és tápláló, de könnyen is részegitő, a' Kanadaiak kivált lakomákhoz, felettébb erősre csinálják. — Az európai szigeteken is, hol bor nem terem, csak uyrut isznak, 's reá még egy korty czukros vizet. Más közönséges ital a' mahy, mellynek állató részei: méz nedv, földi alma és keserü narancs. — A' czukor gyarmatokban a' negerek grappeval élnek rendesen, mellyet

czukor nedvből készítenek citrón levél, melegen isszák, és igen erősítő. — Az Indusok és Afrikaiak italok, pálma bor és kókusz dió nedv. — A' Persáké duschel, melly szőlő mustból készítették úgy, hogy ezt egészen elgőzöltetik, 's a' szárazon maradt szőlő czukrot vízzel és eczettel vegyítik össze. — A' molukai szigeteken killangot isznak, melly füvekből czukorból és vízből készül, 's nagy korsókban a' föld alá ásatik. Minél tovább marad ott, annál kellemesebb és jobb; azért is némellyek 6—10 esztendeig is ott tartják. Színe barnás, és tiszta, mint az erős spanyol bor. —

K ü l ö n f é l e .

Egy együgyü, de ravasz haszonbérő asszonynak az év negyedi haszonbért vivén meg, az élemedett asszonyság piros 's kendőzötől szinte dagadt arcának megpillantásán elbámult, minthogy eddig rendesen az öltözködési órák előtt beszélvén vele, azt először csak most vehette észre. „Na mit bámul ked rám? rekécselé az asszonyság,“ — „tán ujság vagyok ked előtt?“ — „Nem bizony Ngysd, hanem igen jól van reparalva,“ felelé a' bérő.

R e j t e t t s z ó .

Nincs kard nálla nélkül, se kés, nem is lehet.

Egy betűt ha e' nints senki le nem tehet.

Húzd meg, úgy Szatmárban és Beregben özön

Találtatik, szinte úgy a' Bodrog közön.

Egy birtokos sem volt még ennek barátja.

Kerüli az utas a' mennyire látja.

(Kőrís J.)

Jegyzet: A' 42-dik számbeli Rejtett szó: Száj.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

44. Szám.

Dec. 1-sőjén.

A' musulman nők házi életek Indiában.

(Folytatása 's vége.)

Az egyszerű 's minden mi bútrinktól üres szálák igen kellemes tekintetet adnak, ha bennük az asszonyok ünnepi ékességek egész pompájában össze gyülekeznek. A' drága kövek fénye, aranyal himzett selyem ruhák csillogása, arczvonások különbsége, gyermekek ingerlő testalkatjuk, 's öltözetök csinos különfélesége, a' vizsgáló szemek elbájolják. Az asszonyok gyönyörúségeik idegen előtt csak gyermekségeknek fognának tetszeni, ha meg nem gondolná egyszersmind, hogy éppen ezen éretnyes egyszerűség erkölcsöknek legjobb bizonyága. Az ő vissza vonultságok nagyon inyök szerint lenni látszik. Mennél szűkebb határok közzé van szoritva lelki miveltségök — a' mi tökéletlen nevelésök következése — annál több gyönyörúséget találnak természetes eszökben, 's azon gondosságban, mellyet nemök kötelelességeinek teljesítésére fordítanak. El vannak ugyan tiltva velek nem rokon férfiak látogatásától, de asszonyi esmeretségeik annál szélesebben terjednek. Az előkelőbb asszonyoknak tiz társalkodónéik is vagynak, rabszolgálóikon kívül. Luknovban a' királyi familiabeli egy hercegasszony szolgálatjában két—három száz mindenféle rendű asszonyok

Második Félésztenő.

44

találtak. A' sok szolgálókkal hemségő zenanah nemesség jelének tartatik. Még a' kisebb birtoku asszonyok is legalább két rableányt tartanak. Ifjuságoktól fogva társasághoz szokván, az egyedülség előttök türehetlen. Más unszó szükségök a' dohányozás. A' hukát (pipa) éppen ugy kedvelik mint férjüket.

A' musulman első nője mindig feje a' zenanahnak. Most már közönséges törvény, hogy csak annyi feleséget vegyenek, mennyit illendően eltarthatnak. Az első szülött mindig az atya örököse, a' többiek egyenlően több vagy kevesebb summát kapnak. Sok emireknek csak egy nőik vagynak, többnyire ugyan sok feleségüek, de azért első nőjüket soha meg nem vetik, 's ez férje eránt kedvetlenséget nem mutat, ha háremjét számos bitja, sőt mindenkor megelőző szeretettel fogadja, és szerelemféltség nélkül hallja többi feleségeiről beszélni. Nevelésök már előre elkészítette őket arra, hogy férjök szerencsáját a' mennyire lehet neveljék, 's érette magokat némileg föláldozák. Férje gyermekeit mind ugy tekinti mint önnönjeit; még szerelem társnéival sem bánik megvetéssel, sőt személyes érdemeiket dicsérréssel vagy kisebb ajándékokkal különbözteti meg. Egy 18 esztendős asszony ott éppen az, a' mi nálunk egy 30 esztendős, 's ebből lehet itélni mi korban mennek a' leányok férjhez. A' házasság nagy familiai ünnep, melly mindig kisebb, nagyobb nehézségekkel van egybe kötve. Sok asszonyok itt is nagy haszonnal úzik a' kerítő mesterséget, kik házról házra járnak, 's minthogy nagy okosan tudnak lo-

csogni, 's e' felett még különféle nevezetes történeteket beszélni, mindenütt szívesen fogadtatnak. Familiától familiához viszik az erszényi, erköltsi statistikát, a' mennyiben velek közöltetik, a' mi leginkább akkor és ott esik meg, mikor 's a' hol nősülő fiú, vagy eladó leány van. Azt emliteni sem kell, hogy csak azt bízzák reájok, mit örömezt szeretnek elhiresztelni. A' gyermek nevelés legfontosabb foglalatosság a' zenanahban, melly a' fiúkra nézve ugyan semmi nevezetes sikerrel nem hat, valamig az asszonyok vezérlése alatt vagynak, hol csak nemők játékkal, leginkább galambokkal töltik szabadon idejüket, mellyeket különösen kedvellenek, néha lovagolnak, kardot élesítnek, vagy lándsa hajigálásban gyakorolják magokat.

Számbeli erányosság a' Protestansok és Katholikusok közt Hiberniában.

Némelly protestans írók Angliában, a' hiberniai Katholikusokkal eddig történt igazságtalan és kegyetlen bánásnak mentségére állítják, hogy ez előtt a' Protestansok száma Hiberniában nagyobb volt mint a' Katholikusoké, 's ezeknek száma csak az újabbidőkben nevedett 's lett nagyobb, mint amazoké. Különösen a' Bibliotheca britannicában 1832. egy angol állítja, hogy Hiberniat még 1766-dik esztendőben nem több, mint két millio emberek lakták, kiknek fele katholikus, fele protestans volt, és a' katholikusok száma csak későbbben szaporodott meg sebes lépésekkel, kiváltképpen proselytismus által, —

holott pedig inkább a' protestansok keresnek mindenféle módon proselytákat. Ezen állítás Luca urtól „Notizie del giorno“czímű római újságban hiberniai kútfőkből megczáfoltatik.

1731-dik esztendőben Hiberniában történt hivatalos öszveírás szerint az akkori népesség volt 2 mill. 10,221, és a' katolikusok erányossága a' protestantokhoz mint 2: 1. (lásd: „Newnham's Statistical and Historical inquiry in to the population of Ireland“ Edinburgi Rewiewben 1808 XXIV sz. 338—339. l.) A' híres kildari katolikus püspök Dr. Doyle pedig megmutatta, hogy minden öszveírás a' 18-dik században Hibernia népességét felénél kevesebbre teszi, résszerint mivel a' katolikusok az üldözés miatt féltek valóságos számokat a' kormányzéknek kinyilatkoztatni, résszerint az adószedők tudatlansága vagy gonoszsága miatt. (Lásd: Dr. Doyle's Lettres on the state of Irland. Dublin 1825. 95—97. l.) Ehez járul, hogy a' XVIII-dik század első felében 678,558 katolikusok bujdostak ki Irlandiából Franciaországba, Észak Amerikába és más tartományokba (Newnham, Edinburgi Rewiewben 1808. XXIV sz. 132. l.) Továbbá egy 1756 dik esztendőbeli particularis öszveírás szerint May grófságban (Shire) 11,477 katolikusok, és csak 736 protestansok találtattak, 's már akkor a' katolikusok erányossága a' protestánsokhoz ugy volt, mint 15: 1. (Irish Magazine 114 sz. 138 l.) Végtére tudva való dolog, hogy a' buzgó irlandi nép nagyobb része a' Reformatiotól fogva, valamint a' XVI-dik és XVII dik

században, színtugy a' XVIII-dik század sanyaru első felében is a' római katholika hithez hiv maradt, 's a' protestantismus csak kevés követőkre talált. — (közli Rummy Károly.)

Az élet ejtegetései.

Hány ejtegetés (declinatio) van, ezt sokat vitatták, 's ma is vitatják a' grammatikusok. Az élet grammatikájában, mint a' latin nyelvben, öt van, gyermekség, ifjúság, férfi- és öregkor, az ötödikről még kissé hallgatunk. Milly szép és könnyű az első ejtegetés a' gyermekkor! Tarka színű kövecsekkel, harmat gyöngyökkel enyeleg ez; mint! esti szellő könnyen hajlong; mindent kedves hangzattá, szépséggé várásol; százszor ismétli az atya, anya szép neveket, és soha meg nem únja; hasonlít egy mindent nagyító, vidító, szépítő tükörhez; arany órákon rózsakoszorút ejteget. Öröm a' gyermekkor testvére, — és mint össze illenek ezek! Nincs nekik tegnap, se hólnap, csak ma; mindennütt szeretetet látnak, mert ők magok csupa szeretetből állanak; nincs tilalomra szükségök, mert az anya természet törvényét még el nem felejtették; semmi változáson nem sírnak, mert csak az élet kedv talál nálók elfogadást. Ti, kik gyermekeket neveltek, az erántok való figyelemből fog emberiségtek kitűnni! Tanítsátok őket, 's tanuljatok tőlök! Valóban, többet nem adtok nekik, mint tőlök kaptok! Ügyeljetek a' gyermekekre, ne kénszerítsétek minekelőtte az első ejtegetést jól tudnák, a' másodikra átmenni, mellyben

különösen egy szó gyakran hangzik; 's ez képzetnek neveztetik! „Ez az ejtegetés is csuda szépségű, még szebb mint az első!“ mondja az ifju, minekutánna megtudta, hogy előtte már száz nemzetségek éltek és szerettek; hogy a' virágok elhervadnak, de nem az emberi lélek; hogy csak egy hon van e' földön, a' másik fölötte; hogy a' barátság isteni természetü. Ó kellemes ifjuság, a' gyermekkor bájos bimbójának virágja! Első öröm szózatja az ön magára ösmert léleknek, melly most már ön szépségeért virágzik! Első hév eszmélete a' világoknak hennünk, 's a' csillagoknak felettünk! Boldog a' ki téged valódilag használ 's el nem veszteget! —

A' harmadik ejtegetés nem mindennek tetszik, mert ezt sok nehéz és egyezetlen hangzásu szók nehezitik. Itt az ember nem ejteget már zöldellő bérczeken vagy virágzó fák árnyékában, hanem a' számvető — 's hivatali szobákban, és műhelyekben; megjelennek a' gondok sokféle alakban; elő áll a' sors, majd mint bért sürgető házi gazda, majd mint adóságért zálogoló executor, majd mint katonai szolgálatra zaklató őrmester, majd mint egy Xantippe papucs kormányyal. Ekkor már az ember tudós, csudálják és félik, de álma nyugtalan. Itt hajlongásokat, tisztelkedéseket, címeket kell ejtegetnie, 's Kniggenek az emberekkel társalkodását olvasnia. (Folytatjuk.)

Uj találmány.

Franciaországban most nagy figyelmet gerjesztett Capron és Boniface chailloti che-

micusoknak momificatio név alatt kihiresztelt találmányok. Ezek, mint állítják, olyan szert találtak föl, melly a' holt testeket a' senyvedéstől megőrzi, azokat bizonyos chemiai készítmény által mumiákká változtatván, a' nélkül hogy rajtok különös változás történne. E' szer által nem csak a' külső alkat és arczvonások tartatnak meg magok épségökben, hanem a' belső részek, szív, tüdő, máj és hurkák, sőt még az agyvelő is. Ezen találmánynak minden más bebal'samozások feletti elsőbbsége még abban is áll, hogy az egész elkészítésre csak néhány nap kivántatik, melly után a' testet szobában, sírbóltnban tartani, vagy eltemetni lehet, a' nélkül hogy rothadásba menne át; sőt még az idő változásainak is ki lehet tenni, állva, ülve vagy más akármelly helyzetben szabad ég alatt hagyni, és semmi változást nem szenved; mert úgy tetszik, hogy e' találmány a' testet némileg kővé változtatja. Az e'képen elkészített mumiák a' régiségek gyűjteményében tartogatott mumiákat sokkal felülmúlják. Minthogy a' senyvedés a' halál után mindjárt elő áll; a' távol lakóknak, kik halotjaikat e' találmány szerint bebal'samoztatni akarják, azon tanácsot adják a' föltalálók, hogy a' holt testet fürdő kádban, vagy ón korporsóban jéggel befedve, hives helyre tegyék, így az elhalás után húsz napra is sikerrel lehet a' balsamozó eszközt használni. —

K ü l ö n f é l e .

Egy új yorki polgár szerencsétlenül adósságba merülvén kénytelen volt minden vagyó-

nát hitelezőinek engedni, kik őtet átaljában szabadon bocsáták. Ez előtt néhány évvel, mi- nekutánna tíz esztendei szorgalma a' szegénységből kiemelte, határ napot rendelt hitelezői- nek összegyűlésére; 's mintegy 20 ezer dollár- ra menő adósságát a' kamatokkal együtt kifi- zette. A' hitelezők becsülésök jeléül ezüst asz- tali készülettel ajándékozták meg. — Ez a' hitel! —

Egy valaki Párisban bemenvén egy könyv- ves boltba, kérte az 1814-diki Constitutiot. „Uram! évszaki írásokat nem árulok,“ fele- lé a' könyváros.

Sara Marlborough herczeg nője familiája tagjainak minden esztendőben vendégséget adni, 's akkor mindeniknek egészségeért inni szokott, mondván: „kellemes tekintet egy gyö- kérnek illy számos virágzó ágait látni!“ — Erre Spencer egykor magát elneveté, 's a' herczeg- né okát kérdé nevetésének, igérvén, hogy bár mi legyen, neheztelni nem fog. „Csak azt gon- dolám asszonyom! hogy mennyivel vigabban viritnának ezen ágak, ha a' gyökér már a' földben volna.“ —

Rejtett szó.

Három elsöm magyar város,
Mellyet fonákul minden
Útál, és ha vége sáros
Szid a' kocsis mérgesen.
Közepé fenten pompázik.
Két szélébe kender ázik.
Az egész jó elédél
Eheted kenyereddel.

Jegyzet: A' 43-dik számbeli Rejtett szó: Lap.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

45. Szám.

Dec. 5-dikén.

M e s e.

A' kis dobos.

A' kis Andriskának egy uj dobot vettek ;
'S azonnal sok gyermek kísérői lettek.
Dobolnak fel 's alá katonák módjára,
Kicsődülnek sokan a' gyermek lármára.
De mind addig verik , addig vonják , húzzák
A' dobot , míg végre szerte széjjel zúzzák ;
'S így hagyták dob nélkül a' szegény kis dobost.
Edes magyar nyelvem ! bár így né járnál most !

(T. L. Szabó Jó'sef S. pataki Professornak halála után ,
írásaiból közli barátja Prof. Rummy Károly.)

Nemzeti művészet.

A' magasb rangu nevezetes magyarok rész-
re metszett képeik becses gyűjteménye, kiad-
ni kezdette 's folytatja Ehrenreich A. budai
születésü hazánkfia. E' jeles gyűjtemény már
34 közlésre terjedt, 's a' f. e. Augustusától
fogva megjelent három közlés magyar Ország
következő hat, személyes karaktereik, nem-
zeti 's világi miveltségök, és az emberiség 's
haza eránt való érdemeik által magokat meg-
különböztetett nagy férfainak, u. m. nagy
méltóságú temerini gróf Szécsen Ferencz a' fő
méltóságú k. Kamara volt előlülője († 1813.)
Sémsey András († 1814.) és a' királyi szemé-
lyes jelenlét Helytartója székhelyi Majláth
György († 1821.); továbbá nagy méltóságú
gróf Nádasdi Ferencz váczai püspök, Váson-
keői gróf Zichy Ferencz k. fő Lovász mester,

Második Félveztetendő.

45

és méltóságos széki gróf Teleki Jó'sef udvari tanácsos és referendarius ő nagyságok képeiket foglalja magában. — Mind a' hat képet maga Ehrenreich metszé, 's a' mennyire az ösmertekből ítélhetünk a' többiekről, mind jól vagynak találva, 's a' tiszta munka, gyakorlott mivészi ügyesség, a' derék honni művészek nagy érdemére szolgálnak; mellyet nyilván megösmerni kötelessége mindennek, ki hazáját és a' művészetet ösméri és tiszteli. E' munka maga nemében egyetlen magyar hazánkban, melly rendes folyamata és a' hon szeretet becses részvétele 's fölbuzdítása által illy szembetünő terjedést nyert. A' képek valamint az arczvonások egész nemességét, úgy a' magyar nemzeti öltözet teljes pompáját előterjesztik. (Találtatnak e' képek mindenkor Eggenberger és Müller könyvkereskedésökben Pesten.)

Sz. Kir. Pest városa' népességének jegyzéke.

Pest már IV-dik Béla uralkodása alatt egy népes, és gazdag város volt, de igen sokat szenvedett a' Tatárok, Csehek, Huszíták, Lengyelek, Kuruczok (Keresztések) 's Törökök által, többször is minden lakosaitól kegyetlenül megfosztatván, földig lerontatott, — mig a' Törökök' járma alól 1686-dik évben felmentetvén, 1703-dik eszt. Oct. 26 kán I Leopold Királytól uj privilegiumot nyert, noha még azután is Rákóczy pártja által egy ideig háborítatott, és a' guga - halál 's többszöri vizáradások által pusztítatott.

II-dik József császár a' népesség' összeírását
rendelvén, 1780-dik évben Pest 13,550 lakost
számlált, — 18 $\frac{1}{11}$ -dikben a' lakosok' száma már
38,837-re 18 $\frac{2}{1}$ -dikben 48,105-re 18 $\frac{3}{1}$ -ikben
62,732-re ment, a' f. eszt. történt összeírás
szerint pedig találatnak Pesten, nevezetesen:

	fineműek:	nőneműek:	összesen:
a' Belső városban:	6797.	6484.	13,281.
Leopold városban:	4117.	4068.	8185.
Terézia kül. városb.	11,529.	11,764.	23,293.
József kül. városb.	6271.	6607.	12,878.
Ferencz kül. városb.	2609.	2888.	5497.

Somma	31,323.	31,811.	63,134.
ezek közül vannak Róm. Vallásuak			52,572.
Helv. és Agostai Vallást követők:			4208.
Görög nem egyes. Vallásuak			828.
'Sidók			5526.

összesen 63,134.

ezen sommához számlálván mind a' rendes,
mind az ügyefogyott itt tanyázó katonaságot,
az idegen tanuló ifjúságot, a' nevendék papsá-
got, az ideig tartólag Pesten lakozó Tek. K.
Tábla' Hites Jegyzőit, és több itt mulató ura-
ságokat, kereskedőket 's. m. e. a' Város népes-
sége kerék számban 75,000-re határozthatatik
meg. (közöltetett Patachich József által.)

Az élet ejtegetései.

(Folytatása 's vége.)

Kár, hogy olly nehéz mesterséggé lett
az emberekkel társalkodás! Ez a' declinatio
gyakorta szörnyü unalmas, de hirtelen át nem
futhatjuk. Az emberéletnek ez a' vas kora,
melly lánczokkal, nyakvasakkal, zablákkal,

bilincsekkel, száj- és szív lakatokkal rakva.— Végtére jó a' negyedik declinatio, az öregkor. Ezt még kevesebben kedvelik. Itt az ember csak vissza emlékezésből él. Sokszor mondák, hogy az öregség, a' szellemes élet, igaz szemlélődés, világosság és béke kora; de ezen béke nagyon hasonlít a' sírkerthez! Szívet vérző fájdalom ezen élet tetőről, a' halál fölnyílt toroka előtt állva, egy gazdag 's eleven életre vissza tekinteni, melly nincs többé! — hol az ember maga körül csak sírköveket 's gyászlobogókat szemlél, — ott a' távolból a' gyermekkor csengői zengenek, előtte pedig kedvesei szomorú, halvány képpel állanak. Ó! ez az ejtegetés nekünk nem tetszik; félünk, hogy tüstént az ötödik követi; és ez — a' meghalás.

A' négy elsőbb declinatioiban, sok hibákat ejtünk, 's megigazítottunk; azért a' régi-ekbe ismét vissza esünk. A' tapasztalás, ha megösmarkedtünk vele, okosan beszél a' történetekről, 's megtanít azokat érteni. Ekkor már sokat tartunk magunk felől, és bizonytalankodunk is volnánk, ha mindig ugyan az az egy történe. De többnyire mindig más szokott velünk történni, vagy legfellebbebb valami hasonló. Ha tehát tapasztalás által okosodtunk meg, elébb ujainkat már rendesen megégettük.

Az arany csipkés főkötő és modi kalap,
(beszélgetés.)

Főkötő. Jó napot kedves új szomszéd-ném.

Kalap. Ugyan honnan jő e' köszöntő szózat?

Fő k. A' melletted lévő bezárt katulyából. Én vagyok az arany csipkés főkötő.

Kal. Mit? hát még is van életben egy arany csipkés főkötő, a' hajdan kor e maradványa? Ha ha ha!

Fő k. Ne neved te tarka rongyokból össze tóldozott együgyü izé. Én arany csipkés főkötő, 's egy aggkorbéli tisztos polgárné tulajdona vagyok.

Kal. Én pedig új bécsi kalap, 's egy elegant világbéli uraság szakácsnéjéé vagyok.

Fő k. Tulajdonosnéd urasága kalmár familia, melly magának „tekintetes“ czímezetet ád. Azon fejet, mellyen begyeskedel, egy fekete bársony főkötő illendőbben takarná.

Kal. Hogy is ne! Birtokosném sokkal nohelebb, minthogy egy arany csipkés főkötőt zugba ne dobna.

Fő k. Még négy esztendő előtt szalma kalapot, 's a' piatzra cseresznyét hordott.

Kal. Most pedig szép dámaruhát, tull anglaisból chemisettet epaulettekkel, bajadereit és szép virágos kalapot visel voile-val.

Fő k. Azért a' szajha benne csak szajha marad.

Kal. Azt csak kikérem, mert őt minden marqueur és fiaker kisasszonynak nevezi.

Fő k. 'S a' módos házi inast, kivel sétál, tekintetes urnak. Ezt jól tudjuk.

Kal. Te csak azért mérgeledöl, mert a' jobb izlés rajtad kiadott, 's felejtve évekig heversz a' katulyába.

Fő k. De érzem nemes értékem becsét, 's jó öreg asszonyom gyakran vissza ohajtja

azon időt, mellyben én az ifju polgárné nyilt homlokát tündökölve keritém, vagy mint házi erény és tisztesség koronája a' korosb polgárné fejét diszesítém. Akkor még a' polgárok, az ő nőik és gyermekeik, a' módizással nem tolongtak a' magasb ranguak felé, és mindentől becsültettek tiszteltek. Az asszony eselédék is egészen máskép voltak mint most. A' fekete bársony homlokkötő kellemesé tette a' még meg nem romlott leány eleven arczát, a' szerény derékra való, sarkig érő szoknya, és fekete selyem kötény az illendőséget meg nem sértve fedezték az ifjúi alkatot. Akkor még a' szakácsnék, szolgálók, csak a' konyhából mentek férjhez.

K a l. Az arany csipkés főkötő nagyon költséges ékesség volt.

Fők. De sokáig is tartott. Most minden évnyedben túl ad egyik kalap a' másikon. Az arany csipkés főkötőt esztendőnk mulva is ha kitépték, vagy kiegészíték, meg volt a' jó ezüst becese. De a' kalapok mire jutnak? Vagy bábu rongyoknak, vagy valamelly dolgozó házban rostoknak tépetnek szét. Ez a' drága kalapok gyászos végök!

K a l. Jó főkötő te megvénültél, 's azért 'sémfelsz mint egy vén anyó. Mond meg csak, mellyik leány, vagy ifju polgárné fogja magát az arany csipkés főkötővel kinevettetni.

Fők. Még nem régen is lehetett látni tisztas asszonyok és szemérmes leányokon, — és egy piperefi sem merészlett utánnok suhanni, édes ábrándozásokat susogni, vagy kíséretét ajánlani, mint némelly asszony sze-

mélyekkel ma történik. Tisztességes szokás senkit nevetségessé nem tesz.

K a l. Ha az ember a' pallérozott világ és magasb ranguak módiját követi, erkölcsi finomúlnak.

F ő k. Majd hogy ki nem ugrom bosszúságomban e' katulyából. Ki látta az én időmben, hogy leány vagy asszony arany csipkés főkötőjével a' dohányozók közé, a' piszkos, sörrel belocsolt asztal mellé ült volna, hogy ott sokszor még piszkosabb beszédeket halljon, mint ma némelly módis asszonyokat 's leányokat látni lehet? Az arany csipkés főkötők akkor zöldekké vagy feketékké lettek, 's a' homlokokat, arczokat, szégyen öntötte volna el, az arany csipkés főkötő és egyéb ruhák is; mint az ártatlanság, jó hír, és becsület, gondosan megkiméltettek 's őriztettek. Polgári módon, tisztelen gondolkoztak, a' társaságok 's multságok megválasztásában vigyázóbbak voltak mint ma. E' régi alaptételekkel akkor bizonyosan jelesebbek 's miveltebbek voltak az emberek mint ma, midőn egy szobaleány azt a' kalapot vásárolja meg, mellyet egy báróné drágállott, 's egy kofa leánya 12 rőföt vágat el ugyan azon gros de naplesből, mellyből egy grófné magának udvarló ruhát készített.

K a l. Nevetnem kell fölindulásodon.

F ő k. Én is nevetni fogok, ha téged a' zugba vetve, vagy sinoron a' sétáló helyen fára akasztva látlak. Tudod e' mi végök lett asszonyod többi kalapjainak? Egyiknek atlaczat a' tűzjátéknál kiegészítette a' szikra;

másik egy csapszékbeli czivakodásban csufosan össze tiportatott; másikat egy majom a' kutya tánczoltatásnál elkapta, 's fonákul fejébe huzván, szét tépte; másikat, fejeről megcsált szeretője, a' ki vette, lerántotta 's öszsze taposta; másik a' 'sírba fült, mert az asszonya a' megégetett malaczozt fejéhez vágta; és az utóelőttit a' módi kereskedő ismét elvitte, mert új szeretője, a' szabó, ki nem fizethette. Illy véged lessz neked is.

Indus böltsek mondásaik.

1. A' jó ember barátságát nem könnyű elveszítani, és rajta kiadván, könnyű ismét megnyerni; arany edény nem hamar törik, eltörvén, ismét könnyen megcsináltatik; de a' cserép edény hamar elhasad, 's többé nem lehet éppé tenni.

2. A' derék ember szive hasonlít a' kokus dióhoz, melly kívül kemény, belől enyhítő becses nedvvel teli; ellenben az álnok azon bogyóhoz hasonlít, melly kívül puha, belől kő.

3. Se fejedelem, se miniszter, se asszony se az embernek csak egy hajszála, se körme egyebütt jól nem áll, mint a' maga helyén.

4. Minden a' ki lenéz, fölemelkedettnek érzi magát; minden a' ki fölnéz, tudja hogy ő millyen kicsiny.

Rejtett szó.

A' viadalba vagyok hasznos, mivel a' buta vágást
 El birom én, 's könnyen sebbe uram nem esik.
 Első részem volt a' pásztorok istene hajdan,
 Fordits meg, röviden fénye viditja meződ.
 A' másik tagomat kiki nézze ha lőni szeretne.
 Meg forditva pedig a' szaru fádra szegezd.

(K. G.)

Jegyzet: A' 44-dik számbeli Rejtett szó: Túró.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

46. Szám.

Dec. 8-dikán.

Nép dall.

(a' debreczeni uj katona.)

Ki süttött a' nap a' síkra ,
Járnak én utánnam sírva :
Ne járjatok itten sírva ,
Katonának vagyok írva .
Katonaságom nem bánom ,
Csak szeretőmet sajnálom .
Jaj ! mi haszna szánom , bánom ;
Már megésett rajtam látom ,
„Elmented' én is sajnálom ;
De ha elmégy , azt megbánod ;
Jótétedért jót kívánok
De bosszudért bosszút állok .
„Valjon ki volt indítója ,
Szerelmednek elrontója ?
Rosz földön legyen hajléka ,
Fel ne derüljön csillaga .
„Kesereghet az az anya ,
Kinek bakancsos a' fija ;
Pestre viszik kovártélyba ,
A' nagy setét kaszárnyába .
„Pesti kaszárnya lyukadj ki ,
Kedves szeretóm jere ki !
Jobb volna most othon lenni ,
Barna leányt ülelgetni .
„Nagy Váradi kis utszában
Jajgatok magam egy házban ;

Sem ebédem sem vaesörám,
Hogy ne sírnék nincs olly órám.

(közli Prof. Rummy Károly, kinek több mint két száz darabból álló gyűjteménye van.)

Beszédek, mellyek Tekintetes Nemes Pest Pilis és Sólt törvényesen egyesült Vármegyéknek 1832-dik esztendei Octóber Hónap 23-dik napján az ország tisztelve szeretett Náadorának Felséges József Austriai Fő Herczegnek mint örökös Fő Ispánjának előlülése alatt Budán az Ország házában tartatott Tiszt újjító széke alkalmatosságával elmondattak. Pesten, nyomt. Trattner J. M. és Károlyi Istvánnál.

Ezekbe foglaltatnak: a' Felséges Náador és Fő Ispány úr Ő cs. k. Fő Herczégse saját szép latánsággal készült megnyitó beszéde; nagy méltóságú Gróf Nádasdy Ferencz vácz megyés püspök ő excellentziaja ékes magyarsággal erre adott felelete; első Alispán Dicskei Kovács György urnak hivataláról lemondása; Főjegyző Sárközy Imre urnak az egész Tiszti Kar névében tartott hivatalról lemondó beszéde; Ő cs. k. Fő Herczégse a' Náador és Fő Ispán úrnak, szinte latán nyelven mondott bérekesztő végszava; és végre nagy méltóságú fejevári megyés püspök Horváth János úr ő excellentziájának, Ő Fő Herczégset üdvözlő, magas gondolatit lelkes, díszes magyarsággal előterjesztő beszéde.

Ugyan csak Petrózai Trattner J. M. és Károlyi Istvánnál megjelent: Tekintetes Nemes Pest Pilis és Sólt törvényesen egyesült

Vármegyékhez a' kis gyermeki gyám és gondviselő Intézetek tárgyában az említett intézeteknek megtekintésére kiküldetett Biztosság által benyújtott alázatos kinyilatkoztatása gróf Brunswick Mária Thereziának. Ezen nagy fontosságú cél mindenki részvételét méltán megérdemli, bár terjedne honunkban, 's hév buzgósággal több megyékben is gyámolíttatnék!

Természet tünemény.

Budán f. e. November 13-ka éjjelén a' természetnek igen fenséges egyszersmind borzasztó tüneményi játéka szemléltetett az égen. Keletről észak nyugot felé, de különösen keleten és délkeleten, minden másod perczen, néha gyorsabban is, lassú villám esső gyanánt hullottak le, a' kiterjesztett erőségről különböző nagyságu tüzfényü futó csillagok; néhány perczek lefolyta után pedig közben közben nagy és fényes tűzgolyóbisok, mellyek elenyésztekkor a' horizont kissébb nagyobb fénybe boríták, 's a' szemlélet kezdete — éjféli utáni 2 órától 6 óraig, több mint 20 ilyen golyóbisok látszottak. Három közülök, a' következett környülményeknél fogva, különösen kitetsző volt. Az első, 2½ óra tájban, a' tető pontról látszott jönni, egy raketa távol zugásához hasonló zörejjel vonúlt kelet felé, mindenütt keskeny tűz nyomát hagyván, melly egy percznél tovább tartott, felső részén pedig mint egy focusból szinte olly sokáig sugarokat lövellett. Az eget részenként borító felhők felett egy kis, hosszukás, homály fényü felhőcske, különös, füstel vegyes, egy-

szersmind forró tüzes mozgásban, erősen bekerítve látszott lenni, melly a' tüzgolyóbis, 's utána maradt fény elenyészte után is még sokáig tartott. — A' második tüzgolyóbis $3\frac{1}{4}$ óra tájban észak nyugoton olly nagy fényre esett le, hogy a' Sz. Gellért hegye átellenben, mint tartós villámláskor egészen megvilágosodott, 's néhány percz mulva az egész hegy soron távol menydörgéshez hasonló zugás hallatszott. — Végre a' harmadik golyóbis $4\frac{1}{4}$ óra tájban a' Sz. Gellért hegye felett délkeletre pattant szét, melly egy kalap nagyságu, 's egy tömött felhővel fedve volt, de ezt, a' szélein ugyan csak gyengén, a' közepén ellenben teljes fényre megvilágosította. E' golyóbisok egymás után következett szét pattanások ideje közben száz, sőt ezer, nagyobb, kissebb, gyakran csak egy fénylő ponthoz hasonló, 's a' megpillantáskor tüstént elenyésző futó csillagok hullottak le. A' levegő vonulat e' szemlélet kezdetekor egyenlő volt a' felhők keletről nyugotra vonultával. A' fél hóld a' tető ponton állott, imitt amott könnyű 's néha udvart képező felhőkkel kerítve. A' levegő mérsék eleinte, 's az egész tűnemény alatt, olly enyhes volt, hogy legkisebb hideget sem érezve órákig lehetett a' nyílt ablakban állani; 4 órakor a' felhők vonúlta nyugotról fordult szembe-tünő hivességgel, 's a' szép tűnemények is enyészni kezdettek.

C h a s s é.

Az antwerpi fellegrvárat védelmező báró Chassé Dávid Henrich, egy Franczországból

származott, 's a' nantesi edictum vissza vétele után Hollandiában megtelepedett familiának ivadéka, 1765 Mart. 18-dikán Geldernnek Thiel városában született. Attya a' Münster ezredben őrnagy volt. 1775-ben mint kadét az egyesült tartományok szolgálatjába állott, 1781-ben hadnagy, 1787. kapitány, 1793. fő hadnagy, 1803. ezredes, 1806 general major és 1814 general lieutenant lett. Az 1787 hollandi revolutio után, mellyben ő a' patrioták pártjával tartott, kibujdosott és a' francia hadi seregnél vállalt szolgálatot, hol 1793-ban nyerte a' fő hadnagyi rangot. A' monopueroni, stadei és hoogledei ütközetekben magát különösen kitüntette, 1795-ben Pichegru seregével honjába vissza tért, de azt ismét elhagyá, 's 1796-ban Daendel hollandi general vezérsége alatt a' német táborozásba ment. Midőn az angolyok 1796 ban Hollandia partjaira kiszállottak, Chassé ezredes egy hollandi vadász testet vezérlett, melly több órákig neki busulva vivott a' sokkal számosabb angoly csapatokkal. E' táborozás végével ment Német országba, hogy az ottani táborozásban részt vegyen. Jelen volt Würzburg ostromlásánál, az austriaiaktól egy batteriát elvett, 's ugyan azon csatában 1800. Dec. 27d. egy 400 főből álló csapatot elfogott. 1805, és 1806 ban Dumonceau general kormánya alatt szolgált. Különösen a' spanyol háborúban tette magát Chassé nevezetessé, 's ott adá rettenthetetlen bátorságának bizonyosságait, mellyért a' katonák, bayonet generalnak "nevezték, minthogy e' fegyvert sokszor és szerencsés

sen használta, Teljesített szolgálatainak jutalmul a' király Buonaparte Lajos báróságra emelte, 3000 forintal ajándékozta, és az egyesület királyi rendjének commandeur-jévé nevezte. Chassé azon vérengző háboru egész hat esztendejét Spanyolországban töltötte, és a' Durango, Missa, Ibor, Talaveira de la Reyna, Almonacid, Ocana és Col de Maja mellett a' pyrenäusok közt történt csatákban részt vett, 's ez utolsóban a' gróf Erlon hadi testét ő szabadította meg. E' vitéz tetteinek jutalmul a' becsület rend tisztjévé neveztetett, és marsal Soult generallieutenanti rangot eszközölt neki, mellyet a' francia szolgálatból kiléptekor kapott meg. Napoleon 1811. Jun. 30-diki végzésénél fogva Ország bárójává nevezte. 1813 Januariusában parancsolatot kapott hogy négy ezredével magát Páris környékén a' nagy hadi testhez csatolja. Febr. 27-kén ezen ezredek maradványával egy 6 ezernyi porosz csapatot megtámadt, melly a' Bar sur Aube melletti téren 6 ágyús batteriával gyámolított, 's a' gyalogság vissza vonulta után, a' lovasság háromszor ismételt makats megtámadását kiállotta. E' csatában ő maga is sebet kapott, az 1813. és 1814. táborozásokban pedig három ló lövetett ki alóla, kettő megsebesítetett. Páris első feladása után honjába vissza tért, 's Hollandia souverain fejedelme 1814. Apr. 21. generallieutenanti rangal seregébe felfogadta. Midőn Chassé general az 1815. vaterlooi ütközetben a' régi császári őrsereget egy angoly batteriara rohanni látná, melly a' lövő szer fogyta miatt

a' tüzeléstől megszűnt, a' lovag pattantyúságot Vandersmissen őrnagy vezérlése alatt vágatva előnyomúlni parancsolta, 's ez kényszeríté a' megtámadókat rendbontva visszavonulni, kik a' mont saint jeani síkot holtakkal és sebesültekkel boritva hagyák el. E' történetet Chassé tüstént arra használá, hogy némely belga és hollandi bataillonokkal megtámadást kezdetett bayonetokkal, melly az angoly sereg éppen e' pillanatban kezdett főcsata küzdésével igen ügyesen ütközött össze, 's a' legfénylőbb következt szülte. Herczeg Vellington egy a' következett Julius havában költ iratában nyilván megösmerte Chassé general ez alkalommal teljesített szolgálátját. Ez idő óta Chassé negyedik katonai fő kormányzó vólt, 's fő tanyáját Antwerpenben tartotta. Most gyalogság generalisa, Vilmos rendjének nagy keresztese és a' becsület rend vitéze.

A' nemes lelkü török.

Bonaparte Acre várának hasztalan ostromlásával 1799. Maj. 20-kán fölhagyván, a' francia hadi sereg Jaffából is Majus 27-kén kiindúlt; de a' kórházakban fekvő ragadó mirigyos betegek Desgenettes tábori fő orvos javaslata szerint el nem vitethettek, 's e' szerencsétlenek előre látták vagy a' mirigyben elhalásukat, vagy a' feldühödt mosleminek által kegyetlen megöletésüket. Achmet és Commodore Smith azonnal elfoglalták az ellenségtől megürült várost. A' bódult győzedelmesek örömjajja hangzott Jaffa utzáin, 's már pusztító

dühökben a' kórházakra kivont kardal, törrel rohantak. Egy Bénoit nevű 23 évű ifju, az ott maradt szerencsétlen francziák egyike, utó erőit összeszedvén, fekvő helyéről felkölt 's egy mellék ajtón kívánczorgott; de csak hamar elhagyván ereje, egy leomlott kő fal mellett össze rogyott, érzéketlen feküdt a' kő halmon, sem a' győzők vad öröm ríadásikat, sem társai jajgatásait nem hallotta. Sokáig feküdt itt eszmélet nélkül, midőn egyszer magát gyengéden fölemeltetni érzé, 's halálát jelen lenni képzelé. De e' helyett egy tágas szobába vitetett, puha párnákra fektetett, 's valamelly ital adatott neki. Ismét elenyésztek érzékei, 's mély álomba merült. Setét éj borula már Jaffára, midőn egy öreg férfi gyengéden megrázta a' szunnyadó Bénoit, ki halála óráját ütni vélvén, új erővel ugrott föl fektéből, 's a' török térdeit átkarolva kegyelemért esdeklett, ki egy csésze italt nyujta neki ismét, mondván a' bámulónak: „váljon porrá a' kenyér ellenséged szájában! Hassan nem szomjúzza véredet, idegen! jer, kövess engemet.“ Jaffa sötét utszáin keresztül menvén, hol a' részeg győzők mély álomban heverték, dél kelet felé a' homok dombokhoz siette Hassan, 's éppen a' hajnal is pirúlt oda értekkor. Rémültében földre tántorodott Bénoit, az itt undok pyramisként fölhalmozott félig senyvedt holt testeket megpillantván. (Folytatjuk.)

Rejtett szó.

Két tag, de az elsőt az egész elnyeli;
Bélének e'képen enyhülését leli.

(Szabó P.)

Jegyzet: A' 45-dik számbeli Rejtett szó: Pánczél.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

47. Szám.

Dec. 12-dikén.

M e s e.

A' méh és szúnyog.

Térj ki az utamból karcsu bogárka héh!

Igy kiált kevélyen egy szúnyogra a' méh:

Te! ki az embert csak csíped, háborítod,

Nem viasszal 's mézzel, mint én, gazdagitod.

Kitér a' kis szúnyog meghunyaszkodással,

De így zeng utánna mély fohászkodással:

Az én csipésemnek hamar múlik hele,

De a' kit te megmarsz majd megőrjül bele

Ebben a' mesében magát tekinteni

Tanulja meg minden álnok szívú zseni.

(T. L. Szabó Jó'sef Prof. írásiból közli Rummy Károly.)

A' nemes lelki török.

(Folytatása 's vége.)

Tán hideg borzadás futja el tagjaidat ennek látásán? Ó idegen, te csak borzadást, de fájdalmat, névtelen fájdalmat nem érzel! köny zápor gátlá az öreg panaszát. Jer, jer ifjú, kiáltá, sietnünk kell. Nehány lépésre egy rabszolga két lovat vezetett elő, az egyikre fölsegíté az öreg Benoit, a' másakra maga üle. Csendes hallgatással lovaglának a' tenger partig, hol a' lovokról hirtelen leszálván, az ott készen volt csónakon a' mély tengeren álló hajóhoz eveztek. Itt az árboczhöz támaszkodva meg nyitá ismét Hassán ajakit. Ifju, mondá az öreg Hassán testvéreidhez viszen, ne rettegj. Hassán

ugyan Jaffa felé arczal soha többé nem fordul, de ő bóldog lessz. Sebesen evezének el a' partok mellett, 's Alexandria kikötője már a' távolban látszott, Benoit a' franczia vitorlákat megösmerte, 's remegett nemes szabadítójának életeért. Gantheaume admiral az ellenséges hajót megpillantván, La Muiron fregatot küldé elébe. Még egy lövésnyire nem közeledtek egymáshoz a' két hajók, midőn Hassán a' fejér lobogót kiterjeszteni parancsolá, 's Benoit-hoz fordulván mondá: én téged vissza adlak rokonidnak, ők fijaimat meggyilkolták, legyen övék kincsem is; Hassán soha többé arczal Jaffa felé nem fordul, mert ő Aliját és Barbutját követi — erre a' vízbe zuhant, 's a' hajós legények utánna hasztalan ugrottak. A' hajó a' kikötőbe vitetett. Benoitra hadi társai rá ösmertek, 's a' fő general elérkeztével mindjárt tiszté neveztetett, ki az olasz háborúban a' hős Dessaix oldala mellett vitézül húnnyel. —

Statistikai Jegyzetek.

Francia ország tengeri ereje 1789 ben 72 linea hajóból, 63 fregat és korvetből, 126 más nemü — és öszvesen 261 hajóból állott. Népeisége 24 mil. 8 száz ezerre ment. — 1827-ben 59 linea hajója, 51 fregat és korvettje, 212 más nemü — öszvesen 332 hajója, és 32 mil. 594 ezer lakosa volt. — 1832-ben 34 linea hajója, 53 fregat és korvettje, 190 más nemü — öszvesen 277 hajója, és 34 mil. lakosa van. Ezen átnézésből kitetszik: hogy a' nagy hadi hajók száma 43 esztendő óta mindig kevesedett, — hogy a' hadi erő a' népese-

déssel ellen irányban volt, midőn 38 év alatt a lakosok száma 8 millioval szaporodott, a nagy hadi hajók száma pedig 13-al fogyott, — és hogy a veszteség a hajókban 1827—1832 nagyon szembetűnő volt. 1829 Jan. 1-sőjén a tengeri dolgok megvizsgálására viceadmiral Buysken előlülése alatt rendelt biztosság tudósítása szerint, a hajdani Német Alföld tengeri ereje, melly most egyedül a hollandi királyé, 9 linea hajóból, 39 fregat és korvettből, 49 kisebb — öszvesen 97 hadi hajóból állott. Hollandia akkori népességét 2 mil. 300 ezerre lehet tenni. Mostan pedig 9 linea hajója, 40 fregat és korvettje, 16 briggje, két 20 és 10 ágyús gőzhajója, egy gyakorló, két szállító hajója és 82 pattantyús csajkája. Ezek közül 114 van foglalatosságban 1218 ágyúval, 8335 matrózzal. Népességét $2\frac{1}{2}$ millióra lehet tenni. E' szerint a francia tengeri erőt a hollandival, tekintve egyszer'smind a népességre, öszve hasonlítván; Hollandia tengeri ereje népessége viszonyában, Francia országénál 1789. 4 szerte, — 1827-ben $4\frac{1}{2}$ szerte, — 1832-ben $7\frac{1}{2}$ szerte volna erősebb. —

A' Hekla.

Dania Island nevű nagy szigetének — melly 1450 □ mérföldön 50 ezer lakosokat számlál — egy részét a hullámokat megtörő kősziklás part keríti, melly vad, jéggel és hóval fedett terméketlen kőszirtokból 's nagyobb részint tűzokádó hegyekből áll, mellyek közt a sziget déli részén fölemelkedő, három csúcsu 4300 lábnyi Hekla legmagosabb.

E' leginkább homokból . apró kövecsekből 's hamuból áll, több mint hússzor hány tüzet, 's legnevezetesebb az 1766-ban történt kiorontása.

Már az 1765 és 1766. esztendő közötti télen jelentgeté tűzárjának közeledő kiorontását; ugyan is ez évszaka olly enyhes volt, hogy a' különben hideg országban Husvét előtt csak kétszer látszott dér, — minden források, folyók, tavak megapadtak, és a' hegy környéki pusztaság kiszáradt, olly melegen hevité a' hegy földalatti tüze a' körulte fekvő egész tájékat. Aprilis 4-kének éjjelén szakadatlanúl tartott a' föld rengés, reggel nagy hamv oszlop emelkedett a' hegy torkolatjából, 's közben közben tüzes kövek repültek föl az ég felé. Három rőf vastagságú tajtékkövek hullottak le a' hegytől két három mértföldnyi távolyságra, ugy szinte manges kövek is, mellyek közzül egy $7\frac{1}{2}$ fontnyi a' vulkantól három mértföldnyire leestében annyira lesüljedt a' földbe, hogy csak feszítő rúddal lehetett kivájni. A' hamv oszlop délelőtt mindig észak nyugot felé hajlott, 's a' mezőt harmincz mértföldnyire már tenyér vastagságra borítván el homokkal, e' népes mivelt tájékat egészen semmivé teszi vala, ha egy délkeleti erős szél a' sziget pusztái felé nem fordítja, mindazáltal néhány paraszt lakhelyeket, legelőket, 's egy nagy erdőséget egészen elpusztított. A' Rengaa és Thiorsaa folyóit kövekkel átgátlá, 's nagy viz áradást okozott, a' tenger színét is ugy elboritá felibegő tajték kövekkel, hogy a' halász csaj-

kák se ide se oda nem evezhettek. A' Hekla környékén harmincz mértföldnyire sűrű sötétség homályosítá az eget, e' rémítő nézeteket első ízben mint egy 8 óra alatt szülte, de felváltva egész Jul. 5-dikéig folytatta. Minden tűz kirohanás előtt rettentő földrengés, ropogás, 's a' levegőbe repült tüzes kövek zúgása riasztá föl a' környéket. A' kirohanás közt csendesen, fénylő tűzzel égett a' hegy, néha olly keményen bömbölt, hogy hat 's több mföldre is elhallatszott. A' láva folyam egy mföldnyire önté el a' földet, Maj. 23d. a' föltornyózó hamv oszlopban egy vizsugar is látszott (különös vulkáni tünemény) melly szökő kút gyanánt lövellt föl. A' borzasztó földrengés 16 mértföld távolyságra szakadatlan dúlt, melly a' hegy nyugoti részén legérezhetőbb volt, 's még Sept. 7-dikén is házakat onta össze. A' hegy vad morajja, mint kemény menydörgés, kilencz mértföldre is elzúgott. A' hamv oszlop tűzének színe közepén fejér és világos, körül veres, és a' déli oldalon kék volt. Julius 5-dike után megszűnt a' rémítő tűzjáték.

A' pallérozódás gyarapodása Török Országban.

A' Seraskier basa nem régiben öt ifju muselmant küldött Párisba, hogy ott európai módon neveltetnének, kik eddig a' tudományokban előhaladásokkal teljes megelégedést nyertek. Hogy még inkább fölbuzdítsa őket a' Seraskier basa mostanában egy levelet botsáta hozzájuk, mellyben leginkább arra figyelmez-

teti, hogy az ő rendeltetésök jövődében majd honnosaiknak példaul szolgálni, 's őket gyermekeikre nézve a' Seraskier példája követésére fölindítani. „Ti — így ír e' levélben — egy nemzet sajátjai vagytok, melly eddig ügyetlennek 's alkalmatlannak tartatott az európai tudományok, mesterségek és azokból folyó hasznok fölfogására 's önnönjévé tételére. Iparkodjatok ezen előítéletet megczáfolni!“ különösen ajánlja nekik a' hadi tudományokat; „mert — úgy mond — csak egy jól nevelt katonatiszt lehet a' csata mezőn bátor, ki kötelességei körét 's a' becsület érdemét legjobban ösmeri.“ Továbbá elikbe terjeszti a' Sultán nagy ujitási planumát, serkenti őket a' mívelt és fölvilágosodott Párisban lehető legtöbb ösmereteket gyűjteni, hogy majdan a' nagy úrnak planuma kivitelében, mint fő gyámolok, szolgálhassanak. Ataljában e' levélből a' török vezérnek valamint mívelt lelke, úgy szívének nemes érzetei is kitetszenek.

Egy földtájék esső nélkül.

Perunak azon részében, melly „a' völgyök“ neve alatt esmeretes, 's délre és nyugotra Limától a' d. Sz. 12° terjed, keletről az Andesek, nyugotról a' csendes tenger határozzák, soha egy csepp esső sem esik; hanem télen át olly sűrű köd borítja el a' földet, hogy a' napot látni nem lehet. 10 és 11 óra közt megszlik a' köd, de egészen el nem enyészik; ekkor látja az ember az egyenesen szembe ütköző nap sugarokat, de csak úgy mint éjjel a' csillag fényt, 's a' köd sűrűjén át nem törhet-

nek. E' köd végre finom harmattá válik, melly az egész vidéket ellepi, a' kiasszott földet nedvesíti, és a' szenyvedhetlen port Lima utszáin sárrá változtatja. Itt a' szél mindig délről fúj, 's csak ritkán fordul egy kissé keletre. Hogy esső nem esik, oka az, mivel a' szél mindig hideg tájékról jő egy igen forró vidékre.

Ritka nagyságu élőfák.

A' legnagyobb élőfák Amerika egyesült Statusaiban találtnak.—Boston-Commonban van egy 22 láb körületü szilfa, egy hasonló vastaságu Northamptonban. Kaatskill hegyén Új Yorkban egy 247 láb magasságu fenyőfa. A' Cayugai grófságban egy 47 láb körületü platan fa. Carolinában Raleighben egy tölgyfa, melly 60 esztendő előtt még olly kicsiny volt, hogy tulajdonosa tetejét elmetszé; már 1817-ben 25 láb vastagságu lett, most pedig lombjai 333 lábnyi tért árnyékoznak.

Különféle.

Roguzno és Nizniov uradalmak nagy lotteriájának m. h. 27-dikén történt kihuzásakor a' szerencse Zágráb városának különösen kedvezett; a' midőn Stankovich Kristóf ottani polgár és kereskedő a' 169,844 számmal az uradalmakat elnyerte, ugy szinte a' legközelebbi nyerő sors is egy zágrábi lakosnak jutott.

A' déli oceanon némelly angol hajósok ismét uj földet fedeztek föl, melly keletről nyugot felé mintegy 100 mértföldnyire nyúlik; 's így azon vélemény, hogy e' tájékon az ösmerteken kívül több száraz föld nem volna, már elenyészik.

Braithwaite ingenieur a' porosz királynak olly gőz vízi puskát készített, melly egy óra alatt 80 tonna vizet 120 láb magosságra fecskend, 's négy ló által is huzathatik.

A' Kalmukok sárga színök miatt magokat kiválasztott népnek tartják; mert a' világon, ugy mond, legjelesebb és legtökéletesebb a' sárga, u. m. a' nap, az arany, és a' megért buza.

Egy új házas pár éppen az esküről tért vissza, 's a' férj, ifju nőjét gyengéden átka-rolva szerelme hevültében mondá: „ne engedje az Isten megérnem, hogy téged, angyalom, még mint özvegyet lássalak.“

Anglia Cambden nevű falujában egy koros özvegy belé szerete egy ifju leánykába, 's az oltárhoz vezeté. Kevéssel a' lakadalom után, már független fija, mostoha anyja még nem éltes szülőjének ajánlá kezét, ki azt elfogadta. E' házasság által az atya veje lett tulajdon fijának, felesége pedig nem csak mostoha leánya tulajdon mostoha fijának, hanem napája édes anyjának, és ez viszont menyé tulajdon leányának, valamint a' férje mostoha apja mostoha anyjának, és ipája tulajdon édes apjának.

Rejtett szó.

Vendég volnék én; de az első szent atya elvett

Használás végett, 's a' neve rám ragadott.

Egy ifju se szeret, sőt borzad tőlem örökké,

Még is idővel azért mindenik elfogadánd.

(Kóris J.)

Jegyzet: A' 46-dik számbeli Rejtett szó: Borbély.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

48. Szám.

Dec. 15-dikén.

Még egy példája a' makaróni deáksággal irt költeményeknek.

A' minap a' hasznos mulatságokban a' XVII-dik századból való ugy nevezett makaróni deáksággal (Krammerlatein) irt verseket, melyekben a' németországi deákoknak élete leirattatik olvasván: alkalmatosságot vettem magamnak egy ujabb (Hannóvérában 1803d. esztendőben, mikor a' Göttingai universitásban deák voltam, irt, és egy asszonysághoz, férjének neve napján, intézett) makaróni költeményt, mulatságnak okáért közleni. A' versek elégiai (hexameter és pentameter) mértékre szabattak.

„Accipe Franarum (a) tu digna corona benigne

„Quae schuchterna (b) tibiingere (c) musapotest.

„Musa tuum lobum (d) longe sub pectore gessit,

„Ut tu filiolas filiolasque tuas.

„Nunc haec festa dies, multos celebranda per annos,

„Bellum hoc superum (e) bischoffiusque (f) rubens.

„Quonos escheitras, (g) tamquem Paulmannia mentis (*)

„Entbindit (h) musam versiculis gravidam.

„Sed quibus anfangam? (i) tot enim praeclara talenta

„In te virtutes, häuslichiasque (k) seho (l)

a) mulierum, b) timida, c) canere, d) laudem, e) coena. f) potus calidus episcopi nomen praese ferens. g) eschilaras. *) az az a' léleknek bábája. Paulmanné akkor Hannoverában hires bába volt. h) partu liberat. i) ordiar. k) virtutes domesticas. l) cerno.

- „Quot festo hocce tuo butelliae (a) vitraque vini
 „Svavis leeruntur, (b) lichtraque (c) quòtque micant.
 „Quotidie tu denkis (d) ad id quod erat tibi dictum,
 „Quum traereris: (e) „sitque tuus dominus.“
 „Non solum domino das caffeamque, theamque
 „Atque paras mensam, tempore quaeque suo,
 „Verum etiam pipam, (f) si vellet fangere grillas, (g)
 „Füllis et accendis, porrigis inque manum;
 „Aut quando hoc etiam nen helfit, (h) kusse (i) svavi,
 „Streicheliens barbam (k) jagis eas penitus.
 „Tubravos Söhnos (l) pulchras Töchtrasque (m)
 dedisti,
 „Atque dabis plures, si bona fata velint.
 „Vivas Hannoveranarum tu digna corona!
 „Et multos annos pflige (n) tuum dominum.
 „Ille etiam vivat, nostro qui dignus amore,
 „Inque summo gradu dignus amicitia est.
 „Vivite! si ter denus ab hinc illuxerit annus,
 „Huc redeamus, et hoc vivite repetimus.

(közli Rummy Károly.)

Atya gyilkolás.

Angliában egy ember gyanuba esék, hogy tulajdon atyát meggyilkolta. Elfogták, törvény elibe állították, és hűgának előadásaira halálra ítélték. A' leány tanúvallatáskor e' következőket vallotta. Atyának egy kis birtoka volt, mellyből egyéb keresménye mellett, egész alkalommal élhetett volna. A' bátya, a' birtoknak törvényes örökösse már ré-

- a) lagenae. b) evacuantur. c) lumina, candelae. d) cogitas, meditaris. e) copulareris. f) mi a' pipa, minden magyar, deak magyarázás nélkül is tudja. A' németek pedig a' pipa szót nem a' magyartól vették fel a' makaróni deákságba, hanem az Al-Szászok Hannoverában Pfeife helyett Pipet mondanak. g) Grillen fangen: inanibus curis vacare. h) juvat. i) osculo. k) den Bart streichelnd: demulciens barbam. l) brave Söhne, praestantes filios. m) filias. n) cura, fove.

gen kimutatá, hogy attya' vagyonának birto-
kába kívánna jutni. Hihető ezen okból, és
hogy az öreget halálra keserítse, nagy mér-
tékben mutatá engedetlenségét és makatsságát
iránta. Azon estve, mellyen a' gyilkosság tör-
tént, a' megboldogúlt a' házból ki ment egy
nem igen távol lévő istállóba tehenet fogni,
ő is ki ment azon estve egy barátnéját meg-
látogatni és az estvét nálla tölteni. A' báltya
csak maga maradt othon. Más nap reggel,
minthogy haza mentekor sem attyát, sem bált-
tyát nem lelé, nagyon megijedt, 's néhány
szomszédot hívott magához, kikkel tanako-
dott. Ezeknek kíséretében az istállóba ment,
hol attyát kegyetlenül meggyilkolva 's a' fe-
jét egészen öszvezúzva találta. Mindjárt bált-
tyára kezdtek gyanakodni, 's minthogy a' föld
kevés hóval bé volt lepve, mellyen az istál-
lóba bé, és abból kimenő nyomok látszottak,
megegyeztek abban, hogy báltya' csizmáji
közzül egyet megpróbáljanak, vallyon a' hó
nyomokba illik é? — és fájdalom! ez úgy is
lett. Erre az elfogatottnak kamarájába men-
tek, hol szorgalmas keresés után egy titkos
tolfiókban egy kalapátsra akadtak, mellyen
nem csak néhány csepp vér, hanem nyelének
hasadékán még velő is látszatott.

Ezt az egész elbeszélést, a' mennyiben
az az agyon ütöttet, és a' kalapáts megtalá-
lását illeti, a' szomszédok, kiket a' vádoló nő
elő hívott, esküvel bizonyíták. Ez meglévén
a' vádoltottra kimondák a' bírák ítéletö-
ket, és a' fogoly halálra ítéltetett, noha ő
ezen tettet haláláig állandóan tagadta. Mint-

egy négy esztendő mulva a' vádoló nő megbetegszik. Minthogy halálát közel lenni látta, megvallá hogy őt az atya és bátya megbántották, 's eltökéllé mind a' kettőt a' világból ki végezni. Azért is bátyjának csizmáját felhuzván atyát az istállóba követte, a' kalapáccsal fejét öszvezúzta, és a' kalapátsot oda tette; a' hol megtaláltatott. Bátyya azonban egészen ártatlan volt a' gonosz tettben, mellyért adóznia kellett. Az utálatos asszony azonnal megfogattatott, de előbb ki adta gyilkoslelkét, mintsem törvénytörés eleibe állítottatott volna.

A' késleltetés.

Egy törvénytudó valamelly nemesi jószágról készülendő szerződésnél jelen akarván lenni, az Oderán át hajózott. Ennek sok foglalatosságai máskor sem engedék egy helyen soká késni; most pedig éppen különös sürgető dolgok várták haza jöttét. Még azon nap tehát vissza akart menni. De dolgai annyira késlelteték, hogy be estveledett, 's most már sötétben az Oderán át nem kelhetett. Legnagyobb bosszankodással kellelte akarátja ellen is vissza maradnia, 's tsak más nap reggel érte el kívánsága célját.

Ennek volt othon egy örökbe tartott leánya. Ez az ő távollétében feleségét nagyon esenkedve kérte, hogy engedné meg neki, velle a' szobájában hálhatni, minthogy különben más szobában szokott hálni. Kérése végre meghalgattatott. Éjfél tájban szokott hálószobájában leszakadt a' padlás, és ha ezen éjszaka ottan hált volna, öszvezúzaték vala.

A' veszedelemben forgó ártatlan.

Egy ember, ki külsőjére nézve becsületesnek tartaték, titkon rablást üzött; kivált a' vásárookra járó kereskedők után leselkedett.

Történt, hogy a' többek közt egy kereskedő, kit az ország úton megtámadott, magát védelmezte, 's nem akará engedni, hogy kiraboltassék; de a' rabló úgy megsujtá, hogy halva rogyott le. Elszedé pénzét, óráját, és ott hagyá. Hogy valamiképp' ki ne tudódjék, a' kereskedő' túszejét ki ürítvén, elveté.

Kevés idő mulva, ugyan azon úton jött egy más kereskedő, megtalálja a' túszejét, 's minthogy még jó volt, fel vette és eltette. — Végre el ér azon helyre, hol a' megsebesített feküdt. Megnézte és megtapogatta, 's mivel érzé hogy még meleg, gondoskodván rólla, megpróbálta, nem hozhatná é ismét életre?

Ezen jóltévő foglalatosságán néhány parasztok rajta kapták, 's őt tartván a' gyilkosnak megfogták. Hijába igyekezett azokat ártatlanságáról meggyőzni, 's törvény elébe kellett velök mennie. A' bírák megvi'sgáltaták, 's megtaláltaték nálla a' meggyilkolt kereskedőnek túszejé, mellyet ennek rokonai jól ösmértek; innét valamennyire hirtelenkedve azt következteték, hogy ő a' gyilkos, és ámbár ő nem vallotta magát annak, még is törvényes büntetésre ítéltetett.

A' valóságos gyilkos az alatt meghallotta a' dolgot, és annyira meghatá szívét, hogy maga önkényleg a' börtönbe ment azon szerentsétlent látni, kinek az ő tettiért bünhödni kellett.

Az alatt, hogy ez a' tömlőtzebe ment azon embert látni, kinek ártatlanul kellene meghalni, szolgálja feltöré szekrényét, 's a' meggyilkolt kereskedő' óráját ellopván, egy zsidónak eladta. A' zsidó árrúba bocsátá, 's véletlenül olly ember' kezéhez került, a' ki azt ösmérte. Ez a' törvényszéknél azt bemutatta 's az egész történet napfényre jött, 's így az ártatlan megigazult. —

A' rossz baj-vivó orvos.

Egy rossz baj-vivó, nem élhetvén mesterségéből: orvossá lett. Egy barátja ezt megtudván, kérdé tőlle: no barátom! hát már ez jobb mesterség? jóval is jobb, 's hasznosabb, mert ebbe a' pil-receptel, nem pedig kardal van dolgom, és jól fizetnek. Amabba engem' szúrtak, vágta — ebbe pedig én tehetem azt, sőt többet, — 's nem büntetnek.

Az életkor különbsége.

Az életkor hossza, mellyet a' tudományok és művészetek férfiai elérhetnek, igen interessans vi'sgálatokra szolgáltatna alkalmat, ha erről teljes ösméreteket lehetne gyűjteni 's öszve illeszteni. A' tapasztalás rendesen azt mutatja, hogy azoknak, kiknek életök különös és fenthatásu volt, hosszabb időköz ritkán mérettetett. Kivált a' status férfiai nagyon korán elhalnak, mint Angliában Pitt, Fox, és Canning, — Franczia Országban Mirabeau, és mások. A' tudósok közt azomban Baco 64, Newton 84, Leibnitz és Galiläi 70, Göthe 83 esztendőt élt. — Ellenben a' tudományos tár-

aság minden osztályaiból elhiresedett 1700 személyek közül a' literaturának csak egyetlen férfia találtatik, ki századik évét elérhette t. i. Fontenelle. — Ugy látszik hogy a' plasticus művészeknek, kivált Olaszországban, különösen hosszú életkor engedtetett: Tizian nevezetesen 96, Gianello 99, Angelo 90, Leonardo da Vinci 75, Calabresi 86, Claude Lorrain 82, Carlo Maretti 89, Tintoret 82, Ricci 78, Crespi 74, Carlo Dolce 70, Sarchi 74, Zucharelli 86, Vernet 77 esztendőskorokban haltak meg.

A n e k d o t á k.

Ama magyar költő és író, boldogult Horváth Ádám úr, ámbár jól tudott németül, nagyon bosszankodott, midőn magyar akart vele németül beszélni. Egykor az 1791-diki országgyűlésen, szorgos foglalatosságai miatt, a' követek üléséből kiment. Egy magyar gróf, ki csak németül szokott beszélni, a' grádcison eleibe jött 's ezt kérdezte tőlle: „Dauert die Sitzung schon lange?“ (régén tart é már az ülés?) Horváth Ádám pedig bosszankodva nékie így felelt: „Ik vasz nikt dájts, denn ik bin Ungar!“

Egy magyar gróf, a' ki 1791-től fogva a' magyar theatromnak előmenetelén nagyon örült, 's ezt előmozdítani is iparkodott, egykor Pesten egy bálban egy jeles magyar színjatszónéval tánczolt, és azután a' szálában járkált. Egy ösmerösse őt figyelmetessé tette, hogy ez a' fejérszemély csak színjatszóné,

„jól tudom, felelt a' Gróf, de szeretem nemzetemet!!“

Mikor a' híres német költő Bürger a' Göttingai Universitásban az Aesthetikának rendkívül való tanító székét megnyerni igyekezett ('s azt meg is nyerte) jó barátjai neki azt tanácsolták, hogy menjen el Dr. Böhmerhez az egyházi törvénynek, és a' Pandektáknak híres Professorához, a' ki a' hannoverai törvényszéknél nagy tekintetben volt, udvarlását tenni, 's pártfogásáért esedezni. Hozzá el is ment a' belletrista Bürger, és mikor Böhmernek, — a' ki nagy pedant volt, és csak a' pándektákat 's egyházi törvényt, nem pedig a' német szép literaturát ösmérte, és német beszédjében sok deák kifejezésekkel szokott élni — nevét jelentette, ez hozzá így szólt „az ur talán ama magister Bürgerus, ki *Musarum Calendarium* ot *) ir? A' leányom beszélte, hogy szép dolgok fordulnak benne elő, — mert én olly csekélységeket nem szoktam olvasni.“

Rumy.

*) Bürger t. i. adta ki a' Göttingai Musenalmanachot.

Rejtett szó.

Gyámola vagyok a' gyenge csemetének,
 Láb nélkül egy tagja az ember testének.
 Fordits meg fő nélkül, akkor azt ígérem,
 Hogy az idő rendes folyását ki mérem.
 Vég tagom' tedd elől, egy olly állat lészek,
 Melly ravaszágommal sok furtsákat tészek.

Jegyzet: A' 47-dik számbeli Rejtett szó: Pápaszem

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

49. Szám.

Dec. 19-dikén.

Az elefánt fiú és az attya.

„Atyám!“ az elefánt fia egyszer így szól:

„Hogy ha gondolkodom a' földi vadakról,

„Nem találok senkit olly izmos termetűt,

„Olly mély belátásút 's úri tekintetűt. —

„Ki is volna minden vadak között szinte

„Olly nagy 's erős, még is szelid 's tűrő, mint te:

„Még sem te vagy király! — 's az oroszlán mért az?“

„Mert én csak zöldséget eszem, csu-
pa vért az! —

(Prof. Lácza Szabó József írásaiból közli Rummy.)

Nemzeti és Türelmi fal kalendárium 1833d.
esztendőre. Készítette Andreits Urozius; Bu-
dán a' magyar kir. universitás könyvnyomtató
műhelyénél napkeleti nyelvek correctora.

Ez öt különböző nyelvű derék fal kalen-
dáriom a' szokott 's tulajdonképpen kalendá-
riomi tárgyakon kívül magában foglalja a'
törvény szünetek, — pesti, budai posta járás,
— bel- és külföldi nevezetesebb vásárok fel-
jegyzését. Találtatik Pesten minden nevezetes
könyv- és művészeti boltokban, könyvkötők-
nél; Budán Spaiser könyvkötőnél. Arra

A' magyar nyelvnek gyakorlása Sz. Pöltenben, Ausztriában.

Minden hazafi örülhet, mikor azt hallja,
hogy a' magyar nyelv magyar határokon ki-
vül is gyakoroltatik.

Második Féléesztendő.

Ezt a' közelebb múlt October hónapban Szent Pöltenben (Fanum S. Hypoliti) Ausztriában, az angol kisasszonyok intézetében (a' hová egyik leányomat vezettem) örömmel tapasztalám. Ezen a' leányok nevelésére nézve igen hasznos intézetnek az egész Ausztriai birodalombeli főigazgatója tudniillik, Nagys. grófné Majláth Julianna, — a' ki is ámbátor már régóta lakik Ausztriában, még is, a' mint tapasztaltam, igen örömet beszél magyarul — ezt a' haza leányához méltó rendeltést tette, hogy Szent Pöltenben az angol kisasszonyok intézetében, a' magyar-országi, mind a' szerzetbe belépett, mind pedig neveltetés végett az intézetbe jött kisasszonyok magok között magyarul beszéljenek, és azok, a' kik Magyarországból — hazájokban — magyarul nem tanultak 's nem tudnak (!) Sz. Pöltenben tanuljanak meg.

A' jénai és göttingai universitásokban is, a' magyar ifjak egymás között tsak magyarul beszélnek, és sok Magyarországból való német és tót ifjakat ösmértem, a' kik Jénában és Göttingában tanulták a' magyar nyelvet, és ott magyar könyveket igyekeztek olvasni. Nem igaz T. T. Csaplovics urnak ezen állítása (Gemälde von Ungern, 1. Theil, 221-dik lap.) „Die protestantischen Prediger, welche als Theologiae Candidaten auswärtige Universitaeten besucht haben, kommen von da als vollendete Deutsche, nach Hause.“ Az igaz magyar Jénában és Göttingában is magyar marad, 's benne ott is magyar szív dobog.!!

(Rumy Károly.)

*A' magyar nemzeti becsület mentsége
egy külföldi ujság rágalmazása ellen.*

A' Norimbergi Német Correspondens („Nürnberger Correspondent von und für Deutschland“) 's utánna majd minden német ujságok, sőt a' „Diario di Roma“ is, azt beszélik: hogy Baváriából, a' bristoli anglus doctor Beddoës, ki a' Hambachi ünnepkor a' Németeknek democratiai alkotást ajánlott, és a' revolutionalis journalisták: *C o r e m a n s*, — született Belga, és *M a n s ó*, született magyar számkivetettek; 's az olvasók arra figyelmeztetnek, hogy a' számkivetett nyughatatlan tudósok nem Németek, hanem külföldiek, t. i. angol, belga, magyar; — sőt a' *Diario di Roma* olasz hevelességgel így kiált fel: „Vedete chi predicavá l' amor délla patria nella Baviera! Chi tanto si affanava! Un pugno di stranieri!!“ (egy maroknyi külföldiek!)

Nem csak mint hazámnak, és nemzetemnek, hanem (a' mi még több) mint igazság barátja, és a' részre hajlásnak ellensége jegyzem meg, hogy azon állítás nem igaz; mert *Manso* ur nem Magyar, hanem Német. Kiki tudja a' Magyarok közt, hogy Magyarországbán nints *Manso* nevü familia, nints *Manso* nevü tudós, a' ki Bajorországba költözött volna. De én igen jól ösmérem a' német *Manso* familiát, a' Góthai herczegségben és burkus Sziléziában; kiváltképpen pedig azon jeles nyelvtudós (philologus) és német költő *Manso János Gáspár Fridrik* (a' ki is Czellá-

ban a' Góthai herczegségben született, 's Góthai és későbbben boroszlói, a' hol meg is holt 1826-dik esztendőben, professor lett) a' literatura' históriájában nálunk is elég ösméretes. Talán azon bajorországból számkivetett tudós ennek a' fija.

Nem tagadom hogy a' mi hazánkban is találkoztak a' múlt időkben, p. o. I. Leopold, II-dik József alatt, és a' francia revolutio' kezdetekor, nyughatatlan és revolutionalis személyek; de azt is állíthatom egyszersmind, hogy ezek is idegen statusok politikájába nem avatkoztak, mint a' mai időben a' Francziák, Németek és Anglusok cselekesznek.

De azon maroknyi külföldiek (pugno di stranieri) sorából tudós *C o r e m a n s* urat is ki kell venni; mert jóllehet Belgiumban született, de most még is Német; mivel nem csak mint ifjú sok esztendeig Bécsben lakott ('s akkor a' prágai Hesperus nevű folyóírásban André urnak igen csípős bécsi levelezője volt), hanem azután Bajorországban bajor polgárnak is felvétetett, és feleségül bajor leányt vett. Tehát nem mint külföldi belga, hanem mint bajor polgár szenvedett számkivetést. (Esztergomban Rummy Károly.)

A' felakasztott.

Berwick francia marschal szoros fenytéket tartott, 's az előforduló megszegésekben engesztelhetetlen volt; de minden más alkalmatosságnál olly hadivezérnek mutatá magát, kinek a' katonák kiméllése és ápolgatása nagyon szíven feküdt. A' seregek, mely-

lyek hatalma alatt voltak, gyakran tapasztalták mind jóságát, mind pedig keménységét.

Egy katona áthágta a' katonai rendeléseket; a' marschal minden mentségire 's kegyelem kérésire süket volt. A' vétkes átadott a' hóhérnak és felkötetett. Berwick nem sokára ezután Philipsburg megszállásánál vitézül elesett. Az egész hadisereg szomorkodva gyászolta; leginkább pedig egy közkatona, ki éppen a' táborba menendő vala, hogy ezredét felkeresse, ezen közönséges bánatba mélyebben ereszté magát, mint bajtársai. Ah! felkiálta ő, mi egy nagy vezért vesztenk el benne, kit nem könnyen lehet ismét kipótolni. Ámbár ő engem felakasztatott, de akkor a' büntetést megérdemlettem, és azért nem kevésbé fogom szeretni és siratni.

Ezen kinyilatkoztatás félőrültet látszék elárulni. Kérdezték a' katonák, hogy mit akar azzal mondani? 's kitetszett, hogy ő ugyan az volt, kit Berwick kevéssel holtá előtt halálra ítelt; de egy különös eset által a' haláltól megszabadult. Mindjárt a' mint egy fára felkötetett, egy vándorló seborvos menvén el mellette, lemetszé a' fáról, hogy megpróbálja, valyon e' csak most felakasztott nem hozathatik e' viszont életre; a' próba' jól ütött ki, 's a' megszabadítottat, útnak ereszté.

A' medve és tolvaj a' küzdésben.

1802-dik esztendő januarius hónapjában, egy medve hajtó rémítő hó zivatarban estve érkezett az őt tápláló 's a' falusi embereknek olly csudállatos medvéjével bizonyos malom-

hoz, nem messze Uffenheimhoz az ansbachi kerületben. Kérte a' molnárt, hogy nem annyira magának, mint medvéjének adna szállást. A' molnár maga is átlátta, hogy már lehetetlen a' medvehajtónak tovább mennie, de sajnálta hogy éppen borzantós útitársának nem adhat szállást. „Bárcsak egy nappal jött volna kend későbben,“ monda a' jószívű molnár, úgy a' medvét is befogadhattam volna. Holnap sertésemet levágom, 's annak ólában jó helye lett volna. A' medvehajtó, táplálója iránti különös gondoskodásból, esenkedve kérte a' molnárt, hogy ezen egy éjjel másuvá rekeszteni sertését, 's annak ólát engedné át medvéjének. Meglett. Éjfélkor tolvaj érkezik, ki a' sertést elakarja lopni. Erősen megtámadja a' vélt sertést, de a' medve még erősebben visszonozta. A' tolvaj, reménylett prédájának nagyságáról igen is meggyőződött, — kettőzteti a' megtámadást, mellyet a' medve minden mozgás nélkül vissza adott. A' csalódást nem gyanítva, és elég bátran, elkezdett és sokat ígérő munkáját nem akarván félbeszakasztani, egy kevés vártatva a' tolvaj megújítja a' harcot. De a' medve, melly azon közben kedvező helyzetbe tévé magát, küzdőtársát, többszörözött megtámadása után körmei közzé kaparítja 's nem a' legnyájasabban szorítja melljéhez és iszonyú orditással ada jelt győzedelméről. A' tolvaj, ki most olly borzadva vevé észre csalódását, még rémítőbben sivalkodott a' medvénél. Erre az emberek felébredvén, az ólhoz mennek 's látják, hogy a' meggyőzetett tolvaj szinte félholtan győzőjé-

nek lábai közt fekszik. A' megmentett sertés, melly a' jószívű molnár házi szükségeire nézve nagy rubrika volt, reggel megöletett; a' medvehajtó megvárta a' disznó tort, a' medve pedig jutalmúl még másik éjjel is megtartotta a' győzedelmesen nyert csatapiarczot. —

A' tehén és borjú.

(*M e s e.*)

Anyám édes anyám, így szóll a' borjú a' tehénhez, midőn tölgyét szopná, miért rugdosol, taszigálsz engem szüntelen? —

Azért szerette borjam! bőge az annya vissza, mert szopásod közben tölgyem harapod; mig ezt teszed, rugdosásommal fel nem hagyok. (Bota.)

K ü l ö n f é l e.

Két falusi ember a' kantoni kerületből nagy czivakodó pert folytattak egymás ellen; azon nap, melly ennek eligazítására rendeltetett, megjelentek a' biró előtt; az ítélet kimondatott 's előttök felolvastatott. Erre az egyik megszóllamlott ezt mondván: „Köszönjük előlülő úr, 's igen meg vagyunk véllé elégedve. Mi már vagy két nappal ez előtt barátságosan eligazítottuk a' dolgot egymás közt; hanem azt kegyelmednek nem akartuk tudtára adni, hogy meglássuk miként üt ki a' kegyelmed ítélete; most látjuk hogy igazán ítélt, mert egyezésünket egészen eltalálta. —

F o i x Katalin, navarrai királyné, monda egykor férjének ezen ország' elvesztése után: „Don Juan, ha kegyed Katalin lett

volna, én még Don Juan: úgy országunkat
soha sem veszítettük volna el.

A m m o n, szerzetes levágta a' jobb fü-
lét, hogy Püspök ne lehessen.

Egy valaki a' macskáját mindenek felett
szeretvén, lefesteté azt im ez aláírással: mi-
cat (m a c s k á m) inter omnes“

A' gazdag komorvérű kérdezte az orvos-
tól: mitévő legyek? „Foglalatoskodjék!“ De
mivel? felele a' beteg, kegyed könyveket ir,
olvas, gyógyít, de én mit csináljak? Vágjon
fát; mert csak kell valaminek lenni, a' mi ke-
gyednek nehezen esik.“ — „Ej,“ monda egy
tréfás ember, „hiszen azt is javasolhatta vol-
na néki az orvos, hogy könyveket írjon, az
bizonyosan legnehezebben esett volna néki!

Rejtett szó.

Hét betűmért félnek töllem
Minden élő emberek:
Holott válik én belöllem
Csendes nyugovó helyek.
Közép tagommá változok
Én is által végtére
Lakóm is, kit előhozok
Ismét uj életére.
Három első betűm fordítsd,
'S húzd meg, lészek egy állat,
Melly lábbal olyat készítek,
A' mit kéz nem csinálhat.
Négy végső betűm a' téli
Hólnapokban forgatja
A' szép nem, 's velem estveli
Unalmait oszlatja
Utolsó tagom a' nedves
Időket észre veszi,
'S minden ételeket kedves
Ízúvé csak e' teszi.

Jegyzet: A' 48-dik számbeli Rejtett szó: Karó.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

50. Szám.

Dec. 22-dikén.

Hazai Literatura.

Estike. Első kötet kisebb 8-adrétben Kolosvárott 1833. Árra csinos borítékba kötve 24 kr. Találtatik Burián Pál könyvárosnál.

A' munka czélzatát előszava világosítván, azt itt erre nézve felhozni elegendőnek tartjuk. „E' gyűjtemény foglalatját, mond az, apróbb válogatott, eredeti és fordított elbeszélések teszik. Czélja pedig honni nyelvünk kedvellőit, könnyen folyó előadásu rövid, de haszonnal mulattató darabotskákkal olvasásra megnyerni, 's általok észre és szívre egyiránt hatni. — Estike a' neve azon kedves kinézésből, hogy mint az ártatlan leányka napi munkája után az illatos kelyhét nyitó estike bokrai közt gyönyör éldellést talál, úgy ezen elbeszélésekből fűzött bokrétátska az este csendes óráiban könnyű vidulást szerezzen a' nemes kipihenést keresőnek. Ha e' bokrétába, mint most, nem csak hazánkfiai, hanem leányai kezek fűzte több virágszalakat is nyerhetünk, ezt mindkét nem kedves mulatására folytatni meg nem szününk.“ Foglalatja e' kötetnek: Ah! Ujfalvitól; A' vas töm-

lötz Fogarásitól; Angélika, Szendei Linától; Szeretet és hívség, Incze Jó'seftól; Tivadar és Adelájd, Solymosítól.

Kezünkhöz jött e' következő czímű szerzetesi névtár is:

Familiae Clericorum Regularium Scholarum Piarum Provinciae Hungariae et Transilvaniae pro anno 1833. Pesthini typis Josephi Beimel.

Látni e' névjegyzékből, hogy a' nevelés tekintetéből felszámolhatatlan érdemű kegyes Szerzetesek a' két magyar hazában a' jó erkölts's tudomány terjesztésére elszórva 18 házakban laknak. A' társaságok helyei: Besztercze, Breznobánya, Buda, Debreczen, Sz. György, Kalocsa, N. Kanisa, N. Károly, Ketskemet, Kolosvár, Korpona, Léva, Nyitra, M. Óvár, Pest, Podolin, Privigye, Rosenberg, Selmecz, Szeben, Szeged, Szigeth, Tata, Temesvár, Trencsin, S. A. Ujhely, Vác, Veszprém. Mind ezen társaságokbeliek száma öszvesen 393 ra megyen. — Ez alkalom nyilatkoztatja velünk azon szíves óhajtásunkat, bár ennek-utánna már mindenféle névlajstrom, schematicus, legyen az egyházi, katonai, polgári vagy „literarius Regni Hungariae“ édes honni nyelvünkön láthatna világot!!!

Berzeviczy Gergelynek ítélete a' Magyar nemzeti nyelvnek fenntartása, elterjedése, és kimívelése szükségéről.

Sokan állítják hogy amaz 1822-dik esztendőben megholt német és deák politicus és

statisticus író tek. tud. Berzeviczy Gergely (Szepességi Kakas Lomniczi születés) magyar nemzeti nyelvünket megvetette, és annak nyilvános ellensége lett legyen. De az nem igaz: mert Berzeviczy Gergely, egyetlen egy magyar munkátskájában, mellyet 1808d. esztendőben Lőcsén kiadott, és a' mellyben a' Tiszai Superintendentiában lévő Ágostai Confessiión lévőket, egy magyar nemzeti oskolának felállítására buzdította, a' többek közt a' nemzeti nyelvről eképpen szól: „Mivel pedig a' nemzetet egyedül a' nemzeti nyelv teszi nemzetté, következőképpen, a' nyelvnek megszűnésével a' nemzet is nemzet lenni megszűnik: a' nemzeti nyelv feltartását's tökéletesebbítését a' nemzet lételenek feltartása valóban elkerülhetetlenné teszi.“

Berzeviczy Gergely csak azért adta ki könyveit és számos értekezéseit német és deák, nem pedig magyar nyelven, mivel, mint én is, a' Szepességben születvén 's lakván, nem tökéletesen beszélt és írt magyarul, és mivel nem csak a' Magyarok hanem a' Németek és Tótok közt is kívánt olvasókra találni.

(Ramy Károly.)

Az Erdélyi magyar Selim Aga Uj-Orsován.

A' „Sas“ című pesti magyar folyóírás tizedik kötetje, a' 95-dik és 100-dik lapokon közli — Selim Uj-Orsovai Agának két nevezetes, Tettes Kubinyi Ágoston urhoz, kivel 1830-dik esztendő' Julius hónapjában Uj-Orsován ösmérkedett meg, írt magyar levelét.

Selim Aga a' magyar hazát, és a' magyar nemzetnek a' literaturában tett előmenetelit (jóllehet most a' törökök között lakik, és vallására nézve Muhamednek követője) buzgón szereti. A' többek között azon leveleiben ezt írja: „A' kedves magyar haza férjfiásodását szívemből örvendem; engedje a' fő valóság, hogy annak tudományos egén több Szécsényi és Desseffyhez hasonló meteorok támadjanak. Ezen utolsónak több munkái előttem esméretesek lévén, megvallom a' „Hitel taglalatja“ is nem kevésbé in-teressálna.

Selim Aga olvas magyar, deák, német, és franczia könyveket, és kis bibliothékáját most is gyarapítja. Pestről vette nevezetesen Meninszky' török, persa, és arabs tanítóját, és Schwedenborgnak írásait is meg akarta venni. Az Uj Orsovai Basa pedig mind az Augsburgi Allgemeine Zeitungot, mind az Oesterreichischer Beobachtert járhatja, és különös örömmel fogadta a' rólla való megemlékezést.

A' barátságról szépen mondja: „ezen bujdosó csillag hantjain, ezen jóltévő balsam nélkül Trappistáknál nem is egyebek lennénk.“

A' második levélben Selim Aga a' magyar nagyok' a' külföldön eddig tett utazásaikról csípössen ezt írja: „Örvendem a' magyar nemzet óriási előlépéseit. Talán ez még idővel egy phönix lehet. — Eddig sok nagyok pazérlották pénzeket 's becsületjeket idegen országokba (ban) — de ezen anglicismus (anglomania) csak affectio (affectatio) volt. Kevesen tudtak à la Széchényi a' virágból mézet szívni,

többnyire mint a' pók, ugyan egy virágból csak mérget ittak. — Vessen csak a' haza jó alapot, akkor az épület neveti az élet orkánjai' dühét. — Uram! koronázd igyekezetét! — Eddig, fájdalom! sok ifjaink külföldre mentek füleiket keresni, 's azonban farkaikat is elvesztették — hogy én is ezen Indus allegóriával éljek.“ — —

Selim Aga' eredeti magyar neve a' Sasban elhalgattatott, és az ő törökökhöz történt szökésének ideje nem közöltetett. 1829 dik esztendőben Augustus 10-dikén tisztelt Tudós barátom Tek. Vedres István ur (meghalt Szegeden 1830-dik esztendőben Novemberben.) Mehadiából, (a' hol a' földőben mulatott) nékem ezeket írta: „Ez előtt három héttel egy Erdély-Országi nemes és igen jól tanult ifju módot talált Uj-Orsovába a' Törökökhöz való által szökésre, és noha a' Basa maga háromszor is vissza akarta Ó-Orsovába a' Major kívánságára küldeni, ő éppenséggel nem akart, inkább halálát kívánta, avagy a' környűlmetélkedést, melly 21-dik Julii meg is esett. Szöllősi a' neve, Erdély-Országi nemes ifju. Az atya él, a' Bethlen familia tisztje.“

(Rumy Károly.)

Nagy Britannia elsőbb századjai.

Csak az egy brittus főszigetnek, a' tulajdon Bitanniának déli részét hódolták meg a' rómaiak, 's tették azt britanniai tartományá. Ezen sziget északi része, valamint Hibernia vagy Irland soha sem látták a' római

sast. Ezen tartományok törzsök lakosaiknak a' Galoknak, Skotoknak és Belgáknak hagyattak. Midőn a' Német nemzetek Olaszországba lett beütésekkor Britanniát a' rómaiak önként odahagyták, északról a' Scotusok és Pictusok rohantak oda be, kik ellen a' szolgaság alatt hadtól elszokott Brittusok az Albis torkolatjánál lakott Angolyoktól Szászoktól és Jüttektől kértek segítséget.

Adtak is ezek vóltaképpen Hengist és Horsa vezérek alatt segítséget, de a' honni lakosokat magokat a' nyugoti hegyekbe (Walesbe) üzték, magok Angliában önkények szerint letelepedtek (499) 's alkották ott Kent, Sussex, Westsex, Estsex, Northumberland, keleti Anglia, és Mercia hét kis országokat, mellyek csak 830 körül egyesítették Nagy-Egbert király alatt. (Angoly szász Heptarchia.) Már az előtt csak nem 200 esztendővel bevitetted a' keresztény vallás. Anglia északi részében letelepedtek a' Danusok) (Normannusok.) Alfred szerentsésen küzdött ezekkel (870—880 közt), de később (1001) ismét amazok nyertek elsőséget, 's azt megtartották Kanut király és az ő fiai alatt 40 esztendőig, míg az Angolyszász király a' Vallásttevő Eduard őket kikergette. Eduard mag nélkül holt meg 1066-dikban.

Eduard a' királyi ház egy atyafiát Wilhelm a' Normandi herceget nevezte háladatosságból a' Danusok ellen nyujtott segítségéért örökösévé; a' ki a' nemzettől uralkodóvá választott Westsexi Grófon Haraldon Hastingnál nyert véres győzedelem által jut-

hatott az ország birásához ; innen kapta ő a' Hódoltató nevet. E' vitte be Angliába a' birtoki rendszert és kemény uralkodása ellen támadt sok lázadások ellen kellett nékie küszködnie. († 1087.) Csak harmadik fia 's második követője I. Henrik alatt kaptak vissza az Anglusok némellyeket régi szabadságokból (1101.) E' vitte be a' férjfi örökös nem léte esetében a' leány örökösödést. Leányának Mathildnak (és az Anjoui Gróf Gottfriednek) fia II. Henrik a' Plantageneti ház alkotója, örökség és házasság jussán majd negyedét birta Franciaországnak és (1172.) az eddig apró fejedelemségekre, 's uradalmakra osztott Irlandot is hatalma alá hajtotta. Fiának az oroszlánszívú Richárdnak (1189—1199.) a' keresztes háború, 's Ausztriai fogságbeli hosszas távolléte nyugtalanságokat, és Franciaországgal veszedelmes hadakozásokat okozott, mellyek az ő gyenge ötse és követője, (föld nélkül való) János király alatt Angliát azon veszedelembe ejték, hogy Francia provinciává lenne. De az anglus bárók hazájok függetlenségét bátorságosíták a' Magna Charta által. Ennek fia III. Henrik alatt vette eredetét az Alsó ház (1225), és unokája I. Eduard (1272—1307.) alatt hódíttatott meg Wales. Az illy kezdetek végbevitelére szükséges pénzbeli segítségek már ekkor az Alsó ház meg egyezésétől függöttek.

A n e k d o t a.

P**yban egy tehetős német varga majd minden estve a' kávéházba szokott járni, 's

ott főbb rangú személyekkel is politizálni. Egykor a' „Zeitgeist“ (az idő lelke) ellen hevesen, de igen ügyetlenül és tudatlanul beszélt. Egy ügyvéd, a' kinek a' varga fecsegése unalmat okozott, végtére azt kérdezte tőlle: „Aber was verstehen Sie denn unter Zeitgeist?“ (mit ért az úr az idő lelke alatt?) A' varga, a' kinek eddig az idő lelke' meghatározása eszébe sem jutott, egy kevéssé zavarodva így felelt: „Nun der Zeitgeist ist — — — der Zeitgeist ist, halt! der Zeitgeist!“ (Hát az idő lelke — — — az idő lelke!) A' többiek nevettek, hanem a' varga folytatta a' „Zeitgeist“ ellen fordított beszédet, és végre kérdezte az ügyvédtől: „Und was sagen Sie dazu?“ ('S az úr mit szól hozzá?) Ez pedig hideg vérrrel így felelt: „Ich sage nichts weiter, als: „ne sutor ultra crepidam!“ (csak azt mondom „ne sutor ultra crepidam!“) 's ezzel el ment. „Was bedeutet das?“ (mit jelent az?) kérdezte a' német varga a' többiektől. Egyik közülök ezt felelte: „Schuster bleib bey deinem Leisten!“ (varga ne tovább a' kaptánál!)

A' többiek nevettek, a' német varga pedig megszegyenülve elhagyta a' kávéházat, és sokáig nem mert benne azután megjelenni.

(R—y.)

Rejtett szó.

Egy tagú szó, gyilkos készül vért ontani ezzel;
Foszd meg fejétől, így nyugalomba teszen.

Jegyzet: A' 49-dik számbeli Rejtett szó: Koporsó.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

51. Szám.

Dec. 27-dikén.

*MÉLTÓSÁGOS GRÓF SZÉCHÉNYI ISTVÁN
URHOZ, szabad 's bátor lelkű hazafához irt deák
versek, midőn szabadlelkűséggel irt jeles „Világ“
című munkáját olvastam.*

L u m i n e de claro, dum disseris aptaque scribis,
Lucida lingua Tua est, libera penna Tua est:
Libera penna Tua est, mea sed non libera penna,
Dum dare pro voto verba ligata nequit.
Nec opus est (quaeso), praeconia dantque dabuntque
Dum Tua penna Tibi, dum Tua lingua Tibi.
Gratulor, utque feras (ceu clara tropaea tulisti) *)
In patria nostra praemia digna precor.
(Carolus Romy.)

Magyar nép-dalok.

(Dr. Romy Károly gyűjteményéből.)

1.

Jó bor terem Esztergomban ; de Budán is,
A' miénk sem alább való ; talán jobb is.
Igyál jó barátom ! Neked nem sajnálom,
Ha szükséges.
Kulacsot kezdeddel emeld ; mert nem üres ;
Nyomd a' szádat a' szájához, mikor teljes.
Meg lehet azt inni ; Ismét megtölteni
Ha szükséges.

2.

Búval élem, búval, búval világomat,
Búval terítették az én asztalomat.

*) „Hitel“ és „Lovakról“ irt munkáival.

Mi haszna hat ökör hosszú istállóban,
 Ha szerelem nintsen festett nyoszolyában?
 Ha én tudtam volna szived álnokságát;
 El kerültem volna szerelmed hálóját;
 Véled egy szekérre fel nem ül'em volna,
 Véled egy kenyérre nem is álltam volna.

3.

Kinek van, kinek van tarka keszkenője;
 Annak van, annak van barna seeretője.
 Van nekem keszkenőm fejr is, tarka is;
 Van nekem szeretőm szóke is, barna is.
 Kinek van, kinek van karika gyűrűje;
 Annak van, annak van sok szép szeretője.
 Nekem van, nekem van, henne a' nevem is;
 Van nekem szeretőm szóke is, barna is.
 A' szókét odadnám egy piros almáért,
 A' barnát nem adnám az egész világért.

Megczáfolás.

Ezen értekezésnek: „Dissertatio de introducenda in Regno Hungariae et Regnis ac Provinciis eidem annexis in cunctis negotiis publicis lingua hungarica“ (Zagrabiae, Typis Francisci Suppan 1832. 31. pag. in 8-vo) szerzője V. F. K. ur a' 16-dik lapon azt állítja: „Audio mihi obverti, quod, dum Status et Ordines Regni Hungariae decreverunt, ut cuncta negotia publica et forensia in futurum in lingua hungarica pertractentur, nequaquam eam fuisse illorum intentionem, ut linguae latinae in posterum prorsus nullus usus fiat, quinimo necesse esse, ut illa deinceps quoque, prout hactenus consvetum fuerat, in

scholis publicis doceatur, cum palam constet, eandem, tam pro interpretandis legibus patriis, et antea actis, quam et pro excolendis aliis diversis scientiis summe necessariam esse. Verum etiamsi lingua latina, more hactenus solita, porro quoque in publicis scholis tradita fuerit, quis alter effectus exinde sperandus est, dum illa ex cunctis publicis pertractationibus et consequenter ex quotidiano usu eliminata fuerit, quam ille, quem scholae Latinae apud Germanos, et apud potiores exteras nationes producant, et quem omnes veteres et exoticae linguae in scholis traditae, uti videlicet Graeca, Hebraica, Arabica, etc. sortiuntur, ut raro ipsi Professores earundem unam ordinatam constructionem citra adminicula Grammaticae et Dictionarii formandi capaces sunt.“

A' ki a' német fő iskolákban, az auztriai határokon kívül, mint én tanult, p. o. Göttingában, Lipsziában, Jénában, Vittenbergában, Halléban, Tübingában, Berlinben, Marburgban (tanultak pedig a' most élő magyar tudósok között többen két száznál), és a' ki a' deák philológiában és literaturában csak egy kevésbé is jártas, meg fogja vallani, hogy az értekezőnek nincs igaza. Hát ama derék professorok és deák philologusok: Ernesti, Ruhnken, Heyne, Wolf (ezek már megholtak), Beck, Eichstädt, Böttiger, Mitscherlich, Ruperti, Spalding, Kunhardt“ 's a' t. kikkel csak kevés magyarországi professorokat, és deák írókat le-

het a' deák toll' (stylus) tisztaságára és szépségére nézve (p. o Bél Mátyást, Benzurt, Pálmát, Szeverinit, Szerdahelyit, Mitterpachert, Szombathelyit, Carlowszky 'Sigmondot, Hanulikot, Spányikot, Budai E'saiást, Kézyt, Péczely Józsefet, 's még némellyeket) hasonlítani, nem voltak képesek deák Grammatika és deák szótár nélkül rendes deák constructiót formálni? — En azt állítom, hogy jobban irtak 's irnak azok deákul, mint deák író V. úr Horváthországban. Hanem jó deák írók, nem csak a' német, hanem a' hollandus, anglus professorok és tudósok között is találtak.

(Rumy Károly — egykor a' Göttingai universitásnak és a' Göttingaiphilologicum seminariumnak háládatos nevéndéje.)

Nagy Britannia évei 2-dik Eduardtól 1603-ig.

II. Eduárdnak a' francia hercegnével Isabellával lett egybekelése megújítja a' Plantagenetek' francia koronához való jussokat. Fiók III. Eduard (1327—1377) vitéz Eduard hercege által (ki fekete hercegnek neveztetett) ismét nevezetes részét hódította meg Franciaországnak 's felvette a' Franciaország királya titulust, ebből százesztendő örökösödési had származott a' két ország között melyet a' lankasztri házból való három Henrikek IV—VI, változó szerentsével folytattak. Már V. Henrik (1414—1421) Franciaország nagyobb részének birtokában volt; fiánál ellenben VI. Henriknél (1421—1460) csak a' kaléi kikötő és egynehány kis szigetek ma-

radtak. Ezen kívül megzavartatott a' nemzet szerentséje a' Lankaszter és Yorki házak (veres és fejer rósa) közt folytatott harminczesztendő örökösödési belső háború által, (1453—1484), melynek a' lankaszteri házból származott VIIIdik Henrik, a' ki Tudornak neveztetik, 1485—1509 a' Yorki Erzsébettel lett egybekelése által vetett véget.

VIIIdik Henriknek hosszas uralkodása (1509—1547.) a' Luther reformatziója idejére esik, kinek Angliában majd 200 esztendővel már elébb előjárója volt Wiclef (sz. 1324 † 1384). A' pápától mint a' reformáció ellensége Hit-óltalmazója nével ajándékozott meg, majd bizonyos megtiltott elválás miatt ama mellé állott, minden klastromokat eltörlött, a' papi jószágokat elfoglalta, de változó kénye szerént ismét gyakran meggátolta annak előlépéseit. Azon kedvezések, melyekben a' reformáció az ő kiskorú fia VIDik Eduard alatt a' Regenség által vett részt (1548—1553), ennek idősebb testvére Mária alatt (1553—1558) a' legtüzesebb üldözésekkel váltattak fel; és csak Eduard ifjabb testvérhúga Erzsébet királyné thronusra lett lépésekor állittatott erősebb talpköre Angliában a' protestantismus a' püspöki-valás formájában.

Erzsébeth (1558—1603) mind azon pártoknak, melyek az ő anyjának (Boleyn Annának) VIIIdik Henrikkal lett egybekelését törvényesnek nem esmerték, mind pedig és főképen a' Stuart Mária Skóczia királynéja (VIIIdik Henrik leány ági unokája) kereseté-

nek erősen szegezte magát ellenét. Azon szennyen kívül, melyet ezen szerentsétlen féltetstvér kivégeztetése vet az Erzsébet karakterére, ő a' Nagy Britannia uralkodói sorában a' legfőbb helyet foglalja el. Uralkodása alatt az angliai manufaktúrák, 's fábrikák észrevehetően felyebb emelkedtek. Már III-dik Eduard 1327—1377 előmozdította a' gyapjúszővést. A' meg nem elégett gyapjúszővők (1382) Löwenből (Brabantzia) Angliába költöztek. Erzsébet alatt a' németalföldi és francia, vallás miatt kiűzettek által terjedett az anglus gyapjúszővés. De még ekkor nem készítettek az Anglusok késeket, zsebórákat és kotsikat.

Az anglus hajókázás 's tengeri kereskedés felyebb emelkedett. VII-dik Henrik alatt (1485—1509.) feltalálta a' Velencei Cabot észak-Amerikát, Az Anglusok felelék az Archangeli útat, kereskedtek a' Muszka Birodalmon keresztül Persiával és Törökországgal. (Folytatjuk.)

Tanátsadás a' juhtenyésztő gazdáknak.

Minél gyakoriabbak a' károk 's veszedelmek az élet úgy egyéb, mint gazdálkodási nemében is; annál inkább kell óvni magunkat azoktól, 's annál több eszközöket keresnünk azoknak meggátlására. Ki nem tudná, melly sok viszontagságoknak van a' juhtenyésztés kitéve? 's ki ne venne tehát jó neven egy e' részben tapasztaláson épült tanácsot? Közel-

get a' juhtenyésztő gazdákra nézve egy igen nevezetes időpont, az elletés ideje; a' mikor a' gyenge bárányok több majorokban öszve bujva vesznek el, mások a' hasmenéstől annyira kinoztatnak, hogy el kell dögleniük. Fáradhatatlanúl keresém az okát 's előttem tudva még nem volt orvoslását e' bajnak; végre a' legjobb juhtenyésztésről irt munkáknak öszve hasonlításából 's öntapasztalásomból azt huzám ki, hogy e' csapásnak nem más az oka, mint az átfázás. A' mi ekképp szokott megtörténni: a' bárányos juhok legalább kétszer napjában vizre bocsáttatván, midőn az ivásból vissza térnek, gyapjuk hideggel van megtelve, néha havas, vizes, vagy éppen jégcsapokkal teljes: igen természetes már, hogy a' gyenge bárányok az illy anyák elébe futván, hirtelen annyira elfáznak azoktól, hogy némellyek igen hamar elvesznek, mások halálos hasmenést kapnak. Midőn az okot tudjuk; igen könnyű az óvás. Az illy gyenge fias anyák ne eresszessenek vizre ki; ha nem tartassék számokra rekesztett helyeken elegendő edényben víz, hogy így napjában az itatás minden következhető veszedelem nélkül történjék meg. Ez azon óvás, melly a' bárányokat gyenge állapotjokban az elveszéstől nagyobbára megmenti; 's ez különösen a' kora elletésre nézve érdemel figyelmet. A' ki későbben ellet; vigyázzon, hogy hamar gyenge fűre ne eressze bárányait, vagy kieresztés előtt naponkint zabot adjon azoknak: különben elkerülhetetlen a' hasmenés, mellynek dög vet véget.

(Erőss Lajos.)

Különféle.

Róma híres költője Maro, azon szunyognak, melly egy alvó pásztoron tett csipésével magának halált a' pásztornak pedig életet szerzett, e' következő sirverset készíté:

Parve culex, pecudum custos tibi tale merenti

Funeris officium, vitae pro munere reddit.“

Virgiliusnak e' distichonát egy nem rég elhúnyt ide 's tova vándorló honi poétánk, midőn igen magasztalná egy úri ebéd felett, imigy felelt neki a' házi úr! „a' szunyog, meg a' poéta egyforma.“ Hogyhogy nagyságos uram? kérdezé a' Berei. „Mert a' szunyog meg a' poéta mindég énekel 's danol, még is éhezik és szomjuzik,“ vala a' felelet. (Ungvárról Szalay Mihály.)

Erdélynek bizonyos falujában egy különben egészségtelen, de bátor szívű asszony, kinek lakása az erdő szélén volt, férje távollétében éjjel egy beszegezett kapuján udvarára mászott, 's tehenére felhágott medvét, mellyet a' plebános bivalyának gondolt, addig cseberrudalt, míg a' medve kaput vesztvén, a' fedeles kert tetején mászott ki. Elbődülésekor 's már túl a' veszélyen tudta meg az asszony, mit kerget.

Rejtett szó.

Vesszéből vagy on; vászonból is: ha keresnéd
Meg lelnéd nádas viskók fedelén ezerenként.

Férfi vagy e? Ha fejr ruha van rajtad, kitalálad
Ugy mindjárt, 's nem kell fejedet rongálni miatta.

(Kóris János.)

Jegyzet: Az 50-dik számbeli Rejtett szó: Tör.

Hasznos Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1832.

52. Szám.

Dec. 29-dikén.

*Az új római Pápának XVI-dik Gergelynek tiszteletére és emlékezetére Veletri városában Nov. 8-kán 1832. az új Legatio' szálájában emelt emlékkő felírásának közlése. *)*

GREGORIO. XVI. PONTIFICI MAXIMO.

Principi. Optimo. Indulgentissimo.

Quod. Provida. Legis. Latrone.

Viris. Eminentissimis. Enixe. Curantibus

Bartholomaeo. Pacca. Sacri. Conlegii. Decano

Episcopo. Ostiensi. Et. Veliterno

Atque. Thoma. Bernéttio

Supremi. Officii. A. Secretis

Velitrarum. Civitatem

Cardinali. Decano. Episcopo. Legati. Apostolici

Munere. Ornato

Provinciae. Maritimae. Universae

Praecipuam. Juris. Dictionis. Sedem. Constituerit

Civitatis. Decus. Commoda. Prosperitatem. Adauxerit

Ordo. Decurionum. Et. Cives. Qui. Comitibus

Jure. Intersunt

Publica. Adclamatione. Monumentum. Insigne

Quod. Gratis. Animis. Insculptum

Marmore. Atque. Aere. Perennius. Exstet.

Decreverunt. Ponendumque. Curarunt.

MDCCCXXXII.

*) A' lapidáris stilusban készített felírásnak szerzője: Professor Abbate Girolamo Amati.

Stephanus. Colutius. Comes. Decurionum. Primus.
 Michaël. Angelus. Maciotius. Antonius. Corsettius
 Johannes. Gratosius. Io. Baptista. Rentius
 Antonius. Salimeius. Josephus. Magnius
 Alexander. Cella. Philippus. Marchettius

Decuriones.

(Diario di Roma nevű ujság 1832.
 92-dik számából közli Rumy Károly.

Batteria.

A' hadi tudományban batteriának nevezetik: a) minden sánczolás, mellyben egynehány ágyú áll; b) minden hely a' mezőn, hol egynehány ágyú ki van állítva; c) a' vár vagy erősség minden lineája, mellynek melyvédje megett ágyúk állanak; d) minden 6—8 ágyúból's egy vagy két hubiczából álló pattantyú osztályok. A' helyheztetésre nézve vannak mező- vár- partvivó- úszó batteriák, a' mint vagy szabad mezőn, vagy erősségben, vagy tenger parton valamelly meg viyandó hely előtt, vagy vizen állítatnak 's építetnek. A' pattantyúk nemei szerint megkülönböztetnek: ágyú,- hubicza,- bomba,- 's kömomsár batteriákra; lövések irányzására pedig egyenes batteriákra, mellyek függőleg az ellenség frontjába ütnek, rézsű batteriákra, mellyek szeglet alatt lövik az ellenséget, hátbatteriákra, mellyek a' sereget hátul, oldalbatteriákra, mellyek a' lineát végig lövik, keresztbatteriákra, midőn kettő egy helyre akképpen lő, hogy lövésök egyenes szegletbe üssenek öszve. A' tüzelendő tárgyra nézve vagynak rontó (demontáló) batteriák; ezeknek czélja az ellenség miveinek melyvédjeit, 's a'

megettek lévő pattantyúkat lerontani; scarpáló batteriák, mellyek a' rézsbatteriák mellett 20—30 grádusnyi szeglet alatt felállítatnak, hogy a' rézsnek szánt helyet rézsút lőjék; rézsbatteriák, mellyektől az ellenség mivének lábja arra függőlegesen munkáló kemény tűzzel megtámadtatik, hogy az által a' hadgát 's melyvéd külső oldala annyira ledöntessék, hogy azon elmenni, 's az ellenség mivét megrohanni lehessen; ugró batteriák (ricochet), mellyekben az ágyúk földszint igazittatnak, úgy hogy a' golyóbis közel az ágyú torkához a' földet érje, 's azon lineán elejétől fogva végig kissebb 's nagyobb ugrásokat csináljon, 's minden maga előtt állót lesújtson, a' mi által a' lineának egész hossza bátortalanná lessz; végre üst- vagy hajító batteriák, mellyek hajító pattantyúkból állanak. A' fekvésre nézve vannak vizarányos, emelkedett és süljesztett batteriák. Az úszó batteriák felkészítése különbféle lehet. Ez közönségesen egy száltalpból áll, mellynek közép lineáján ágyúk állanak, 's azok előtt gyapjus zsákokból melyvéd. A' száltalperős kötel által valamely szálfához vagy vasmacskához köttetik, melly körül mintegy közép pont körül mozoghat, 's evezők vagy rudak által oda vitethetik, a' hol hasznát venni akarják.

C a m p e.

Született 1746. a' braunschweig-wolfenbütteli herczegség Deensen nevű helységében. Első oktatást nyert Holzmindenben; theológiát a' helmstaedti és hallei universitásban ta-

nult. 1773. tábori pappá lett a' burkus herczeg ezredjénél Potsdamban, de az emberi nyomorúságon mélyen megindult lelke a' nevelésre hajlott. Ohajtása teljesülését nagyon elősegélte az, hogy 1777. az anhalt dessau, herczegnek nevelési tanácsosává lett. A' hivatalát azonban nem sokára elhagyta, és Hamburgban külön nevelő intézetet állított, melylyet változó egészsége miatt 1783. professor Trappnak által engedett, és Hamburghoz közel Trittow nevű faluban magányoskodott. 1787. a' braunschweigi herczeg nevelési, tanácsosává lett és tulajdonosává a' braunschweigi árvaházzal öszvekapcsolva volt könyvkereskedésnek. Ezt azután vejének adta által. 1805. a' Sz. Ciriák rendjének dekánjává, és 1809. a' helmstaedti universitásban hittudomány doctorá lett. Életének utolsó éveit munka nélkül hozzá tartozóinak szűkkörében többnyire Braunschweig mellett fekvő kertjében töltötte, 's megholt 1818. Philosophiai és nevelési munkái emberszerető 's a' köz jóért buzgó férfiúnak bizonyítják. Felvilágosodott igyekezetinek az erkölcsök javítása, a' lélek gazdagítása, az egész nevelési rendszer megváltoztatása 's az ifjaknak ebből következő helyeshmiveltetése volt fő czélja. A' nevelésre czélzó irományai köz kézen forognak, 's nagyra becsültetnek. Különös ügyességgel tudott ő leereszkedni az ifjuság értelméhez. Mint philosophus igen jól érté, mint kell a' száraz elmélkedésről fogható erkölestanításra, a' bölcs komolyságról az ifjuság könnyű játékára által menni. Az ifjúságot érdeklő munkáit e' czím

alatt: „Sämtliche Kinder- und Jugendschriften von J. H. Campe.“ (Braunschweig 1806—9. 12.) 30 kötetben adta ki. Ezek közül az „ifjú Robinson“ a' spanyol határoktól az Ural hegyekig Europa minden nyelveire által tétetett. Nagy kedvességet nyert „Theophron, oder der erfahrene Rathgeber für die unerfahrene Jugend,“ című munkája is. Említést érdemel még „Wörterbuch der deutschen Sprache“ Braunschweig 1807—11. 5. köt. 4. nevű szókönyve.

Nagy Britannia éveinek folytatása.

Erzsébet (1599.) a' német kereskedő városok elsőségi jussait határok közzé szorította, felállította a' kelet-Indiai Társaságot (1600.) Drake körül hajózta a' földet (1577—1579); Davis feltalálta a' maga nevű tengersizorost; Hudson azon öblöt és tengeri szorulatot, melly nevéről neveztetett; Raleigh elfoglalta Virginiát. Az angliai poëzis virágzása is Shakespear (sz. 1564 † 1616.) halhatatlan munkái által sokat tett ezen királyné uralkodása ditsőítésére.

A' férjhez nem ment Erzsébet halála után (1603.) az angliai thronus a' skóciai Stuárt házra, a' kivégeztetett Maria fiára I. Jakabra (1625.) szállott; a' ki Angliát Skóciával egy hatalom alatt egyesítette, és a' két ország Nagy Britannia nevet kapott (de még különböző maradt polgári alkotmányok.) De a' Stuart családi királyok önkényes alaptörvényeik (mellyek a' tory pártot a' whigek ellen óltalmazták) és a' kath. vallás fellyebb betsülése,

mellyel vádoltattak ők, okozták I. Károly alatt (1625—1649.) azon belső hadat, melyet sem a' népjussainak visszaállítása a' Petition of Rightsben (1638), sem más sok megalkotások, mellyeket ezen királynak ki kellett állania, le nem csendesítettek, 's melly végre ennek életébe, örökösinek pedig a' királyiszek elvesztésébe került.

Az I. Károlyt királyi székétől megfosztó, 's halálra kárhóztató parlamentnek Cromwell Olivier volt feje, a' ki Protector (védő) cím alatt kilencz esztendőig határtalanul uralkodott († 1658.) Ez Anglia tengeri erejét a' tőlle kiadott hajózási törvényben (navigationact 1651.) az idegen hajók ellen rendelt okos és szorosán megtartott kirekesztő rendszabások által olly magos pólczra emelte, hogy az eddig a' tengeren egyedül hatalmas hollandusok is kéntelenítették Angliának tengeri elsőségét elesmerni (1654-diki békességben.) Ezen kívül Spanyolországtól nyerte Jamaikát, Franciaországtól Dünkirchent és Mardykot. Richard a' Cromwell fia csak hamar lemondott a' reá örökség szerént szállott Protectoráságról, és a' Skócziába futott Stuart Károly (II. 1660.) lépett fel a' királyi székre.

Két szerentsétlen hadakozásai a' hollandusokkal, és azon célja, hogy újlag a' kath. vallást vigye be, ismét felébreszték II-dik Károly alatt azon pártokat, mellyeknek küzdése attyának életébe került, 's arra vették a' parlamentet, hogy céljainak a' test-actot (1673.) (melly a' közönséges hivatalokból minden katholikusokat kirekeszt vallásokkal ellenkező

esküvés kívánása által) és a' Habeas Corpus törvényt (1679, melly a' status polgárinak szabadságokért kezeskedik a' megelőző törvényes bevádolás nélkül való minden elfogatást megtiltván) ellene szegeztek.

Ezen vetélkedés ötsének, II-dik Jakabnak még vigyázatlanabb uralkodása alatt is folytattatott, míg annak véget vete azon lázadás, melly Jakab királyt a' veje Oraniai Wilhelm, hollandia helytartója által minden vérontás nélkül fosztá meg királyi székétől, és Franciaországba futni kényszeríté (1688.)

Azonban Angliában a' mesterségek mind inkább kezdtek virágozni. I. Jakab alatt nevedett a' gyapjú- és selyem szövők száma. Megtanulták az Anglinsok a' hajó-építést, és ágyú öntést. II-dik Károly alatt felyebb emelkedtek a' vas, réz, kalap és üveg fabrikák; a' Cromwelltől kiadott hajózási törvény következtében tengeri elsőséget nyertek az Anglinsok, 's ez által kereskedések akadály nélkül terjedett. II-dik Jakab a' hajózási mesterség előmozdításában érdemesítette magát.

III-dik Wilhelmel nyerte Anglia polgári alkotmánya mostani formáját, a' mennyiben nékie csak a' Bill of Rightsben állapított megszorításaival a' királyi hatalomnak adatott által a' korona; 's az is törvényé tétetett, hogy csak protestans fejedelem nyerhesse az angliai thronust; ekkor határozott legelőször az udvari költség (civilliste) 680,000 f. sterlingre. Ő alatta engedtetett az eddig mindig nyomattatott presbyterianusoknak szabad vallásbeli gyakorlás, megállapított a' nyom-

tatásbeli szabadság, bevégeztetett a' Ryswiki béke, felállított az angliai banko; de egyszersmind a' most annyira terhes nemzeti adóság is ekkor kezdődött (900,000 f. sterl.)

Geografia.

Montevideo nevezetes városa Buenos Ayres köztársaságnak déli Amerikában, fél szigeten fekszik la Plata folyóvíz partján. Lakosai 16 ezerre mennek; kikötője igen alkalmas a' kisebb hajókra nézve; utszái felette szélesek, fellegvára jól van erősítve. E' város lakosai eleven kereskedést űznek élettél, halal, bőrrel és barmokkal, mellyek azon tájékon vadon nőnek fel, 's azokat minden vadász magáévá teheti.

A p r ó s á g.

Doctor Butte kihirdetteté nem rég Berlinben, hogy e' kérdés felett: „mi az ember,“ leczkéket fog tartani. Egy korhely ki e' jelentést látá, illy észrevételt teve arra: „mi az ember, azt minden tudja, de mit iszik az ember, azt néha az ördög se tudja.“

R e j t e t t s z ó.

Első tagom húzva kemény test; a' mellyet
 Rakj őszve, 's készithetsz magadnak eny-heljet.
 Hogy ha a' második tagom elérkezik,
 (A' melly az ősz után mindjárt következik)
 Meg ne fázz, mert annak kihidegült karja
 Az egész földet fagy leplekbe takarja.
 Három első betűm nem óld semmit soha;
 Két végsőm nélkül a' kés, fejsze mostoha.

Jegyzet: Az 51-dik számbeli *Rejtett szó:* Kertz.

Vége az 1832-dik esztendőnek.

Mutató Tábla

a' Hasznos Mnlatságokhoz

1 8 3 2.

Második Félészttendőre.

I. A' Magyar nyelv.

1. *Dallok.*

	Lap.
A' párosodó	177
Az ellen dalra	41
Edesség	169
Emi	201
M**hoz Torontálból	113
Nagyságos Főtiszt. Ocskay Antal Úrhoz	257
Népdallok	137 241 361 401
Örömdal B. Eötvös Ignác és B. Szepessy Mária arany menyegzőjökre	153

2. *Ódák.*

Fő Tiszt. Kovács Mátyás Úrnak 's a' t.	289
Gyászemlék T. Vojnits Josepha halálára	33
Imre János úr kora elhunytára	81
Szégyenült hitegetés	89
Tisztelet koszorú Nagys. Földváry Ferencz Úrnak	57

3. *Epigrammák.*

Az uratska a' kocsissához	97
Gyuri, Balás inas	
Úrfi, öreg úr, Pétergazda	

4. Nyelvvizsgálás, M. nyelvelbeli Értekezések, és M. Országai Intézetek.

	Lap.
A' magyar nyelv gyakorlása Sz. Pöltenben	385
A' szobranci fürdő	105
A' Záhonyi cukorfábrica Ungh Vármegyében	58
Berzeviczy Gergely itélete	394
Budai Nemzeti Oskola	202
Közönséges magyar könyvtár	178
Második idej jelentés a' fáji Músikai Egyesület Májusi gyakorlásairól	65
Orvosi vetélkedés	206
Révai, és Társa	271

Tudományos dolgok.

Alphonse levelei	306
A' Pesten felállítandó Magyar Játékszinről	218
Beszédek	362
Codex Diplomaticus	129 297
De Testamentis	281
Egyházi Folyó irás	218
Emphysema	297
Estike	393
Hazai Literatura	233 305 337 394
Historia Catalepseos compositae 's a' t.	34
Hornai levelek	3
Magyar hazai Vándor	306
Magyar nyelvtudományból állítások	92
Mezeigazda	91
Névkönyv a' Magyar Tudós Társaságról	49
Nemzeti Literatura	242 265 273 281
Nemzeti és Türelmi fel Kalendárium	385
Münz - Journál	186
Orationes	318
Tudományos Gyűjtemény	17 90

II. Szép Tudományok és Mesterségek.

I. Poesis.

A' borz és róka	272
A' kastor és a' mnyom	30
A' kis dobos	353
A' majmok	303
A' méh és szúnyog	369

	Lap.
A' tehén és borjú	301
Az Elefantiu és az atya	385
Az ember és árnyéka	53
Felirások a' főispányi beiktatáson Veszprémben	225
Macaroni deákság	377
Széchenyi Istvánhoz Rummy	401

2. Szép Mesterségek.

Magyar noták	314
Nemzeti művészet	353

III. Természet Tudomány.

A' Bikszádi savanyú víz	193
A' négy esméretes útú üstökös csillagokról	86 94
Aranykő	118
A' világ teremtésének nagyságáról	3
Bilini savanyú víz	142
Csillagképek	141

IV. Kézi 's egyéb hasznos Mesterségek.

Aranyozott eszközök tisztítása	168
Hogy kell egész esztendőre savanyúkovászt készíteni	111

V. Házi, és mezei Gazdálkodás.

A' jó boreczettel való élés 's a' t.	44
A' juh kerengésről	84
A' legjobb sert kemény vizből lehet készíteni	168
Gazdasági jegyzetek	100 110 296 336
Kora juhlegelő	262
Lótartásbeli gazdálkodás	37
Tanácsadás a' juhtenyésztő gazdáknak	406

VI. Új Találmányok, 's Felfedezések.

Gyapjú mosásra újtalálmány	6
Talléróra	128
Újtalálmány	39 287 350

VII. Életírások.

	Lap.
Campe	411
Chassé	364
Cignani Károly	117
Cromwell Olivier	154 161
Dancourt	141
Frankiin	269
Mirabeau	233
Newski Sándor	219
Quiroga karaktere	190
Selim Aga Újorsován	395
Sonnenfels	195
Tartini	178
Tissot	148
Walter Scott	323

VIII. Különbféle Értekezések.

Adóssági törvény Angliában	25
A' felakasztott	388
A' fiúi szeretet példája	21
A' fiúi tisztelet jeles példája	75
A' hóld fogyatkozás	9
A' késleltetés	380
A' Magyar nemzeti betsület mentsége	387
A' medve és tolvaj a' küzdésben	389
Anagrammák	214
A' Nemes lelkü török	367
A' pallérozódás Törökországban	373
A' Párisi Újságok olvasói	174
Aspasia' levele Perikleshez	209 210
A' szerentsétlennek keves a' barátja	18
A' tűz fegyverek története	341
Atya gyilkolás	378
Az élet ejtegetései	349
Az életkor különbsége	382
A' jól nevelt Amália	186
Batteria	410
Camalduliak	158
Charactervonások	203
Compian és Muzulman	35
Cynicusok sectája	150
Egy két szó az ifjú és ember korról	306
Egy magyar történetei	92
Emberség és szeretet szép vonásai	132

	Lap.
Emlékirás	206
Gazdaság és ész	
Jelky András, viszontagságai	226
Jöjj máskor	173
Könyvek elégetése	314
Magyar Gedeonnak gondolatjai a' bajuszról	69
Megczáfolás	402
Mi az igazi nagyság?	14 22
Moreau maradéka	88
Politikai alapszabások	101
Regék	42
Regés vége egy bűnbeli Pörnek	220
Selyembogár	213

IX. Historiai, Geographiai, és Statistikai Nevezetességek.

Acre	50
A' Hekla	371
A' föld	196 298
A' Mehádiai Fördök	358
Antwerp és Fellegvára	332
A' rhone eltünése	46
A' tudományok és művészségek Franciaországban	291 302
A' tudományok és művészetek állapota Angliában	282
Az Indus Király' Könyvtára	246
Csüsz árka	133
D, Pedro hajói	207
Folyók éghajlat 's a' t. Nagy Britanniában	145
Hajókázási veszteségek	180
Hanno	43
Magyarországi Sz. Kir. városok jegyzéke	321
Nagy Britannia fekvése, felosztása, és hegyei	137
Nagy Britannia manufacturái és fabrikái	50
Nagy Britannia kereskedése	68
Nagy Britannia lakosai	191
Nagy Britannia első századjai	397
Portugallia ösmértetése	82
Segéd eszközei Anglia kereskedésének	131
Spanyolország geogr. statist. historiai leírása	98 108 113
	124 129 164 169 181
Statistikai jegyzetek	7 157 254 370.
Statistikai jegyzet Sz. Kir. Pest városáról	275 354
Svéd ország hajdan és ma	73
Számbeli erányosság a' Protestansok és Katholikusok között Hiherniában	347

Történeti észrevétel	Lap. 301
Vespasianus uralkodását megelőzőtt zavarjai Rómának	121
Vitézi rendek Dániában	112

X. Természet, 's Mesterségbeli Ritkaságok.

Csudálatos forrás	327
Délibáb	149
Egy földtájék eső nélkül	374
Kigyóharcz	174
Ritka nagyságú élőfák	375
Természeti különösség	5
Természet tünemény	363
Tippo Saib órája	187

XI. Nemzeti szokások, Régiségek, 's Helyirások.

A' Kopogtatás Angliában	317
A' Palermoi Sirbolt	267
A' részeket büntetése Svécziában	176
A' Muzulman nők Indiában	339
Cherbourg	127
Különös Tisztelet	276
Madagaskari szokás	182
Mariana ünnepe Mysoreben	315
Némelly asiai Persa, Hajdan örmény városokról	259 277
Nemzeti Italok	342
Nemzeti szokások	283
Tarkó (Tarkew) Vára	258
Társasági rendszabások oroszországban	326
Vad szokások	117

XII. Ritka Történetek, 's elmés Apróságok.

A' hamis eskü	280
A' kalapáts mint áruló	310

	Lap.
Angliában a' reform 'ünneplése	176
Anekdoták	64 80 104 304 311 383 399
Angoly különösség	38
A' Persák jeles mondásai	14
Apróságok	8 23 40 55 125 144 151 183 208 231 248 264 296 319 416
A' századig alvó Lengyel	335
Az arany Csipkés főkötő, és módi kalap	356
Az elégtétel	328
A' rossz bajvivó orvos	382
Az ittas szabadító	309
Az alkalmatlan hitelezők elvadítása	30
Az özvegy költőné	134
Babona által felfedezett gyilkos tett	285
Bohózatok	
Fonáságok	205 216 223 240
Gondolatok	15 53
Három ifjak csudás szabadulása	293
Házi Kalendárium	207
Hosszú élet példái	134
Jeles Gondolatok	222
Ki a' legszabadabb ember	168
Különbfték	15 31 48 71 102 135 159 239 255 287 336 344 351 375 391.
Különös álm	52 63
Különösségek	79
Nagy muzsikai emlékezet	22
Sokféle	87
Szabadulás a' medveköröm közül	28

XIII. Mesék, és Rejtettyszavak.

1. *Mesék.*

Lopótök 56. — Koporsó 264.

2. *Rejtettyszavak.*

Bércz 280. — Borbély 376. — Böltső 24. — Búvár 16. —
China 136. — Czúkor 296. — Éjféli 248. Farmatring 40. —

Lap.
Fog. 184. — Fő 192. — Fül 200. Háború 96. — Harang
112. — Hab 208. — Hatalom 320. — Hurut 32. — Iró 224.
— Juh 240. — Kapás 8. — Karó 328. 392. — Korsó 304.
— Kés 80. — Koporsó 400. — Korcz 416. — Lap. 352.
— Lét 216. — Mészárszék 160. — Metyely 48. — Pál 128.
— Paróka 144. — Papaszem 384. — Pánczél 368. — Pép
120. — Petsét 88. — Salak 176. — Szegény 152. — Szék
168. — Tanya 72. — Soroksár 232. — Száj 344. — Szőlő
272. — Tátra 64. — Tölgyfa 312. — Töltés 256. — Tör
336. — Túró 360. — Vér 288. — Viz 104.

VIRÁG BENEDEK EMLÉKE

KÉSZEN ÁLL, BUDÁN, FERENCZY MŰTEREMÉBEN 1834-BELI
NOVEMBER ÓTA.

Mikép létesülhete, itt adatik elé:

1830ban Januarius 23d. vesztette el a' magyar haza Virágot. Nincs többé, mondák érdemeit becsülni tudóji, meghala szegénységben a' magyar nemzetnek egyik dísze! 's nyomorúságban hala meg!!

Jeles ember elhunýása, ki, nem csak észet bámulatott, hanem kinek szíves emberisége szíveket is teve magáévá, mindig megrázza utána maradó ismerőjit. Így valánk Virággal.

A' jó öreg, szóla egyikünk, ki soha senkinek nem vétett, ki írotársa nevét irigységből soha nem gyalázta, fondorkodó párt embere nem volt, kinek gunyjában is jámborság mosolyog, nem ártatlankodik többé köztünk!

Az a' jeles philosophiai ódaköltő, említe másikunk, ki olly nemes izléssel, válogatott nyelven írta költeményeit 's azokban hazafiúi, magas erényre buzdította honnosait, eltűnék!!

Az a' magát igasságnak áldozott férjfi, hozá elé harmadikunk, ki *Magyar Századuibán* oknyomozással, mint történetírónak tiszte, fejté históriai tárgyait 's herodotusi egyszerűséggel beszélé el a' tetteket, velejét érve mondá mély megjegyzéseit, nem folytathatja már a' még elmaradt *Századokat*, mikhez fogását mindig halasztgatta is, mivel gyakran el elbusula felettek lelkében.

Ama, Horatius szellemébe hatott elme, sohajta negyedikünk, ki azt igazi római színben tudta beszéltetni hű fordítása által nyelvünkön, lenni megszűnt!

De, élni fog munkájiban, vallotta átalán fogva minden tisztelője.

Állítsunk ehhez ezekért, gondolám ekkor, emléket is Virágnak.

Erre ugyan Butler juta, az angol költő, mindjárt eszembe, 1) kinek emléke felállítatásakor ezt veté a' gúny: Rendes jutalom! életében kenyeret nem adtak neki, halála után követ kap! De, vesse bár ide is, elmélkedém, legalább figyelmzetteti ezen alkalom a' hatalommal bírókat, hogy nemzetünk jeles elméjit, életükben vigasztalás nélkül ne hagyják, mert bizonyosan többet ér az életbeli megjutalmaztatás, midőn elperelhetetlen érdemért jár, halál utáni tíz emlék

1) Emléke felírásából ennyit ide: M. S. Samuelis Butleri, Nat. 1612 † Lond. 1680. Vir doctus imprimis acer, integer, operibus ingenii, non item praemiis felix Ne, cui vivo deerant fere omnia Deesset etiam mortuo tumulus. Hoc tandem posito marmore curavit Joannes Barber, civis londinensis 1721. Tehát 41 év múlva halála után!

kőnéi. Akartam e' mellett hazai szobrászunknak Ferenczynek is alkalmat szerzeni munkára 's talentuma éreztetésére.

Hallám majd, hogy Reseta János, most m. kir. egyetembeli professor ur Pesten, hasonlóan költséget szándékozik gyűjteni, egykori tanítója, utóbb barátja emlékéhez. Ajánkoztam tehát e' szép halálja férjfi segédéül, 's meg is egyezék. Őt azonban csak hamar, környüllálása akadályoztatá, 's így, az aláírást egy pengő forinttal egyedül indítottam meg 1830ban Junius 20d. hátorítatva gróf Széki Teleki József m. kir. udv. tanácsos és referendarius, Szabolcs várm. főispán, magyar tudós társasági előlülő ur által, hogy vége felé, a' költség pótlásban készséggel részt veend. Majd később 1832b Kaposmérői Mérey László tábla bíró ur is hasonlóan bízott.

Megegyezvén a' művészszel Ferenczyvel az emlék képe felett, alkunk 1600 pengő forintban történt, 1) 's ő, művéhez fogott, én a' summa gyűjtéséhez, nyomtatott aláírási ívnek, által vételre kérésével.

Következő nemes lelkű hazafiaknak köszönheti a' kiváltásra eddig bémjött s' Ferenczy kezébe ment pénzt Virág árnyéka, és köszönöm én. De az én legérzékenyebb köszönetem is csak egy leheletnyi az egész nemzetéhez képest, mellynek úgy hiszem minden tagja, az adakozók iránt halát érezve nézendi ez emléket a' nemzeti muzéumban, hova állítását, az aláírók többsége kívánja.

1. Schuster János, m. kir. egyetembeli professor gyűjtött az említett egyetemenél 1830b. Juliusb.	fl.	xr
2. Imre János prof. adott által Jul. 30d. 1830. Ehhez adott Pyrker László patriárka érsek ő excellentiája. 25 fl.	30	—
3. Schweitzer János nemes Buda városa kapitánya, által adta azon jövedelem felét, melly Zöllner Filep, német színjászó társaság igazgatója önkéntes intézéséből a' város játékszínében eléadott mutatványból gyült, Aug. 24dik 1830.	21	34
4. Kolossváry Sándor veszprémi kanonok, m. tudós társasági igazgató 's tiszteletbeli tag küldött Aug. 24dik 1830	22	—
Összegyült e' 22 fl. ekképen: Adott hozzá		
	fl.	xr
Kolossváry Sándor	1	Bogdányi Kár. kan. 1
Küllei János veszprém. kanonok	1	Lekovics János 1
Szmodics János veszprém. kanonok	1	Kolossváry Miklós kálozi urad. praefect. és táblab. 1
Összeség		90 34

1) Egyéb költséget is azonban felszámítván 1750 pengő forintnak bégyűlését láttuk szükségesnek. Azért vala annyi kitűzve az aláírási ívken.

Általhozott summa

fl. xr
90 34

	fl xr		fl xr
Balassa Gábor vesz- prémi püsp. titok.	1	Tóth Imre nyárádi pléb.	1
Bezerédy Mikl. vesz- prémi püspökségi jegyző.	1	Bakacs István nagy- gannai plébános .	1
Markl Ignác cerem.	1	Kovács Antal vesz- prémi tiszteleth. kanonok	1
Flizár György the- ologia prof.	1	Schuphagen György esperes és táblab.	1
Pintér Ferencz v. praef.	1	Sámson János pro- fessor és táblabíró	1
Hermán Péter kápl.	1	Hajós István profess.	1
Oszterhueber Ferencz káplán	1	Beke Kristóf árva- házi kormányzó 's táblabíró	1
Vaszary István pa- laznaki plébános .	1		
Vidovics Agoston ko- vácsi plébános .	1		

5. Puchói *Marczibányi Lajos* táblabíró, által-
adott August. 28d. 1830.

92

Gyült ez, következőktől:

	fl xr		fl xr
Motesiczky László .	1	Nyék Mihály . .	1
Marsovszky Ignác , Benedek szerz. .	1	Gróf Mailáth Ká- rolyné, Reviczky Judít	1
Charles Baron de Glave Kolbielski .	1	Aszalay Erzsébet .	1
Ürményi János . .	1	Körber János . .	1
Bencsik György .	1	Hunyady Lajos . .	1
Boczkó Dániel . .	1	Rötth Ignác . . .	1
Mérey László . .	1	Hegedűs Pál . . .	1
Nataly Dávid, ellen- őr Oraviczán . .	1	Ilosvay Samuel . .	1
Gross Jakab . . .	1	G. Beleznay Ferencz	2
Szögyény Ferencz .	1	Idősb Pély Nagy An- drás	1
Szentiványi Katinka	1	Nyári Ignác . . .	1
Kempelen, ezeredes	1	Kürthy Lajos . .	1
Karácsonyi Emman.	1	Porkoláb Daniel .	1
Kovács Zsigmond .	1	Ibrányi Ferencz .	1
Rudics Jozéfa . .	1	Nedeczky Mihály .	1
Meszlenyi Lajos .	1	Kempelen Gyula .	1
Nagy Octavia . .	1	Balogh János . . .	1
Halasy Eduard . .	1	Bujanovics Lukács	1
Kis Nep. János . .	1	Bujanovics György	1
Szilasyné Báró In- czédi Mária . .	1	Kürthy Alajos . .	1
B. Györgyi Pálné		Kürthy Imre . . .	1
Szilassy Agnes .	1	Reviczkyne . . .	1
		Mednyaszky Dávid	1
		Szabó Vincez . . .	1

Összeség | 182 | 34

Általhozott summa

fl. 182
Xr 34

		fl	xr			fl	xr
Boronkay István .	1	Klempay István . .	1				
Sárkány János esz- tergomi megyeb. pap, Budán . . .	1	Szontagh Lajos . .	1				
Gróf Nádasdiné, G. Ráday Anna . .	2	Korosiné	1				
Szerémy Antal és hitvесе	2	Zerdahelyi Flórian	1				
Török Gábor és hitv.	2	Hencze István . .	1				
Ocskay Juliana . .	1	Klimó György . .	1				
Gr. Migazzy Ferencz	1	Jezerniczky Antal	1				
Bossányi Thérézia	1	Sorécz Imre kanon.	1				
Tarr István	1	Zerdahelyi Károly	1				
Lipovniczky Vilmos	1	Grof Forgách Alajos	1				
Czindery Théréz .	1	Gróf Dessewffy Marc.	1				
Stankovics Antal esz- tergomi kanonok .	1	Burián Zsigmond .	1				
Motesiczky Pál . .	1	Janoky Gáspár . .	1				
Idősb Motesiczky Pál	1	Palásthy Mátyás .	1				
Foglár Imre és fija	2	Greguska István .	1				
Gróf Pongrácz Antal	1	Jánoky Miklós . .	1				
Motesiczky István .	1	Justh Dénes	1				
Mikovényi János .	1	Vietoris József, fő- bíró	1				
Gróf Pongrácz János	1	Thuróczy Taddé fő- bíró	1				
B. Radvánszky Laj.	1	Oródy József főbíró	1				
		Emödy János főbíró	1				
		Ifjabb Majthényi .	1				

6. Szeder Fabián Sz. Benedek szerzetebeli,
September 5d. 1830. akkor Esztergom-
ban, gymnasium igazgatója, adott kezemhez

60 40

T. Szeder Fabiánhoz adták e' 60 fl. 40 xr.

		fl	xr			fl	xr
Rudnay Sándor Or- szág primása, ő eminent.	20	Bíró Károly	1				
Bartakovics Albert	2	Visnyei Mátyás . .	1				
Víber József	1	Koller Károly . . .	1				
Szeder Fábían . . .	1	Rudnyánszky József	1				
Kollár István püsp.	5	Gaczler József . . .	1				
Németh György, ka- nonok	4	Vidovich Jakab, dö- mösi tisztartó . .	30				
Sisay	1	Vizhoffer József apát	1				
Rigler	1	Tornyai József . . .	2				
Miskey Imre	1	Gr. Draskovich János	1				
Földváry István . .	1	Setéth Károly . . .	1				
Horváth Ferencz . .	1	Ocskay József . . .	30				
Huszár Imre	1	Tarkovics Bazil. . .	40				
Héya Imre	1	Fríbeisz Imre . . .	1				
Bozzay János	1	Zelenák József n. .	1				
Koross Ferencz . . .	1	ölvedi plébános					
		Hegedűs Ferencz . .	1				

Összeség

243 14

Általhozott summa

fl. 243 | xr 14

fl xr		fl xr
Argauer Máté esz- tergomi plébá- nos 1	Somogyi Ferencz . kémendi plebános 1	
	Kruplanicz 1	
	Fabrinyi István 1	

7. Octóber 7d. 1830 küldött Pacséri *Császár Sándor* akkor másod alispán ns Temes vármegyében, most királyi táblai assessor.

80 | —

Következőktől;

fl xr		fl xr
B. Gerliczy Mihály 10	Capdebo Antal szol- gabiró 1	
Muslay V. Ispán . 5	Desewffy Antal fő- jegyző 1	
Császár Sándor . 5	Killer Ferencz ka- marai assessor 2	
Bedekovics Tamás 5	Tormássy József fő- biró 4	
Maros kanonok . . 2	Desko fiscalis 1	
Marsovszky Ferencz főbiró 1	Gyuritskoi Modos táblabiró 1	
Vizkelethy Ignác . 1	Herbst kamarai as- sesor 1	
Meslenyi Simon Ru- dolf alügyvéd . . 1	Körmöczy Lajos 1	
Hanzeni Deschán Zsigmond 1	Mesko Ezekiel szol- gabiró 1	
Bogma István . . . 1	Major János titokn. 2	
Budjács Imre, tar- tonányi k. másod bíztos 1	Mokra Imre csanádi sz. szék jegyzője 1	
Laczkovics Ján. táb- labiró 1	Kozmanovics tábla- biró 1	
Várkonyi Ádám fő- biró 1	Asi-Markovics táb- labiró 1	
Bogma Mihály szol- gabiró 1	Laczkovics István . 2	
Ormós András főbiró 1	Simon Ferencz tábla biró 2	
Rétháti Kövér Ger- gely szolgabiró . 1	Szántó János 1	
Nikolics főbiró . . 4	Silágyi János 1	
Doktorovics Miklós fő adószedő . . . 2	Jabloneczay Ádám . 1	
Szabó Antal főjegyz. 1	Schlachta Ferencz . 5	
Osztoics János fő ügyvéd 4	Meszlenyi, alügyvéd 1	

8. *Bitnicz Lajos*, Szombathelyen lyceumbeli prof. táblabiró, m. t. társasági rendes tag küldött October 30d. 1830-ban . . .

20 | —

Összeség

343 | 14

Általhozott summa

fl. 343
xr 14

8. Bátfai *Trifunácz Pál*, most titoknak a' m. kir. udv. kamaránál, gyűjtött Torontal vármegyében s' általadott November 3-dikán 1830-ban.

11

Következőktől:

	fl xr		fl xr
Joannovics Ján. es- peres	2	Pegony György . .	1
Bátfai Trifunácz Sándor	1	Csernovics Pál . .	5
		Purgly János . . .	2

9. Szolga Egyházi *Marich Dávid* cs. k. aranykulcsos, mint Fejérvármegyei első alispán küldött December 21d. 1830-ban

56

Következőktől, a' mint neveiket írva kaptam:

	fl xr		fl xr
Marich Dávid . . .	1	Nyirák Ignác pro- fessor	1
Nagy Ignác	1	Zsigmond Salamon	1
Simonyi Pál prépost	1	Ürményi József . .	1
Spetykó Ferencz ka- nonok	1	Modrovics Ignác .	1
Marich János püs- pök septemvir . .	1	Báró Rudnyánszky Zsigmond	1
Mészáros József ka- nonok	1	Zirczi apát	1
Farkas Ferencz ka- nonok	1	B. Perényi Imre . .	1
Berghammer Károly sz. széki jegyző	1	Gr. Batthyáni István	1
Petrik Ignác püs- pöki titoknak . .	1	Gr. Eszterházy és 3 ifjú Gróf	4
Schwanfelder József theolog. tanítója	1	Barcza, igazgató . .	1
Radnics Imre ugyan az	1	Róth	1
Kovács Pál vice re- ctor	1	Gr. Zichy Miklós . .	1
Korizms Antal tar- tulmányok prae- fectusa	1	Bajzáth	1
Sz. Fejérvári ne- vendék papság . .	1	Nedeczky főjegyző	1
Puretics Ignác fe- jérvári plebános	1	Kis Sándor	1
Szucsics Pál püspök	1	Horváth Gábor . . .	1
		Szücs Lajos	1
		Jankovics József . .	1
		Pap Gábor főügyvéd	1
		Sáy Ferencz	1
		Sáy István város bi- rája	1
		Csemetery Mátyas tanácsbeli	1
		Boros Imre tanács- beli	1

Osszeség

410 14

Általhozott summa

fl | xr
410 | 14

	fl xr		fl xr
auer György tanácsbeli	1	Linczer Vilmos városi fő ügyviselő	1
Sághy József tanácsbeli	1	Orsonics Ferencz, fejevári plebános	1
Haader Pál tanácsb.	1	Horváth György, városi főjegyző .	1
Dieterich Rudolf tanácsbeli	1	Orsonics György fejevár városa tisztí ügyviselője .	1
Niczky János tanácsbeli	1	Sz. kir. Székes fejevár városa cancellistái	1
Miskey Ferencz tanácsbeli	1	Sáy József	1
Debnár Márton tanácsbeli	1	Pribék Vilmos	1
Rauch Ferencz, tanácsbeli	1		

10. Gróf Vajai és Luskodi *Vay Ábrahám*, cs. kir. aranykulcsos, ns Máramaros vármegyei főispán, Beregi administrator, m. t. társasági igazgató tag küldött Jan. 4d. 1831-ben, Beregből.

31

Igy összegyűjtve :

	fl xr		fl xr
Gr. Vay Ábrahám	5	Bornemisza Antal .	1
B. Rolsberg Maximilian	1	Illés Rudolf	1
Jármay Menyhért	1	Laurencsik Keresztely	1
Lónyai János	2	Michna János	1
Dercsényi Károly	1	Miticzky József	1
Budai Károly	1	Füzeséry Gábor	1
Komlósy László	1	Urúy Pál	1
Lónyay György	1	Eötvös Tamás	1
Freiseisen Daniel	1	Komlósy Károly	1
Balogh Ferencz	1	Józsa Ignác	1
Paulikovics János	1	Vay János	1
Hosvay Menyhért	1	Czobel László	1
Komjáthy Péter	1	Kállay Kristóf	1

11. Szentiványi *Szentiványi Anselm* táblabíró, Nógrádból küldött Januarius 6d. 1831ben.

64

Következőleg feljegyzettektől :

	fl xr		fl xr
G. Berchtold Antal	2	Szentmiklósy József	1
Tahy Károly	1	B. Hellenbach Luiza	1

Összeség

505 | 14

Általhozott summa

fl xr
505 14

	fl	xr		fl	xr
Trifunác Pál . . .	1		Jankovics Antal . .	1	
B. Neffzern . . .	1		Dessewffy Jób . . .	1	
Vojnics István . .	1		Mesko Sándor . . .	1	
Vojnics Eulália . .	1		Bory Lőrincz . . .	2	
Rakovszky István .	1		Battha Zsófia . . .	1	
Prónay János . . .	1		Gr. Cebrían Antal . .	1	
Diószeghy Taddé . .	1		Gyurcsányi Anna . .	2	
Horváth Károly . .	1		Kubinyi Ferencz . .	2	
Sooky Gábor . . .	1		Sréter János Imre . .	1	
Adda Edek	1		Gasparik Kazimir . .		
Tihanyi Ferenczné	3		kanonok	2	
Beniczky Antal . . .	1		Zmeskal Gábor . . .	1	
Pongrácz Boldizsár	1		Török János	1	
Trajtler Lajos . . .	1		Dessewffy Imre . . .	1	
Ebeczky József . . .	1		B. Podmaniczky Mi-		
Gr. Forgách Fran-			hály	1	
cisca	1		Madách Imre kama-		
Gaal Bertalan . . .	1		rás	1	
Kaczkovics Ferencz	1		Szentiványi Anselm né	1	
Széchényi Miklós . .	1		Szentmiklóssy Aloiz .	1	
Szentiványi Bogom.	1		Szentmiklóssy Fer-		
Gr. Ráday László . .	1		dinand	1	
Urbanszky	1		Szentiványi Károly .	1	
B. Révay Pál	1		Ifj. Ambrózy Lajos . .	1	
Katona János	1		Kubinyi László . . .	1	
Rudlouszky István .	1		Sebestyén László . .	1	
Bekker János vad-			Kendelényi Károly . .	1	
kerti plébános . . .	1		Ifj. Huszár József . .	1	
Benkő Tamás	1		Blaskovics László . .	1	
Szily István	1				

12. *Ercsey Daniel*, debreczeni ref. professor,
táblabíró, m. t. társasági lev. tagtól érke-
zett Februarius 4d. 1831-ben

20

Adták e' következők :

	fl	xr		fl	xr
Péczeley József pro-			Zákány József pro-		
fessor	1		fessor	1	
Sárváry Pál profess.	1		Ercsey Daniel pro-		
Madarász Dobrony			fessor	1	
János prof.	1		Losy Imre	1	
Kerekes Fer. prof.	1		Rakovszky Daniel		
Erdélyi József, pro-			főbíró	1	
fessor	1		Miklósy Ferencz se-		
Aranyi István, pro-			nator	1	
fessor	1				

Összeség

525 14

Általhozott summa

fl 525
xr 14

	fl	xr		fl	xr
Laky László . . .	1		Kémeri Mikó Mi-		
Markos György . .	1		hály főrmender .	1	
Kenesey Mihály . .	1		Nagy Sándor fő-		
Lukácsy András . .	1		jegyző	1	
Simonffy Daniel . .	1		Heinisch Ferencz	1	
			haszonbérló . . .	1	

13. Nagy Károlyi Gróf *Károlyi György*, es.
k. aranykulcsos, m. t. társasági igazgató
és tiszteleti tag, küldött Martius 2-dikán
1831-ben, Szatmárból

80

Következőktől;

	fl	xr		fl	xr
Geöcz Ferencz . . .	2		Gabányi Sándor . .	1	
Gr. Rédey János . .	2		Eötvös Mihály . . .	1	
B. Wesselényi Mik-			Darvay Ferencz . .	1	
lós	2		Izsaak Lajos	1	
Szuhányi János . .	2		Csomay Pál	1	
Luby Károly	2		Jeszenszky József .	1	
B. Bánffy László . .	2		Ormós Miklós	1	
Hám János szath-			Szentlélek Antal . .	1	
mári püspök	10		Ujfalussy József . .	1	
B. Vécsey Miklós . .	2		Kalos József	1	
Izsák Samuel	2		Kende Zsigmond . .	1	
Botka Lajos	1		Becsky József	1	
Mátay Antal	1		Ujhelyi Károly . . .	1	
Szóllóssy György . .	1		Babocsay Pál	1	
Schmidt János udv.			Pák József	1	
orvos doctor	1		Jáko István	1	
Csanádi Márton . . .	1		Gr. Károlyi György	30	
Erdélyi Károly . . .	1		Bártfay László . . .	1	
Szerdahelyi Pál . . .	1				

14. Nagy Atádi *Czindery László*, ns Somogy
vármegye első alispánja küldött Aprilis
21d. 1831-ban

59

Következőktől :

	fl	xr		fl	xr
Czindery László . . .	10		Bajzáth	2	
Sárközy István . . .	5		Somssich Pál	2	
Tallian György . . .	2		Illés Ferencz	2	
Bodonyi József . . .	1		Véssey Lajos	1	

Összeség
2

664 14

Általhozott summa

fl | xr |
664 | 14

	fl	xr		fl	xr
Balogh József . . .	1		Fechtig J.	1	
Berzsenyi Farkas .	1		Vizlendvay György	1	
Kovács Pál	1		Kacs Kovics Mihály	1	
Hochreiter Ambrus	1		Bátor János	1	
Záborszky Imre . .	1		Tulmon Pál	1	
Kapocsfy Mátyás .	2		Svastics István . .	1	
Paiss Boldizár . . .	1		Gróf Schmidegg Jó-		
Szerdahelyi Ferencz	1		zsef	2	
Jankovics Ferencz	1		Bosnyák Benedek .	1	
Szegedy Sándor . .	2		Varga Károly . . .	1	
Paizs János	1		Festetics Miklós . .	5	
Kuthy István	1		Dr. Csorba József	3	
Krizsanics József .	1		Zichy János	1	

15. *Egyed Antal*, apát, földvári plébános, m. t. társasági levelező tag küldött Vörösmarty Mihály táblabíró, m. társasági rendes tag által Aprilis 25d. 1831d.

2 —

16. Dubraviczai *Dubraviczky Simon*, ns Pest Pilis és Solt vármegyeék első alispánja gyűjtött's által adott Junius 11d. 1831b.

101 —

17. Réch Ujfalusi *Péchy Ferencz*, táblabíró, Augustus 25d. 1831.

55 —

Következőktől:

	fl	xr		fl	xr
Laicsák Ferencz n.			Tagen n. váradi prép.	10	
váradi püspök . . .	40		Delinger János apát,		
			n. váradi kanonok.	5	

18. *Csapó Daniel*, ns Tolna vármegyei első alispán, küldött October 27d. 1834.

32 —

Következőktől;

	fl	xr		fl	xr
Csapó Daniel alispán	5		Perczel Sándor . . .	2	
Jeszenszky János . .	5		Magyary Kóssa Samuel	5	

Összesen 854 | 14

Általhozott summa

		fl	xr
		854	14
fl xr			
	fl xr		
Döry Károly . . .	2	Döry Friderik, al-	
Perczel Gábor . . .	2	ügyvéd	1
Gindly Antal . . .	2	Moldoványi József,	
Gaal Edm.	2	bíztos	1
Daróczy, plébános	1	Beszédes Ferencz,	
Kápolnay	2	földmérő	1
Podolay, földmérő	1		
		Összesen	
		854	14

1833-ban és 1834-ben megállottam, mint látszik, a' gyűjtéssel, mert a' fejer márvány fejtését Ruszkabányán az oláh-illyr véghely ezered határán, úgy felhozatalát, közbe jött baj akadályozá. Majd Ferenczy is, hazafiságból megegyezett abban, hogy a' gyűjtést csak akkor folytassam, midőn az emlének már bevégzéshez közellétét bizonyosan említhetném, 's így az aláírást, gyorsabb indulat mozdítaná elé, teljes bizalommal.

Hogy csak utolsó simítás hijával van az emlék, Juliusban 1834-ben jelenthetém 's már megint megkértem néhány érdemes hazafit segedelemre, kik, kétségen kívül úgy állanak szavuknak, mint azóta, a' felebb tisztelt Csató Daniel alispán úr Octoberben 1834. Elhala ugyan azok közül Májer József, székes fejevári örkanonok Decemb. 13d. 1834. ki nevezetes summát ígért, de lesz, ki, pótolandja.

Igy folytatom az aláírók beces nevének, még néhány kevés nem említettettel együtt, közzé tételét, mint itt megkezdém. Igéretem ugyan az aláírási íven úgy szólt, hogy ezt az emlék felállításakor teszem, midőn Virágnak életírását 's a' segítők névsorát minden aláíró egy példányban emlékezetül kapná, de szándékom fennléte mellett is ki kell mondanom, hogy teljesíthetése attól függ, juthatok-e oda szükséges adatokhoz, mikhez fájdalom! mind eddig nem juthattam, 's azok nélkül, tökéletes elkészülhetését kiki lehetetlennek tudja; olly alkalomra készült életírásnak pedig csonkán maradni nem szabad.

Életírás elmaradása esetére is azonban, nem fog, úgy reméllem az elésegítő aláírók száma csökkenni, midőn a' földolgot, az emlék készletét, annak egész ügyét, most az Ország elejébe terjesztem.

Csak kézen közön, barátságos bizalommal folyt eddig az; a' csendesén élt Virágnak csendes lélekkel elismert érdeimei megtisztelését, minden csenddel kívánván eszközteni.

De, midőn ezennel kitkit így híhatok már Ferenczy műteremébe Budára: *készen látható ott Virág emléke 1834beli November óta*; felszólalok tisztelettel, fel, esedezve, váltsa ki a' NEMZET, saját VIRÁGÁT, a' még megkivántató pénz békülésével. Ez a' *legelső* emlék, mellyet magyar írónak, a' magyar közönség, aláírással emelt.

Küldeni fogok aláírási íveket, szeretett barátimhoz, becses ismerőimhez kérelemmel, hogy a' pótolék egybeszedésében a' tisztelt hamvak iránt kegyességgel viseltessenek. Sőt azon honfitársaimat is kérem ezennel, kikhez, ismeretlenségem miatt nem küldenék, méltóztassanak önként megindítani gyűjtést. Nálam leteendő summájik vételét, nyugtatványnyal bizonyítandom 's azokról is, szám leszen adva.

M. ACADEMIA'
KÖNYVTÁRA

Jegyz. Ezen előadás, még Januariusban 1835 készült, de közben jött hivatalos dolgaim miatt, csak mostan bocsáthatom közre.

Budán, Május 20d. 1835.

Döbrentei Gábor m. k.

budai kerületbeli első helyettes k. tartománybízós,
a' m. t. társaság titoknoka, több ns vármegye tábla-
birája.